

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta

Ústav germánských studií

studijní program: **Filologie**

studijní obor: **Germánské jazyky a literatury**

Iva Rezková

“*Story* o dvou jazycích”

**Gramatický rozbor a analýza vnitrovětného přepínání kódů mezi
nizozemštinou a angličtinou**

“*De Story van Twee Talen*”

**Grammaticale beschrijving en analyse van intrasententiële
codewisseling tussen het Nederlands en het Engels**

**Grammatical Description and Analysis of Intrasentential
Codeswitching between Dutch and English**

Disertační práce

Vedoucí práce: Prof. dr. hab. Jan Pekelder
2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

Verklaring

Hiermee verklaar ik dat ik deze dissertatie zelf heb geschreven enkel met gebruikmaking van de aangegeven en juist geciteerde bronnen en literatuur en dat de dissertatie niet gebruikt is in het kader van een andere universitaire studie of ter verkrijging van een andere of dezelfde academische titel.

.....

Abstract in het Nederlands

Deze dissertatie richt zich op de studie van één vorm van taalcontact in het hedendaags Nederlands: ‘intrasententiële codewisseling’ tussen het Nederlands en het Engels. Intrasententiële codewisseling wordt hier opgevat als een tweetalige situatie waarbij de deelnemende talen een structureel ongelijke rol spelen: de *matrix language* (in dit geval: het Nederlands) bepaalt de grammaticale structuur van codewisseling; de *embedded language* (in dit geval: het Engels) voegt elementen van verschillende lengte in dit geraamte toe. Deze definitie en het beschouwen van codewisseling als een soort insertie is gebaseerd op de theorie van Myers-Scotton (1992, 2001, 2005) voorgesteld in het *Matrix Language Frame Model* (MLF-model). Het is een structureel model dat is ontwikkeld op basis van een neuro-linguïstisch en psycho-linguïstisch onderzoek om de structuur van intrasententiële codewisseling te beschrijven. In het model formuleert de auteur een aantal hypothesen en principes over codewisselingsstructuur, die zij als universeel geldend stelt.

Het onderzoek neemt een puur grammaticale richting. Het doel is om een schriftelijk corpus met 430 voorbeelden van Nederlands-Engelse codewisseling vanuit een morfologische en syntactische invalshoek te beschrijven en te analyseren. Enerzijds worden de grammaticale eigenschappen van de diverse gewisselde woordgroepen beschreven, hetgeen uitmondt in een serie zogenaamde ‘lokale’ hypothesen. Anderzijds worden de lokale hypothesen teruggekoppeld naar het insertiemodel. De bedoeling is om na te gaan of de lokale hypothesen overeenkomen met de universele hypothesen en principes geformuleerd in het MLF-model. De validiteit van drie cruciale MLF-principes wordt getoetst, namelijk het Morfeemvolgordeprincipe, het Systeemmorfeemprincipe en Uniform-Structuurprincipe. De bedoeling is om na te gaan of het MLF-model inderdaad universeel geldig is.

Uit het onderzoek blijkt dat Nederlands-Engelse codewisseling een aantal lokale structurele tendensen vertoont met betrekking tot het invoegen van woordgroepen en hun grammaticale eigenschappen. De lokale waarnemingen komen in de regel overeen met de algemene theorieën en hypothesen geformuleerd binnen het MLF-model. De drie getoetste principes blijken van toepassing te zijn op het talenpaar Nederlands-Engels. Ons corpus ondersteunt bijgevolg de validiteit van het MLF-model. Het levert een nieuw empirisch bewijs dat het model en de daarin geformuleerde hypothesen algemeen geldig zijn en draagt dus bij tot een verklaring van een aantal belangrijke aspecten van intrasententiële codewisselingsstructuren.

Abstrakt v češtině

Dizertační práce zkoumá jednu z forem jazykového kontaktu v současné nizozemštině: vnitrovětné přepínání kódů mezi nizozemštinou a angličtinou (*intrasentential codeswitching*). Termínem vnitrovětné přepínání kódů se zde rozumí dvoujazyčná řečová situace, v níž mají dané jazyky gramaticky nerovnocenné role. Matriční jazyk (zde nizozemština) určuje gramatickou strukturu smíšené konstrukce, jazyk zapuštěný (zde angličtina) poskytuje elementy různé délky, jež jsou do matričního větného rámce vkládány. Pojetí přepínání kódů jako určitého druhu vkládání (inzerce) je založena na teorii Myers-Scottonové, jež je představena v inzerčním modelu *Matrix Language Frame Model* (MLF-model). Jde o strukturální model opírající se o neuro- a psycholingvistické výzkumy tvorby jazyka, jejichž výsledkem je formulace všeobecně platných gramatických hypotéz a principů, které definují morfologické a syntaktické vlastnosti smíšených vět/frází.

Práce se zabývá zapouštěním angličtiny do nizozemské větné konstrukce z hlediska gramatického. Výzkumný materiál tvoří psaný korpus složený ze 430 vět, u nichž došlo ke zmíněnému přepnutí kódů. Je proveden morfologický a syntaktický rozbor vět a jsou popsány gramatické tendence jednotlivých zapuštěných větných členů. Na základě pozorovaných jevů jsou formulovány tzv. „lokální“ hypotézy o struktuře smíšených vět a frází v korpusu. Následně práce ověřuje platnost MLF-modelu. V této souvislosti jsou nejprve srovnávány lokální hypotézy s univerzální teorií (MLF) o struktuře smíšených vět obecně. Je stanoveno, nakolik jsou pozorované gramatické jevy vyskytující se u nizozemsko-anglického přepínání kódů s tímto modelem v souladu. Dále jsou testovány tři hlavní univerzální principy, které tvoří základ MLF-modelu: 1. Princip sledu morfémů ve smíšené větě či frázi (*Morpheme Order Principle*), 2. Princip výskytu systémových morfémů (*System Morpheme Principle*), 3. Princip uniformní struktury smíšené věty či fráze (*Uniform Structure Principle*). Aplikovatelnost MLF-principů na zkoumaný jazykový pár by poskytla nový důkaz o univerzální platnosti modelu.

Analýza odhalila řadu gramatických vlastností, jež nizozemsko-anglické přepínání kódů vykazuje. Tyto se zpravidla jeví být v souladu s teoriemi formulovanými v MLF-modelu. Tři testované principy se navíc ukázaly být pro zkoumaný jazykový pár platné. Analýza korpusu potvrdila, že hypotézy formulované v MLF-modelu jsou univerzální povahy a mohou objasnit strukturu mezivětného přepínání kódů.

Abstract in English

This dissertation deals with one form of language contact in today's Dutch: the 'intrasentential codeswitching' between Dutch and English. The term 'intrasentential codeswitching' refers to such a bilingual situation in which the two languages have unequal roles: the so called *matrix language* (here: Dutch) determines the grammatical structure of codeswitching, and the so called *embedded language* (here: English) provides elements of various length which are inserted/embedded into the matrix frame. The definition of codeswitching which sees the phenomenon as a kind of insertion is based on Myers-Scotton's theories (1992, 2001, 2005) introduced in *Matrix Language Frame Model* (MLF-model). It is a structural model based on neuro- and psycho-linguistic research of language formation. The outcome of the research is a formulation of a set of grammatical hypotheses and principals which explain the codeswitching structure and which the author declares to be universally applicable to all language pairs.

In this research, the Dutch-English codeswitching has been examined from a grammatical point of view. The research material consists of a written corpus, which contains 430 examples of Dutch-English mixed sentences. First of all, a morphological and syntactical analysis of the corpus has been provided and a number of structural tendencies observed in the corpus have been described. Based on this, a set of so called "local" hypotheses and conclusions have been formulated. Second of all, the local observations have been linked to the model. The aim was to verify to what extent the local hypothesis correspond with the universal hypotheses (MLF). The validity of three crucial principles formulated in the MLF-model has been tested, namely *The Morpheme Order Principle*; *the System Morpheme Principle* and *the Uniform Structure Principle*. The purpose of the testing was to find out whether the MLF-model can be indeed referred to as universally valid.

The research has uncovered a number of local structural tendencies of Dutch-English codeswitching as far as the switching of different constituents and their grammatical behaviour is concerned. All of the observations seem to be in accordance with the theories formulated in the MLF-model. The three tested principals have also been proved applicable to the language pair Dutch-English. As a consequence, the corpus analysis has confirmed that the MLF-model-hypotheses are indeed universally valid and can explain the structure of intrasentential codeswitching.

Dankwoord

Ik zou graag iedereen willen bedanken die me bij het schrijven van deze doctorale scriptie heeft geholpen. In de eerste plaats dank ik mijn promotor, Prof. Jan Pekelder. Ik ben hem dankbaar voor het nauwkeurig nalezen van mijn teksten, zijn waardevolle kritiek en zijn zorgvuldige commentaar.

Verder wil ik de Vlaamse Vertegenwoordiging in Praag bedanken die het mij door middel van een onderzoeksbeurs mogelijk maakte om het onderzoek direct in de Lage Landen te doen. In dit verband dank ik ook de collega's van de vakgroep Nederlandse Taalkunde van de Universiteit in Gent voor de uitnodiging en de mogelijkheid om het onderzoek voor vier maanden bij deze vakgroep te verrichten. Ik ben in het bijzonder Prof. Johan de Caluwe en Anne-Sofie Van Ghyselen dankbaar voor hun hulp, vele tips en vooral hun vriendelijke ontvangst tijdens mijn studieverblijf aldaar.

Ik wil ook alle Nederlandstalige collega's bij een ongenoemd multinational bedrijf bedanken die me veel hebben geholpen bij het samenstellen van mijn corpus, met name Hans Mortelmans, Kjell Faro, Babke Schepers.

Voor de taalcorrecties en het geduld met het lezen van de tekst dank ik Esther van der Zijde en Huib Fenijn.

Ten slotte wil ik mijn vriend Libor en mijn ouders bedanken voor de steun, en mijn zootje Michal omdat hij een rustig kind is.

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1: Inleiding	12
1.1. Definities	14
1.2. Het corpus	16
1.3. De theoretische inkadering	18
1.4. Opzet	19
Hoofdstuk 2: Status questionis.....	22
2.1. Sociolinguïstische benaderingswijze	23
2.2. Grammaticale benaderingswijze	27
2.2.1. Het vaststellen van beperkingen op codewisseling.....	27
2.2.1.1. Lineaire benaderingswijze	29
2.2.1.2. Bezwaren tegen de Lineaire benaderingswijze	33
2.2.1.3. De Government-benaderingswijze en de bezwaren ertegen.....	35
2.2.1.4. De Insertiebenaderingswijze.....	37
Hoofdstuk 3: Terminologie.....	41
3.1. Codewisseling in brede zin	42
3.2. Definitie van intrasententiële codewisseling	43
3.3. Codewisseling versus ontlening.....	44
3.3.1. Codewisseling tegenover ontlening: het corpus-gebaseerde criterium.....	44
3.3.2. Nonce-borrowings en het criterium van morfologische assimilatie	46
3.4. Samenvatting van ons standpunt.....	49
Hoofdstuk 4: Myers-Scottons “Matrix Language Frame Model” en de hypotheses	50
4.1. Principes van het MLF.....	53
4.1.1. Matrixtaal versus embedded-taal	53
4.1.1.1. Elemententypes in intrasententiële codewisseling	54
4.1.1.2. Het bepalen van de matrixtaal	55
4.1.1.3. Het Morfeemvolgordeprincipe	58
4.1.2. Inhouds- versus systeem morfemen en het Systeemmorfeemprincipe	59
4.1.2.1. Het bepalen van systeem- en inhoudsmorfemen	61
4.1.2.2. Het 4M-model: uitgebreide indeling van systeem morfemen	63
4.1.3. Het Congruentieprincipe	67
4.1.4. Het Uniform-Structuurprincipe.....	70
4.1.5. Myers-Scottons ‘EL-Island-Trigger-Hypothesis’ en Boumans’ ‘Constituent-Insertion Mechanism’	71

Hoofdstuk 5: De vraagstelling	73
5.1. Het corpus in het algemeen.....	73
5.1.1. Registers.....	76
5.2. Vraagstelling	77
5.2.1. Corpusbeschrijving in het algemeen	77
5.2.2. Terugkoppeling naar het Inertiemodel en het testen van het MLF-model	79
5.2.2.1. Het testen van het Stroomvormprincipe	79
5.2.2.2. Het testen van het Vormvolgordeprincipe	81
5.2.2.3. Het testen van het Uniform-Structuurprincipe	82
Hoofdstuk 6: De Beschrijving van het corpus	85
6.1. Kwantitatieve verwerking van het corpus: Woordgroepen	86
6.1.1. Samenstelling tegenover vrije woordcombinatie.....	86
6.1.2. Procentuele verdeling op basis van woordgroepen.....	89
6.1.3. Syntactische functies.....	91
6.2. Beschrijving per woordgroep.....	93
6.2.1. Codewisseling van NP's	94
6.2.1.1. Losse tegenover ingebedde NP's.....	95
6.2.1.2. Syntactische functies van NP-wisselingen	96
6.2.1.3. Morfologische kenmerken en combinatiemogelijkheden van NP-switches... ..	99
6.2.1.4. Determinatoren en telwoorden	99
6.2.1.5. Meervoudsuitgangen bij geswitchte substantieven	101
6.2.1.6. Andere suffixen bij geswitchte substantieven	103
6.2.1.7. Het genus bij geswitchte Engelse substantieven	104
6.2.1.8. Het aan elkaar of los schrijven van samengestelde substantieven.....	106
6.2.1.9. NP-switch: samenvatting.....	111
6.2.2. Codewisseling van AP's	112
6.2.2.1. Syntactische functies van geswitchte adjectieven	113
6.2.2.2. Morfologische kenmerken	115
6.2.2.2.1. Buigingsvorm '-e'.....	115
6.2.2.2.2. Trappen van vergelijking.....	117
6.2.2.3. Modificering van geswitchte adjectieven	118
6.2.2.4. Als adjectief gebruikte deelwoorden in de Nederlandse vorm.....	118
6.2.2.5. Geswitchte voltooid deelwoorden in de Engelse vorm	119
6.2.2.6. AP-switch: samenvatting.....	120
6.2.3. VP-switch.....	122
6.2.3.1. Lexicale werkwoorden	122

6.2.3.2.	Morfologische assimilatie van VP-wisselingen	123
6.2.3.3.	Vormen van VP-wisselingen	124
6.2.3.3.1.	De PV	124
6.2.3.3.2.	Infinitief	126
6.2.3.3.2.1.	Morfologische assimilatie van infinitieven.....	127
6.2.3.3.2.2.	Infinitief met en zonder ‘te’	129
6.2.3.3.3.	Voltooide deelwoorden.....	130
6.2.3.4.	De Beleefdheidsformule ‘thanks’	132
6.2.3.5.	De positie van geswitchte VP’s	133
6.2.3.6.	VP-switch: Samenvatting	134
6.2.4.	Codewisseling van de PP	135
6.2.4.1.	Het switchen van voorzetsels	135
6.2.5.	Codewisseling van de AdvP	136
6.2.5.1.	Het Engelse bijwoordelijke achtervoegsel ‘-ly’	137
6.2.5.2.	De positie van gewisselde AdvP’s.....	138
6.2.6.	Codewisseling van ProP	139
6.2.7.	Codewisseling van NumP	139
6.2.8.	Codewisseling door middel van EL-eilanden	140
6.3.	Samenvatting van corpusbeschrijving	141
Hoofdstuk 7: Corpusanalyse		143
7.1.	Analyse van geswitchte woordgroepen	144
7.2.	Test van het Morfeemvolgordeprincipe	147
7.2.1.	Samenvatting test Morfeemvolgordeprincipe	153
7.3.	Test van het Systemmorfeemprincipe	154
7.3.1.	Onderwerp-gezegdecongruentiesuffix	154
7.3.2.	Infinitiefpartikels.....	157
7.3.3.	Samenvatting test Systemmorfeemprincipe	158
7.3.4.	Andere systeem morfemen dan ‘outsiders’	158
7.4.	Test van het Uniform-Structuurprincipe	161
7.4.2.	Samenvatting test Uniform-Structuurprincipe	170
7.5.	Samenvatting van corpusanalyse	172
Hoofdstuk 8: Conclusies		174
8.1.	Switchen van woordgroepen, inhoudsmorfemen en systeem morfemen.....	175
8.1.1.	Gewisselde NP’s	176
8.1.2.	Gewisselde AP’s	178

8.1.3.	Gewisselde VP's	180
8.1.4.	Gewisselde PP's	182
8.1.5.	Gewisselde AdvP's	183
8.2.	Morfologische assimilatie van Engelse wisselingen.....	183
8.3.	Het testen van de MLF-principes.....	184
8.3.1.	Het Morfeemvolgordeprincipe.....	185
8.3.2.	Het Systemmorfeemprincipe.....	185
8.3.3.	Het Uniform-Structuurprincipe.....	186
8.4.	Toekomstig onderzoek.....	187
9.	BIBLIOGRAFIE.....	189

Hoofdstuk 1

Inleiding

Hi everyone, hoe is het? De *breachingfile* is net uitgestuurd, met een aantal *attachmentjes*. De *agents* moeten op de contracten gaan *chasen*. De *priority tasks* zijn al *geassigned*. Nog een korte reminder: de *survey*vragen moeten vandaag de deur uit! En, *by the way*, er is een jarige in ons midden...Gefeliciteerd, K.! *Keep up the good work!* Tot later, we gaan rond 10 u. even *huddelen*.¹

Ook al zou een aantal Nederlandstaligen het hoofd schudden bij het lezen van de tekst hierboven, feit is dat het Engels steeds nadrukkelijker in het hedendaags Nederlands aanwezig lijkt te zijn.² Taal ontwikkelt zich en reageert op veranderingen en omstandigheden in haar omgeving. Zo reageert het Nederlands op socioculturele ontwikkelingen in de Nederlandse maatschappij of op de veranderende levensstijl van de taalgebruikers. Taalcontact is één van

¹ Dit is een zakelijke e-mail die gebruikt is met toestemming van de auteur. De zinnen zijn aangepast om het onderzochte verschijnsel beter te illustreren. De vetgedrukte geswitchte woorden maken in de meeste gevallen onderdeel uit van het corpus. De zinnen zijn echter aanzienlijk aangepast om eenheid te vormen. Dit voorbeeld is puur ter illustratie bedoeld.

Noteer dat we in het onderzoekscorpus en in alle gedemonstreerde voorbeelden de namen van personen met de eerste letter afkorten. De namen van bedrijven, specifieke programma's of andere confidentiële zakentermen worden verwijderd en door middel van vierkante haakjes met een 'x' vervangen: [x]. De vierkante haakjes met drie punten - [...] - gebruiken we als we een stuk tekst in de voorbeelden verwijderen.

De vreemde (Engelse) elementen in de zinstructuur worden vet en cursief gemarkeerd. Het verschijnsel dat in een bepaald voorbeeld bestudeerd wordt, wordt gemarkeerd door middel van onderstrepen.

² Zie de debatten met betrekking tot het onderwerp op <http://taalschrift.org/reportage/001581.html>; <http://taalunie.org/wat-doet-taalunie/debat-2007>, en de links daarin aangeboden.

de factoren die de ontwikkeling van het hedendaags Nederlands beïnvloedt.³ De zakelijke e-mail hierboven is een resultaat van het taalcontact tussen het Nederlands en het Engels.

Taalcontact en vooral het fenomeen van tweetaligheid heeft veel aandacht gekregen in de laatste decennia en het is vruchtbare grond voor verschillende publicaties geworden. Met het begrip ‘tweetaligheid’ wordt het vermogen om twee talen te gebruiken bedoeld (Butler & Hakuta 2006: 114). Talloze studies hebben het fenomeen vanuit verschillende invalshoeken bestudeerd en het wordt onder de loep genomen door vele taalkundige disciplines, onder andere de sociolinguïstiek, de psycholinguïstiek, de neurolinguïstiek, de dialectologie, of de didactiek.

Dit proefschrift richt zich op de studie van één vorm van tweetaligheid in het hedendaags Nederlands, namelijk het verschijnsel ‘intersententiële codewisseling’ tussen het Nederlands en het Engels.⁴ Het begrip ‘codewisseling’ (verder ook als CW aangeduid) zal in de volgende paragrafen gedetailleerd worden gedefinieerd. Codewisseling kan op verschillende manieren worden benaderd. De twee hoofdperspectieven zijn de sociolinguïstische en de grammaticale benadering.

“The structural approach tries to identify the structural features of morphosyntactic patterns underlying the grammar of CS, whereas the sociolinguistic approach builds on this in its attempts to explain why bilingual speakers talk the way they do.” (Boztepe 2005: 1)

Ons onderzoek neemt een puur grammaticale richting en beperkt zich strikt tot de taalkundige hoe-vragen: hoe wordt er tussen het Nederlands en het Engels op het morfosyntactische vlak gewisseld en welke structurele eigenschappen liggen daaraan ten grondslag? Het onderzoek wordt verricht aan de hand van een corpus waar het Nederlands de rol van ‘basistaal’ of ‘matrixtaal’ heeft, en het Engels de rol van ‘gasttaal’ of ‘embedded-taal’.⁵

Het feit dat we een grammaticale invalshoek nemen, betekent niet dat we de sociale factoren, die het gebruik van codewisseling beïnvloeden, of de motivaties die tot het wisselen tussen talen leiden, als irrelevant beschouwen. De sociolinguïstische vragen naar het ‘waarom’

³ Ibid.

⁴ Op het begrip ‘intersententieel’ komen we in § 1.1. terug.

⁵ De begrippen ‘matrixtaal’ en ‘embedded-taal’ leggen we beknopt later in dit hoofdstuk uit, en gedetailleerd in § 4.1.1.

vormen een cruciaal deel van de codewisselingsstudie. Het wordt niet betwijfeld dat codewisseling een taalverschijnsel met een duidelijke sociale functie en motivatie is. Maar zo'n sociaal gemotiveerde taaluiting moet op een bepaalde manier worden gestructureerd. De sociale betekenis en de grammaticale regelmatigheid gaan duidelijk hand in hand. Zoals Boumans terecht opmerkt:

“After all, any expression of social meaning presupposes regularity in language use in order to be interpretable to the listener.” (1998:10)

1.1. Definities

Voordat we codewisseling nauwkeurig in de onderstaande paragrafen aan de orde stellen, is het handig om eerst werkdefinities van een aantal begrippen te presenteren die we in de volgende paragrafen regelmatig zullen gebruiken. De definities zullen in de hele studie van toepassing zijn maar zullen later in de betrokken paragrafen nog meer gedetailleerd worden uitgelegd.⁶

In onze visie is codewisseling in het algemeen het gebruik van ten minste twee talen in dezelfde taalsituatie (geschreven of gesproken). De structuur van codewisseling kan variëren van het invoegen van enkele morfemen, losse woorden, of hele constituenten van de ene taal in de structuur van de andere taal, tot de wisseling van hele zinnen of paragrafen tussen de deelnemende talen. De wisseling tussen talen kan in een uiting van een enkele taalgebruiker worden waargenomen, of kan tussen sprekers plaatsvinden wanneer de ene spreker de ene taal en de andere spreker de andere taal gebruikt. Alle bovenstaande situaties waar twee talen vermengen, beschouwen we als voorbeelden van codewisseling.⁷ Op basis van de structurele verschillen kunnen we vier vormen van codewisseling onderscheiden (Nortier 1994: 3, Nortier 2009):⁸

⁶ Zie § 3.1., 3.2. en 4.1.1.

⁷ In hoofdstuk 3 zullen we zien dat andere taalkundigen ook andere termen gebruiken en soms een ander begrip van het fenomeen ‘codewisseling’ hebben. We komen hier later op terug.

⁸ De verdeling overgenomen van Nortier is gebaseerd op de lengte en graad van juxtapositie van wisseling. Andere taalkundigen gebruiken een andere indeling, gebaseerd op bijvoorbeeld motivatie van het gebruik, of sociale functie van codewisseling. Dit zullen we nog in hoofdstuk 2 bespreken. De eerste drie types codewisseling nemen we over uit Nortiers studie uit 1994. In de presentatie in Brno in 2009 heeft ze nog het vierde type codewisseling toegevoegd. Ter illustratie gebruiken we zowel Nortiers voorbeelden als eigen voorbeelden.

1. intrasententiële codewisseling: codewisseling vindt plaats binnen dezelfde zin. Zie (1) en (2).

(1) Wat een *stupid, stupid* opmerking!

(2) En ik was zo *weirdass* joh, omdat ik *drugged up* was en jij bent altijd de *weirdo* die jij bent [...].

2. intersententiële codewisseling: codewisseling vindt plaats op de zinsgrens; bijvoorbeeld als een bepaalde zin in de ene taal staat en een andere taal, of als de hoofdzin in de ene taal staat en de bijzin in de andere taal. Zie (3) en (4).

(3) Mocht iemand eens in de buurt zijn van Maastricht, *be sure to check out the [X] indoor headquarter*.

(4) Vandaag was de deadline voor de sollicitaties. *But don't worry and keep calm!*

3. extrasententiële codewisseling: codewisseling vindt plaats buiten de grammaticale structuur van de zin maar vormt geen aparte zin, het gaat meestal om invoeging van aan- en uitlopen. Met de begrippen aan- en uitloop bedoelen we zinslementen die buiten de 'eigenlijke zin' vallen (Haeseryn et al. 1997). Aanlopen staan vóór het zinsdeel(stuk) op de eerste zinsplaats, uitlopen staan ná het zinsdeel(stuk) op de laatste zinsplaats (ibid). Zie (5) en (6).⁹

(5) *No offence*, er zitten hier super toffe gasten op het forum maar sommige verpesten het gewoon.

(6) Het is al opgepakt, *no worries*.

4. interspreker-wisseling: codewisseling vindt plaats tussen sprekers. De sprekers beheersen beide talen, maar in de dialoog gebruikt de eerste spreker de ene taal en de tweede spreker de andere taal. Zie (7).¹⁰

(7) A: Je heb de afwas weer niet gedaan! Maar je hebt dat toch beloofd!, B: *Just stop that, will you!*, A: Wat?, B: *Nothing*.

Onze studie richt zich uitsluitend op het eerste type - de intrasententiële codewisseling - omdat dat het meest rijke type is wat morfosyntactische eigenschappen betreft. Onze beperking tot dit type van codewisseling wordt ondersteund door Boumans, volgens wie juist de intrasententiële codewisseling "the most interesting category for the study of grammatical regularities" is (1998:12). We laten daarom de andere drie types van codewisseling buiten de studie.

⁹ Sommige taalkundigen maken geen verschil tussen inter- en extrasententiële codewisseling (zie Myers-Scotton 2005a, Manthoortian 2006); nog anderen noemen deze CW-vorm "tag-switching" (Poplack 1980).

¹⁰ Dit CW-type wordt door een aantal taalkundigen genegeerd. Bepaalde taalkundigen onderscheiden slechts twee CW-vormen, namelijk intra- en intersententieel waaronder ze ook de wisseling van aan- en uitloop rekenen. (Myers-Scotton 2005a, Manthoortian 2006). Andere taalkundigen spreken over de drie eerst genoemde CW-vormen - zie Poplack (1980), Muysken (2000), Boumans (1997). De interspreker-wisseling wordt zelden in studies van tweetaligheid behandeld. We gebruiken een eigen voorbeeld om dit type wisseling te illustreren.

Onze definitie van intrasententiële codewisseling is gebaseerd op de theorie van Myers-Scotton voorgesteld in het *Matrix Language Frame Model* (eerste versie 1993, aangepaste versie 2005a).¹¹ We beschouwen de intrasententiële codewisseling als een tweetalige situatie waarbij de deelnemende talen een structureel ongelijke rol spelen: de *matrix language* (verder: de ML of matrixtaal) bepaalt de grammaticale structuur van codewisseling; de *embedded language* (verder: de EL of embedded-taal) voegt elementen van verschillende lengte in dit geraamte toe.

1.2. Het corpus

Het onderzoek wordt verricht aan de hand van een schriftelijk corpus dat uit 430 voorbeelden van Nederlands-Engelse intrasententiële codewisseling bestaat. De verzamelde voorbeelden zijn afkomstig uit vier verschillende registers waarin het Engels een grote rol speelt.¹² Het kan niet worden ontkend dat de functie van het Engels in alle vier registers sterk sociaal gemotiveerd is. Het gaat om taalomgevingen waarin de taalgebruikers het Engels gebruiken om redenen zoals bijvoorbeeld het aanduiden van het sociale prestige (multinationale bedrijven) of de verhoging van de attractiviteit van de tekst (internetforums). Maar deze onderliggende sociale redenen maken geen onderdeel uit van deze studie, en ze speelden geen rol bij het kiezen van de registers. Ons doel in deze studie is ook niet om de frequentie van het voorkomen van codewisseling in verschillende registers te bepalen of te vergelijken. De keuze van de registers was puur pragmatisch: we hebben direct gebruik gemaakt van de meest voor de hand liggende registers waarin het Engels in het Nederlands geen uitzondering is, om zo het gewenste aantal voorbeelden in een korte tijd te kunnen verzamelen. Daarom kozen we voor registers zoals reisblogs, internetforums, chats of zakenmails in multinationale bedrijven en dergelijke. De keuze van een aantal verschillende registers was essentieel voor de studie omdat deze diversiteit de representativiteit van de data waarborgt.¹³

¹¹ Het model en de samenhangende hypothesen zullen we kort in de volgende paragraaf voorstellen, en meer gedetailleerd in hoofdstuk 4, namelijk in § 4.1.1., § 4.1.2., § 4.1.3., § 4.1.4. en § 4.1.5. We gebruiken hier de nieuwe versie uit het jaar 2005a.

¹² In appendix I. worden de samengestelde voorbeelden verdeeld op basis van de vier verschillende registers.

¹³ Het corpus, de vier registers en hun diversiteit worden grondiger in § 5.1.1. beschreven.

Elk opgenomen voorbeeld bevat een embedded-taal invoeging in een matrixtaal-frame, dat wil zeggen een switch uit het Engels in een Nederlandse zin. Om een vreemd element als een voorbeeld van codewisseling te kunnen categoriseren, moet eerst worden bepaald of het inderdaad een embedded-taalelement is, en niet een element dat tot het lexicale corpus van de matrixtaal behoort. Hiervoor gebruiken we de *Woordenlijst Nederlandse Taal* als uitgangspunt en wel de meest recente versie uit 2005. Als een oorspronkelijk Engels woord of frase in de bovengenoemde bron is opgenomen, wordt het als een onderdeel van de Nederlandse woordenschat beschouwd: een leenwoord dat niet onder ons onderzoek valt. Als daarentegen een woord in de voornoemde publicatie niet is terug te vinden, dan gaat het in feite om een EL-item dat tot de codewisseling wordt gerekend.¹⁴

Bij de corpusbeschrijving en -analyse gaan we uit van de diepst ingebedde woordgroep: van een woordgroep die zelf geen woordgroepen meer bevat. Elke uit het Engels geswitchte woordgroep, ingevoegd in het structurele geraamte van een Nederlandse zin, wordt apart gecategoriseerd. Deze afspraak is vooral van belang voor die voorbeelden van codewisseling waarin meer Engelse woorden binnen eenzelfde woordgroep worden gewisseld. Laten we het met de onderstaande voorbeelden illustreren. In (8) en (9) worden meer zinsdelen gewisseld. In beide gevallen categoriseren we elke geswitchte woordgroep apart. Bijvoorbeeld wordt de wisseling *smoothe style* niet als één geswitchte NP geanalyseerd: [*smoothe style*]NP, maar als een geswitchte NP *style* en een geswitchte modificerende AP *smoothe*: [[*smoothe*]AP *style*]NP.¹⁵ Op dezelfde wijze wordt de wisseling in (9) niet als één gewisselde adjectivische woordgroep gezien: [*very challenging*]AP. Het wordt echter als een gewisselde AP *challenging* met een modificerende AdvP *very* geanalyseerd: [[*very*]AdvP *challenging*]AP waarin het zinsdeel en het zinsdeelstuk apart worden gecategoriseerd voor de beschrijving van het corpus en de analyse.

(8) Dit is [[meest [*smoothe*]]AP *style*]NP ooit.

(9) Ja, de nieuwe baan is [[*very*]AdvP *challenging*]AP: cijfers, cijfers...en nog meer cijfers.

¹⁴ De kwestie van het verschil tussen codewisseling en leenwoorden wordt nog aan de orde gesteld in het hoofdstuk over terminologie, in § 3.3.

¹⁵ We gebruiken de afkortingen NP, AP, VP, AdvP, PP, ProP, NumP om respectievelijk de nominale constituent, adjectivische constituent, verbale constituent, adverbiale constituent, voorzetselconstituent, pronominale constituent en telwoordconstituent aan te duiden.

Deze werkwijze is noodzakelijk om correcte conclusies te kunnen trekken met betrekking tot het gebruik van individuele woordgroepen en hun morfosyntactische gedrag. Anders krijgen we geen correcte procentuele afbeelding van het corpus en conclusies. Als er bijvoorbeeld in het corpus een groot aantal verbindingen van een geswitcht adjectief en een geswitcht substantief te vinden is, zoals de wisseling *meest smooth style*, en als we dit type wisselingen altijd slechts als een geswitchte NP categoriseren en bestuderen, trekken we de conclusie dat NP's in het corpus frequenter wisselen dan AP's. We zouden ook niet kunnen constateren wat het verschil tussen attributief en predicatief gebruikte AP-wisselingen is met betrekking tot structurele eigenschappen, omdat we de attributieve AP's niet apart zouden categoriseren. Als we gemixte constituenten van het type *very challenging* altijd als een geswitchte AP categoriseren, zou daaruit kunnen voortvloeien dat bijwoorden niet/ niet vaak switchen. Dit zouden onterechte conclusies zijn. De diepst ingebedde woordgroep als de basis van het onderzoek is dus een essentiële werkwijze om correcte en precieze resultaten te krijgen.

1.3. De theoretische inkadering

In deze studie wordt een corpus bestudeerd dat uit een enkel talenpaar is samengesteld. Toch moet de analyse gebaseerd worden op een theorie die geldig is voor taalvermengingsituaties in het algemeen. Na een grondige bestudering van verschillende grammaticale theorieën over codewisseling en de ontdekking van hun tekorten, zijn we tot de conclusie gekomen dat het Insertiemodel van Myers-Scotton het meest passend is voor ons onderzoek en de beschrijving van het corpus (2005a).¹⁶

Onze keuze om het onderzoekscorpus te analyseren op basis van het Insertiemodel, wordt gesteund door Boumans' opvatting:

“The central idea is that a uniform descriptive model of codeswitching is needed in order to compare the grammatical regularities in different data sets including different language pairs and sociolinguistic settings. An insertional model is best suited for this purpose.” (Boumans 1998:3)

¹⁶ In hoofdstuk 2 geven we een redenering van de conclusie waarom deze theorie a priori beter geschikt is voor ons onderzoek dan de andere theorieën.

1.4. Opzet

Na de inleiding besteden we een deel van de studie aan de theoretische verhandeling over codewisseling in het algemeen. In hoofdstuk twee presenteren we een overzicht van de meest gezaghebbende theorieën over taalvermenging, samen met een beknopt historisch overzicht. Hier wordt ook beargumenteerd waarom we het Insertie-verklaringsmodel voor onze studie hebben gekozen. De doelstelling van hoofdstuk drie is om het begrip ‘codewisseling’ nauwkeurig te definiëren en het van andere taalcontactfenomenen, zoals ‘code-mixing’, ‘code-alternation’, ‘ontlening’, of ‘nonce-borrowing’, duidelijk te onderscheiden. In hoofdstuk vier komt een gedetailleerde beschrijving van het MLF-model aan de orde. We definiëren de begrippen die in de theorieën worden gebruikt, zoals matrix- en embedded taal, of inhouds- en systeemvormen. Verder worden hier ook de in het MLF-model geformuleerde principes en hypothesen behandeld.

Hoofdstuk vijf behandelt de opbouw van ons corpus op een gedetailleerde manier. Dit hoofdstuk bevat verder onze vraagstelling, de methodologische positionering en de verhandeling over de diverse stappen van het onderzoek.

Het onderzoek is over twee etappen verdeeld. In de eerste etappe, in hoofdstuk zes, geven we een uitvoerige beschrijving van de vermengde zinnen en de geswitchte woordgroepen. Dan trekken we conclusies met betrekking tot Nederlands-Engelse codewisseling. We bestuderen morfosyntactische eigenschappen die kenmerkend voor deze taalvermenging zijn. Het spitst zich toe op twee soorten bevindingen. Ten eerste maken we een kwantitatieve verwerking van het corpus om te kunnen bepalen welke woordgroepen en welke syntactische functies de grootste kanshebbers zijn om uit het Engels geswitcht te worden. Ten tweede bestuderen we de wisselingen per woordgroep. Daarbij stellen we dan vast hoe individuele ingevoegde woordgroepen zich structureel gedragen.

We beschrijven nauwkeurig grammaticale tendensen van alle gemixte woordgroepen apart – de wisselingen van NP’s, AP’s, VP’s, AdvP’s, PP’s, ProP’s en NumP’s.¹⁷ De wisselingen van hoofd- en bijzinnen wordt hier niet bestudeerd omdat het om wisselingen op de zinsgrens

¹⁷ Als we het in deze studie over ‘een switch van/binnen VP’ hebben (ook wisseling van/in de verbale constituent), bedoelen we hiermee slechts een switch van de werkwoordelijke woordgroep met de gezegdefunctie. We bedoelen niet een switch in de argumenten structuur van het predicaat. De switch vindt of in de PV plaats of in de werkwoordelijke rest.

gaat, wat niet onder intrasententiële wisseling valt. We zullen bijvoorbeeld de volgende types vragen stellen: worden geswitchte Engelse substantieven, adjectieven of werkwoorden morfologisch geassimileerd of blijven ze in hun Engelse vorm gehandhaafd? Komen de wisselingen met Nederlandse of Engelse grammaticale elementen in de regel voor? Op basis van de geobserveerde structurele regelmatigheden formuleren we **lokale** grammaticale tendensen en hypothesen van het betrokken talenpaar.¹⁸

In de tweede etappe, in hoofdstuk zeven, koppelen we de bevindingen terug naar de theorie en het insertiemodel. Enerzijds gaan we na of de geformuleerde **lokale hypothesen** overeenkomen met de **universele hypothesen** van het MLF-model.¹⁹ Anderzijds is het doel van deze onderzoeksetappe om te testen of een aantal als universeelverklaarde principes geformuleerd in het MLF-model, al dan niet van toepassing zijn op de verzamelde voorbeelden. We zullen drie van de MLF-principes testen:²⁰

1. *Morpheme Order Principle* (verder: Morfeemvolgordeprincipe): dit principe bepaalt dat de morfemen in gemengde constituenten en de constituenten in gemengde zinnen, de Nederlandse volgorde-regels zullen volgen.

2. *System Morpheme Principle* (verder: Systeemmorfeemprincipe): volgens de hypothese geformuleerd onder dit principe, moeten alle syntactisch relevante systeem-morfemen (zogenaamde *outsider*-systeem-morfemen) binnen een gemixte structuur uit de matrixtaal komen, en niet uit de embedded-taal.²¹

¹⁸ De woorden en passages in vet zijn van onze hand en beklemtonen de betreffende fragmenten.

¹⁹ In de Engelse wetenschappelijke vakliteratuur over codewisseling spreekt men over “universal constraints” (beperkingen algemeen geldend voor codewisseling tussen alle talenparen) en “local constraints” (hypothesen geformuleerd naar aanleiding van een bepaald talepaar). We gebruiken hier een directe vertaling van het begrip ‘universal’ en spreken over ‘universele beperkingen/hypothesen’, en van het begrip ‘local’ en spreken over ‘lokale beperkingen/hypothesen’ om consequent te zijn. Het begrip ‘algemeen’ wordt gebruikt als we niet verwijzen naar de universele theorieën en hypothesen, maar als het om onze eigen visie gaat. Het moet worden benadrukt dat begrip ‘lokaal’ niet betekent dat de hypothesen/beschreven tendensen **beperkt** worden **uitsluitend** tot het talenpaar Nederlands-Engels maar dat ze zijn **geobserveerd naar aanleiding van** de codewisseling tussen het bestudeerde talenpaar. De begrippen ‘lokaal’ en ‘universeel’ vormen dus geen dichotomie in de zin ‘geldig uitsluitend voor één talenpaar’ tegenover ‘algemeen geldig’.

²⁰ De MLF-modelprincipes en de samenhangende hypothesen zullen meer gedetailleerd in hoofdstuk 4 aan de orde worden gebracht. Daar leggen we ook uit waarom juist deze drie principes worden getoetst.

²¹ Op de begrippen “systeemmorfeem” en “outsider-systeem-morfemen” komen we uitvoerig in terug § 4.1.2. en § 4.1.2.2. waar het verschil tussen systeem- en inhoudsmorfeem wordt bestudeerd en de indeling van systeem-morfemen wordt behandeld.

3. *Uniform Structure Principle* (verder: Uniform-Structuurprincipe): de derde getoetste hypothese bepaalt dat naast de *outsider*-systeemvormen ook alle andere systeemvormen (dat wil zeggen de andere grammaticale elementen) bij voorkeur uit de matrixtaal moeten komen.

Hoofdstuk 2

Status questionis

Voordat we onze theoretische en methodologische positie bepalen, gaan we eerst het fenomeen ‘codewisseling’ vanuit een algemeen theoretisch perspectief benaderen. Hoe wordt codewisseling bestudeerd en welke theorieën bestaan er over dit taalverschijnsel? We kunnen hier echter niet alle bestaande studies met betrekking tot codewisseling noemen. Zoals reeds vermeld, kent het fenomeen de laatste decennia een groeiende belangstelling, dat zich uit in een groot aantal gepubliceerde teksten. Er bestaat een reeks goede overzichten van de desbetreffende literatuur en daarom presenteren we hier slechts een beknopte opsomming van de meest gezaghebbende namen, werken en theorieën. Daarvoor maken we gebruik van goed uitgewerkte opsommingen, gepresenteerd in de studies van Boumans (1998), Myers-Scotton (2005a), en Van Dulm (2007), omdat we juist met de theorieën van deze taalkundigen in het onderzoek werken.

De jaren vijftig laten de eerste systematische interesse op het gebied van codewisseling zien. De eerste studies zijn met de namen Haugen en Weinreich verbonden. Het begrip ‘code switching’ wordt voor de eerste keer in 1956 door eerstgenoemde gebruikt. Sindsdien

ontwikkelen zich verschillende opvattingen met betrekking tot dit begrip, die vaak erg verschillen.²²

2.1. Sociolinguïstische benaderingswijze

Het onderzoek naar sociolinguïstische problemen met betrekking tot codewisseling is heel populair geworden in de jaren zeventig, nadat in de Verenigde Staten in 1968 de *Bilingual Education Act* wordt aangenomen om de taalrechten van minderheden (vooral de Spaanssprekende immigranten) te garanderen (Boumans 1998: 9).

In het begin werd codewisseling gezien als een noodzakelijke wisseling tussen talen in situaties waarbij men de talen, of ten minste één van de talen, niet goed beheerst. Taalvermenging werd met taal incompetentie geassocieerd en codewisseling heeft daarom negatieve connotaties gekregen. Rond 1970 ontstond de tendens om niet-standaard vormen van taalgebruik, waaronder codewisseling, te waarderen (Boumans 1998: 9). Tegenwoordig wordt vooral benadrukt dat het taalverschijnsel op beheersing van meer dan één taal duidt. Met andere woorden: alleen mensen die meer talen goed beheersen, kunnen tussen talen wisselen. In het begin werd codewisseling dus als een “performance error” beschouwd (Myers-Scotton 1995: 50), later echter als “skilled performance” (Myers-Scotton 2005a: 19). Manhoojian beschrijft deze evolutie in de opvatting met betrekking tot codewisseling als volgt:

“Although switching has at times been associated with language attrition, indicative of weakness in one of the bilingual’s languages, many researchers believe that code switching is in fact a natural consequence of competence in more than one language and that it should not be mistaken for a language deficit.” (Manhoojian 2006: 512)

Taalkundigen noemen verscheidene redenen voor het gebruik van codewisseling en verdelen codewisseling over verschillende categorieën, op basis van sociolinguïstische factoren en motivaties. Het eerste systematische onderzoek naar de sociale factoren van codewisseling is de studie van Blom & Gumpertz (1972, bij Van Dulm 2007: 13). Ze onderzochten het gebruik van de talen Bokmål en Ranamål in een tweetalige Noorse gemeenschap en ontdekten dat de

²² We komen op Haugens definitie van codewisseling in § 3.1. terug, waar we het begrip ook met andere taalcontactvormen vergelijken.

keuze van codes en de wisseling tussen codes bepaalde sociale patronen volgen en daardoor voorspelbaar zijn. Blom & Gumpertz (1972) onderscheidde twee motivaties voor de taalwisseling (bij Van Dulm 2007: 13):

- *situational switching*: “an adaptation to a change in the speech situation”
- *metaphorical switching*: “a stylistic device which can convey various social meanings”

Met het begrip ‘*situational-codewisseling*’ wordt bedoeld dat men in verschillende taalsituaties verschillende codes gebruikt. Eén en dezelfde persoon gebruikt dan bijvoorbeeld één taalvariant thuis en een andere taalvariant op kantoor. Maar de *situational-codewisseling* kan ook op dezelfde plaats gebeuren als de omstandigheden veranderen. Een leraar geeft bijvoorbeeld les in een standaardtaalvariant (Bokmål), maar om een discussie te stimuleren, zal hij/zij naar de andere taalvariant switchen (de meer lokale taalvariant, Ranamål). De *situational-codewisseling* beschrijft bijgevolg een directe relatie tussen een sociale omstandigheid en de keuze van een code (Boztepe 2005: 11). We kiezen een bepaalde taal/dialect/taalvariant (dat wil zeggen ‘code’ in brede zin) op basis van de sociale omstandigheid waarin we ons bevinden.

Het begrip ‘*metaphorical-codewisseling*’ is daarentegen aan de dichotomie ‘lage versus hoge codes’ gerelateerd. Gesprekken over gezin of vrije tijd zijn met lage codes verbonden en gebeuren in de ene taalvariant, terwijl zakelijke en formele gesprekken, verbonden met hoge codes, dan in de andere taal gebeuren. Om dit type van codewisseling te illustreren, geven de auteurs het volgende voorbeeld: een persoon die bij een bank werkt, zou eerst in de ene taal spreken als hij/zij iets over het weekend of het gezin aan de klant vraagt (Ranamål), en daarna switcht hij/zij naar de andere taal om zakelijk te spreken (Bokmål) (Boumans 1998: 9). *Metaphorical-codewisseling* is blijkbaar met themaverandering verbonden en niet met de verandering van omstandigheden.

Het verschil tussen *situational-* en *metaphorical-*wisseling is toch niet altijd helemaal duidelijk en de verdeling kan niet op alle situaties worden toegepast, wat Gumperz later zelf toegeeft. In latere studies vat hij deze twee types samen onder de categorie ‘*conversational-functies*’ van codewisseling (Gumperz 1982: 75-84, bij Van Dulm 2007: 14). Verder voegt hij later aan de sociale motivaties voor codewisseling nog twee punten toe (Gumperz and Hernández-Chavéz 1976: 163, bij Van Dulm 2007: 13):

- het aangeven van eigen etnische identiteit
- codewisseling als teken van intimiteit

Een grote invloed op het gebied van sociolinguïstische vragen met betrekking tot codewisseling hadden de studies van Myers-Scotton uit de jaren zeventig en tachtig.²³ Zij introduceerde het zogenaamde Markedness Model waarbij ze drie verschillende codewisselingsfuncties onderscheidde: codewisseling als gemarkeerde, ongemarkeerde en explorerende taalkeuze (“marked/unmarked/exploratory choice”: in Myers-Scotton 1988, bij Van Dulm 2007:13 en Boumans 1998: 9).

De gemarkeerde keuze betekent dat het de bedoeling van de spreker is om door de keuze van een bepaalde code, of juist wisseling van een code, zijn/haar sociale houding aan te geven. De spreker laat bewust zien dat hij/zij codewisseling met een speciale intentie gebruikt. Deze intentie kan zijn om samenhang met de gesprekspartners uit te drukken, of integendeel zich door de taalkeuze van de gesprekspartners te distantiëren (Myers-Scotton 1988: 62, bij Boumans 1998: 10). Degreve vat de gemarkeerde keuze van codewisseling samen als een manier om “de sociale afstand tussen de gesprekspartners [te] verkleinen of [te] vergroten” (Degreve 2008: 50).

De ongemarkeerde keuze betekent dat codewisseling de verwachte taalkeuze in een bepaalde taalsituatie is. De vermenging van codes resulteert niet uit een speciale intentie en de taalvermenging is spontaan en verwacht (Degreve 2008: 46).

De explorerende keuze heeft met onzekerheid te maken. De spreker is niet zeker over de code (taal) die voor een bepaalde taalsituatie het meest passend is. Hij/zij kan dan codewisseling gebruiken om de taalsituatie te ‘exploreren’ (dat wil zeggen: onderzoeken).

“Sprekers proberen als niet-gemarkeerde keuze voor een interactie een bepaalde [code, IR] voor te stellen (...). Wanneer deze taal niet door alle gesprekspartners als niet-gemarkeerd aanvaard wordt, wordt een andere taal naar voren geschoven als nieuwe potentiële niet-gemarkeerde kandidaat.” (Degreve 2008: 53)

²³ De meer recente werken van de auteur (1995, 2002, 2005a, 2005b) zijn op de grammaticale aspecten van CW gericht. Hierop komen we nog in § 3.2. terug.

Andere invloedrijke studies met betrekking tot sociale functies van codewisseling komen van Appel & Muysken. Ze maken de volgende indeling van functies (2005: 29-30):

- *Referential*: deze functie van codewisseling wordt geactiveerd wanneer de spreker een woord in de ene taal niet kan vinden (hij/zij weet het woord niet, of het bestaat niet, of hij/zij kan het zich niet snel genoeg herinneren). De spreker verwijst bijgevolg naar een “extralinguistic reality” (ibid).
- *Directive*: deze functie wordt geactiveerd wanneer de spreker zich met de andere deelnemers aan het gesprek wil ‘associëren’ (d.w.z. verenigen) of ‘disassociëren’ (d.w.z. zich distantiëren). Een spreker gebruikt bijvoorbeeld een bepaalde taal omdat hij/zij weet dat niet alle deelnemers aan de taalsituatie de tweede taal beheersen. Door een specifieke taalkeuze worden ze dus uitgesloten omdat ze niet alles goed kunnen begrijpen.
- *Expressive*: de expresieve functie is met het aangeven van eigen identiteit verbonden. De sprekers gebruiken codewisseling om iets van zichzelf prijs te geven.
- *Poetic*: deze functie is volgens de auteurs verbonden met een toonverandering. Codewisseling wordt gebruikt om een grap te maken, als woordspeling of gewoon voor het plezier.
- *Metalinguistic*: hier wordt codewisseling gebruikt om commentaar op de ene taal te geven door het gebruik van de andere taal.

Zowel Blom & Gumpertz als Appel & Muysken noemen het markeren van identiteit als een van de redenen van taalvermenging. Nortier beschouwt “het uitdrukken van een bepaalde identiteit” zelfs als één van de hoofdfuncties van codewisseling (2009: 188). Ook Boztepe geeft aan dat codewisseling “functions primarily as a symbol of group identity and solidarity among members of the speech community” (2005: 17). De categorie ‘aangeven van identiteit’ door middel van codewisseling is met een aantal verschillende redenen verbonden, bijvoorbeeld verhoging van eigen status, uitsluiting van iemand van het gesprek of juist aansluiting bij het gesprek, creëren van een geheime taal, aangeven van eigen houding, aangeven van etnische identiteit, creëren van sociale afstand of sociale intimiteit, enzovoort (Nortier 2009: 188-89).

Er zijn nog veel meer auteurs met het onderzoek naar de sociale factoren en functies van codewisseling verbonden maar we hebben ons hier beperkt tot de meest gezaghebbende taalkundigen op dit gebied. De sociale factoren spelen klaarblijkelijk een essentiële rol in het gebruik van codewisseling en de studie ervan is belangrijk om het fenomeen te begrijpen.

Zoals reeds opgemerkt, is ons onderzoek echter grammaticaal gericht en wordt de aandacht vanaf nu derhalve uitsluitend aan de grammaticale aspecten van codewisseling besteed.

2.2. Grammaticale benaderingswijze

Voordat we een overzicht van grammaticale theorieën presenteren, moet eerst worden benadrukt dat er, ondanks een myriade grammaticale studies over de structuur van codewisseling, geen overeenstemming over de problematiek bestaat. Er is geen overeenstemming over de rollen van de betrokken talen, noch over het beste verklaringsmodel, noch over de grammaticale beperkingen die gelden voor de codewisselingsstructuur in het algemeen. Tot de jaren zeventig werd codewisseling als een onsystematisch fenomeen gezien, namelijk als een taalwisseling die willekeurig en zonder regels plaatsvindt (Van Dulm 2007: 12, 17; Boumans 1998: 19; Boztepe 2005: 5). Na een groot aantal studies, dat later is ontstaan, staan we vandaag op het punt dat er niet meer aan getwijfeld wordt dat codewisseling een grammaticale structuur heeft en dus niet willekeurig gebeurt.

“Today, there is hardly any controversy concerning the fact that the grammatical features of codeswitching are ruled governed.” (Boumans 1998: 3)

2.2.1. Het vaststellen van beperkingen op codewisseling

Vanaf 1970 probeerden taalonderzoekers zogenaamde *constraints* voor codewisseling (verder: beperkingen) vast te stellen (Van Dulm 2007: 13). Ze probeerden het antwoord te vinden op de vraag waar in een zin, een tekst of een gesprek een switch wel mag en waar een switch niet mag plaatsvinden, wanneer codewisseling als grammaticaal en wanneer als ongrammaticaal wordt beschouwd. De beperkingen zijn dan “syntactic sites where switching cannot occur” (Boumans 1998: 9). Het probleem met de eerste studies was dat de daarin geformuleerde beperkingen slechts op een bepaald talenpaar waren gebaseerd (vaak was het de combinatie Spaans-Engels).

“Velen daarvan waren echter veeleer descriptief dan theoretisch van aard in die zin dat het vaak ging om een opsomming van beschrijvende opmerkingen die slechts van toepassing waren op één specifiek onderzoekscorpus.” (Degreve 2008:30)

De eerste voorgestelde beperkingen waren beperkt slechts tot één talenpaar, en toch werden ze door de auteurs als universeel geldig voorgesteld. Als reactie verschenen er nieuwe studies die de universeel verklaarde beperkingen en grammaticale regels op basis van tegenvoorbeelden nietig verklaarden. We kunnen klaarblijkelijk een groot aantal voorgestelde structurele eigenschappen van codewisseling slechts ‘lokaal’ noemen (geldig voor een bepaald talenpaar). Structurele regels die als universeel kunnen worden verklaard, zijn er niet zo veel. Bovendien zijn taalkundigen het er niet over eens welke dat zijn.

“In the literature, one finds that researchers apply different theories, or different interpretations of the same theory, furthermore differing in the manner in which the theory is applied. Such proposals have typically been based on a study of a particular code switching corpus, and have later been tested against other corpora of the same or another language pair, often being found to be less than adequate in accounting for the new data. Besides failing cross-linguistic empirical testing, some proposals have also been subject to much debate regarding their theoretical validity.” (Van Dulm 2007: 17)

Boumans (1998) verdeelt de grammaticale benaderingswijzen van de structuur van codewisseling in drie verschillende categorieën:

- *linear approach*
- *government approach*
- *insertional approach*

In de volgende paragrafen beschrijven we deze drie verschillende structurele benaderingswijzen in samenhang met theorieën over de structuur van codewisseling. Bovendien behandelen we mogelijke bezwaren tegen deze opvattingen. De bedoeling is om te rechtvaardigen waarom we het Insertiemodel als het meest adequate verklaringsmodel voor onze analyse hebben gekozen.

2.2.1.1. Lineaire benaderingswijze

De lineaire grammaticale benaderingswijze beschrijft de structuur van codewisseling op basis van de lineaire volgorde van zinslelementen. De woordvolgorde in de oppervlaktestructuur van de deelnemende talen speelt dus een cruciale rol bij het formuleren van de beperkingen. Volgens deze theorie is het wisselen tussen talen uitsluitend mogelijk op die plaatsen in de zin waar de lineaire volgorde van de zinslelementen in beide talen equivalent is en elkaar niet tegenspreekt (Appel & Muysken 2005: 123-5). Men spreekt dan over “equivalentie in oppervlaktestructuur” of volgordeëquivalentie (Degreve 2008: 32).²⁴

De eerste meest invloedrijke vertegenwoordiger van de Lineaire benaderingswijze op het gebied van codewisseling was Shana Poplack (1980). Ze formuleerde twee beperkingen die bepalen wanneer codewisseling mogelijk, dan wel onmogelijk is: *Equivalence Constraint* (verder: Equivalentiebeperking) en *Free Morpheme Constraint* (verder: Vrij-morfeem-beperking). Dit waren de eerste universeel verklaarde beperkingen op codewisseling. Feit is echter dat Poplack haar onderzoek baseerde op een corpus van codewisseling tussen het Spaans en het Engels van een beperkte groep informanten. Haar bevindingen kunnen bijgevolg slechts als lokaal beschouwd worden, hetgeen dan ook door een aantal opvolgende studies is aangetoond (bijvoorbeeld Myers-Scotton 2005a, Deuchar 2006, Van Dulm 2007).

De eerste door Poplack geformuleerde beperking op codewisseling is de volgende:

“*The Equivalence Constraint*: Code-switches will tend to occur at points in discourse where juxtaposition of L1 and L2 elements does not violate a syntactic rule of either language, i.e. at points around which the surface structures of the two languages map onto each other.” (Poplack 1980: 586)

Poplack geeft de volgende illustratie om te laten zien dat een switch slechts op plaatsen met overlappende volgorde mag plaatsvinden, zie figuur 1. De verticaal streeplijnen geven aan waar in de zin een switch mag plaatsvinden, de pijltjes demonstreren “ways in which constituents from two languages map onto each other”. (C) geeft de daadwerkelijke gemengde Spaans-Engelse zin aan. Volgens Poplacks afbeelding kan codewisseling

²⁴ Eerst zullen we hieronder de theorie van de Lineaire benaderingswijze uitvoeriger bespreken op basis van voorbeelden. In de volgende § 2.3.1.2. presenteren we dan een aantal bezwaren tegen deze theorie aan de hand van voorbeelden.

plaatsvinden op bijna elke plaats in de zin maar de elementen in de afbeelding die samen binnen de verticale streeplijn liggen, moeten als een geheel worden gewisseld.

A.	Eng	I		told him		that		so that		he		would bring it		fast.
		↑		↙ ↘		↑		↑		↑		↙ ↘		↑
B.	Sp	(Yo)		le dije		eso		pa' que		(él)		la trajera		ligero.
C.	Cs	I		told him		that		PA' QUE				LA TRAJERA		LIGERO. (04/73)

(Poplack 1980: 586)

Figuur 1: Poplacks illustratie van de Equivalentiebeperking.

Bijvoorbeeld zouden de volgende hypothetische wisseling volgens Poplacks hypothese ongrammaticaal zijn:

* “I told **le** [...]” / * “**Le** told [...]”
Ik vertelde *haar* / *Haar* vertelde [ik]

* “Yo dije **him** [...]” / “Yo **him** dije [...]”.
Ik zei *hem* / Ik *hem* zei

Op basis van deze niet helemaal duidelijke afbeelding probeerde Poplack de Equivalentieregel te illustreren, bijvoorbeeld dat er tussen de persoonsvorm en het voorwerp niet kan worden gewisseld (er is geen streeplijn in de afbeelding tussen de twee zinsdelen, wat ‘geen switch mogelijk’ betekent). In hoofdstuk 4 zullen we op basis van het daarin behandelde Insertiemodel zien dat deze regel niet universeel is en het switchen tussen de persoonsvorm en het voorwerp op een duidelijker wijze kan worden uitgelegd.

Lipski geeft een ander voorbeeld van een Spanish-English corpus (1977: 258, bij Degreve 2008: 32):

(10) Tonces salio eso que **she wanted to take mechanics**.
Dus scheen het dat *ze wilde studeren werktuigkunde*.

Volgens de Equivalentieregel kan een switch tussen de hoofdzin en de voorwerpzin in Lipski’s voorbeeld wel plaatsvinden omdat het Spaanse equivalent van de geswitchte Engelse bijzin “she wanted to take mechanics” dezelfde woordvolgorde heeft. Zouden de volgordes

elkaar tegenspreken, bijvoorbeeld wat de regels voor de PV-positie in de hoofdzin of bijzin betreft, dan zou een switch niet mogelijk zijn. Deze theorie leverde kort daarna veel tegenbewijzen uit andere corpora met andere talenparen op (Myers-Scotton 2005a, Van Dulm 2007).²⁵

Poplack demonstreert het criterium van equivalentie ook nog door middel van substantivische constituenten die uit een attributief adjectief en een substantief bestaan. Op basis van lineariteit voorspelt ze dat er geen Engels-Spaanse switch tussen adjectief en substantief mag voorkomen, omdat de twee deelnemende talen verschillende posities voor het attributief adjectief hebben: prepositie van het adjectief in het Engels en postpositie in het Spaans. De lineaire volgorde van de twee talen is niet hetzelfde, en codewisseling wordt bijgevolg op een dergelijke plaats verhinderd op basis van de Equivalentiebeperving. De volgende voorbeelden zijn volgens Poplacks theorie ongrammaticaal, omdat er een switch op een “site of non-equivalence” plaatsvindt (Poplack 1980: 7):

*(11) a lotta *blanquito* friends
veel witte vrienden

*(12) los pechos *flat*
borsten platte

*(13) a car *nuevo*
een auto nieuw

Ook deze beperking is later in een aantal studies ongeldig verklaard, op basis van tegenvoorbeelden afkomstig uit andere talenparen dan Engels-Spaans (bijvoorbeeld het corpus van Marokaans-Arabisch/Frans in Bentahila & Davies 1983 of Japans/Engels in Nishimura 1983, bij Boumans 1998: 15). Maar zelfs in corpora met Engels-Spaanse codewisseling werden er regelmatig tegenbewijzen gevonden die demonstreerden dat Poplacks beperking niet geldig is. Er wordt trouwens regelmatig binnen een Engels-Spaanse NP geswitcht tussen substantief-adjectief. De eerste twee van de voorbeelden hierboven, namelijk “a lotta *blanquito* friends” (veel witte vrienden) en “los pechos *flat*” (borsten plat), zijn grammaticaal correcte codewisselingsvoorbeelden.²⁶ Dit soort constructies vindt

²⁵ Lipski’s voorbeel behoort tot de categorie intersententiële codewisseling die in dit proefschrift niet wordt geanalyseerd. Het is hier gebruikt als een illustratie van de Lineaire theorie.

²⁶ We zullen later op basis van de Insertietheorie demonstreren dat deze voorbeelden, die volgens Poplack als ongrammaticale tegenvoorbeelden van het Equivalentieprincipe werden beschouwd, wel kunnen voorkomen. Het heeft met het concept ‘matrixtaal’ te maken. Blijkbaar is een switch tussen een adjectief en een substantief wel mogelijk als we de matrixtaal van de gemengde zinsstructuur bepalen en als het adjectief de volgorderegels

regelmatig in de structuur van codewisseling plaats, en het gaat dus niet om uitzonderlijke, laat staan grammaticaal incorrecte gevallen.

Volgens Poplacks tweede universeel verklaarde beperking - de Vrij-morfeem-beperking - kan een vrij morfeem van de ene taal niet met een gebonden morfeem van de andere taal voorkomen:

“The Free Morpheme Constraint: No switch can occur between a bound morpheme and a lexical form unless that lexical form is phonologically integrated into the language of the bound morpheme.” (Sankoff & Poplack 1981: 5, bij Boumans 1998: 14)

Een gebonden morfeem moet blijkbaar van dezelfde taal komen als het vrije morfeem waaraan het toegevoegd wordt. Op basis van deze beperking beschouwt Poplack de volgende hypothetische intrawoordelijke wisseling als ongrammaticaal omdat er een gewisseld Spaans gebonden morfeem (*-iendo*) als achtervoegsel van het Engelse vrije morfeem (*eat*) wordt gebruikt.

*(14) *eat-iendo*

Maar in de vele studies die hierna verschenen, werd ook deze hypothese ongeldig verklaard, op basis van tegenvoorbeelden uit nieuwe corpora. Er werden regelmatig voorbeelden van tweetalige woorden in codewisselingscorpora waargenomen, waarbij een vrij morfeem uit de ene taal met een gebonden morfeem uit de andere taal voorkwam (zie Nortier 1994: 2, Backus 1996, MacSwan 1999, Myers-Scotton 2005a: 31, Van Dulm 2007: 19).²⁷

Om de Vrij-morfeem-beperking te redden, reageerde Poplack op de kritiek op haar theorie door een nieuwe term voor te stellen: *nonce-borrowing*.²⁸ Het begrip beschrijft precies die

van deze matrixtaal volgt. Als het Engels de matrixtaal van de NP “a lotta *blanquito* friends” is, is de gemengde constituent grammaticaal correct. Als de matrixtaal van de NP “los pechos *flat*” het Spaans is, staat het geswitchte adjectief ook op een grammaticaal correcte positie in de zin. We zullen hier in § 2.2.1.2. nog op ingaan, als we Boumans bezwaren tegen de Lineaire benaderingswijze van de codewisselingsstructuur behandelen. Het concept ‘matrixtaal’ en de volgorde-regels die daarmee zijn verbonden, bespreken we in § 4.1.1. en § 4.1.1.3.

²⁷ We zullen later laten zien dat zulke voorbeelden regelmatig in ons corpus voorkomen en dat ze niet in strijd zijn met de door ons gevolgde Insertiebenaderingswijze.

²⁸ Poplacks concept ‘nonce-borrowing’ en de bezwaren daartegen zullen we uitvoerig bespreken in § 3.3.2. Deze alinea stelt het concept voor om Poplacks Vrij-morfeem-beperking te kunnen uitleggen.

gevallen waarbij een vrij morfeem van taal A met een gebonden morfeem van taal B voorkomt (zoals *eat-iendo*). Poplack geeft dus toe dat taalvermenging op de grens gebonden-vrij morfeem wel mogelijk is. Met deze nieuwe term geeft ze echter aan dat zo'n vorm van taalcontact niet onder het taalverschijnsel 'codewisseling' valt. De oorspronkelijke beperking werd dus aangepast op de volgende manier:

“The Free Morpheme Constraint is used diagnostically to distinguish between nonce-borrowing, which are morphologically integrated, and single word codeswitches, which are not integrated or ‘bare’.” (Boumans 1998: 17)

2.2.1.2. Bezwaren tegen de Lineaire benaderingswijze

De bedoeling van deze paragraaf is om uit te leggen waarom we in deze studie de Lineaire benaderingswijze en de samenhangende hypothesen niet volgen. De theorieën en hypothesen van de Lineaire theorie werden vooral al in een aantal studies bestreden en op basis van tegenvoorbeelden als ongeldig verklaard (zie Boumans 1998, Myers-Scotton 2005a).²⁹ Het lijkt erop dat de door Poplack en haar navolgers geformuleerde beperkingen slechts op een beperkt corpus gebaseerd werden. Ze zijn dus niet algemeen geldig met betrekking tot de structuur van intrasententiële codewisseling.³⁰

“These rules appeared to be only characteristic of the Spanish/English data (...), rather than universally applicable.” (Boumans 1998:14)

Bovendien voorspellen de beperkingen dat codewisseling niet mogelijk is tussen typologisch verschillende talen. Deze hypothese is ook onjuist gevonden (Nortier 1994, Boumans 1998, Myers-Scotton 2005a).

De Lineaire benaderingswijze geeft opsommingen van mogelijke plaatsen in de zin, waar codewisseling wel of niet mag plaatsvinden:

²⁹ We zien ook veel tegenvoorbeelden in onze data (zie de morfologisch geassimileerde VP-wisselingen of NP-wisselingen in § 6.2.1.6. en § 6.2.3.).

³⁰ Er werden sindsdien nieuwe hypothesen en theorieën voorgesteld die wel als algemeen geldend worden beschouwd (Boumans 1998, Myers-Scotton 2005a). Deze zijn bijgevolg geschikter om getest te worden, zie § 2.2.1.4.

“The linear approach presents an inventory of the possible points of juxtaposition of elements of either language, e.g. a switch can be found to occur between a noun from language A and a relative pronoun of language B, between a noun and an adverb, enz.” (Boumans 1998: 7)

In figuur 2 wordt geïllustreerd welke elementen met een substantief in een Spaans-Engels talenpaar kunnen voorkomen:

English:	DET + N	CS: Eng DET + Sp N
Spanish:	DET + N	Sp DET + Eng N
English:	ADJ + N	CS: *Eng ADJ + Sp N
Spanish:	N + ADJ	*Sp ADJ + Eng N
		*Eng N + Sp ADJ
		*Sp N + Eng ADJ

Figuur 2: Een illustratie van grammaticaal correcte en incorrecte codewisseling op basis van de Lineaire benaderingswijze (Poplack, Wheeler, Westwood 1998: 132, bij Boumans 1998: 14).

Volgens Boumans is deze methode die in lange lijsten van mogelijke codewisselingsplaatsen resulteert, niet economisch, omdat de lijsten met elk nieuw corpus groeien en niet tot vaste regels leiden (1998:14). Bovendien zijn deze lange lijsten altijd slechts voor een specifiek talenpaar geldig.

Boumans presenteert nog een ander bezwaar tegen de Lineaire benaderingswijze, namelijk dat de twee deelnemende talen als gelijkwaardig worden gezien. De aanhangers van deze theorie beschouwen codewisseling als wisseling tussen twee talen die allebei op hetzelfde moment even actief zijn. Beide talen bouwen de grammaticale structuur van de gemengde zin en beide talen zijn verantwoordelijk voor de functionele/grammaticale elementen in de zinstructuur. De Lineaire benaderingswijze geeft echter geen informatie over hoe de structuur van de gemengde zin is opgebouwd. Volgens Boumans, die aanhanger van de Insertiebenaderingswijze is, is de asymmetrie tussen de twee talen essentieel om de structuur van codewisseling te beschrijven. Met asymmetrie wordt hier bedoeld dat een van de talen meer actief is (dat wil zeggen: de zinsstructuur bepaalt).³¹

³¹ Het criterium van asymmetrie tussen de deelnemende talen als basiscriterium van het Insertiemodel behandelen we in § 4.1.1. en § 4.1.2.

2.2.1.3. De Government-benaderingswijze en de bezwaren ertegen

Boumans vat het principiële verschil tussen de Lineaire- en de Government-benaderingswijzen als volgt samen:

“While the linear approach of Poplack and her associates assumes that codeswitching takes place in ‘surface structure’ (...), other have tried to formulate rules in terms of structural hierarchy, or dependency between words.” (Boumans 1998: 20)

De Government-benaderingswijze verklaart de structuur van codewisseling op basis van structurele hiërarchie tussen zinslementen. De beperkingen worden geformuleerd door middel van de zogenaamde ‘Government-Binding’-relaties. Deze benaderingswijze maakt onderdeel uit van de generatieve grammatica, zoals vertegenwoordigd door Chomsky en zijn navolgers. De theorie opereert bijgevolg met de concepten van S-structuur, D-structuur en indexering van zinslementen. Omdat we deze theorie in onze studie niet gaan volgen, ligt de uitleg van de globale Government-Binding-theorie en de termen ermee verbonden buiten het bereik van de studie. Het zou ons te ver afleiden.³² We leggen slechts de hoofdhypothesen van de Government-benaderingswijze van codewisseling uit die op de Government-Binding-theorie worden gebaseerd.

Muysken, Di Scullo & Singh introduceerden de zogenaamde *Government Constraint* (verder: Government-beperking):

“A governed category must have the same language index (i.e., be of the same language) as its governor.”(Di Scullo, Muysken & Singh 1986, bij Van Dulm 2007:20)

Volgens de Government-beperking moet een afhankelijke (*governed*) constituent uit dezelfde taal komen als het constituenthoofd (de zogenaamde *governor*), dat door de afhankelijke constituent gemodificeerd wordt. Er zou bijvoorbeeld geen wisseling mogen plaatsvinden tussen een predicaat (het hoofd van een werkwoordelijke constituent) en zijn complement (bijvoorbeeld een voorwerp dat afhankelijk van het hoofd is), aldus deze theorie. Evenzo zou

³² Zie Chomsky, Noam. *Studies on Semantics in Generative Grammar*. Den Haag: Mouton, 1972. Voor de laatste versie van Chomsky's theorie, zie Chomsky, Noam. *The Minimalist Program*. (Current Studies in Linguistics 28.) Cambridge, 1995. Voor een uitleg van Chomsky's theorieën, zie Cook, V. J. *Chomsky's Universal Grammar: an Introduction*. Blackwell, 1988.

er geen switch tussen een zelfstandig naamwoord (het hoofd van NP) en een voorafgaand bijvoeglijk naamwoord mogen plaatsvinden.

“This constraint would predict that the complements of a verb and the verb itself must remain in the same language. Likewise, direct and indirect objects, prepositional phrases and complement clauses must all remain in the same language as the verb. Furthermore, this constraint stipulates that adjectives must remain in the same language as the noun that is being modified.” (Galasso 2001)

De beperking riep al snel veel tegenvoorbeelden op en werd vervolgens nietig verklaard met betrekking tot universeel geldende hypothesen over codewisselingsstructuur (Boumans 1998:20). Het is gebleken dat switches van afhankelijke constituenten binnen syntactisch hogere constituenten gewoon en frequent zijn in codewisselingcorpora.³³

Omdat het testen van de oorspronkelijke beperking veel tegenvoorbeelden te voorschijn bracht, werd er een nieuwe beperking van de Government-theorie geformuleerd: *Functional Head Constraint* (Belazi, Rubin en Toribio 1994, bij Boumans 1998: 21). Deze beperking maakt een switch tussen een constituenthoofd en een afhankelijk complement wel mogelijk, maar een switch tussen een zogenaamde *functional head* (verder: ‘functioneel hoofd’) en zijn complement niet (Belazi et al. 1994: 221, bij Van Dulm 2007: 24). De functionele categorieën die als functioneel hoofd in een zin kunnen opereren, worden vertegenwoordigd door o.a. buigingsvormen, determinatoren, kwantificatoren of negatie-elementen (Toribio et al. 1993:5, bij Golosso 2001). Volgens de beperking kan er blijkbaar geen wisseling tussen deze functionele elementen en hun complementen plaatsvinden. Ze moeten uit dezelfde taal komen - de taal van het functionele hoofd. Er kan bijvoorbeeld niet tussen een determinator (een functioneel hoofd) en de rest van de substantivische woordgroep (complement van het functionele hoofd) worden gewisseld.³⁴

In latere studies werden er echter veel tegenbewijzen voor deze nieuwe hypothese geleverd. Het is bijvoorbeeld gebleken dat de rest van NP niet in de taal van de determinator hoeft te blijven. Maar vooral kwam naar voren dat codewisseling tussen de zogenaamde functionele

³³ We zullen later laten zien dat dergelijke switches ook vaak voorkomen in ons corpus (zie hoofdstuk 6).

³⁴ We zullen in de volgende paragraaf, § 2.2.1.4., zien hoe deze beperking op een duidelijke manier door de Insertietheorie wordt uitgelegd.

hoofden en hun complementen wel mogelijk is. Beide Government-benadering-hypotheses zijn bijgevolg op basis van tegenvoorbeelden als ongeldig beschouwd.³⁵

De Government-benadering krijgt ook veel kritiek in verband met de concepten ‘governor’ of ‘functioneel hoofd.’ Het is gebleken dat er tussen de aanhangers geen overeenstemming is over wat als hoofd/governor in een structuur/constituent functioneert (Boumans 1998: 21-22). Een voorbeeld hiervan is de nominale constituent: bepaalde onderzoekers beschouwen de determinator als het hoofd, anderen het zelfstandig naamwoord. Het gebrek aan overeenstemming onder de aanhangers leidt tot een vanzelfsprekende verzwakking van de theorie.

Het wordt duidelijk dat de Government-theorie er niet in slaagt om de structuur van codewisseling duidelijk te verklaren. Ten eerste bestaan er veel tegenvoorbeelden voor de geformuleerde beperkingen. Ten tweede leidt het gebrek aan overeenstemming over de meest cruciale categorie van governor/hoofd tot ondermijning van de theorie. Ten slotte stappen de aanhangers van de Government-Binding-theorie later zelf van de basisprincipes van deze grammatica af, namelijk van het verschil tussen “deep/surface structure” (Boumans 1998: 22-4).³⁶ Alle bovengenoemde argumenten geven ons voldoende reden om deze benaderingswijze in onze studie niet te volgen.

2.2.1.4. De Insertiebenaderingswijze

In deze paragraaf stellen we de Insertiebenadering voor in vergelijking met de Lineaire- en de Government-benadering. De bedoeling is om te laten zien dat de Insertietheorie de codewisselingsstructuur duidelijker en vooral op een algemene manier kan beschrijven. Myers-Scottons *Matrix Language Frame*-model is een Insertiemodel. We wijden later het hele hoofdstuk vier aan de beschrijving van het model en de desbetreffende principes en hypothesen.³⁷ In deze paragraaf leggen we de algemene en allerbelangrijkste termen en principes van het Insertiemodel in het algemeen uit.

³⁵ Voor meer tegenvoorbeelden van andere datasets, zie Van Dulm 2007: 24-26, en ook Boumans 1998: 21.

³⁶ Voor uitleg zie Chomsky, Noam. *The Minimalist Program*. (Current Studies in Linguistics 28.) Cambridge, 1995. De uitleg van Chomsky's theorieën valt buiten het bereik van deze studie.

³⁷ Zie § 4.1. tot en met 4.1.5.

Zoals de naam ‘Insertietheorie’ al aangeeft, wordt insertie (invoeging) van vreemde elementen als het basismechanisme van intrasententiële codewisseling gezien. Volgens Boumans was het concept ‘insertie’ als een mogelijk codewisselingsmechanisme reeds in zowel Lineaire- als Government-benaderingswijzen opgenomen. Sankoff & Poplack, de aanhangers van lineariteit, hadden het over “constituent insertion”: een mechanisme dat de overtreding van de reeds beschreven equivalentiebeperking verklaarde (1988, bij Boumans 1998:14). Met de introductie van het constituent-insertie-mechanisme gaven de aanhangers van lineariteit toe dat codewisseling wel mogelijk was op die plaatsen waar geen equivalente volgorde voorkomen. Dat verzwakte hun theorieën met betrekking tot de codewisselingsstructuur (Boumans 1998:14, 20-21). Verder werd de Insertietheorie weerspiegeld in een aantal codewisselingsprincipes onder de Government-theorie (ibid). Het principe dat de taal van de governor de volgorde, grammatica en de buigingsvormen in een gemengde zin bepaalt, is verwant aan de rol van de matrixtaal.

De hierboven behandelde drie benaderingswijzes beschouwen de rollen van de deelnemende talen op een verschillende manier. Zoals reeds gezegd, beschouwen Poplack en haar navolgers beide talen als even actief bij het vormen van de gemengde structuur (zie 6.2.1.2.). In tegenstelling tot de Lineaire benaderingswijze gaan zowel Government- als Insertietheorieën ervan uit dat de rollen van de deelnemende talen ongelijkwaardig zijn. Volgens beide grammaticale opvattingen bepaalt slechts één van de talen de grammaticale structuur en wordt bijgevolg als de meer actieve taal in de gemixte structuur beschouwd. Volgens de Government-theorie bepaalt de taal van governors (‘constituenthoofden’) welke zinslelementen uit de ene taal moeten komen en welke uit de andere. Maar zoals we hierboven in 2.2.1.3. zagen, slaagt de Government-theorie er niet in om duidelijk te definiëren welke elementen als governors kunnen functioneren. De Insertietheorie maakt de rolverdeling duidelijker: slechts één van de talen bepaalt het structurele frame van codewisseling: de matrixtaal. De rol van de andere, de embedded-taal, wordt beperkt tot het invoegen van bepaalde vreemde elementen in het frame. Er wordt verder een verschil gemaakt tussen twee types zinslelementen – lexicale (zelfstandige) en functionele (grammaticale) elementen. Deze hebben een verschillende distributie in de codewisselingsstructuur.³⁸ De twee asymmetrieën, ten eerste de asymmetrische rollen van de deelnemende talen, en ten tweede de verschillende distributie van morfeemtypes in de codewisselingsstructuur, vormen de basis van de

³⁸ Deze theorie wordt in hoofdstuk 4 uitvoerig beschreven. De lexicale elementen worden later als ‘inhoudsmorfemen’ gedefinieerd en de functionele elementen als ‘systeem morfemen’.

Insertietheorie. Welke elementen uit welke talen kunnen worden ingevoegd, voorspelt de theorie op basis van een aantal samenhangende hypotheses en principes.

Hieronder wordt aangetoond hoe de Insertietheorie erin slaagt om bepaalde structuren van intrasententiële codewisseling te verklaren: structuren die door de andere benaderingen niet duidelijk genoeg of algemeen genoeg werden uitgelegd.

Volgens de waarnemingen van Poplack, Sankoff & Miller (1988), aanhangers van de Lineaire opvatting, is de verbinding determinator + zelfstandig naamwoord binnen een NP een frequente codewisselingsplaats. Tevens maken ze een lijst van nog andere elementen die voor een geswitcht zelfstandig naamwoord kunnen staan (telwoorden, bezittelijke voornaamwoorden, aanwijzende voornaamwoorden, enz.). Maar zoals reeds vermeld, worden er met elk nieuw corpus nieuwe elementen aan de lijst toegevoegd, die hoogst taal- of corpusspecifiek zijn. Het is inderdaad zo dat bij intrasententiële codewisseling doorgaans het lidwoord uit de ene taal en het substantief uit de andere taal komt. De Insertietheorie verklaart dit verschijnsel echter op een economischer, duidelijker en algemener manier. De verklaring voor zo'n codewisselingsstructuur is dat EL-zelfstandige naamwoorden vaak in een matrixtaal-NP worden ingevoegd onafhankelijk van wat ervoor staat.

De Insertietheorie verklaart ook een aantal voorbeelden van codewisseling die op basis van Government-hypotheses als ongrammaticaal beschouwd worden maar toch wel regelmatig in codewisselingsdata voorkomen. Hier kan opnieuw dezelfde, en vaak voorkomende wisseling tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord aan de orde komen. Volgens zowel de Government-beperving als de later geformuleerde Functioneel-Hoofd-beperving is een dergelijke switch ongrammaticaal, want het ene element is structureel afhankelijk van het hiërarchisch hogere element. Toch vindt er op deze plaats in een gemengde zinsstructuur vaak een switch plaats, zoals we reeds opmerkten. De Insertiebenadering legt het verschijnsel duidelijk uit. De Insertiehypotheses voorspellen dat functionele zinsdelen (zoals het lidwoord) doorgaans tot de matrixtaal worden beperkt, terwijl lexicaal elementen (zoals het substantief) regelmatig uit de vreemde (embedded) taal worden geswitcht.³⁹ Het gaat dus in ieder geval niet om ongrammaticale voorbeelden van codewisseling.

³⁹ Hier komen we in hoofdstuk 4 nog op terug wanneer we de MLF-hypotheses behandelen en met voorbeelden illustreren.

Samenvattend stelt de Insertietheorie vast dat alle lexicale elementen uit de embedded-taal kunnen komen en in de structuur van de matrixtaal kunnen worden ingevoegd, ongeacht of ze “governed, ungoverned or governing” zijn en ongeacht de vraag wat er voor of na deze elementen komt (Boumans 1998:21-22). Deze hypothese ondermijnt bijgevolg de hypothesen van zowel de Lineaire als de Government-theorieën.

De aanhangers van de drie benaderingswijzen komen voortdurend met nieuwe theorieën met betrekking tot de codewisselingstructuur en maken aanpassingen aan de bestaande hypothesen op basis van nieuwe data. Toch beschouwen we de theorieën die tot nu toe onder de Insertiebenadering werden geformuleerd als de meest duidelijke en meest universele theorieën met betrekking tot intrasententiële codewisseling. Daarom baseren we ons onderzoek en de analyse van het corpus op het Insertiemodel, namelijk Myers-Scottons MLF-model. We willen echter niet beweren dat dit het enige correcte beschrijvingsmodel en de enige mogelijke benaderingswijze is die codewisseling kan beschrijven. We beschouwen de Insertietheorie uitsluitend als de meest passende voor ons type corpus en onderzoek.

Hoofdstuk 3

Terminologie

In paragraaf 2.2. lieten we zien dat er geen overeenstemming bestaat wat de hypothesen over de structuur van codewisseling betreft. Evenmin bestaat er overeenstemming met betrekking tot de terminologie die verbonden is met taalcontact, en met codewisseling in het bijzonder. Het is in ieder geval noodzakelijk om de begrippen die in deze studie worden gebruikt, goed te definiëren. Dat is de bedoeling van dit hoofdstuk. Daarnaast wordt het begrip ‘codewisseling’ van andere vormen van taalcontact onderscheiden.

Het blijkt dat wetenschappers niet dezelfde opvatting over codewisseling hebben. Zoals Boztepe aangeeft:

“As with any aspect of language contact phenomena, research on CS is plagued by the thorny issue of terminological confusion. Not all researchers use the same terms in the same way, nor do they agree on the territory covered by terms such as code-switching, code-mixing, borrowing, or code-alternation.” (Boztepe 2005: 4)

Het kan blijkbaar niet anders, aangezien het fenomeen vooral in de laatste decennia uit veel verschillende oogpunten wordt bestudeerd, vaak met de nadruk op verschillende aspecten. Elk vak benadrukt verschillende eigenschappen in de definitie en ziet codewisseling vanuit een verschillende invalshoek. Dat leidt tot een reeks uiteenlopende theorieën, en bijgevolg ook tot een uiteenlopende terminologie.

3.1. Codewisseling in brede zin

Het begrip ‘code switching’ werd voor de eerste keer in 1956 door Haugen gebruikt om de vermenging van twee verschillende talen van ontleningen te onderscheiden (1956:40). Volgens zijn definitie omvat codewisseling “everything from the introduction of a single, unassimilated word, up to a complete sentence or more into the context of another language,” (Haugen 1973: 521, bij Boumans 1998: 8). Maar de definitie werd sindsdien steeds geherformuleerd. De verschillende nuances van het begrip presenteren we in de onderstaande paragrafen.

Ook al wordt dit onderzoek tot intrasententiële wisseling beperkt, beschouwen we desondanks alle vormen van taalvermenging die we in paragraaf 1.2. noemden, namelijk wisseling op intrasententiële, intersententiële, extrasententiële en interspreker niveau, als codewisseling. We noemen dit ‘codewisseling in brede zin’. In alle vier de gevallen gaat het om een taalsituatie waarbij twee verschillende talen (codes) worden gebruikt.

Voor deze vier vormen van taalvermenging gebruikt Auer een ander begrip: *code-alternation*. (Auer 1998, Boztepe 2005: 4). Maar in andere studies, bijvoorbeeld in Muysken (2000), wordt het begrip *code-alternation* in nog een andere zin gebruikt, namelijk om een verschil te maken tussen de invoeging van langere elementen van de ene taal in het frame van de andere taal (dat wordt dan door Muysken als *code-alternation* beschouwd), en de invoeging van enkel éénwoordige elementen van de ene taal in de structuur van de andere taal (dat wordt dan *insertie* genoemd) (Muysken 2000, bij Boztepe 2005:4). Omdat het verschillende connotaties zou kunnen meebrengen, gebruiken we het begrip ‘code-alteration’ in deze studie niet. Het begrip ‘insertie’ wordt in deze studie wel gebruikt maar dan niet als synoniem van codewisseling, noch als een andere naam voor één bepaalde vorm van taalcontact. We zien

insertie als een mechanisme van intrasententiële codewisseling.⁴⁰ Andere taalkundigen beperken het begrip ‘codewisseling’ slechts tot intersententiële codewisseling (afwisseling van talen op de zinsgrenzen). Tevens wordt er een andere term, namelijk ‘code-mixing’, gebruikt voor intrasententiële codewisseling (Kachru, 1983; Singh, 1985; Sridhar & Sridhar, 1980, bij Boumans 1998; ook Muysken 2000, bij Boztepe 2005: 4).

Samenvattend kunnen we zeggen dat we hier het begrip ‘codewisseling’ in overkoepelende zin gebruiken voor de vier genoemde types taalvermenging. Het mogelijke onderscheid tussen de soorten codewisseling, zoals aangeduid door de termen ‘code-alteration’ of ‘code-mixing’, valt buiten het bereik van deze studie. Daarom worden deze termen niet gebruikt. Als synoniem van het begrip codewisseling kan soms ‘de vermenging van talen’ of ‘taalvermenging’ in de tekst verschijnen.

3.2. Definitie van intrasententiële codewisseling

We baseren onze definitie op de Insertietheorieën van Myers-Scotton (2005a). Volgens haar is codewisseling:

“Selection by bilinguals or multilinguals of forms from an embedded variety (or varieties) in utterances of a matrix variety during the same conversation.” (2005a:3)

Zij beschouwt codewisseling vooral als een gesproken fenomeen. We moeten hier echter aan toevoegen dat codewisseling zowel in gesproken als geschreven vorm kan plaatsvinden. ‘Code’ is een algemeen begrip dat kan verwijzen naar dialecten, talen, of taalregisters (Myers-Scotton, 2005a). We gaan vanaf nu het begrip ‘code’ slechts met ‘taal’ associëren.

Het hoofdkenmerk van Myers-Scottons concept is dat ze intrasententiële codewisseling niet als een echte ‘wisseling’ van twee taalsystemen ziet maar meer als een gebruik (ze spreekt over ‘selectie’) van elementen van de ene taal in het frame van de andere taal. Een gelijke beschrijving geeft Boumans:

⁴⁰ Het concept ‘insertie’ werd beknopt in § 2.2.1.1. geschetst en zal nog gedetailleerd in hoofdstuk 4 worden behandeld.

“A matrix structure from one language in which elements from another language are embedded.” (1998:15)

In intrasententiële codewisseling is het altijd slechts de taal van de matrixstructuur die grammaticaal actief is, niet beide talen.⁴¹

3.3. Codewisseling versus ontlening

De grootste uitdaging wat de definitie van ‘codewisseling’ betreft, is het hoogst relevante verschil tussen ‘codewisseling’ en ‘ontlening’. Onder taalkundigen is er een grote discussie gaande over éénwoordige vreemde elementen, die in de matrixstructuur wel of niet worden geassimileerd/geïntegreerd. We gaan in de volgende paragrafen verschillende standpunten over dit onderwerp bespreken en ons standpunt daarbinnen bepalen. We stellen ons ten doel om ‘codewisseling’ en ‘ontlening’ goed te onderscheiden met betrekking tot éénwoordige elementen.

3.3.1. Codewisseling tegenover ontlening: het corpus-gebaseerde criterium

Wat we als leenwoorden (ontleningen) beschouwen, noemde Poplack *established borrowings* (officiële/ingeburgerde ontleningen).⁴² Leenwoorden zijn oorspronkelijk vreemde elementen, die nu volledig in de taal zijn ingeburgerd en gecodificeerd. Ze behoren daarom tot het lexicale corpus van de matrixtaal, in tegenstelling tot codewisseling. De situatie waarin ze gebruikt worden, wordt niet als een tweetalige situatie beschouwd. De categorie ‘leenwoorden’ wordt in dit proefschrift buiten beschouwing gelaten. Zoals reeds in de inleiding vermeld is, gebruiken de *Woordenlijst Nederlandse taal* (2005) om te kunnen bepalen of een woord een ingeburgerd leenwoord is of een voorbeeld van codewisseling.⁴³

Met dit criterium sluiten we aan bij Muysken (2000), Deuchar (2006) en Treffers-Daller (1994). Muysken baseerde onderhavig verschil tussen leenwoorden en codewisseling ook op

⁴¹ Wat precies de rollen van de matrixtaal zijn, en welke embedded elementen kunnen worden ingevoegd, wordt duidelijk gemaakt in § 4.1.1. en 4.1.1.1.

⁴² Poplack zette de categorie ‘established borrowings’ tegenover de categorie ‘nonce-borrowings’, die niet ingeburgerd (*established*) zijn in de taal. Deze categorie wordt in § 3.3.2. aan de orde gesteld.

⁴³ Zie de inleiding, namelijk § 1.2. voor meer uitleg.

een lijst van woorden van één bepaalde taal, wat hij “listedness” noemde: “the degree to which a particular element or structure is part of memorized list,” (Muysken 2000: 71, bij Degreve 2008: 111). Deuchar en Treffers-Daller baseren het verschil direct op woordenboeken van de betrokken talen, dat wil zeggen: op een meer specifieke lijst van woorden.

“Loans are assumed to be listed in the vocabulary of monolingual speakers of the recipient language, whereas switches are not.” (Deuchar 2006: 1988)

Ook Boumans benadrukt dat het gebruik van ontleningen geen kennis van een tweede taal vereist en dus niet tot een tweetalige situatie leidt. Het baseren van het onderscheid op een monolingual- tegenover bilingual-taalsituatie is volgens Baumans “probably the most reliable criterion cross linguistically” (1998: 52). Eentalige sprekers kunnen ontleningen in hun uitingen gebruiken maar het gebruik van codewisseling vereist de kennis van een tweede taal.

Ter illustratie kijken we naar (15) en (16). Om zulke zinnen te maken, hoeft de taalgebruiker geen kennis van het Engels hebben, de onderstreepte woorden behoren tot de Nederlandse woordenschat:

- (15) Ons budget is veel te laag om nieuwe laptops te kopen.
(16) Eerst moet je even de file downloaden, pas daarna saven.⁴⁴

Om woorden zoals *bloody* of *assign* in (17) en (18) te kunnen gebruiken, moet de taalgebruiker daarentegen kennis van een tweede taal hebben, omdat deze woorden niet tot het Nederlandse lexicale corpus behoren. De spreker moet dus toegang tot een lexicaal corpus van een andere taal hebben en dus in een bepaalde mate tweetalig zijn.

- (17) De contracten moeten worden *geassigned*.
(18) Wat een *bloody* toeval!

Op basis van dit criterium hebben we gevonden voorbeelden zoals (19)-(21) van ons corpus geëlimineerd omdat de onderstreepte woorden in de *Woordenlijst* staan.

- (19) H. en T. zijn wel erg close met elkaar.

⁴⁴ We maken gebruik van **onderstreping** om woorden/passages/zinelementen te benadrukken als het geen EL-invoeging betreft, maar **ML-woorden**. De markering door middel van **vet cursief** wordt beperkt tot **EL-invoegingen**.

(20) Je moet een accountje aanmaken en foto uploaden.

(21) Mijn vraag is dus of inderdaad de sheet niet meer up to date is.

Ook al gebruikt Deuchar dezelfde methode om een onderscheid te maken tussen leenwoorden en codewisselingen, ze merkt tegelijkertijd op dat dit criterium niet helemaal zeker is:

“This is admittedly an entirely arbitrary criterion, especially since we recognize that dictionaries reflex usage at an early point in time rather than the present. The main consequence of this fact for our analysis is that we may identify some single words as switches when they should be considered loans.” (Deuchar 2006: 1988)

Het moet worden toegegeven dat het criterium gebaseerd op “listedness” in een officieel lexicaal corpus in een bepaalde mate arbitrair is. De reden daarvoor is dat het vatbaar is voor veranderingen: de categorie ‘codewisseling’ kan later naar de categorie ‘leenwoorden’ verschuiven. Maar voor de aard van onze studie lijkt het ons het meest passende en objectieve criterium te zijn.

3.3.2. Nonce-borrowings en het criterium van morfologische assimilatie

Zoals in paragraaf 2.2.1.1. werd opgemerkt, stelden Poplack, Sankoff & Miller (1988) een nieuwe vakterm voor: nonce-borrowing. Het voorstellen van het begrip veroorzaakte het ontstaan van nieuwe discussies over het verschil tussen codewisseling tegenover leenwoorden. Onder het begrip ‘nonce-borrowing’ verstonden ze éénwoordige en in het ML-frame morfologisch geassimileerde switches.

“Nonce-borrowings are singly occurring words from the other language that, unlike real borrowings, can be phonologically unadapted and are not necessarily wildly distributed in the speech community. They are syntactically and morphologically integrated in the host language just like host language words.” (Poplack, Sankoff & Miller 1988)

Volgens Poplack verschillen nonce-borrowings daarin van established borrowings (leenwoorden) dat ze niet aan frequentiecriteria van de laatst genoemde categorie voldoen. Dat betekent dat ze in het algemeen door taalgebruikers niet geaccepteerd worden als moedertaalelementen en de status van vreemde elementen in de taal bewaren. Het kenmerk van nonce-borrowings blijkt te zijn dat ze slechts uitzonderlijk door bepaalde sprekers worden gebruikt, als “one-off occurrence[s]” (Jacobson 1998).

Maar waar ligt de grens tussen een nonce-borrowing aan de ene kant en een **éénwoordige** codewisseling aan de andere kant? Het onderscheid baseren Poplack en haar navolgers op basis van morfologische integratie in de basistaal/ML-taal. Nonce-borrowing is volgens hen een vreemd woord dat wel in het frame van de basistaal geassimileerd is, terwijl codewisseling staat voor een niet-geassimileerd vreemd woord. Nonce-borrowings gedragen zich dus als basis-woorden en volgen de basistaal-grammatica, terwijl codewisselingen zich gedragen als vreemde elementen die een andere status hebben, zoals Poplack aantoonde. Op basis van dit criterium zou Poplack de gemarkeerde woorden in (22)-(24) als nonce-borrowings beschouwen.⁴⁵ De onderstreepte morfemen laten de morfologische assimilatie zien.

(22) Dit is meest *smoothe style* ooit.

(23) De contracten moeten worden *geassigned*.

(24) Wij dienen de *requester* 1 keer te *chasen* [...].

Maar het probleem met het vaststellen van de grenslijn tussen codewisseling en nonce-borrowing blijft in de zin dat het in veel gevallen onmogelijk is om de assimilatie van één-woord-wisselingen te bepalen. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de EL-elementen vaak op plaatsen in de zin staan waar ze geen verbuigingsmorfologie vertonen. In veel gevallen zouden we dus niet kunnen zeggen of een één-woord-wisseling wel of niet in de matrixtaal geassimileerd is, en derhalve zouden we niet kunnen bepalen of het om codewisseling of nonce-borrowing gaat, zie (25) en (26).

(25) En ik was zo *weirdass* joh, omdat ik *drugged up* was.

(26) Hij is *obsessed* door jou ofzo!

Zelfs Poplack bekent dat dit soort voorbeelden twijfelachtig is en dat het niet duidelijk is tot welke categorie zulke één-woord-wisselingen behoren (Van Dulm 2007b: 10).

In deze studie wordt de categorie ‘nonce-borrowing’ dan ook genegeerd. We sluiten hier aan bij de redenering van Myers-Scotton (2005a), Backus (1996, 2001) en Boumans (1998), die het criterium van morfosyntactische integratie om een onderscheid te maken tussen codewisseling en ontlening, niet accepteren. De geassimileerde vreemde woorden bieden

⁴⁵ Voorbeelden (22)-(26) komen uit het corpus.

trouwens de grootste uitdaging wat de studie van intrasententiële codewisseling betreft. Ze zijn de meest interessante gevallen voor de analyse van codewisseling, vooral wat het testen of formuleren van grammaticale regels en beperkingen van codewisseling betreft. Verschuiving van dergelijke woorden naar een aparte categorie is een manier om deze grammaticale uitdaging te ontwijken. Volgens Myers-Scotton is de uitsluiting van deze elementen niets anders dan simplificatie van het onderzoek naar de codewisselingstructuur (Myers-Scotton 2005a: 23). In dit opzicht presenteert Boumans een toepasselijk citaat van Schats:

“[Nonce-borrowings, IR] often seem to play the role of garbage-can designed to throw in data that does not fit the neatly defined constraints on codeswitching.” (Schats 1989: 129, bij Boumans 1998: 50)

Verder benadrukt Boumans dat het criterium van morfologische integratie van vreemde woorden tot verschillende conclusies bij verschillende taalparen zou kunnen leiden.

“The degree of integration depends on the fact how productive morphology is in different languages.” (Boumans 1998: 52)

Blijkbaar hangt de graad van morfologische integratie van vreemde elementen ook af van de morfologische taaltypologie. Bepaalde talen integreren vreemde woorden en morfemen makkelijker in hun grammaticale structuur dan andere. Vreemde woorden worden bijvoorbeeld in flecterende en agglutinerende talen makkelijk met ML-affixen verbonden. In zulke talentypes is het blijkbaar een productief mechanisme, terwijl dat in analytische talen minder vaak het geval is. Dat vormt een volgende cruciale reden voor het feit dat morfologische integratie niet het basiscriterium kan zijn voor het maken van een onderscheid tussen codewisseling en ontlening. Het zou tot twijfelachtige conclusies kunnen leiden, zoals Boumans demonstreert: tijdens het taalcontact met een vreemde taal zou een bepaalde taal (vaak een flecterende of agglutinerende taal) de tendens vertonen om voorbeelden van ontleningen/nonce-borrowings te vormen, terwijl een andere taal (een analytische taal) het gebruik van dezelfde vreemde elementen zou beperken tot het invoegen van codewisseling (Boumans 1998: 53-55).

3.4. Samenvatting van ons standpunt

In ons proefschrift zullen we het structurele gedrag van Engelse elementen die in een Nederlandse zin worden ingevoegd, beschrijven en analyseren. Dit fenomeen noemen we intrasententiële codewisseling. Om te bepalen of Engelse elementen tot deze categorie behoren, moeten we ze eerst van een andere categorie onderscheiden: van de zogenaamde leenwoorden. Het criterium dat wij hiervoor hanteren is het wel of niet behoren tot het lexicale ML-corpus. In onze studie gebruiken wij hiervoor de officiële lijst van gecodificeerde woorden in het Nederlands: de *Woordenlijst Nederlandse Taal*. De graad van morfologische integratie van verschillende woordsoorten vormt één van onze onderzoeksvragen.

Hoofdstuk 4

Myers-Scottons “Matrix Language Frame Model” en de hypothesen

De bedoeling van dit hoofdstuk is om het Insetiemodel, dat we als basistheorie in het proefschrift gebruiken, grondig te beschrijven. Het eerste en tot nu toe meest gezaghebbende Insetiemodel, het *Matrix Language Frame*-model, is geïntroduceerd door Carol Myers-Scotton in de studie *Duelling Languages* (2005a). We schenken speciale aandacht aan het MLF-model omdat we de hypothesen die in dit model worden geformuleerd, aan de hand van ons onderzoekscorpus zullen testen.

De ontwikkeling van het MLF-model is op psycho- en neurolinguïstische onderzoeken van taalproductie gebaseerd. Ondanks de psycholinguïstische achtergrond is het MLF-model vooral een structureel model dat morfologische en syntactische beperkingen van codewisseling beschrijft. De details over de psycho- en neurolinguïstische aspecten van het onderzoek vallen buiten het bereik van onze studie en we zullen hier dus niet op ingaan. Gezien de aard van deze studie zullen we slechts de conclusies en bevindingen (dat wil zeggen: de geformuleerde principes en hypothesen) van Myers-Scottons onderzoek gebruiken. We moeten nog benadrukken dat het MLF-model is ontwikkeld om de structuur van

intrasententiële codewisseling te beschrijven. Myers-Scotton beweert dat het model ook voor andere vormen van codewisseling en taalcontact zou kunnen gelden. Maar zij biedt hier geen bewijs voor en maakt een grammaticale analyse van uitsluitend intrasententiële taalvermenging.

De hoofdbevinding van haar onderzoek is dat het proces van het bouwen van het zinsframe in een andere fase van de taalproductie plaatsvindt dan het proces van morfeeminsertie. Bovendien worden verschillende morfeemtypes in een andere taalproductiefase geactiveerd (C. Myers-Scotton en J. Jake 2009: 338-347, Degreve 2008: 54).

“An ML+EL constituent goes through two different major sets of procedures: one sets the frame with morpheme order and system morphemes from the ML, and the other fills in the content morphemes.” (Myers-Scotton 2005a:118-119)

Myers-Scotton en Jake spreken over vier niveaus van taalproductie: “the conceptual level, the mental lexicon, the formulator, and the surface level” (Myers-Scotton en Jake 2009:339). Elk niveau is verbonden met een verschillende fase van taalproductie en met het activeren van verschillende morfeemtypes.⁴⁶

“The conceptual level is pre-linguistic, and includes speaker intentions. (...) Intentions activate semantic and pragmatic features that are bundled together, pointing to language-specific lemmas in the mental lexicon.” (Myers-Scotton en Jake 2009:339)

In de eerste taalproductiefase beslist de spreker wat hij of zij wil overdragen, de keuze wordt gemaakt of codewisseling zal worden gebruikt. In deze fase worden lemmas gekozen.⁴⁷

“Lemmas in the mental lexicon include directions that map semantic information to grammatical structure. (...) Lemmas contain information beyond word meaning about thematic roles and restrictions that have syntactic consequences, such as argument structure. (...) Lemmas point to language-specific morpho-syntactic constraints located in the formulator.” (Myers-Scotton en Jake 2009:340)

Hierbij wordt dus beslist wat de argumentenstructuur zal zijn en welke syntactische rollen de argumenten zullen hebben. Verder worden die morfeemtypes geactiveerd die de syntactische

⁴⁶ Het verschil tussen morfeemtypes wordt nader in § 4.1.2. en § 4.1.2.2. uitgelegd.

⁴⁷ Het concept van het lemma nemen Myers-Scotton et al. over van Levelt (1989, bij Myers-Scotton 2005a): Het lemma is “the non-phonological part of an item’s lexical information (...)”. Het bevat de grammaticale, semantische en pragmatische informatie van een lexicaal item.

structuur bouwen, de zogenaamde ‘late systeem morfemen’.⁴⁸ Voor de structuur van ML+EL-constituenten betekent deze fase dat uitsluitend de ML-grammaticale elementen die in staat zijn om het frame te bouwen, worden geactiveerd (ibid.).

De volgende fase is het activeren van de inhoudsmorfemen:

“Once the frame-building is set in motion, parallel processing of content morpheme can proceed. Either ML or EL content morphemes may be ‘called’ by ML or EL lemmas respectively, but they both appear in slots prepared by ML lemmas.” (Myers-Scotton 2005a:118)

Het laatste deel van de uitspraak is van groot belang: als er EL-inhoudsmorfemen worden geactiveerd, worden ze ingevoegd in de “slots” die in de eerdere fase door de ML-lemmas zijn gemaakt.

Als gevolg van het verschil hoe taalelementen tijdens de taalproductie worden geactiveerd, kan er in de structuur van codewisseling van twee hiërarchieën worden gesproken. Enerzijds bestaat er een hiërarchie tussen de matrixtaal en de embedded-taal, en anderzijds tussen de verschillende morfeemtypes. Op basis van deze twee hiërarchieën (ook asymmetrieën genoemd) formuleert Myers-Scotton hypothesen over codewisselingsstructuur.

Degreve vat Myers-Scottons bevindingen over taalproductie als volgt samen:

“Zo zou de productie van eentalige uitingen gepaard gaan met verschillende grammaticale procedures die instaan voor de constructie van een ‘frame.’ Hoewel een aantal van deze procedures gelijktijdig plaatsvinden, zouden er desalniettemin hiërarchieën bestaan die hun stempel drukken op de bouw van het geraamte van de te produceren zin. Volgens Myers-Scotton is dit voor tweetalige uitingen niet anders. (...) De sleutelhiërarchieën bij de bouw van het frame van een tweetalige uiting houden verband met de (...) distincties tussen ML en EL enerzijds en systeem- en inhoudsmorfemen anderzijds. Het is de wisselwerking tussen deze twee cruciale hiërarchieën die ons tot de belangrijkste hypothesen van het MLF-model zal brengen.” (Degreve 2008: 54)

⁴⁸ Zie § 4.1.2.2.

4.1. Principes van het MLF

Op basis van de eerste asymmetrie (de ongelijkwaardige rollen van betrokken talen) wordt de Matrixtaal-hypothese geformuleerd. Deze hypothese is gebaseerd op twee principes: het Morfeemvolgordeprincipe en het Systeemmorfeemprincipe. Ten tweede bestaat er asymmetrie in de distributie van twee verschillende morfeemtypes, namelijk inhouds- en systeem morfemen.⁴⁹ Uit deze vorm van asymmetrie vloeien twee principes voort: weer het Systeemmorfeemprincipe en nog het Uniform-Structuurprincipe. Daarnaast speelt het concept van congruentie tussen de deelnemende talen een cruciale rol. De behoefte aan congruentie in de codewisselingsstructuur leidt tot het principe van het blokkeren van bepaalde elementen, de zogenaamde *Blocking Hypothesis*. Naast deze hoofdprincipes, die betrekking hebben op gemengde structuren, stelt het MLF-model nog een hypothese voor over de EL-eilanden: *EL Island Trigger Hypothesis* (verder: EL-Eiland-Trigger-Hypothese). Al de zojuist vermelde hypothesen en principes worden in de onderstaande paragrafen 4.1.1.-4.1.5. één voor één grondig beschreven. Er wordt ook aangegeven welke van de universele hypothesen we zullen testen.

4.1.1. Matrixtaal versus embedded-taal

In de vakpublicaties treffen we diverse termen aan voor het verschil tussen matrix- en embedded-taal, zoals *host-*, *base-*, of *governing*-taal tegenover *guest-*, *donor-* of *nondominant*-taal (Nortier 1994, Appel & Muysken 2005, Boumans 1998, Winford 2003f). In deze studie houden we ons verder aan de begrippen ‘matrix-’ en ‘embedded-taal’, zoals gebruikt door Myers-Scotton. Deze termen werden voor het eerst door Joshi (1982) gebruikt, maar zijn pas door Myers-Scotton gedetailleerd gedefinieerd.

De Matrixtaalhypothese stelt vast dat bij intrasententiële codewisseling slechts één van de talen een dominante rol kan spelen en de codewisselingstructuur kan aangeven – de matrixtaal. Myer-Scotton formuleert deze hypothese als volgt: “The ML sets the morphosyntactic frame for ML+EL constituents” (2005a: 7). De andere taal die betrokken is

⁴⁹ In § 4.1.2.2. bespreken we een uitbreiding van deze theorie en de indeling van morfemen in vier types volgens het 4M-model, voorgesteld door Myers-Scotton et al. (2002).

bij intrasententiële codewisseling, is beperkt tot het invoegen van vreemde elementen in het ML-geraamte (Myers-Scotton 2005a: 6).

Boumans bevestigt deze hypothese:

“Each matrix structure originates in the grammar of only one language and the internal make-up of the structure must be attributed to the ML grammar (this concerns the presence or absence of constituents and morphemes and their linear surface order).”
(Boumans 1998: 89)

4.1.1.1. Elementtypes in intrasententiële codewisseling

Volgens Myers-Scotton zijn er drie verschillende types constituenten in intrasententiële codewisseling:

1. Embedded-taal + Matrixtaal constituent (verder: EL+ML/gemengde/gemixte constituent): bevat morfemen van zowel ML als EL, zie (20).
2. Matrix Language Island (verder: ML-eiland): bevat alleen maar ML-morfemen en is goedgevormd volgens de ML-grammatica, zie (21).
3. Embedded Language Island (verder: EL-eiland): bevat alleen maar EL-morfemen, zowel inhouds- als systeem morfemen, en is goedgevormd volgens de EL-grammatica, maar is ingevoegd in het ML-frame, zie (22).

(20) En toen mailde ik hem maar die *fucker replyte* niet meer.⁵⁰

(21) Zie de info hieronder *please*.⁵¹

(22) Žib li-ya *een glas water of iets*.⁵²

Geef me *een glas water of iets*

De matrixtaal is verantwoordelijk voor de structuur in de ML+ EL-constituenten en de ML-eilanden. ML-eilanden zijn constituenten die volledig opgebouwd zijn uit ML-morfemen en goed gevormd zijn volgens de ML-grammatica. De ML-eilanden zeggen bijgevolg niets over

⁵⁰ De voorbeelden (20) en (21) zijn afkomstig uit ons onderzoek. Het voorbeeld (21) maakt geen onderdeel uit van het corpus omdat het tot extrasententiële codewisseling behoort.

⁵¹ In het geval van ML-eilanden gaat het of om zinnen volledig in het ML, of andere types volledige ML constructies. We kunnen opmerken dat er een overlapping is tussen ML-eilanden en inter- of extra-sententiële codewisseling. In ieder geval vallen alle bovengenoemde verschijnselen buiten het bereik van deze studie.

⁵² Voorbeeld (22) nemen we over van Nortiers Marocan-Arabisch-Nederlandse corpus (Nortier 1990).

de grammatica van gemengde zinsstructuren en zijn voor deze studie niet van belang. Daarom zullen we ze buiten beschouwing laten.

Bij het invoegen van EL-eilanden wordt de EL-grammatica geactiveerd: er worden uitsluitend EL-morfemen gebruikt en de structuur wordt door de embedded-taal bepaald. Dat houdt in dat een EL-eiland zowel EL inhouds- als systeem morfemen omvat. Volgens Myers-Scotton worden in de structuur van codewisseling „de belangrijkste argumenten binnen de zin (...) hoofdzakelijk als ML+ EL-constituenten of als ML-eilanden gerealiseerd” (Degreve 2008: 65). EL-eilanden zouden volgens dezelfde hypothese echter vooral gebruikt worden om gestalte te geven aan meer perifere constituenten binnen de zin.

De invoeging van EL-eilanden in het ML-frame wordt in paragraaf 4.1.5. apart besproken, samen met de zogenaamde EL-eiland-trigger-hypothese. Op deze paragraaf na gaan we ons verder op de gemengde (ML+ EL-) structuren concentreren.⁵³

4.1.1.2. Het bepalen van de matrixtaal

Hoe kan in tweetalige situaties worden bepaald welke taal de meer dominante taal is, welke taal de structuur van de codewisseling bepaalt? Wat ons corpus betreft, is deze vraag niet moeilijk te beantwoorden, maar in andere corpora met andere talenparen is het soms lastig te bepalen welke taal de matrixstructuur vormt.⁵⁴

Volgens Boumans is het identificeren van de ML de basisvoorwaarde voor het beschrijven van de structuur van codewisseling:

“The assumption of a matrix language constitutes (...) the first level of explanation of the regularities in codeswitching since a large part of these regularities is ascribed to the rules of the ML. Once the ML has been defined, patterns of EL insertion can be investigated.” (Boumans 1998: 3)

⁵³ Voor de beschrijving van EL-eilanden uit het corpus, zie § 6.2.8.

⁵⁴ Zie de datasets van Myers-Scotton (2005a) uit het corpus Swahili-Engelse codewisseling, of Treffers-Daller (1994) uit het corpus Frans-Brussels-Nederlandse codewisseling, waar de deelnemende talen gemengder zijn dan in ons corpus en waar de matrixtaal bijgevolg niet zo makkelijk te bepalen is.

Voor het bepalen van de dominantere taal worden in verschillende studies verschillende criteria gehanteerd: bijvoorbeeld sociologische, psychologische, of structurele factoren. Joshi's opvatting wat de taalasymmetrie betreft, wordt beschouwd als relatief vaag. Het is gebaseerd op het oordeel van de taalgebruiker:

“Speakers and hearers generally agree on which language the mixed sentences 'come from.' We can call this language the matrix language and the other language the embedded language.” (Joshi 1982: 145)

Myers-Scotton stelt andere criteria voor. Zoals eerder gezegd waren haar vroegere taalkundige studies sociolinguïstisch gericht. Vanuit de sociolinguïstische invalshoek beschouwt Myers-Scotton de ML als de taal die in een bepaalde taalsituatie ongemarkeerd is. Ongemarkeerd betekent dat de taal het meest gebruikt wordt in een bepaalde gemeenschap, of dat de taal in een bepaalde situatie verwacht wordt (Myers-Scotton, 2005a: 67). Later erkent Myers-Scotton echter dat dit criterium weinig betrouwbaar is (ibid.).

ML kan ook op psycholinguïstische criteria worden gebaseerd, volgens Myers-Scotton (2005a: 68). In dat opzicht is ML de taal die men het vlotst spreekt, die men het best beheerst. Maar de taalkundige beseft direct dat ook dit criterium niet objectief genoeg is. Wanneer beheerst men een tweede taal ‘goed’? Meestal stemt de ML overeen met de moedertaal van de spreker (zoals in ons corpus). Maar de moedertaal hoeft niet per se aan codewisseling deel te nemen. In Afrika bijvoorbeeld worden codewisselingsstructuren door officiële talen gevormd die geen moedertalen zijn (Myers-Scotton 1992: 110). Het is in ieder geval moeilijk vast te leggen wat het niveau van vlotheid moet zijn om een taal als de matrixtaal te kunnen beschouwen. Onder taalkundigen vindt hierover grote discussie plaats, maar deze discussie en de kwestie van ‘language proficiency’ liggen buiten het bereik van deze studie. Het criterium ‘vlotheid’ lijkt in ieder geval niet voldoende betrouwbaar en objectief te zijn om de ML vast te stellen. “Measuring [language] proficiency remains an open issue,” (Myers-Scotton 1992:110).

Myers-Scotton erkent dat er een objectiever criterium nodig is. Ze stelt vast dat om circulariteit te vermijden, de ML onafhankelijk van haar structurele rol gedefinieerd moet worden (Myers-Scotton 2005a: 66). Daarom stelt ze een “frequentie-based criterion” voor dat zegt dat de ML de taal van het grootste aantal morfemen is (Myers-Scotton 2005a: 68). Met

andere woorden: in codewisseling moeten de ML-morfemen de EL-morfemen in aantal overtreffen.

Dit morfeemfrequentie criterium wordt berekend op basis van een relevant „discourse sample”, dat volgens de taalkundige meer dan één zin moet zijn (Myers-Scotton 2005a: 68). Dat betekent dat bij uit de context gehaalde en apart staande gemixte zinnen of constituenten, de ML niet kan worden bepaald. De reden is dat er geen bewijs valt te leveren voor de relatieve frequentie van morfemen in dergelijke samples.

Boumans levert kritiek op Myers-Scottons morfeemfrequentie criterium. Ten eerste is de eis van een relevant “discourse sample” problematisch. Het is niet duidelijk waarom de taalkundige juist “meer dan twee zinnen” als uitgangspunt moet nemen. Volgens Boumans zijn ook apart staande zinnen relevante voorbeelden voor de codewisselingsstructuur.⁵⁵ Ten tweede lijkt het morfeemfrequentie criterium niet altijd adequaat te zijn. Boumans merkt terecht op:

“The language of the system morphemes which provides the morphosyntactic frame does not have to be dominant as far as the amount (“frequency”) of morphemes is concerned.” (1998: 38-39)

Zoals reeds aangeduid, is het hoofdkenmerk van de ML dat het de grammatica en volgorde in gemengde zinnen bepaalt. De lexicale elementen (de zogenaamde inhoudsmorfemen) kunnen, onder nader te bepalen voorwaarden, allemaal uit de EL komen. Ook al is het Nederlands de ML in ons corpus, toch zouden de Engelse morfemen de Nederlandse morfemen makkelijk in aantal kunnen overtreffen. Neem het hypothetische voorbeeld (23):

(23) Wat een *bloody weird incident!* Dat was *seriously incredibly dumb!*⁵⁶

Dit voorbeeld voldoet echter niet aan Myers-Scottons frequentie criterium. Boumans benadrukt dat haar morfeemfrequentie criterium in strijd is met de ML-hypothese. Terecht merkt hij op dat het „makes the ML and the grammatical analysis of the syntactic structure dependent on “external variables“ (Boumans 1998: 38):

⁵⁵ Het is reeds vermeld dat ons corpus wordt gevormd uitsluitend door apart staande uit hun context gehaalde zinnen die we als relevante voorbeelden beschouwen.

⁵⁶ Het gaat hier om een hypothetisch voorbeeld die slechts ter illustratie dient.

“The ML in mixed constituents will often prove to be the predominant language in the wider discourse context. However, there is no motivation to identify the language of the morphosyntactic frame on the basis of this context.” (ibid.)

We delen Boumans’ standpunt dat de structurele invalshoek die los van contextuele factoren staat, het meest passend is om de ML te bepalen. De ML moet volgens hem op basis van **interne** structurele criteria worden bepaald: de ML is de taal die de grammatica, de volgorde, systeemvormen (functionele elementen en inflectie) in codewisselingsstructuren bepaalt. Het structurele criterium lijkt het meest objectieve criterium te zijn wat het bepalen van de ML betreft.

In andere datasets met intrasententiële codewisseling tussen andere talenparen zou het bepalen van de matrixtaal één van de onderzoeksvragen kunnen vormen. Maar dit is niet het geval wat ons corpus betreft. In alle voorbeelden is het Nederlands de moedertaal van de codewisselaars, en het Engels is klaarblijkelijk maar ‘een versiering’ van hun taalgebruik. We kunnen bijgevolg direct testen of de structuur in de voorbeelden aan alle grammaticale regels en beperkingen voldoet.⁵⁷

4.1.1.3. Het Morfeemvolgordeprincipe

Het Morfeemvolgordeprincipe specificereert één van de rollen van de ML: het stelt dat de morfeemvolgorde in ML+EL structuren de ML-volgorde moet volgen:

“Morpheme order must not violate the Matrix Language order.” (Myers-Scotton 2005a: 7).

Degreve merkt op:

“[Wanneer er, IR] een tegenstelling bestaat tussen de woordvolgorde van de EL en de ML, zal het de ML zijn die de woordvolgorde oplegt in ML+EL constituenten.” (2008:60)

⁵⁷ Welke regels en beperkingen dat zijn wordt in paragrafen 4.1.1.3., 4.1.2., en 4.1.3. duidelijk gemaakt.

Laten we terugkeren naar de kwestie van het switchen tussen het zelfstandig naamwoord en het bijvoeglijk naamwoord. In 2.2.1.1. hebben we gezien dat Poplack en haar navolgers op basis van het Equivalentieprincipe stelden dat er geen switch kan plaatsvinden tussen deze twee woordsoorten in een gemengde NP's, wanneer de deelnemende talen niet dezelfde positierregels voor het bijvoeglijk naamwoord hebben. Toch vindt een soortgelijke switch vaak plaats. Het Morfeemvolgordeprincipe maakt het duidelijk: Het is de ML die de volgorde van de gemengde elementen bepaalt. Daarom is de invoeging van een attributief adjectief uit de EL wel mogelijk als de volgorderegels van de ML niet geschonden worden. Ter illustratie hiervoor het al eerder aangehaalde voorbeeld, hier herhaald als (24):⁵⁸

(24) a lotta *blanquito* friends
veel *witte* vrienden

Hier is de matrixtaal het Engels en de zinsdelen volgen de Engelse volgorde. Ook al zou het adjectief in het Spaans in de postnominale positie moeten staan, dan moet hier toch de Engelse (ML-) volgorde worden gevolgd.

Het is vaak moeilijk of zelfs onmogelijk om op basis van dit principe de ML te bepalen of de geldigheid van dit principe aan de hand van voorbeelden te testen. De volgordes van de betrokken talen moeten verschillend zijn om te kunnen bepalen welke volgorde wordt gevolgd. Volgordes van veel talenparen overlappen echter. Ook ons corpus biedt weinig voorbeelden waarbij de volgordes van de deelnemende talen tegenstrijdig zijn. Toch gaan we in het analytische deel van ons onderzoek na of de Nederlands-Engelse zinnen uitsluitend de volgorde van het Nederlands volgen.

4.1.2. Inhouds- versus systeemvormen en het Systeemmorfeemprincipe

Het tweede hoofdkenmerk van het Insetmodel is het statusverschil tussen inhoudsvormen en systeemvormen. De diversiteit van de status van zinsdelen in de structuur van codewisseling werd al in de studies van Joshi gepresenteerd (1982:145-149). Joshi merkte op dat “closed class items” zich anders gedragen in de zinsstructuur van

⁵⁸ Volgens Poplacks theorie is het voorbeeld (24) als ongrammaticaal beschouwd omdat er geen equivalentie in de positie van bijvoeglijke adjectieven in het Engels en het Spaans bestaan. Het Insetmodel verklaart dit soort vaakvoorkomend wisseling.

codewisseling, en hij formuleerde de *Constraint on Closed Class Items* (1982:147). Op basis van deze beperking kunnen EL-gesloten-klasse-items (lidwoorden, kwantificatoren, voorzetsels, bezittelijke voornaamwoorden, hulpwerkwoorden, enzovoort) niet worden gewisseld en in het ML-frame ingevoegd (1982: 148). Het probleem met Joshi's hypothese is de vaagheid van de categorie van gesloten-klasse-items, zoals Myers-Scotton heeft tegengeworpen (2005a). In verschillende talen is het onderscheid open- versus geslotenwoordklasse verschillend. Het principe kan dus niet als algemeen geldig worden beschouwd.

Myers-Scotton stelt voor de zinsdelen in te delen in inhouds- en systeemvormen. De indeling wordt gebaseerd op haar psycholinguïstische onderzoeken naar taalproductie, maar het werd later tevens in een aantal studies aan de hand van codewisseling-corpora empirisch getest (Myers-Scotton 2003, 2005a, 2005b, Boumans 1998, Deuchar 2006). De indeling inhouds- tegenover systeemvormen wordt bijgevolg als universeel beschouwd en niet beperkt tot een bepaald talenpaar (niet lokaal). Uit Myers-Scottons onderzoek blijkt dat systeem- en inhoudsmorfemen in verschillende fasen van de taalproductie worden gevormd. Dit heeft tot gevolg dat ze zich in de grammaticale structuur van intrasententiële codewisseling verschillend gedragen.

Deze asymmetrie in de codewisselingsstructuur had het formuleren van het Systeemvormprincipe tot gevolg:

“In ML+EL constituents, all system morphemes which have grammatical relations external to their head constituent (i.e. which participate in the sentence's thematic role grid) will come from the ML.” (Myers-Scotton 2005a: 83)

Inhoudsmorfemen drukken semantische en pragmatische aspecten uit. Ze hebben geen functie wat de grammaticale relaties in de zin betreft, ze spelen bijvoorbeeld geen rol in het bepalen van verplichte verbuigingen, correcte volgorde, enz. Volgens het principe kunnen deze in gemixte constituenten zowel uit ML als EL komen. Al de syntactisch relevante systeemvormen moeten echter uit de ML komen. Met ‘syntactisch-relevant’ wordt bedoeld dat de systeemvormen de grammaticale structuur van gemixte zinnen helpen vormen.⁵⁹

⁵⁹ Wat Myers-Scotton met „which have grammatical relations external to their head constituent” bedoelt, en wat wij als “syntactisch-relevant” herformuleren, maken we duidelijk in § 4.1.2.2., waar het 4M-model wordt beschreven.

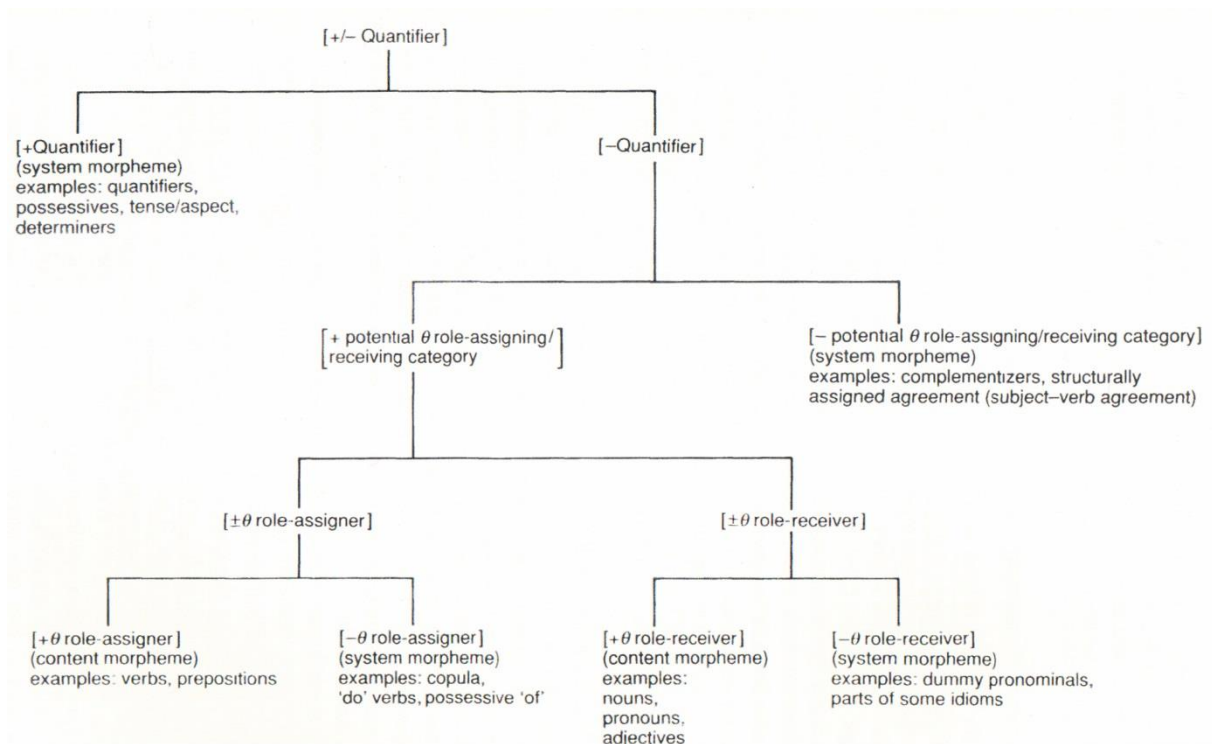
4.1.2.1. Het bepalen van systeem- en inhoudsmorfemen

Om de inhouds- en systeem morfemen te kunnen onderscheiden, stelt Myers-Scotton de volgende drie kenmerken voor (2005a: 99):

1. [+ Quantification] of [- Quantification]
2. [+Thematic Role-Assigner] of [-Thematic Role-Assigner]
3. [+Thematic Role-Receiver] of [-Thematic Role-Receiver]

Systeem morfemen dragen de feature [+ Quantification]. Ze kennen geen thematische rol toe en ze krijgen er ook geen. Daarom wordt hun feature als [- Thematic Role Assigner] of [- Thematic Role Receiver] gemarkeerd. Met andere woorden: systeem morfemen spelen geen rol in het valentiepatroon van de gemengde zin. Wat voor de zinsstructuur essentieel is, is dat systeem morfemen het grammaticale kader van de zin helpen vormen en dat ze de relaties tussen de inhoudsmorfemen uitdrukken. De prototypische voorbeelden van systeem morfemen zijn lidwoorden, kwantificatoren, bezittelijke voornaamwoorden, verbuigingsmorfemen, of functie werkwoorden (ibid.).

Inhoudsmorfemen dragen de feature [- Quantification]. Daarnaast moeten ze nog of de [+ Role Assigner] of [+ Role Receiver] feature hebben. In het eerste geval kennen ze thematische rollen aan andere zins-elementen toe (*assign*), in het tweede geval ontvangen ze een thematische rol (*recieve*). Het gaat bijvoorbeeld om de rol van *agent*, *patients* of *instrument* in de zin. Volgens Myers-Scotton zijn de meest prototypische voorbeelden van inhoudsmorfemen zelfstandige werkwoorden (een typische *role assigner*), en zelfstandige naamwoorden (een typische *role receiver*) (ibid.). Hieronder in figuur 3 volgt een schema van de net beschreven indeling:

Figuur 3: Indeling van systeem- en inhoudsmorfemen in de oorspronkelijke versie van het MLF-model (Myers-Scotton, 2005a: 101).

De indeling van morfemen in twee categorieën heeft voor kritiek gezorgd. Boumans merkt terecht op:

“Differentiating system and content morphemes in a principled way that is valid for all languages is an extremely complicated task.” (Boumans 1998: 40)

Bovendien levert Boumans kritiek op het feit dat de indeling in inhouds- en systeem-morfemen de hypothese, geformuleerd binnen het Systeem-morfemprincipe, niet ondersteunt. Hij merkt op dat bepaalde EL-systeem-morfemen regelmatig in codewisselingsstructuren wordt ingevoegd. In zijn corpus gaat het bijvoorbeeld om EL-substantieven met het EL-meervoudssuffix. Volgens hem is dit soort invoeging een heel frequent verschijnsel in de intrasententiële codewisseling bij veel talenparen (Boumans 1998: 28, 67-69).

“Concerning embedded plural nouns, this is a common insertion type in many language pairs.” (Boumans 1998: 83)

Boumans theorie is een terechte kritiek op de tekorten van Myers-Scottons oorspronkelijke indeling van morfeemtypes. Ook in een aantal andere studies zijn regelmatig voorbeelden gevonden van geswitchte systeem morfemen, wat Myers-Scottons oorspronkelijke versie van het Systeemmorfeemprincipe niet ondertsteunt. Zoals we echter in de volgende paragraaf zullen zien, ontkracht Myers-Scotton de potentiële bezwaren door met een nieuwe uitgebreide morfeemindeling te komen (2002, 2005b).

Een indeling van morfeemtypes lijkt in ieder geval cruciaal te zijn voor het beschrijven van de structuur van codewisseling. Het helpt ons te bepalen welke EL-morfeemtypes en welke EL-woordsoorten in het ML-frame kunnen worden ingevoegd en hoe ze kunnen worden ingevoegd. Een diepgaand onderzoek naar het correcte categoriseren van morfeemtypes ligt buiten het bereik van deze studie. We gaan ons hier bijgevolg aan Myers-Scottons indeling houden, namelijk aan de uitgebreide versie die we in de volgende paragraaf presenteren.

4.1.2.2. Het 4M-model: uitgebreide indeling van systeem morfemen

In latere studies delen Myers-Scotton et al. (2001, 2002, 2005b) de systeem morfemen nog verder in. Ze voegen het zogenaamde “4M-model” aan het MLF-model toe.

“The 4M-model [distinguishes] four morpheme types in terms of the difference in their role in syntactic structures in general as well as empirical evidence about their distribution in codeswitching.” (Myers-Scotton 2006: 267)

Het model onderscheidt drie verschillende subcategorieën van systeem morfemen.⁶⁰

1. early system morphemes
2. late bridge system morphemes
3. late outsider system morphemes

De drie subcategorieën zijn vastgesteld op basis van “the activation stage at the mental lexicon” tijdens taalproductie (Namba 2009: 3):

⁶⁰ Zie de definities en uitleg later in deze paragraaf.

“The different types of morphemes under the 4-M model are differentially accessed in the abstract levels of the production process. Specifically, content morphemes and early SMs are accessed at the level of the mental lexicon, but the late SMs do not become salient until the level of the formulator.” (Myers –Scotton 2002: 78)

Voor de structuur van codewisseling is de volgende nieuwe hypothese essentieel: op basis van het 4M-model is het Systeemmorfeemprincipe geldig verklaard voor slechts één subcategorie van systeem morfemen: de *late outsider*-systeem morfemen. Alleen deze categorie van morfemen is in gemengde constituenten tot de ML beperkt. De andere morfeemtypes kunnen wel uit de EL komen.

We presenteren hier een korte structurele beschrijving van elk morfeemtype. In figuur 4 zien we welke elementen Myers-Scotton als prototypisch voor welk morfeemtype beschouwt. Het 4M-model, gebaseerd op het activeren van verschillende morfeemtypes tijdens de taalproductie, deelt morfemen in een ‘*conceptually-activated*-categorie’ en een ‘*niet-conceptually-activated*-categorie’ in. De eerste categorie morfemen wordt het vroegst geactiveerd tijdens de taalproductie: op het niveau van het mentale lexicon waar de lemma-informatie wordt gecreëerd. Het begrip ‘*conceptually activated*’ betekent geactiveerd door de sprekersintentie. Tot deze categorie behoren enerzijds de al bekende inhoudsmorfemen zoals substantieven of zelfstandige werkwoorden (het 4M-model verandert niets aan de oorspronkelijke definitie van dit morfeemtype), en anderzijds één type van systeem morfemen: de ‘*early*-systeem morfemen’.⁶¹ Beide zojuist genoemde morfeemtypes bevatten de lemma-informatie: “information necessary to produce surface-level forms” (Myers-Scotton 2006: 268). Hoewel beide inhoud hebben, is het verschil dat inhoudsmorfemen zelfstandige woordsoorten zijn die syntactische rollen krijgen of toekennen, terwijl *earlies* tot de functionele elementen behoren, niet zelfstandig functioneren, en dus niet met syntactische rollen zijn verbonden. Met hun ‘inhoudelijke informatie’: “early-SMs depend on their heads for their appearance and they add meaning to their heads” (Myers-Scotton & Jake 2009: 342). Volgens Myers-Scotton is de aanwezigheid van *early*-systeem morfemen in het ML-frame afhankelijk van de inhoudsmorfemen waarmee ze verbonden zijn. Het is hun rol om de betekenis van deze inhoudsmorfemen verder te ontwikkelen:

“Lemmas in the mental lexicon that underlie content morphemes (e.g. nouns and verbs) are directly activated via the speaker’s intentions. In turn, these lemmas activate

⁶¹ Zie § 4.1.2.

the lemmas underlying early system morphemes. These early system morphemes flesh out the meaning of the lemmas of the content morphemes that call them.” (Myers-Scotton 2006: 268)

Typische voorbeelden van *early*-systeem morfemen zijn meervoudsaffixen en lidwoorden. Ze hebben inhoud en ze voegen inhoudelijke informatie toe aan het hoofd van de NP waarmee ze verbonden zijn. Maar ze kunnen niet zonder hun hoofd voorkomen en hebben op zichzelf geen syntactische functie.

Op basis van de oorspronkelijke morfeemindeling zou de insertie van zulke morfemen als ongrammaticaal beschouwd worden (het zou het Systeemmorfeemprincipe schenden). De nieuwe hypothese daarentegen voorspelt dat EL-inhoudsmorfemen wel samen met EL-*early*-systeem morfemen in het ML-frame kunnen voorkomen. Dit soort EL-invoeging lijkt inderdaad een veel voorkomend verschijnsel in intrasententiële codewisseling te zijn.⁶² Daarom heeft deze nieuwe indeling de kritiek ontkracht.

In tegenstelling tot de eerste twee types van *conceptually-activated*-morfemen worden de niet *conceptually activated* (of *late*) morfeemtypes in een latere fase van de taalproductie geactiveerd: in de fase waarin “language-specific directions on how to assemble larger constituents are sent to the formulator” (Myers-Scotton 2006: 208). Beide late-systeem morfemen - *bridges* en *outsiders* - zijn gegeven door de structuur van de zin en door de onderliggende grammaticale informatie. Ze worden gedefinieerd als “structure-building elements that put together the larger constituents that make up a clause” (Myers-Scotton 2008:31).

Bridges zijn, net zoals de *early*-systeem morfemen, afhankelijk van de informatie binnen de constituent waarin ze voorkomen. Ze zijn afhankelijk van de lemma-informatie van hun constituenthoofd:

“Bridge system morphemes provide bridges, they occur between phrases that make up larger constituents.” (Myers-Scotton 2006: 269)

⁶² We zullen later zien dat Engelse substantieven regelmatig in de Engelse meervoudsvorm worden ingevoegd. We komen er nog op terug in § 6.2.1.5.

De prototypes van deze categorie zijn “possessive markers *of* and ‘*s*” (dat wil zeggen: de genitiefvoorzetsel *van* en genitiefsuffix *-s* in het Nederlands). Volgens de auteur is het niet onmogelijk dat deze elementen worden geswitcht, maar ze komen doorgaans uit de ML.⁶³

Het laatste morfeemtype, de *late outsider system morpheme*, verschilt van de andere drie morfeemtypes in een grote mate. Myers-Scotton definieert *outsiders* op basis van de generatieve grammatica als elementen “coindexed with forms outside the head of their maximal projection”(Myers-Scotton 2002: 75). Deuchar (2006: 1998) wijst echter op een probleem: het is een theorie-gebonden definitie, die gebruik maakt van begrippen en opvattingen uit de generatieve grammatica. Om dit te vermijden, herformuleert Deuchar de definitie en ze noemt de *outsiders* “system agreement morphemes“. Ze ziet de rol van dit morfeemtype als volgt:

“Those involved in agreement processes rather than in terms of relations outside a morpheme’s maximal projection.” (Deuchar 2006: 1998)

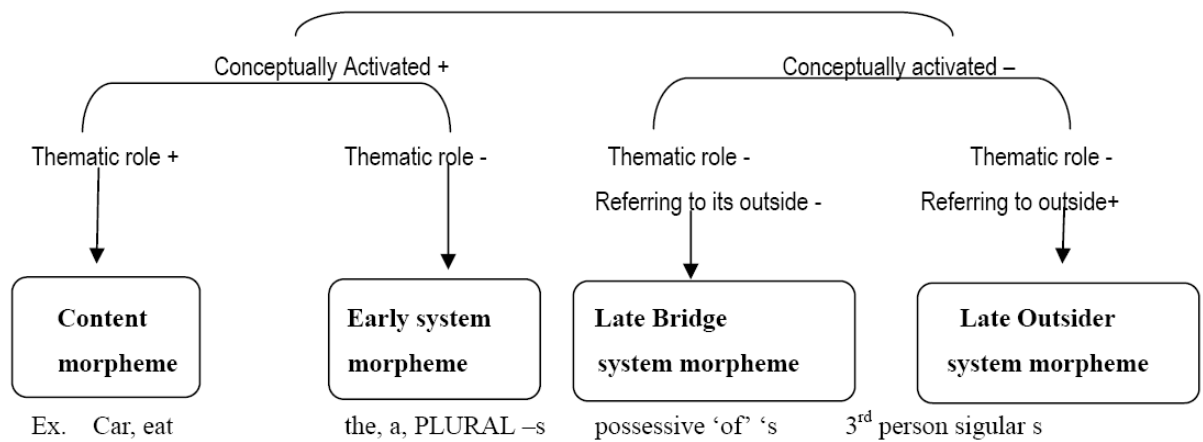
Later past Myers-Scotton de definitie en beschrijving van *outsiders* aan, om de verwijzingen naar de generatieve syntaxis te vermijden:

“Outsiders differ from bridges in that the presence and form of an outsider depends on information that is outside the element with which it occurs and therefore outside its immediate phrase, and usually outside its immediate constituent. The information comes from an element in another constituent or from a discourse as a whole.” (Myers-Scotton 2006: 269)

Prototypische voorbeelden van *outsiders* zijn casusaffixen en onderwerp-gezegde-congruentiesuffixen. We moeten de syntactische structuur kennen om te weten of deze morfemen al dan niet in de structuur aanwezig moeten zijn.

⁶³ Myers-Scotton, persoonlijke communicatie (email 2012). Myers-Scotton beweert dat ze in de volgende studie gaat proberen te bewijzen dat ook de *bridge*-systeem morfemen tot de ML worden beperkt.

Figuur 4 illustreert de uitgebreide indeling van de vier morfeemtypes.

Figuur 4: Indeling in vier morfeemtypes. (Myers-Scotton 2002: 73)

Samenvattend: Myers-Scottons latere onderzoek stelt vast dat het Systemmorfeemprincipe slechts voor één morfeemtype geldt - voor de *late outsider*-systeemmorfeem. Dit is een cruciale aanpassing voor wat de beschrijving van codewisselingsstructuur betreft. De uitbreiding van het MLF-model met het 4M-model ontkracht een aantal kritieken en een aantal tegenvoorbeelden dat Myers-Scottons oorspronkelijke morfeemindeling met zich meebracht. De nieuwe hypothese geformuleerd onder het Systemmorfeemprincipe zegt dat alle *outsiders*, zoals bijvoorbeeld persoonsvorm-affixen (onderwerp-gezegde-congruentie-affixen), casusaffixen of infinitiefpartikels uitsluitend uit de ML moeten komen. In ons corpus moeten ze bijgevolg uitsluitend tot het Nederlands behoren. De twee andere systeemmorfeemtypes kunnen wel onder nader bepaalde voorwaarden uit de EL worden gewicht.

4.1.3. Het Congruentieprincipe

De volgende hypothese met betrekking tot de codewisselingstructuur wordt geformuleerd in de zogenaamde *Blocking Hypothesis*, die het concept van congruentie tussen de betrokken talen introduceert:

“In ML + EL constituents, a blocking filter blocks the appearance of any EL content morphemes which do not meet certain congruency conditions with ML counterparts.” (Myers-Scotton 2005a: 7)

Volgens deze hypothese blokkeert de ML het verschijnen van alle EL-elementen die de congruentie regels van en de grammaticale voorwaarden voor het grammaticale ML-geraamte zouden kunnen overtreden:

“A Blocking Hypothesis proposes that a filter blocks not only EL system morphemes prohibited under the System Morpheme Principle but also EL content morphemes which do not show certain congruencies with ML content morphemes.” (Myers-Scotton 2005a: 121)

Als EL-items niet overeenkomen met de lemma-informatie en de thematische rol die hun ML-counterparts hebben, worden ze geblokkeerd en kunnen ze in gemixte constituenten niet voorkomen. Als een Nederlands werkwoord bijvoorbeeld transitief is en het Engelse werkwoord met dezelfde betekenis intransitief, kan er geen switch plaatsvinden.

Ook Boumans is van mening dat de zogenaamde crosslinguïstische congruentie een hoofdprincipe is dat de codewisselingsstructuur bepaalt. Zijn onderzoek bevestigt dat EL-elementen worden ingebed, mits ze congruent zijn met de lemma-informatie van hun ML-counterparts. Hij benadrukt dat de ML niet alleen maar de volgorde en de aanwezigheid of afwezigheid van systeemvormen en inflecties bepaalt, maar ook “the specification that it holds for each slot in the syntactic frame,” (Boumans 1998: 90). Bovendien voegt hij nog toe:

“Congruence explains why certain kinds of insertions are frequent while other kinds of insertion do not occur at all.” (1998: 49)

De congruentie moet op drie niveaus plaatsvinden (Myers-Scotton 2005a: 121):

1. Inhouds-/systeemmorfeem status in beide talen.
2. Thematische rollen (valentie/argumentenstructuur).
3. *Discourse* en pragmatische functies.

Ten eerste kunnen EL-inhoudsmorfemen alleen in het ML-frame voorkomen als ze in ML ook de inhoudsmorfeem-status hebben. Hetzelfde geldt voor systeemvormen, ook al is het ongewoon dat slechts systeemvormen zouden worden gewisseld. De incongruentie tussen

de status van morfeemtypes wordt geïllustreerd met een voorbeeld uit Myers-Scottons Swahilli-Engels-corpus (2005a:123). In (25) krijgt het Engelse voorzetsel *for* de thematische rol van doel en wordt als een inhoudsmorfeem beschouwd: [+ *Thematic Rol Receiver*].

(25) I bought the book for John.

In het Swahilli wordt deze doelfunctie echter door een systeemmorfeem gerealiseerd, namelijk door een verbaal suffix *-i-* of *-e-*, zie (26). Er is bijgevolg geen congruentie in dit geval. Daarom wordt in codewisseling tussen Swahilli en Engels wanneer Swahilli de ML is, het voorzetsel *for* geblokkeerd omdat het niet de valentie en argumentenstructuur van het ML-frame volgt.

(26)	Labda	yeye	hana vitabu	vyake	<i>father</i>	a-li-m- buy -i-a
						<small>3s-PAST-3s/OBJ-buy-APPL-INDIC</small>
	Misschien	hij	heeft niet	zijn boeken	<i>vader</i>	hem kocht
	(Misschien heeft hij zijn boeken niet [die zijn] vader voor hem kocht.)					

Ten tweede zijn het valentiepatroon en de thematische rollen van de ML bepalend. De EL-elementen moeten dezelfde valentieregels als hun ML-counterparts volgen om in de ML-structuur ingevoegd te kunnen worden. In de gemengde constituenten is het ML-valentiepatroon actief en de EL-elementen kunnen dat niet overtreden, anders worden ze ook geblokkeerd.

Net zoals in het geval van het Morfeemvolgordeprincipe kan het Congruentieprincipe moeilijk op basis van ons corpus getest worden. Dit neemt niet weg dat we deze hypothese vanuit een theoretisch oogpunt als één van de hoofdprincipes voor het structureren van codewisseling beschouwen. De reden waarom we haar desondanks niet zullen testen is dat de verzamelde voorbeelden ons nauwelijks gevallen bieden waar de congruentie- of valentiepatronen in de bestudeerde talen tegenstrijdig zouden zijn. Daar ze in de gemengde zinnen overlappen, kan niet worden bepaald of de geswitchte woordgroepen inderdaad met het Nederlandse valentiepatroon congruent zijn.

4.1.4. Het Uniform-Structuurprincipe

Het Systeemmorfeemprincipe beperkt slechts de *outsider*-morfemen tot de ML, wat betekent dat andere systeem morfemen theoretisch wel uit de EL kunnen komen. Het Uniform-Structuurprincipe daarentegen beperkt het voorkomen van deze elementen nog verder. De hypothese is gebaseerd op de waarneming dat taalstructuren neigen naar uniformiteit. Uniformiteit van de structuur betekent duidelijkheid. Volgens Myers-Scotton geldt dat zowel voor eentalige als tweetalige structuren (2005b: 20-25). Het principe stelt bijgevolg vast dat om de uniformiteit van de codewisselingstaalstructuur te behouden, systeem morfemen **preferabel** uit de ML moeten komen.

“Under the MLF-model (...), outsiders are the only system morphemes which **must** come from the ML. True, most or all other system morphemes generally also come from the ML, a fact that supports the *Uniform Structure Principle*.” (Myers-Scotton 2005a: 24)⁶⁴

In tabel 1 worden de morfeemtypes ingedeeld op basis van hun distributie in de tweetalige structuren. Deze indeling illustreert Myers-Scottons hypothesen, zoals die zowel binnen het Systeemmorfeemprincipe als het Uniform-Structuurprincipe geformuleerd zijn:

Content morphemes	Early SMs	Bridge SMs	Outsider SMs
From the ML or EL	More from the ML than EL	Rarely from the EL	None: Only in monolingual EL constituents

Tabel 1: De distributie van morfeemtypes in tweetalige constituenten (Jake en Myers-Scotton 2009: 217).

De hypothese geformuleerd in het Uniform-Structuurprincipe voorspelt bijgevolg dat ML-systeem morfemen de EL-systeem morfemen in aantal moeten overtreffen. Deze hypothese nemen we nog onder de loep in het analytische deel van de studie.⁶⁵

⁶⁴ Cursivering en vette markering door Myers-Scotton.

⁶⁵ In § 7.4. wordt de geldigheid van de hypothese getest.

4.1.5. Myers-Scottons *EL-Island-Trigger-Hypothesis* en Boumans' *Constituent-Insertion Mechanism*

De naam doet al vermoeden dat de *EL Island Trigger Hypothesis* met EL-eilanden heeft te maken. Daarom vormt deze hypothese geen essentieel deel van ons onderzoek, omdat ons corpus vooral voorbeelden van gemengde constituenten bevat. Deze hypothese is echter wel van belang voor de codewisselingsstructuur in het algemeen:

“Activating any EL lemma or accessing by error any EL morpheme not licensed under the ML or Blocking Hypotheses triggers the processor to inhibit all ML accessing procedures and complete the current constituent as an EL island.” (Myers-Scotton 2005a: 139)

Met andere woorden: als het EL-taalsysteem wordt geactiveerd door het gebruik van een EL-element dat niet volgens de MLF-hypothesen is toegestaan, dan moet de rest van de woordgroep na zo'n switch in de embedded-taal staan. Zo wordt een EL-eiland gevormd waarin de regels en de volgorde door de EL-grammatica worden bepaald.

Boumans formuleert een vergelijkbare hypothese, maar hij heeft het niet over EL-eilanden maar over het Constituent-insertie-mechanisme (1998: 72-73). Volgens hem kan in het ML-frame een hele EL-constituent worden ingevoegd: een EL-constituent samen met alle bijbehorende EL-systeemvormen. Dit type insertie - de constituent-insertie - is volgens Boumans een algemeen codewisselingsmechanisme:

“The EL constituent is a constituent that is well-formed according to EL grammar, and has the distribution of an ML constituent in the ML matrix structure.” (1998: 73)

Als de hele constituent binnen een gemengde zin in de EL staat, wordt op dat moment de EL eigenlijk de matrixtaal op het constituentenniveau. De hele constituent volgt de EL-volgorderegels en worden uitsluitend de EL-functionele- en inflectie-elementen binnen de constituent gebruikt. Boumans beweert dat de insertie van hele constituenten slechts tot bepaalde constituententypes is beperkt, meestal tot NP of PP. De ingevoegde EL-constituent vormt dan een gesloten structuur, een 'matrixstructuur,' die als een geheel in de hogere structuur van een ML-zin wordt ingebed. In dergelijke voorbeelden verschilt dus de ML van de ingevoegde constituent van de ML van de hele zin, zie (27) en (28).

(27) maar enfin euh daar in de streek is 't echt wel *une curiosité typique* ja.
een curiositeit typisch
(Degreve 2008: 59)

(28) *Un risqué de la condensation* heb je.
een risico van de condensatie
(Treffers-Daller 1994 : 220, bij Boumans 1998 :71)

In de bovenstaande voorbeelden is het Nederlands de matrixtaal van de hele zin en levert dus de constituentenvolgorde en de syntactisch relevante systeemvormen op het niveau van de zin. In dit matrix frame wordt een hele NP-constituent in het Frans ingevoegd. Op het niveau van de NP-constituent functioneert nu het Frans als de matrixtaal. De morfeemvolgorde binnen de betrokken NP wordt volgens de Franse grammatica gevormd. Zoals we zien, is de ML op het constituentenniveau en de ML op het zinsniveau verschillend.

Behalve nominale woordgroepen blijken invoegingen van PP-constituenten, die als één geheel uit de EL komen, ook een frequent verschijnsel in intrasententiële codewisseling te zijn (Boumans 1998: 71-73). In (29) uit Boumans' Nederlands-Turkse corpus is het Nederlands de ML (1998: 73). Een Turkse PP met alle bijbehorende systeemvormen wordt in de Nederlandse matrixzin ingevoegd.

(29) *M?a-k* ben ik mezelf.
Met 2SG
Met jou ben ik mezelf.

Het door Boumans voorgestelde principe van de constituent-insertie verklaart een aantal voorbeelden die volgens Myers-Scottons in de categorie EL-eiland zouden vallen. Boumans' theorie lijkt tot op zekere hoogte slechts een herformulering van Myers-Scottons EL-eilandtheorie te zijn. Ons onderzoekscorpus biedt helaas geen voorbeelden waarmee we beide theorieën kunnen testen. We beschouwen bijgevolg beide theorieën als de formulering van een gelijksoortig principe. Myers-Scottons waarneming dat de invoeging van een functioneel EL-element een 'trigger' is om het embedded-taalsysteem te activeren waarbij de hele constituent na zo'n switch in de EL moet staan (Myers-Scotton 2005a:7), lijkt niet in strijd met Boumans' Constituentinsertiemechanisme te zijn.

Hoofdstuk 5

De vraagstelling

Het doel van dit hoofdstuk is de methode van dataverzameling te beschrijven, en de methodologische positionering af te bakenen. Verder leggen we hier de stappen van het onderzoek grondig uit. We moeten hier eerst beklemtonen dat ons corpus veel kleinschaliger is dan de corpora in de studies van Myers-Scotton of Boumans, die universele regels en beperkingen van intrasententiële codewisseling formuleren. Daarom stellen we ons niet ten doel om algemene uitspraken over alle talenparen te doen en conclusies te trekken over het fenomeen codewisseling in het algemeen. Onze uitspraken en conclusies zijn beperkt tot het talenpaar Nederlands-Engels.

5.1. Het corpus in het algemeen

Data voor taalkundige analyses kunnen onder andere afkomstig zijn van ‘natuurlijke’ taal (spontane gesproken of geschreven uitingen) of er kunnen experimentele data gebruikt worden als zogenaamde “sentence judgements” (Degreve 2008: 17). In onze studie wordt gewerkt met natuurlijke taaluitingen, zoals dat ook gebeurt bij Myers-Scotton (2003, 2005a, 2005b), Boumans (1998), Treffers-Daller (1994), Nortier (1994), Callahan (2002) of Degreve

(2008). Behalve Callahan maken alle genoemde taalonderzoekers gebruik van gesproken taal. Wij baseren daarentegen het onderzoek op een schriftelijk corpus. We kiezen een schriftelijk corpus, omdat er binnen het beperkte kader van dit onderzoek geen sprake kan zijn van een onderzoek naar beide types corpora (mondeling en schriftelijk). Bovendien verschillen mondelinge en schriftelijke corpora kwantitatief en kunnen ze verschillende problemen en resultaten genereren. Onze keuze is op een schriftelijk corpus gevallen, omdat we van zo'n corpus mogen verwachten dat de verschijnselen stabiel zijn dan bij een mondeling corpus. Bovendien is een schriftelijk corpus vaak makkelijker samen te stellen en te gebruiken: er zijn geen opnames van uitingen van de moedertaalsprekers nodig, wat werkbaarder is voor een extramurale onderzoeker.

Zoals in de inleiding reeds vermeld, baseren we onze bevindingen met betrekking de structuur van intrasententiële codewisseling op een schriftelijk corpus samengesteld uit 430 voorbeelden. Elk opgenomen voorbeeld bevat een invoeging uit het Engels in een Nederlandse zin. Zo'n zin wordt vervolgens een gemixte/ML+EL/gemengde zin genoemd en de constituent waar een switch plaatsvindt een gemixte/ML+EL/gemengde constituent. De basisafpraak voor het onderzoek is dat we van de diepst ingebedde woordgroep uitgaan. Elke uit het Engels geswitchte woordgroep, ingevoegd in het structurele geraamte van een Nederlandse zin, wordt apart gecategoriseerd.⁶⁶

Het grootste deel van het onderzoekscorpus wordt gevormd door voorbeelden van éénwoordige Engelse switches in gemixte constituenten, zie (30) en (31).

(30) Je mag geen *hooded* dingen aan hier.

(31) Jouw fiets is en beetje *gefine-tuned* hé.

Procentueel gezien vormen éénwoordige Engelse switches 73 % van het corpus.

Verder bestaat 22 % van ons corpus uit combinaties van twee of drie geswitchte Engelse woorden binnen dezelfde constituent. Dit soort wisseling illustreren we met (32) en (33). In de helft van deze gevallen gaat het om samenstellingen, dat wil zeggen: combinaties van meerdere woorden die samen als één begrip worden beschouwd. In (34) zien we drie voorbeelden hiervan.

⁶⁶ Voor uitleg zie § 1.2.

(32) Dit is meest *smoothe style* ooit.

(33) Ook is het mogelijk om een [...] bike op te bouwen waarmee traditionele trial kan worden gereden maar ook de meer *casual street tricks*.

(34) Zoals jullie weten is vandaag de *client visit*, rondom 9.30 zal de *floor walk* plaatsvinden: Gaarne jullie bureaus zo representatief mogelijk houden en *confidential material* op de juiste manier behandelen.

In een klein aantal voorbeelden vinden er switches plaats in verschillende constituenten binnen dezelfde zin. Dit soort voorbeelden, geïllustreerd met (35) en (36), vormt 5 % van ons corpus.

(35) En *thanks* voor de *celebration points*.

(36) Er staan twee *gebreachte* tickets in de *queue*.

Het moet worden beklemtoond dat we in zulke gevallen de Engelse invoegingen apart per constituent beschrijven en analyseren, conform de afspraak: de gemixte zin vormt dus niet slechts één geanalyseerd voorbeeld maar net zoveel voorbeelden als er geswitchte constituenten zijn in de zin. In (35) zullen we bijgevolg eerst de switch *thanks* bestuderen en daarna een aparte analyse van de ingevoegde samenstelling *celebration points* verrichten. In (36) zullen we ook twee morfosyntactische bestuderingen uitvoeren: enerzijds van het geswitchte adjectief *gebreachte* en anderzijds van het ingevoegde substantief *queue*.

Slechts bij uitzondering vinden er in het corpus invoegingen van langere Engelse passages plaats. Het gaat dan om de zogenaamde EL-eilanden, zoals (37) en (38) illustreren.⁶⁷

(37) Ik ben alleen de postbode hier *for the time being*.

(38) [...] is nog eens *prepared to change his life*.

Zoals reeds opgemerkt, is het duidelijk dat het corpus merendeels uit éénwoordige of andere kortere wisselingen bestaat. Blijkbaar is dat niet uitzonderlijk. Myers-Scotton (2002, 2005a, 2005b), Callahan (2002), Deuchar (2006) en Degreve (2008) gebruiken vergelijkbare corpora voor hun analyse en voor het formuleren van algemene of lokale uitspraken. Degreve zegt het expliciet:

⁶⁷ De EL-eilanden worden in § 6.2.8. beschreven.

“Toch zijn voorbeelden met minder switches binnen één zin zeker ook geschikt om het morfeemvolgorde- en het systeemmorfeem-criterium toe te passen.” (2008: 112)

Eénwoordige codewisselingen vertegenwoordigen een prototypisch geval van intrasententiële codewisseling, aldus Myers-Scotton:

“The prototypical ML+EL constituent contains a singly occurring EL lexeme in a frame of any number of ML morphemes.” (Myers-Scotton 2005a: 77)

Daarom menen wij dat ons corpus geschikt is om er de analyse van intrasententiële codewisseling mee te verrichten.

5.1.1. Registers

De zinnen in ons corpus zijn afkomstig uit vier verschillende registers. Elk register bevat tussen de zeventig en honderdzeventig voorbeeldzinnen waarin intrasententiële codewisseling tussen het Nederlands en het Engels plaatsvindt. Voor ons onderzoek was het nodig om registers te kiezen waar codewisseling regelmatig voorkomt teneinde een voldoende aantal data te kunnen verzamelen.⁶⁸ De data zijn afkomstig van de volgende registers:⁶⁹

1. informele chats die collega's van een multinationalaal bedrijf in het werk aan elkaar sturen - ongeveer 60 zinnen of zinsfragmenten;
2. zakelijke e-mails die werknemers van een multinationalaal bedrijf aan elkaar/ aan de klanten sturen - ongeveer 170 zinnen of zinsfragmenten;⁷⁰
3. berichten in de vorm van niet zakelijke e-mails en online reisverslagen - 100 zinnen of zinsfragmenten⁷¹;
4. voorbeelden verzameld uit informele berichten op verschillende online-sociale netwerken en forums - 100 zinnen of zinsfragmenten.⁷²

⁶⁸ Zie § 1.2. voor uitleg.

⁶⁹ Voor de corpusindeling in de vier registers verwijzen we naar appendix I.

⁷⁰ De chats en e-mails (registers 1 en 2) komen uit de communicatie tussen collega's van een niet nader te noemen bedrijf. Ze worden gebruikt met toestemming van de betreffende taalgebruikers. De namen van mensen en programma's worden verwijderd en door middel van de eerste letter (namen) of door middel van een 'x' tussen vierkante haakjes (bedrijven en programma's) aangegeven, zie ook de inleiding.

⁷¹ In deze categorie gebruiken we e-mails uit de privésfeer, van een ongenoemde bron met zijn/haar toestemming. Verder ontleen we voorbeelden uit informele reisverslagen op verschillende reisblogs (voor de lijst van websites zie de bibliografie).

We hebben de voorbeelden uit verschillende registers en taalomgevingen verzameld om de representativiteit van de resultaten te waarborgen. De diversificatie van de registers zal ons helpen om meer algemene uitspraken over de grammaticale tendensen en structurele beperkingen van codewisseling tussen het Nederlandse en het Engels te formuleren.

5.2. Vraagstelling

Zoals in de inleiding vermeld, is de grammaticale bestudering van het onderzoekscorpus tweeledig. Enerzijds formuleren we lokale tendensen geobserveerd naar aanleiding van Nederlands-Engelse codewisseling. Anderzijds is onze doelstelling al dan niet te bevestigen of een aantal universeel verklaarde hypothesen, geformuleerd binnen het MLF-model, inderdaad geldig zijn voor de verzamelde voorbeelden.

5.2.1. Corpusbeschrijving in het algemeen

Het doel van deze etappe van het onderzoek is om de verzamelde voorbeelden uitvoerig te beschrijven, de overeenkomsten in de codewisselingsstructuur waar te nemen en op basis daarvan hypothesen over de morfosyntactische eigenschappen van de intrasententiële codewisseling tussen het Nederlands en het Engels te formuleren.⁷³

Ten eerste zullen we onze data op basis van constituenten indelen. We bestuderen in welke woordgroepen Engelse elementen regelmatig ingevoegd worden en in welke niet. We nemen alle woordgroeptypes onder de loep: NP, VP, AP, Advp, PP, ProP, en NumP. We zullen een procentueel overzicht van de bevindingen presenteren om te kunnen bepalen in welke constituenten een switch het frequentst plaatsvindt en welke constituenten daarentegen resistent zijn tegen het switchen tussen talen.

⁷² Voorbeelden uit register 4 zijn afkomstig van Nederlandse websites voor sport, vooral mountainbiken, verder van facebookforums en andere algemene forums voor jonge mensen (voor de lijst van websites zie de bibliografie).

⁷³ We maken nog een keer duidelijk dat zulke bevindingen als **lokaal** worden beschouwd omdat ze worden geformuleerd op basis van het talenpaar Nederlands-Engels. We zullen niet testen of ze ook voor andere corpora met andere talenparen gelden. Dat valt buiten het bereik van deze studie.

Ten tweede delen we de bestudeerde voorbeelden in op basis van de syntactische functies en bepalen we in welke syntactische functies de verschillende geswitchte woordgroepen voorkomen.⁷⁴ Ter illustratie: de AP in (39) vervult de functie van een bijvoeglijke bepaling, terwijl de AP in (40) de functie van het naamwoordelijk deel van het gezegde vervult. In (41) functioneert de ingevoegde NP als een bijvoeglijke bepaling, de NP in (42) als het onderwerp van een passieve zin en de substantivische wisseling in (43) als het naamwoordelijk deel van het gezegde:

(39) De hele dag werd ik lastiggevalen door een *catchy* deuntje.

(40) Ik ben écht *excited!*

(41) In dit park maken we een prachtige *bush*wandeling naar de mooiste, ruige toppen.

(42) (...) tenzij de *call* voor morgen wordt voorbereid.

(43) Mijn achterbuurman is een echte *weirdo*.

Op basis van een kwantitatieve verwerking zullen we vervolgens bepalen welke woordgroepen in welke syntactische functies de grootste kans maken te worden geswitcht.

Tevens bekijken we de morfologische aspecten van de geswitchte elementen, bijvoorbeeld: welke geswitchte woordsoorten vertonen de tendens om Nederlandse affixen aan te nemen en welke niet? Nemen attributief gebruikte Engelse adjectieven het Nederlandse achtervoegsel *-e* aan of blijven ze in de zogenaamde basisvorm (*bare form*) staan? Nemen geswitchte Engelse werkwoorden Nederlandse of Engelse affixen aan? Hoe gedragen geswitchte zelfstandige naamwoorden zich in het meervoud of de verkleiningsvorm? Verder onderzoeken we hoe bepaalde woordsoorten zich gedragen binnen hiërarchisch hogere constituenten en met welke andere elementen ze worden verbonden. Bijvoorbeeld: worden er ook Engelse determinatoren samen met Engelse substantieven ingevoegd of blijven de determinatoren in het Nederlands (cf. *het afgaan van de side activities/het afgaan van the side activities*)? Met welk lidwoord, *de* of *het*, worden geswitchte Engelse zelfstandige naamwoorden in een gemixte Nederlandse NP gecombineerd? Is de keuze van het lidwoord afhankelijk van het genus van zijn ML-tegenhangers? Komen geswitchte werkwoorden met Nederlandse of Engelse partikels voor? Komen Engelse adjectieven vaker voor met Nederlandse of Engelse modifierende bijwoorden (cf. *Het was heel challenging./Het was very challenging*)? We bestuderen ook bepaalde spellingstendensen van de Engelse invoegingen. In het bijzonder nemen we de

⁷⁴Met 'syntactische functies' bedoelen we hier de functies onderwerp, voorwerp, bijwoordelijke bepaling, enzovoort (Haeseryn et al. 1997).

codewisseling van samenstellingen onder de loep, de spelling waarvan in het Nederlands en het Engels doorgaans verschillend is. Aan de hand van de waarnemingen formuleren we onze bevindingen en hypothesen.⁷⁵

5.2.2. Terugkoppeling naar het Insertiemodel en het testen van het MLF-model

In de volgende etappe van het onderzoek zullen we de bevindingen en hypothesen geformuleerd naar aanleiding van Nederlands-Engelse codewisseling terugkoppelen naar de theorieën voorgesteld in het MLF-model. We gaan na of de waarnemingen gebaseerd op ons corpus overeenkomen met de universele hypothesen.

Zoals in hoofdstuk vier aangeduid, zullen we drie hypothesen testen uit het MLF-model van Myers-Scotton (2005a), namelijk:

1. het Morfeemvolgordeprincipe;
2. het Systeemmorfeemprincipe;
3. het Uniform-Structuurprincipe.

We stellen ons ten doel om te testen of deze drie principes van toepassing zijn op ons corpus. De andere principes en hypothesen die in het MLF-model worden geformuleerd, worden niet getest - het Congruentieprincipe en de EL-eiland-trigger-hypothese – omdat, zoals gezegd, het corpus voor zo'n analyse niet geschikt is en het geen duidelijke resultaten kan opleveren.⁷⁶

5.2.2.1. Het testen van het Systeemmorfeemprincipe

De geldigheid van het Systeemmorfeemprincipe wordt bevestigd als alle *outsider*-morfemen in de gemixte structuren in ons corpus tot het Nederlands beperkt zijn. Deze hypothese zullen we testen op twee types *outsiders* die regelmatig in de gemengde zinnen voorkomen en dus systematisch waargenomen kunnen worden. Ten eerste gaat het om het suffix van de

⁷⁵ Voor de bevindingen verwijzen we naar hoofdstuk 6 en de appendices waarnaar in hoofdstuk zes wordt verwezen.

⁷⁶ Voor uitleg waarom zie § 4.1.3. en § 4.1.5.

congruentie tussen het onderwerp en de persoonsvorm, ten tweede om het infinitiefpartikel *te*.⁷⁷ Casusaffixen kunnen niet in het bestudeerde talenpaar geanalyseerd worden, omdat het Nederlands en het Engels geen flecterende talen zijn en derhalve weinig voorbeelden van casusaffixen bieden.

Wat het verbale congruentiesuffix betreft, beschrijven we alle voorbeelden waarbij een switch uit het Engels plaatsvindt binnen een VP, zie (44)-(47).⁷⁸

(44) Dat ***figuren*** we wel weer uit.

(45) het einde ***suckte*** KEIHARD!

(46) Uit de ***internal controls*** blijkt dat er afgelopen weken een aantal [...] tickets niet (volledig) correct ***zijn geresolved***.

(47) ***Kun*** je gelijk ***pushen*** voor de verandering van de organisatiestructuur?

Het Nederlandse werkwoord in de persoonsvorm gebruikt buigingsvormen om persoon, getal, aspect en tijd aan te duiden. Het voorkomen van deze buigingsvormen in de gemixte structuren levert een bewijs dat het Nederlands de grammaticaal actieve taal is, dat wil zeggen de matrixtaal. Als het verbale congruentiesuffix in de bestudeerde voorbeelden niet uit het Nederlands afkomstig zou zijn, zou het Systeemmorfeemprincipe worden overtreden.

In deze analyse zal de nadruk vooral liggen op gevallen waar het Engelse zelfstandige werkwoord als persoonsvorm wordt gebruikt. Ook in zulke gevallen moet het congruentiesuffix tot het Nederlands behoren. Dat zien we in (48) en (49) gebeuren.

(48) [...] is niet blij wanneer wij een [...] form onterecht ***rejecten***.

(49) Het is het tapje in een ticket waaruit je kan aflezen wanneer het ***breacht***.

Naast de Engelse switches in de persoonsvorm gebruiken we voor deze analyse ook gevallen met een switch van het zelfstandige werkwoord binnen de werkwoordelijke eindgroep waar een modaal- of hulpwerkwoord (Aux) persoonsvorm is. Verwacht wordt dat de modale- of hulpwerkwoorden uit het Nederlands komen, en vooral ook het congruentiesuffix, zie nogmaals (46) n (47).

⁷⁷ Myers-Scotton, persoonlijke communicatie (email 2012). De categorisatie van het infinitiefpartikel als een *outsider* heeft Myers-Scotton nog niet in gepubliceerde werken geanalyseerd, de categorisatie is gebaseerd op persoonlijke communicatie met de taalkundige.

⁷⁸ Voor de definitie van een VP-switch, zie § 1.4.

We presenteren een kwantitatieve afbeelding van ons corpus: we bepalen procentueel voor hoeveel voorbeelden het criterium van de onderwerp-gezegde congruentie van toepassing is, voor hoeveel voorbeelden het criterium niet van toepassing is, en wat het percentage is van de gevallen waarvoor het criterium om een of andere reden niet getoetst kan worden.⁷⁹

Ook voor wat het gebruik van het tweede type *outsider* - het infinitiefpartikel - betreft, voorspelt de hypothese dat het in gemixte constituenten uitsluitend uit het Nederlands komt, zoals in (50).

(50) Ik heb eindelijk tijd gevonden om je te *replyen*.

De geldigheid van deze hypothese wordt ook getest.⁸⁰

5.2.2.2. Het testen van het Morfeemvolgordeprincipe

De hypothese voorspelt dat de volgorde in gemixte zinnen tot het Nederlands behoort. We hebben reeds opgemerkt dat het principe moeilijk te toetsen is wanneer de volgordes van de talen, die betrokken zijn bij intrasententiële codewisseling, elkaar overlappen.⁸¹ Dat is vaak het geval in de gemengde zinnen van ons corpus. Met hetzelfde probleem hadden blijkbaar ook andere taalkundigen in hun onderzoek te kampen, zoals Deuchar (2006) en Degreve (2008).

In paragraaf 7.2. presenteren we een kwantitatieve verwerking van ons corpus. Ten eerste bepalen we in hoeveel gevallen het volgordecriterium niet getoetst kan worden vanwege het overlappen van de Nederlandse en Engelse volgordes, en in hoeveel gevallen we het principe wel op onze voorbeelden kunnen toepassen. Ten tweede verdelen we de voorbeelden die wel getoetst worden procentueel: er wordt bepaald in hoeveel procent van de gevallen het Nederlands de volgorde bepaalt, en in hoeveel procent van de gevallen de volgorde van het Nederlands niet gevolgd wordt. In het eerste geval zou het Morfeemvolgordeprincipe wel van toepassing zijn, terwijl het principe in het tweede geval geschonden zou worden.

⁷⁹ Voor de resultaten, zie § 7.3.1.

⁸⁰ Voor de resultaten, zie § 7.3.2.

⁸¹ Zie § 4.2.

Het meest opvallende volgordeverschil tussen het Nederlands en het Engels is met de positie van de werkwoordelijke elementen in het gezegde verbonden. De hypothese is dat de ingevoegde Engelse zelfstandige werkwoorden de Nederlandse positie zullen innemen. Een illustratie van een schending van het principe laten we in de hypothetische voorbeelden (51) en (52) zien. Hier nemen de geswitchte Engelse werkwoorden hun Engelse positie in.⁸²

* (51) Ik heb *gereceived* een boek.

* (52) Je kunt *replyen* hem morgen.

Vergelijk (51) en (52) en de varianten (53) en (54) die wel met het volgordeprincipe overeenstemmen omdat ze de Nederlandse volgorderegels volgen. Ze zijn dus volgens het MLF-model grammaticaal correct:

(53) Ik heb een boek *gereceived*.

(54) Je kunt hem morgen *replyen*.

Naast de positie van werkwoordelijke wisselingen kunnen soms ook de AdvP-switches voor het testen van het volgordeprincipe worden gebruikt. Wat de positie van elementen binnen NP's, PP's, of AP's betreft, overlappen de volgordes van de twee talen elkaar in grote mate. Het toetsen van het volgordeprincipe in zulke constituenten zal weinig opleveren.⁸³

5.2.2.3. Het testen van het Uniform-Structuurprincipe

De hypothese gebaseerd op het Uniform-Structuurprincipe voorspelt dat de systeem morfemen in het onderzoekscorpus merendeels afkomstig zijn uit het Nederlands. Invoegingen met Engelse systeem morfemen zijn dus wel mogelijk maar de verwachting is dat de Nederlandse systeem morfemen procentueel hoger zullen scoren:

“This does not mean that early system morphemes from the EL are prohibited, but only that they are less likely than earlier system morphemes from the ML.” (Deuchar 2006: 2003)

⁸² Het sterretje geeft aan dat de zin volgens het MLF-model ongrammaticaal is.

⁸³ Voor de bevindingen met betrekking tot de volgordeprincipetoetsing, zie §7.2. en de bijbehorende appendices.

De hypothese is in een aantal andere studies empirisch getoetst en bevestigd (Deuchar 2006:1988, Boumans 1998). We zullen nagaan of onze dataset het principe ook kan ondersteunen met een nieuw empirisch bewijs.

Om het principe te testen focust Deuchar uitsluitend op het gebruik van bepaalde lidwoorden en maakt zij er een kwantitatieve analyse van. Ze beweert dat:

“If the Uniform Structure Principle is correct, we would expect the definite articles in bilingual clauses to be drawn from the ML rather than from the EL.” (Deuchar 2006: 2003)

We focussen echter op meer systeemmorfeemtypes, namelijk op alle morfemen die Myers-Scotton als *early-* of *bridge-*systeemmorfemen categoriseert en die regelmatig in de gemengde constituenten voorkomen: bepaalde en onbepaalde lidwoorden, telwoorden, bezittelijke voornaamwoorden, het voorzetsel *van* als het een bezittelijke- of specificatierelatie aanduidt.⁸⁴

Verder voegen we aan deze analyse nog de hulpwerkwoorden en modale werkwoorden toe. Ook al wordt het nergens in de vakliteratuur expliciet geformuleerd, modale- en hulpwerkwoorden krijgen in de morfeemindeling een duidelijke plaats tussen de systeemmorfemen. Volgens Myers-Scotton kunnen zowel modale- als hulpwerkwoorden tot de zogenaamde *earlies* worden gerekend. Hulpwerkwoorden modificeren het zelfstandige werkwoord (dat wil zeggen: een inhoudsmorfeem) met noodzakelijke grammaticale informatie en bovendien duiden ze de feature ‘aspect’ aan:

“[Modal verbs, IR] are *earlies* because they have content and they also make more precise (...) in some sense the meaning of the verb.” (Myers-Scotton 2012)⁸⁵

In de kwantitatieve afbeelding zullen we procentueel aangeven tot welke brontaal de bovengenoemde systeemmorfemen in onze voorbeelden behoren. De hypothese is de volgende: gemengde structuren met ML-systeemmorfemen (zoals *een breach*, *de meer casual street tricks*, *onze eigen level van skills*) zullen de gemengde constituenten met EL-

⁸⁴ Met een bezittelijke- en specificatierelatie bedoelen we het gebruik in respectievelijk: het boek van Johan, het gevoel van onzekerheid.

⁸⁵ Myers-Scotton, persoonlijkecommunicatie (email 2012).

systeemmorfeem en EL-eilanden (zoals *T.'s voorbereiding of the place to be*) in aantal overtreffen.

Als het Nederlands in deze analyse hoger scoort dan het Engels, wordt het Uniform-Structuurprincipe op basis van ons corpus bevestigd.⁸⁶

⁸⁶ Voor de resultaten verwijzen we naar § 7.4. en de appendices.

Hoofdstuk 6

De Beschrijving van het corpus

In de onderstaande paragrafen worden de bevindingen met betrekking tot morfosyntactische kenmerken van Nederlands-Engelse codewisseling beschreven. Zoals reeds opgemerkt, presenteren we eerst de procentuele verdeling op basis van de woordgroepen waarin een switch plaatsvindt, en daarna op basis van de syntactische functies die de Engelse wisseling vervullen. Na de kwantitatieve afbeeldingen worden aparte paragrafen gewijd aan elk gemixt constituenttype dat in ons corpus voorkomt, namelijk de gemixte NP's, VP's, AP's, PP's, AdvP's en ProP's. Elke paragraaf bevat een aantal voorbeelden. Bovendien staan er voorbeelden in de appendices aan het eind van het proefschrift. Elke appendix vormt een opsomming van alle voorbeelden die de bestudeerde taalkwestie illustreren.

6.1. Kwantitatieve verwerking van het corpus: Woordgroepen

Zoals in hoofdstuk één werd vermeld, gaan we uit van de diepst ingebedde woordgroep.⁸⁷ De categorisatie van voorbeelden levert in dit opzicht geen problemen op bij éénwoordige wisselingen, zie (57)-(59). Er ontstaan geen onduidelijkheden in dit verband.

(57)[Die *comment*]NP snap ik niet goed.

(58) ja, het wordt [op [[*global*]AP niveau]NP]PP natuurlijk bekeken

(59) nee, ik [*blame*]VP je niet!

Er worden echter vaak meer Engelse woorden binnen eenzelfde woordgroep gewisseld. Deze lijken problematischer te zijn wat de categorisatie betreft. Enerzijds gaat het om zogenaamde samenstellingen, anderzijds om vrije combinaties van meerdere woorden. In de paragraaf hieronder geven we uitleg met betrekking tot het verschil in de categorisatie.

6.1.1. Samenstelling tegenover vrije woordcombinatie

Het begrip ‘samenstelling’ verwijst naar een woordcombinatie die door de verbinding van twee (of meer) woorden wordt gevormd en een eenheid vertoont, zie (60)-(62).⁸⁸ Met ‘vrije combinatie van woorden’ bedoelen we switches van meerdere woorden binnen een woordgroep die samen geen samenstelling vormen, zie (63)-(65).

(60) [V]oorzetsels zijn echt moeilijk zelfs voor [*native speakers*]NP

(61) Dit komt later terug in de [*one-to-one*]AP sessions.

(62) Zoals jullie weten is vandaag [de *client visit*]NP.

(63) Dat doe ik om [[*premeeting*]NP *gossip*]NP te vermijden.

(64) Zalig, zo rap mogelijk testen aub, vanavond of morgen [[*big*]AP *battle*]NP zeker.

(65) Ja, de nieuwe baan is [[*very*]AdvP *challenging*]AP: cijfers, cijfers...en nog meer cijfers.

De wisselingen in deze twee groepen worden op verschillende manieren gecategoriseerd. Samenstellingen, voorbeelden (60)-(62), worden als één woordgroep beschouwd en worden bijgevolg één keer gecategoriseerd. In (63)-(65) daarentegen gaat het niet om vaste woordverbindingen: de keuze van de modificerende bepalingen is willekeurig. Daarom

⁸⁷ Voor de uitleg met betrekking tot de afspraak dat we van de diepst ingebedde woordgroep uitgaan, zie § 1.2.

⁸⁸ Definitie gebaseerd op Booij & Van Santen (1998: 147-149).

beschouwen we *premeeting*, *big* en *very* als syntactisch ingebedde woordgroepen binnen een hiërarchisch hogere woordgroep. De ingebedde woordgroep wordt apart gecategoriseerd.

Om het verschil nog duidelijker te illustreren: in (63) wordt de hele wisseling [[*premeeting*]NP *gossip*]NP eerst in de NP categorie geplaatst, als een geswitchte NP met de functie van lijdend voorwerp. Daarna wordt [*premeeting*]NP apart gecategoriseerd als een andere NP-wisseling met de functie van bijvoeglijke bepaling. De combinatie van twee substantieven in de naamwoordelijke constituent [de *client visit*]NP in (62) wordt daarentegen slechts een keer als NP gecategoriseerd. Het substantief *client* wordt dus niet als een aparte ingebedde woordgroep beschouwd. Evenzo vormt het adjectief *native* in [*native speakers*]NP een vaste woordcombinatie met het substantief en het wordt daarom niet als een aparte woordgroep beschouwd, terwijl het adjectief *big* in de nominale constituent [[*big*]AP *battle*]NP als een aparte woordgroep functioneert die wel apart wordt gecategoriseerd als een AP-switch.

In de meeste gevallen van samenstelling gaat het in ons corpus om geswitchte NP's die een Engels adjectief en een Engels substantief bevatten, zie (66)-(68), of om de combinatie van twee Engelse substantieven binnen één gemixte NP, zie (69) en (70).

(66) [V]oorzetsels zijn echt moeilijk zelfs voor *native speakers*.

(67) Ik wil inderdaad graag ook een overleg inplannen met recente *newjoiners*.

(68) Gaarne jullie bureaus zo representatief mogelijk houden en *confidential material* op de juiste manier behandelen.

(69) Ik ben op zoek naar de brief die C. J. heeft ontvangen naar aanleiding van de *payreview*.

(70) Het heeft helemaal niets met *policy making* te maken vind ik, maar goed.

Een aantal keer komt er een meerwoordige wisseling voor die een samengestelde AP vormt, zie (71) en (72).

(71) Voel jij je *confident* om het *face to face* interview te leiden?

(72) Dit komt later terug in de *one-to-one sessions*.

Het is echter vaak moeilijk te bepalen of het in het corpus om een samenstelling gaat of om een vrije combinatie van woorden, vooral met betrekking tot gemengde NP's. De reden voor deze onduidelijkheid is dat het hier doorgaans om modern taalgebruik en om nieuwe

begrippen gaat. Woordcombinaties zoals *incentive pay tracker*, *satisfaction survey*, *client visit*, of *new joiner* zijn niet als vaste woordverbindingen in het Engelse woordenboek opgenomen. Maar aangezien ze altijd in deze combinatie in de betrokken taalomgeving voorkomen, worden ze wel als samenstellingen beschouwd.⁸⁹

In het Nederlands kan de spelling van twee samengestelde substantieven wel als test kunnen functioneren. Ze worden in de regel aan elkaar of met een streepje geschreven (Booij & Van Santen 1998: 147-149). In het Engels schrijft men samengestelde woorden zowel aan elkaar (bijvoorbeeld: *cloakroom*) als los van elkaar (bijvoorbeeld: *driving licence*). In het corpus zijn beide spellingstendensen gevonden, vergelijk (69) en (70). De spelling van samengestelde of vrij gecombineerde gemengde NP's kan ons dus ook geen uitsluitel geven.⁹⁰

Er moet daarom een duidelijke afspraak worden gemaakt. Als een combinatie van twee Engelse woorden als samenstelling in het Engelse woordenboek is opgenomen, beschouwen we een dergelijke verbinding altijd als één samengesteld begrip, bijvoorbeeld: *marital status*, *cloak room*, *face-to-face*.⁹¹ Daarnaast beschouwen we woordcombinaties die in de betrokken taalomgeving altijd samen worden gebruikt en dus een vaste eenheid vormen als samenstellingen (bijvoorbeeld: *incentive pay tracker*, *client visit*, *pay review*, *new joiner*).

Wanneer er twijfels bestonden, is de volgende test gebruikt om een samenstelling te bepalen: in een samenstelling kan er niets tussen de betreffende woorden staan (Klégr 2002).⁹² Zie (73) en (74) waar de extra invoegingen gemarkeerd worden door middel van onderstreping. De twee hypothetische voorbeelden worden als ongrammaticaal beschouwd. Tussen haakjes wordt een grammaticaal correcte versie vermeld.

- * (73) *client important visit*.
(vergelijk: *important client visit*)
- * (74) *marital new status*
(vergelijk: *new marital status*)

⁸⁹ Uitspraak gebaseerd op eigen waarnemingen. Tijdens het werken in de taalomgeving van een multinationaal bedrijf heeft de auteur opgemerkt dat bepaalde woordcombinaties als samenstellingen worden gebruikt. In het appendix staat een lijst van samenstellingen.

⁹⁰ De spellingstendensen van samengestelde substantieven worden systematisch in § 6.2.1.8. behandeld.

⁹¹ Hiervoor maken we gebruik van de *Oxford English Dictionary* (online Third Edition: URL <http://www.oed.com>).

⁹² Theorie gebaseerd op Klégrs lexicologische seminaar 'Taalkunde – inleiding' bij de vakgroep Engelse Taal en Didactiek, FF UK (2002). De samenstelling wordt door middel van een onderstreping gemarkeerd.

Bij vrije woordcombinaties kunnen er daarentegen wel andere elementen tussen de twee gecombineerde woorden ingevoegd worden, zie (75) en (76).⁹³

(75) *lucky creepy bastard*

(76) *smooth complicated style*

Enerzijds op basis van het Engelse woordenboek en anderzijds op basis van de hierboven beschreven test bepalen we of wisselingen van meer woorden binnen één woordgroep al dan niet een samenstelling vormen.⁹⁴

6.1.2. Procentuele verdeling op basis van woordgroepen

Figuur 5 geeft een procentuele verdeling van het corpus met betrekking tot de verschillende woordgroepen. Men ziet duidelijk welke woordgroepen in een Nederlandse zin de grootste kans maken om te switchen. De meest geschikte categorie voor codewisseling is de nominale constituent die 58% van de samengestelde voorbeelden uitmaakt, zie (77)-(79). Daarna volgt de adjectivische constituent met 20%, zie (80) en (81), en wisselingen van/in de verbale constituent met 16%, zie (82) en (83). Andere soorten constituenten worden minder vaak gewisseld: AdvP's en PP's vormen respectievelijk 3% en 1% van het corpus, zie (84) en (85).

De resterende 2% betreft gevallen die heel uitzonderlijk worden gewisseld. De categorie ProP wordt slechts door een enkel voorbeelden vertegenwoordigd, wat dus als idiosyncratische categorie wordt beschouwd, zie (86). Er is nog één geval gevonden waar een pronomen switcht, maar dat vindt binnen een idiomatische uitdrukking plaats. Het gaat dus om fraseologie, zie (87).⁹⁵ Fraseologie is geen levende taal en het geval wordt dus in de kwantitatieve verwerking niet gerekend. Verder wordt drie keer de wisseling van de zogenaamde beleefdheidsformule *thanks* geregistreerd, zie (88).⁹⁶

⁹³ De gemixte NP's [de *lucky bastard*] en [de *smoothe style*] komen uit het corpus. De hypothetische voorbeelden (75) en (76) zijn inderdaad grammaticaal correct: de genoemde NP's zijn geen samenstellingen en de kernsubstantieven kunnen ook door een aantal andere bijvoeglijke naamwoorden worden gemodificeerd. Deze kunnen dan ook respectievelijk tussen de adjectieven 'lucky' en 'smooth', en de substantieven 'bastard' en 'style' komen staan (Klégr 2002).

⁹⁴ Om onduidelijkheden te voorkomen, presenteren we in appendix II. een lijst van woordverbindingen die we als samenstellingen beschouwen.

⁹⁵ Zie § 6.2.6. waarin de categorie 'ProP' wordt behandeld.

⁹⁶ Zie § 6.2.3.4. met betrekking tot de wisseling *thanks*. In § 6.3. staat een overzicht van de woordgroepen die al dan niet switchen. In § 7.1. volgt een verklaring.

(77) De volgende dag helaas nog steeds regen, dus gaat onze *bikes and wines* tocht door de wijngaarden niet door.

(78) allemaal siliconen *sluts* om ons heen

(79) Helaas is er weer een *data privacy breach* geweest binnen het [...] -team, deze keer in Nederland.

(80) Bij recruitment even neerleggen dat steeds het *enabled* profiel gekozen moet worden.

(81) Ik ben niet zo snel *pissed off* te krijgen door mijn vrienden, maar dit is de 2de keer in "onze relatie".

(82) Ik vind het ook zo raar dat hij mij niet *gereplyd* had.

(83) Die twee dingen *matchen* niet met elkaar.

(84) En nu languit op de bank *for a change*?

(85) En loopt dat wel *smooth* dan, kan me voorstellen dat dat de modulatie niet ten goede komt.

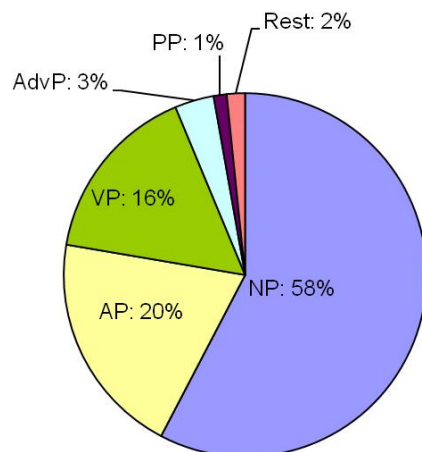
(86) *What* bedoelen jullie met naaf spacing? en is dat positief of negatief?

(87) *What the fuck* is er gebeurd?

(88) En *thanks* voor de *celebration points*.

Het switchten van de laatste onderzochte woordgroep – NumP - vindt nooit in ons corpus plaats. De woordgroep NumP blijft in gemixte constituenten altijd in het Nederlands, zie (89).⁹⁷

(89) Er zijn vier data *breaches* geweest in uitgaand e-mail verkeer.

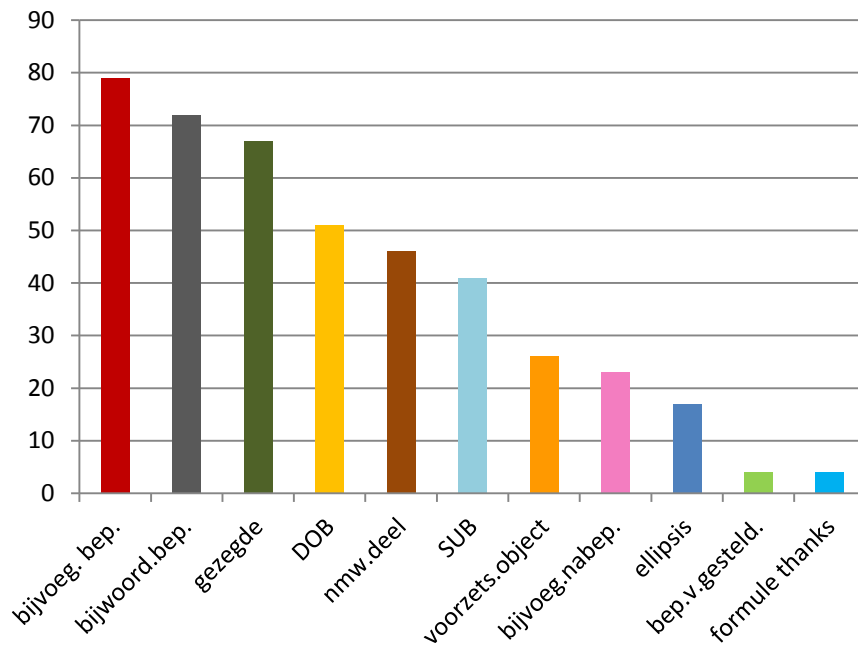

Figuur 5: Procentuele afbeelding van de distributie van woordgroepen in codewisseling Nederlands-Engels.⁹⁸

⁹⁷ We komen hierop terug in § 6.2.7.

6.1.3. Syntactische functies

In deze paragraaf wordt vastgesteld welke syntactische functies het meest geneigd zijn tot codewisseling. Figuur 6 geeft een overzicht van de syntactische functies op basis van het aantal voorbeelden.

Figuur 6: Verdeling van Engelse wisselingen met betrekking tot de syntactische functies die ze vervullen. Y-as geeft het aantal voorbeelden aan.⁹⁹

In tabel 2 wordt naast het aantal voorbeelden ook het percentage van de syntactische functies binnen het corpus aangegeven. De functie van bijwoordelijke bepaling is de meest gevarieerde categorie. Deze moet nog verder worden onderverdeeld.¹⁰⁰ Zie tabel 3.

⁹⁸ De categorie 'rest' omvat alle andere zinsdelen en zinsdeelstukken die als wisselingen in het corpus voorkomen maar minder dan 1% van het corpus vormen.

⁹⁹ De afkortingen betekenen: bijvoeg.bep.= bijvoegelijke bepaling; bijwoord.bep. = bijwoordelijke bepaling; DOB = het lijdend voorwerp; nmw.deel/NWDG = het naamwoordelijk deel van het gezegde; SUB = onderwerp; voorzets.object/VZVW = voorzetselvoorwerp; bijvoeg.nabep. = bijvoegelijke nabepaling; bep.v.gesteld./BVG = bepaling van gesteldheid tijdens de handeling; formule = verwijst uitsluitend naar de beleefdheidsformule *thanks*; gezegde = verwijst naar wisselingen die plaatsvinden binnen een verbaal gezegde, zowel een wisseling van het vervoegde werkwoord als een wisseling van de verbale rest.

IOB (meewerkend voorwerp) staat in het overzicht niet omdat er geen geval van een geswichte meewerkend voorwerp is gevonden.

¹⁰⁰ De onderverdeling is gebaseerd op de soorten bijwoordelijke bepalingen gegeven in Haeseryn et al. (1997).

Syntactische functie	Aantal v.b.	Percentage
Bijvoeglijke bepaling	79	18%
Bijwoordelijke bepaling	71	17%
Gezegde	67	16%
DOB	51	12%
nmw.deel	46	11%
SUB	40	9%
Voorzetselvoorwerp	26	6%
Bijvoeglijke nabepaling	23	5%
Ellipsis	17	4%
Bepaling van gesteldheid	4	1%
formule <i>thanks</i>	4	1%

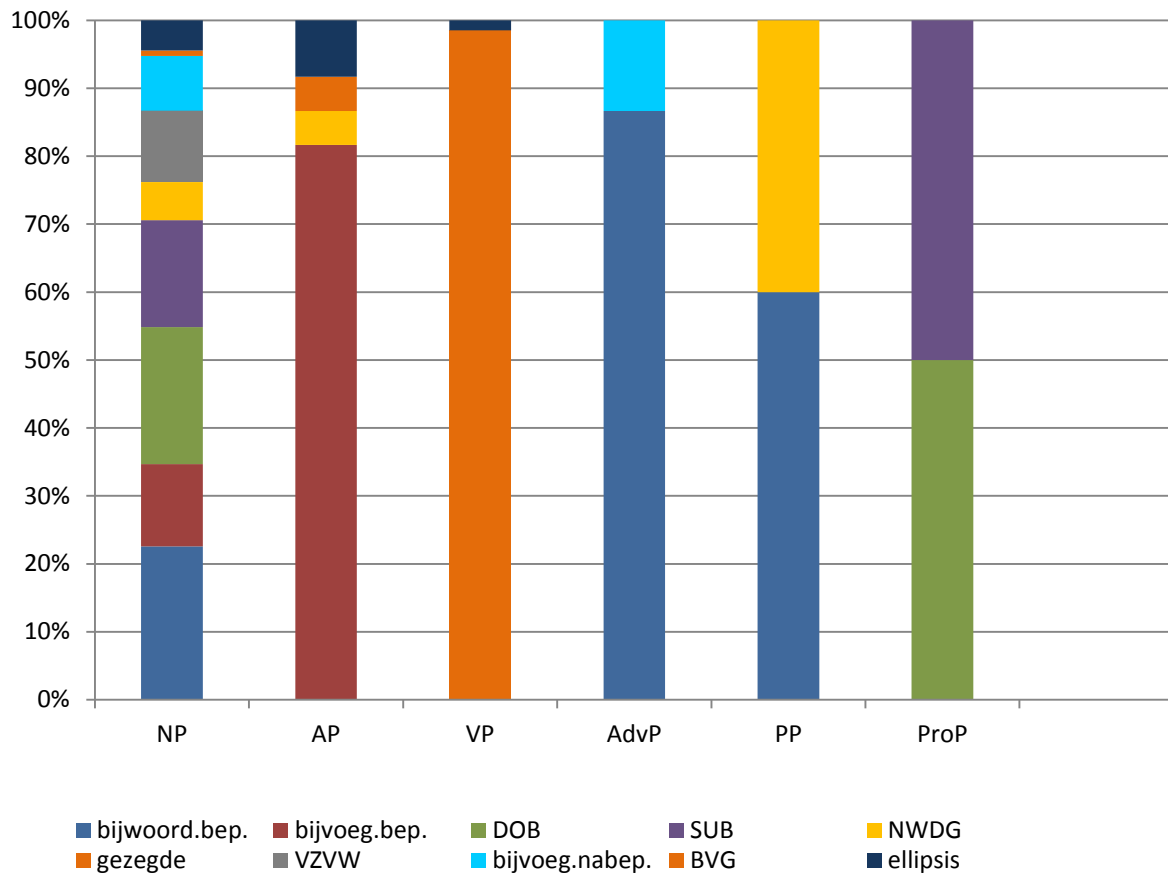
Tabel 2: Distributie van syntactische functies in het corpus.

Type bijwoord.bepaling	Aantal v.b.	Percentage
Plaats	25	37%
Tijd	18	25%
Hoedanigheid	11	14%
Graad	6	8%
Doel	5	7%
Middel	2	3%
Beperking	2	3%
Modaliteit	1	1.50%
Causaliteit	1	1.50%
Totaal	71	100%

Tabel 3: De functie ‘bijwoordelijke bepaling’ in het corpus: de distributie van verschillende types.¹⁰¹

¹⁰¹ Het percentage en het aantal geven het aandeel binnen de categorie ‘bijwoordelijke bepaling’ aan.

Figuur 7 ten slotte laat de verdeling van de syntactische functies per woordgroep zien.

Figuur 7: Procentuele verdeling van de syntactische functie binnen individuele gemixte woordgroepen.

6.2. Beschrijving per woordgroep

In de volgende paragrafen wordt gefocust op de verschillende geswitchte woordgroepen. We kunnen constateren dat Nederlands-Engelse codewisseling in principe slechts verbonden blijkt te zijn met woordgroepen die een inhoudsmorfeem als kern bevatten, namelijk met NP's, AP's, VP's, AdvP's, en verder met bepaalde soorten PP's. Alle andere categorieën, die doorgaans een grammaticale functie in de zin hebben, blijven in de regel in het Nederlands (voornaamwoorden, voegwoorden, partikels en dergelijke).¹⁰²

¹⁰² We komen hier nog op terug in hoofdstuk 7 tijdens het testen van het MLF-model als het invoegen van systeem morfemen tegenover inhoudsmorfemen wordt bestudeerd. Zie § 7.3. en § 7.3.4.

We benadrukken dat we ons in de paragrafen 6.2.1-6.2.7 tot de **gemixte constituenten** beperken. Deze vormen namelijk 98% van het onderzoekscorpus. Zoals reeds opgemerkt, verwijst een gemixte constituent in deze studie naar structuren die volgens de Nederlandse grammatica worden gevormd en waarin Engelse elementen worden ingebed, zie (90) en (91).¹⁰³

(90) Ik heb alvast [een *power-napje*]NP gedaan! Tot vanavond!

(91) Dit is [[meest *smoothe*]AP *style*]NP ooit.

Slechts 2% van de ingevoegde Engelse wisselingen (8 gevallen) behoort tot de categorie EL-eiland, zie (92) en (93).¹⁰⁴

(92) [*The place to be*]NP is niet echt in centrum Praag, is [...]

(93) Ik ben alleen de postbode hier [*for the time being*]PP.

EL-eilanden behandelen we apart in paragraaf 6.2.8.

6.2.1. Codewisseling van NP's

Zoals net gezien, valt op basis van de kwantitatieve verwerking op dat gewisselde substantieven binnen een NP één van de meest geschikte categorieën voor Nederlands-Engelse codewisseling blijken te zijn: ze vormen meer dan de helft van het corpus.¹⁰⁵

We wijzen erop dat de kern van een gemixte NP altijd uit het Engels moet komen. In voorbeeld (94) wordt in een hiërarchisch hogere NP een Engels adjectief ingebed (*hooded*), terwijl de substantivische kern in het Nederlands is (*dingen*). Het voorbeeld wordt daarom niet als een gemixte NP, maar als een gemixte AP beschouwd.

(94) Je mag [geen [*hooded*]AP dingen]NP aan hier... ook niet op vrijdag.

¹⁰³ Gemixte constituenten in het algemeen worden in het eerste deel van het proefschrift behandeld en gedefinieerd, zie § 4.1.1.1.

¹⁰⁴ EL-eilanden zijn in § 4.1.1.1. gedefinieerd en uitvoerig behandeld.

¹⁰⁵ Als synoniemen van 'gemixte NP' gebruiken we ook de termen 'gewisselde NP', 'NP-switch', of 'substantivische wisseling.'

Binnen een gemixte NP kunnen andere elementen voorkomen die de geswitchte substantivische kern modificeren, zowel uit het Engels, zie (95), als uit het Nederlands, zie (96). Een NP-switch kan echter ook door een apart staand Engels substantief worden gevormd, zie (97). Ook een dergelijk voorbeeld wordt als een **gemixte** NP beschouwd.

(95) [Het *gesubmitte* [...] *request*]NP kunnen we dan wel bij [...] accepteren en aanpassen.

(96) Mijn achterbuurman is [een echte *weirdo*]NP.

(97) Het is [*freeeeeeze*]NP; letterlijk en figuurlijk.¹⁰⁶

6.2.1.1. Losse tegenover ingebedde NP's

Op basis van de afspraak dat er wordt uitgegaan van de diepst ingebedde constituenten waarbinnen een switch plaatsvindt, worden ook de in de PP ingebedde NP's tot de NP-wisselingen gerekend. Het gaat om de PP's waarvan het voorzetsel uit het Nederlands komt en waar er pas binnen de ingebedde NP een switch plaatsvindt. Deze categorie, geïllustreerd in (98) en (99), is een veel voorkomend wisselingstype en vormt 41% van de gemixte NP's van het corpus. In twee gevallen wordt een NP in een AdvP ingebed, zie (100). De rest van de geswitchte substantieven zijn zogenaamde 'losse NP's' (59% van de NP categorie), zie nogmaals (95)-(97).¹⁰⁷

(98) Het staat tenslotte [in [hun *personal objectives*]NP]PP

(99) Gelieve [met [de *voting buttons*]NP]PP je komst aan of af te melden.

(100) Je kan [het] dan ergens opslaan op je PC en in je workinfo [als [*attachment*]NP]AdvP hangen.

De voorbeelden (98) en (99) behoren dus niet tot de categorie gemixte PP's, en het voorbeeld (100) valt niet onder gemixte AdvP. Gemixte PP's en gemixte AdvP's zijn wisselingen

¹⁰⁶ *Freeze* is een Engelse benaming voor een periode waarin data in een bedrijfssysteem niet kunnen worden veranderd of verwerkt omdat ze gecontroleerd moeten worden. Het bericht werd in de wintermaanden geschreven – daarom schrijft de auteur over *freeze* in zowel de letterlijke (het is koud/*freeze*) als de figuurlijke (het is de stopperiode/*freeze*) betekenis.

¹⁰⁷ In appendix III./1. worden in de lijsten (a) - (d) alle voorbeelden gegeven waarbij een gewisseld substantief met een Nederlands voorzetsel voorkomt, dat wil zeggen: alle in de PP ingebedde NP-switches. De rest van appendix III./1. presenteert losse NP-switches. Alle substantivische wisselingen zijn hier op basis van de syntactische functie verdeeld (cf. paragraaf 6.2.1.2). Voor een lijst van PP-switches verwijzen we naar appendix VI.

waarbij ook respectievelijk het voorzetsel uit het Engels komt, zie (93) hier herhaald als (101), en (102).¹⁰⁸

(101) Ik ben alleen de postbode hier [*for the time being*]PP.

(102) en nu languit op de bank [*for a change*]PP?

6.2.1.2. Syntactische functies van NP-wisselingen

Eenzijds functioneren de ingevoegde Engelse substantieven als zinsdelen met verschillende syntactische functies, zoals onderwerp, het naamwoordelijk deel van het gezegde, bijwoordelijke bepaling of voorwerp, zie (103)-(109) later in deze paragraaf. Anderzijds functioneren ze als zinsdeelstukken en vervullen ze de functie van een bijvoeglijke bepaling, zie (110)-(111). Tabel 4 geeft het kwantitatieve schema weer van de syntactische functies die Engelse substantieven in Nederlandse zinnen vervullen. Het percentage geeft het aandeel syntactische functies binnen de categorie NP aan.¹⁰⁹

Syntactische functie	Aantal v.b.	Percentage
Bijwoordelijke bepaling (PP)	55	23%
DOB	51	21%
SUB	37	15%
Bijvoeglijke bepaling	31	12.50%
Voorzetselvoorwerp (PP)	26	10%
Bijvoeglijke nabepaling (PP)	21	8.50%
Naamwoord. deel v.h.gezegde	15	6%
Ellipsis	10	4%
Totaal	246	100%

Tabel 4: Het aandeel van syntactische functies binnen de categorie NP-switch.¹¹⁰

¹⁰⁸ De categorie ‘gemixte PP’ wordt in § 6.2.4. besproken.

Er zijn geen voorbeelden gevonden waarbij een Engelse NP zou worden ingebed in een gemixte AdvP.

¹⁰⁹ Een aantal syntactische functies wordt niet direct vervuld door de gemixte NP maar door de hiërarchisch hogere Nederlandse PP waarin de Engelse NP wordt ingebed. Op basis van onze afspraak worden deze syntactische functies in de categorie gemixte NP geanalyseerd. Anders zou de ingebedde NP onder geen enkele syntactische categorie kunnen vallen.

¹¹⁰ De syntactische functies gemarkeerd door ‘(PP)’ worden vervuld door de hiërarchisch hogere Nederlandse PP waarin een Engelse NP wordt ingebed. De rest van de syntactische functies wordt vervuld door losse substantivische wisselingen. Er behoren ook twee gevallen van de NP ingebed in een AdvP.

We zullen eerst de wisselingen beschrijven waarbij de syntactische functie door de hiërarchisch hogere Nederlandse PP of AdvP wordt vervuld waarin een Engelse NP wordt ingebed. De meest vertegenwoordigde functie is die van bijwoordelijke bepaling. Deze wordt in 22% van de categorie ‘gemixte NP’ waargenomen, zie nogmaals (98) en (99). Er wordt ook een enkel geval waargenomen waarin de syntactische functie van bijwoordelijke bepaling door een losse NP wordt vervuld, zie (103).

(103) Op zich kan ik vrijdag lang[s]komen voordat ik moet werken om 17:00 uur, of anders zondagavond, of *next week*?

In Tabel 5 wordt een verfijnde versie van de verdeling van de bijwoordelijke bepalingen gegeven, deze keer gebaseerd op woordgroepen.

Woordgroep met adverbiale functie	Aantal v.b.	Percentage
Geswitchte AdvP	13	18.5%
Geswitchte NP binnen PP	54	76%
Losse geswitchte NP	1	1.5%
Geswitchte PP	3	4%

Tabel 5: Woordgroepen in de functie van bijwoordelijke bepaling.¹¹¹

De functie van het voorzetselvoorwerp vormt 10% van de NP-switches, zie (109) en (110).

(104) Ook al zijn de resultaten net rood, blijf een focus houden op de *accuracy*!

(105) T. heeft wel aangegeven dat het team beter moet letten op *external delays*.

Nog een andere functie die door PP’s met een ingebedde NP wordt vervuld, is die van bijvoeglijke nabepaling (8% binnen de NP-categorie), zie (111) en (112).

(106) Hier wordt aan gewerkt door een diepere analyse te maken van de *satisfaction survey*.

(107) De busrit van 20 uur door de *outback* gaat met 3 films,...

¹¹¹ Het percentage geeft het aandeel binnen de categorie bijwoordelijke bepalingen aan.

Alle andere syntactische functies worden vertegenwoordigd door losse substantivische wisselingen. De functie ‘lijdend voorwerp’ is met 21 % de tweede meest voorkomende syntactische functie binnen de categorie NP, zie (108) en (109).

(108) Eventueel kan ik de team *vision* als laatste doen, samen met het team.

(109) Dat doe ik om *premeeting gossip* te vermijden.

Engelse substantieven met de functie van bijvoeglijke bepaling maken met hun 12.5% ook een grote kans om gewisseld te worden, zie (110) en (111).¹¹²

(110) [...] dus gaat onze *bikes and wines* tocht door de wijngaarden niet door.

(111) Moet het een onderdeel worden van de *leaver*-procedure?

Het naamwoordelijke deel van het gezegde vormt 6% van de NP-wisselingen. Het gaat om zowel losse NP's, zie (112), als om in PP's ingebedde substantivische wisselingen, zie (113).¹¹³

(112) De algemene indruk is dus: De fiets is werkelijk *fun*.

(113) A. is duidelijk niet in de *mood* voor grapjes.

Wat de syntactische functie ‘onderwerp’ betreft (15 % binnen de NP-categorie), komt het grootste aandeel wisselingen in actieve zinnen voor, zie (114). Ruim een kwart wordt gevormd door substantivische onderwerpen van een passieve zin, zie (115). Een derde type wisseling vormen onderwerpen in zinnen met het presentatieve *er*, zie (116), of met het grammaticale onderwerp *het*, zie (117).

(114) Alle zaken die een *new joiner* moet regelen, zoals een uittreksel van het *crime register* verkrijgen of *healthcheck*, ...

(115) Let wel op, dat de *summary* juist en geüpdate is!

(116) [...]er zijn dus een aantal *New Hires* die per 1 mei 2011 aangenomen dienen te worden[...].

(117) Op de zaterdagavond is het *performance night*.

In elliptische zinnen komt 4% van de substantivische wisselingen voor, zie (118).

¹¹² Dezelfde syntactische functie wordt nog vaker door AP-wisselingen vertegenwoordigd (zie § 6.2.2.).

¹¹³ Dezelfde syntactische functie wordt nog vaker door AP-wisselingen vertegenwoordigd en in twee gevallen door een PP-switch (zie § 6.2.2. en § 6.2.4.).

(118) Allemaal siliconen *sluts* om ons heen.

Bij elliptische constructies kan de syntactische functie niet worden bepaald.¹¹⁴

6.2.1.3. Morfologische kenmerken en combinatiemogelijkheden van NP-wisselingen

We hebben net gezien dat geswitchte Engelse substantieven binnen PP's in de regel samen met **Nederlandse** voorzetsels voorkomen. Naast deze waargenomen tendens blijken alle geswitchte substantieven in het algemeen de neiging te hebben om samen met Nederlandse functiewoorden voor te komen. Deze structurele tendens wordt in de onderstaande paragrafen behandeld.¹¹⁵

6.2.1.4. Determinatoren en telwoorden

In gemixte NP's wordt de volgende tendens waargenomen: determinatoren, zoals bepaalde en onbepaalde lidwoorden, bezittelijke voornaamwoorden, aanwijzende voornaamwoorden en collectiverende onbepaalde voornaamwoorden blijven in de regel in het Nederlands (165 voorbeelden, 67 % binnen de NP-categorie, 95% binnen de categorie determinatoren/telwoorden voor Engelse substantieven), zie (119)-(123) die de substantivische determinatie door middel van Nederlandse determinatoren illustreren.

(119) Vergeet niet P. in te lichten wanneer deze *side-letter* over verhuikostenvergoeding wordt verstuurd [...]

(120) niet echt... tenzij de *call* voor morgen wordt voorbereid.

(121) Als er weer een kleine *freeze* ingaat (morgen of zo) kan ik misschien stiekem nog verder kijken.

(122) top, zet ik hem even in onze *calendars*!

(123) Allemaal siliconen *sluts* om ons heen.

¹¹⁴ In appendix III./1. worden de voorbeelden van NP-wisseling verdeeld op basis van hun syntactische functie. In de lijsten (a)-(d) staan de Engelse NP's die in Nederlandse PP's worden ingebed en respectievelijk de functies van bijwoordelijke bepaling, voorzetselvoorwerp, bijvoeglijke bepaling en bepaling van gesteldheid tijdens de werking vervullen. Lijsten (e) tot en met (i) bevatten bijna uitsluitend losse Engelse NP's in verschillende functies (op twee uitzonderingen na die in het appendix duidelijk worden gemarkeerd).

¹¹⁵ De tendens wordt verder ook in § 7.1., § 7.3.4. en § 7.4. behandeld tijdens het testen van het MLF-model.

Dezelfde tendens blijkt voor telwoorden te gelden. Er is echter slechts een klein aantal voorbeelden van dit type in het corpus gevonden (3 voorbeelden, 1% binnen de NP-categorie, 2% binnen de categorie determinatoren/telwoorden voor Engelse substantieven), zie (124)-(126).

(124) Zie beide *attachments*.

(125) Er zijn vier *data breaches* geweest in uitgaand e-mail verkeer.

(126) Vergeet alleen maar niet hoeveel *crap* ik van jou iedere keer aan moet horen over studie/stress/N.'s ouders/en *you name it*.

Slechts in vijf gevallen van het hele corpus worden Engelse substantieven door Engelse lidwoorden voorafgegaan (2% binnen de NP categorie, 3% binnen de categorie determinatoren/telwoorden voor Engelse substantieven), zie (127) en (128).

(127) *The place to be* (is niet echt in centrum Praag) is [adres] (ja, er zijn zoveel en zelfs meer delen).

(128) [...] is nog eens *prepared to change his life*.

De invoeging van Engelse determinatoren vindt dus slechts uitzonderlijk plaats en ze komen bovendien doorgaans voor in wisselingen die we als EL-eilanden classificeren.¹¹⁶

Het moet nog worden benadrukt dat als er wel een Engelse determinator of telwoord wordt ingevoegd, deze dan samen met het bijbehorende ingevoegde Engelse substantief voorkomt. De invoeging van een Engelse determinator of telwoord met de rest van de NP in het Nederlands komt in het corpus nooit voor. Zie een hypothetisch voorbeeld in (129) waarin het lidwoord alleen switcht. Dit soort voorbeelden komen in het corpus niet voor.

* (129) Het is precies *the* ding dat ik nodig heb.

In een aantal gevallen wordt er geen determinator gebruikt (80 voorbeelden, 32% binnen de NP categorie), zie (130) en (131). Dit vindt in de regel in zulke zinnen plaats waar de Nederlandse grammaticale structuur geen lidwoord vereist.

(130) Als je het leuk vindt zou je eens moeten nadenken om ooit als [*o faculty*]NP te fungeren.

¹¹⁶ Zie § 6.2.7.

(131) Er worden random [*ø survey's*]NP uitgestuurd over alle tickets die gesurveyd dienen te worden.

Do lokale hypothese is dat gewichte Engelse substantieven in gemixte zinstructuren waarin een determinator wordt vereist, met Nederlandse determinatoren en telwoorden voorkomen. Tabel 6 en tabel 7 presenteren een kwantitatief overzicht hiervan.¹¹⁷

Type	Aantal v.b.	Percentage
Geen determinator/telwoord	80	32%
Nederlandse determinator	165	65%
Engelse determinator ¹¹⁸	5	2%
Nederlands telwoord	3	1%
Engels telwoord	0	0%

Tabel 6: Het gebruik van determinatoren en telwoorden in gemixte NP's.

Type NL lidwoord voor EN substantief	Aantal v.b.	%
een onbepaald lidwoord	35	21%
een bepaald lidwoord	98	60%
een bezittelijk voornaamwoord	21	13%
een aanwijzend voornaamwoord	4	2.5%
een collectiverend onbepaald voornaamwoord	6	3.5%

Tabel 7: De distributie van Nederlandse determinatoren die voor een Engelse substantivische wisseling staan.

6.2.1.5. Meervoudsuitgangen bij gewichtte substantieven

In de structuur van gemixte NP's blijken systeemvormen doorgaans uit het Nederlands afkomstig te zijn, met één uitzondering: de meervoudsuitgangen bij substantieven. Het meervoudssuffix wordt in ons corpus **systematisch** uit het Engels gewicht, tezamen met het betreffende zelfstandig naamwoord. In ons onderzoekscorpus hebben we 70 voorbeelden gevonden van substantieven in het meervoud (28 % van alle gewisselde substantieven). Op basis van de kwantitatieve verwerking constateren we dat in 99 % procent van de gevallen het Engelse meervoudssuffix *-s* wordt gebruikt. Zie (132)-(134).

¹¹⁷ We verwijzen ook naar appendix III./2. voor een complete lijst van substantivische wisselingen: a. die door Nederlandse determinatoren of telwoorden worden voorafgegaan; b. die door Engelse determinatoren worden voorafgegaan; c. waar geen determinator of telwoord voor het substantief staat.

¹¹⁸ Een Engelse determinator komt voor slechts in EL-eilanden.

(132) En *thanks* voor de *celebration points*.

(133) Tijdens het afgaan van de *side activities* vroeg N of J. al in dienst was.

(134) Het staat tenslotte in hun *personal objectives*.

In het hele corpus wordt slechts één enkel geval geregistreerd van Nederlandse meervoudsvorming door middel van een apostrof + -s (dat wil zeggen: volgens de Nederlandse spellingsregels), zie (135).

(135) Er worden random *survey's* uitgestuurd over alle tickets die *gesurveyd* dienen te worden.

Dit voorbeeld is duidelijk een uitzondering op de structurele tendens van Nederlands-Engelse codewisseling.

De invoeging van dit *early*-systeemmorfeem gebeurt nooit op zichzelf in de bestudeerde codewisselingsstructuur. Dat wil zeggen dat de Engelse meervoudsvorm altijd samen met het bijbehorende Engelse substantief ingevoegd wordt en niet apart. Het vindt dus nooit plaats dat het Engelse meervoudssuffix -s met een Nederlands substantief voorkomt. Zie ter illustratie de hypothetische voorbeelden (136) en (137). Deze voorbeelden zouden tegenstrijdig zijn met de waargenomen tendens. Zulke gevallen worden in ons corpus dan ook niet gevonden. Dit taalverschijnsel werd al bij de kwestie van het invoegen van Engelse lidwoorden besproken, die ook onder de categorie *early*-systeem morfemen vallen.¹¹⁹

* (136) bepaalde onzekerheids

* (137) twee autos

De lokale hypothese geformuleerd naar aanleiding van het corpus is dat geswitchte Engelse substantieven in het meervoud altijd in hun Engelse vorm worden ingevoegd. De Engelse meervoudsvorm -s switcht bovendien nooit alleen (dat betekent wordt nooit als een suffix bij een Nederlands substantief ingevoegd), maar altijd samen met het geswitchte Engelse substantief.¹²⁰

¹¹⁹ Zie § 6.2.1.4.

¹²⁰ Voor een complete lijst van substantieven in het meervoud verwijzen we naar het appendix III./3.

6.2.1.6. Andere suffixen bij geswitchte substantieven

Wat andere substantivische suffixen betreft, vertoont het corpus geen duidelijke resultaten. Er komt een aantal voorbeelden in het corpus voor waarbij de geswitchte Engelse substantieven flexiesuffixen of afleidingssuffixen aannemen. In eerste instantie gaat het om genitiefuitgangen, in de tweede instantie om verkleinwoordachtervoegsels.

Wat de verkleinwoordvorm betreft, nemen we in het corpus slechts twee gevallen van dit fenomeen waar. De Engelse substantieven nemen in beide gevallen het Nederlandse suffix aan. Zie (138) en (139).

(138) Ik heb alvast een *power-napje* gedaan! Tot vanavond!

(139) *Bed and breakfastje* gevonden in Oxford-centrum.

De lokale hypothese is dat geswitchte Engelse substantieven wel Nederlandse verkleinwoorduitgangen op een regelmatige manier zouden kunnen aannemen. Helaas biedt ons corpus niet genoeg voorbeelden om deze hypothese te ondersteunen en om duidelijke conclusies te trekken. Deze lacune in het corpus zou een onderwerp van toekomstig onderzoek kunnen zijn waarbij meer voorbeelden van Engelse nominale wisselingen in verkleinwoordvorm worden verzameld.

Wat de vorming van de genitief betreft, biedt het corpus geen uitsluitel met betrekking tot de lokale tendens. We hebben slechts twee voorbeelden waargenomen waarbij een geswitcht Engels substantief een genitiefuitgang aanneemt. In het eerste geval wordt de genitief door middel van de uitgang *-s* zonder een apostrof gevormd, zie (140), terwijl er in het tweede geval een apostrof gebruikt wordt, zie (141).

(140) En als hij moet werken, dan kom ik alleen naar jou, voor *girls* weekend in Praha!

(141) Ik wil het niet in *T.'s face* bespreken, maar [...].

De genitiefvorm in de eerste NP *girls weekend* is volgens de Nederlandse grammaticale regels gevormd. In het Engels zou er een apostrof na het meervoudssuffix moeten komen: *girls'* weekend. De genitiefvorm in het tweede voorbeeld wordt daarentegen volgens de Engelse

grammatica gevormd, met een apostrof toegevoegd aan de naam. In het Nederlands zou men geen apostrof gebruiken.¹²¹

Er kunnen dus voorlopig geen conclusies worden getrokken met betrekking tot de genitievorming van Engelse nominale wisselingen. Ook deze lacune van het corpus zou een grammaticaal onderzoekspunt voor een toekomstige studie kunnen bieden.¹²²

6.2.1.7. Het genus bij geswitchte Engelse substantieven

In 32% van de verzamelde NP-switches kan worden bepaald of het Engelse substantief een *het-* of een *de-*woord is. Het genus van de wisselingen wordt of door middel van een bepaald lidwoord, aanwijzend voornaamwoord of bezittelijk voornaamwoord aangegeven, zie (142)-(144), of het kan worden afgeleid op basis van de buigingsvorm van de voorafgaande adjectieven, zie (145)-(147).

(142) Zouden degene die de *survey* nog niet hebben ingevuld, het voor vrijdag COB willen doen?

(143) Vergeet niet P. in te lichten wanneer deze *side-letter* over verhuiskostenvergoeding wordt verstuurd.

(144) P. was bij onze *huddle* om te zien hoe wij dit dagelijks doen.

(145) [...] zagen wij in [X] een waardige kick-off voor deze serie portretten.

(146) het is een zuivere penalty!

(147) Wat een vage crap.

We hebben geconstateerd dat 91% van de gewisselde Engelse substantieven, waarbij het genus duidelijk is, tot de categorie *de-*woorden behoort.¹²³ Zie nogmaals (142)-(147). Slechts drie wisselingen van ‘gewone substantieven’ (andere dan genominaliseerde infinitievormen) komen met het *het-*lidwoord voor (4% van de NP’s waarvan het genus duidelijk is), zie (148)-(150).

¹²¹ De eigenaam, die op basis van onze afspraak met de eerste letter wordt afgekort, eindigt op een medeklinker. Voor het Nederlands is er dus geen reden om een apostrof voor de genitievorming te gebruiken.

¹²² Appendices III./4. a. en b. tonen Engelse substantivische wisselingen respectievelijk in verkleinwoord- en genitievorm.

¹²³ Dat betekent: 91% van de voormelde 32%.

- (148) Volgens het nieuwe [...] *process* voor offline formulieren dienen wij de *requester* 1 keer te *chasen* om de volledige informatie aan te leveren.
- (149) In de maandelijkse foutmelding rapporten van PS komt het nog vaak naar boven dat [...] niet overeenkomt met het *worklevel*.
- (150) Het *gesubmitte* [...] *request* kunnen we dan wel bij [...] accepteren en aanpassen.

Deze drie gevallen zijn blijkbaar uitzonderingen op de grammaticale tendens geobserveerd naar aanleiding van Nederlands-Engelse codewisseling. De verklaring voor het gebruik van een *het*-lidwoord is waarschijnlijk bij de Nederlandse equivalenten te vinden, namelijk bij de substantieven *het rekwest*, *het proces*, *het niveau*. Zoals we kunnen constateren, zijn de Nederlandse equivalenten *het*-woorden. In de eerste twee gevallen kunnen we bovendien de reden van het uitzonderlijk gebruikte lidwoordtype in de spelling en de uitspraak van de wisselingen opsporen: ze doen sterk aan de Nederlandse counterparts denken. Daarom zou het lidwoord *het* natuurlijker voor de codewisselaars kunnen klinken.

Een uitzonderlijke groep van NP-wisselingen zijn genominaliseerde werkwoorden (4 voorbeelden, 5% van de NP-switches), zie (151).

- (151) Toch het *wigglen* bl[ij]ft leuk.

Genominaliseerde werkwoorden van Engelse origine, die in de Nederlandse morfologie door middel van het suffix *-en* worden geassimileerd, gedragen zich als andere Nederlandse substantieven van dit type: ze komen met het lidwoord *het* voor.

De lokale hypothese geformuleerd op basis van het onderzoekscorpus is dat Engelse substantivische wisselingen als *de*-woorden worden beschouwd. Het gebruik van het lidwoord *het* komt slechts uitzonderlijk voor en is dan blijkbaar met het genus van het Nederlandse equivalent verbonden. De enige systematische uitzondering vormen genominaliseerde werkwoorden.

Tabel 8 geeft een kwantitatief overzicht van de genusbepaling bij geswitchte substantieven.¹²⁴

Genus	Aantal v.b.	Percentage
<i>de</i> -woord	73	91%
<i>het</i> -woord	3	4%
<i>het</i> -genomin.infinitief	4	5%
Totaal	80	100%

Tabel 8: Genusindeling van 32% geanalyseerde geswitchte substantieven.

6.2.1.8. Het aan elkaar of los schrijven van samengestelde substantieven

In deze paragraaf wordt de spellingstendens van samengestelde substantieven in gemixte NP's behandeld. Zoals in paragraaf 6.1.1. reeds vermeld, schrijft men nominale samenstellingen in het Nederlands in principe aan elkaar of eventueel met een streepje, zoals in de volgende voorbeelden: *zwembad*, *gezondheidscontrole*, *chocoladetaart*, of *zee-egel*. Ter vergelijking de Engelse equivalenten hiervan: *swimming pool*, *health check*, *chocolate cake* en *sea eagle*.

Wat gebeurt er in de structuur van Nederlands-Engelse codewisseling als twee substantieven in dezelfde gemixte NP worden gebruikt? In deze paragraaf worden zowel gevallen behandeld waarin beide substantieven uit het Engels komen, zie (152)-(154), als gevallen waarin één van de substantieven uit het Engels komt en de andere uit het Nederlands. Zie (155)-(157).

(152) Kom een keer mee naar een **group ride**, dan kan je diverse types bike uitproberen.

(153) [...] waarmee we na het wandelen gezellig eten en kletsen in de **teahouses** waar we verblijven.

(154) Ik heb alvast een **power-napje** gedaan! Tot vanavond!

(155) Moet het een onderdeel worden van de **leaver**-procedure?

(156) Er was een mail uitgestuurd in verband met de **overtime uren** op het werk.

(157) K. was erg vaag over zijn vertrek en over het nieuwe **seatingplan**.

¹²⁴ Voor een complete lijst van voorbeelden waarbij het genus kan worden bepaald, verwijzen we naar appendix III./5.

Eerst moeten we benadrukken dat er in deze paragraaf geen rekening wordt gehouden met de vraag of de twee substantieven een samenstelling vormen (zoals *table tennis*) of een vrije woordcombinatie (zoals *premeeting gossip*).¹²⁵ In het Nederlands worden namelijk beide categorieën in de regel aan elkaar geschreven en worden dan ook altijd als samenstellingen beschouwd. In het Engels zijn daarentegen de twee categorieën onderscheiden. Samenstellingen worden zowel los van elkaar geschreven (zoals *table tennis*) als aan elkaar (zoals *blackbird*). Het corpus bevat echter voorbeelden die in het Engels los van elkaar worden geschreven.¹²⁶ Substantieven die vrij gecombineerd worden, worden in het Engels altijd los geschreven (zoals *premeeting gossip*) (Klégr 2002). We noemen hier in deze paragraaf beide categorieën samengestelde woorden.

De volgende vragen komen aan de orde: hebben twee samengestelde substantieven in een gemixte NP de neiging om aan elkaar (volgens de Nederlandse spellingstendens), of los (volgens de Engelse spellingstendens) te worden geschreven? Zou een Nederlandstalige die naar het Engels switcht, het eerder over *health controle* of *healthcontrole* hebben (in het Engels: *healt check*), over *bush walking* of *bushwalking*? In het onderzoekscorpus worden beide tendensen door een groot aantal voorbeelden vertegenwoordigd.

Ten eerste bestuderen we de combinatie van een Nederlands en een Engels substantief binnen dezelfde NP. Beide spellingstendensen worden waargenomen. De los van elkaar geschreven substantieven betreffen ongeveer drie vierde (73%) van deze categorie, zie (158)-(160). De samengestelde substantieven worden in een kwart van de gevallen aan elkaar geschreven (24%). Zie (161)-(163). We registreren slechts één voorbeeld waarbij de woorden door middel van een streepje worden verbonden (3%). Zie (164).

(158) [Z]ou je net als van de zomer weer zo'n ***handover schema*** willen maken?

(159) Eventueel kan ik de ***team vision*** als laatste doen, samen met het team.

(160) Doe maar een voorstel voor ***recurrence meeting***.¹²⁷

(161) [Zij heeft] enorm goede presentaties***skills***: duidelijk, *to-the-point* en goed georganiseerd

(162) De FPY is gemiddeld rond de 70%, waarbij wordt opgemerkt dat ook fouten in ticketh***handling*** zijn meegerekend.

¹²⁵ Het verschil tussen samenstellingen en vrije woordcombinatie is uitvoerig in § 6.1.1. behandeld.

¹²⁶ Zie appendix II.

¹²⁷ We maken gebruik van onderstreping om het duidelijk te maken welke woorden horen bij elkaar. In de andere voorbeelden in deze paragraaf spreekt het voor zichzelf.

(163) In dit park maken we een prachtige *bush*wandeling naar de mooiste, ruige toppen.

(164) Moet het een onderdeel worden van de *leaver*-procedure?

De neiging om tweetalige samenstellingen los van elkaar te schrijven, is sterker maar er bestaat toch geen vaste lokale tendens. Het gebrek aan coherentie kan worden geïllustreerd met twee voorbeelden uit het corpus met dezelfde woordcombinatie: één keer worden de twee substantieven aan elkaar geschreven, zie (165), de andere keer los van elkaar, zie (166).

(165) Het eerste deel van onze *road*trip brengt ons vanuit de wijnstreek ten noorden van Adelaide.

(166) De Warrumbungles zijn onze laatste echte stop op de *road* trip door Australië.

Ten tweede bestuderen we de spellingstendensen van twee Engelse substantieven binnen één gemixte NP. Dit levert bijna dezelfde procentuele verdeling op. Ook hier is de tendens om de Engelse substantieven los van elkaar te schrijven sterker, zoals (167) - (170) illustreren. Deze spelling wordt in 78% van de gevallen geconstateerd. In twee van deze gevallen worden de geswitchte woorden door middel van het Engelse voegwoord *and* verbonden, zie (171) en (172).

(167) Wat is de status van de ticket als de documenten voor een *marital status change* worden *gechased*?

(168) Kun jij ervoor zorgen dat haar formidabele presentatie in de *incentive pay tracker ge-highlight* wordt?

(169) Er wordt in kaart gebracht hoeveel uur er gewerkt kan worden aan *side activities*.

(170) Ook jassen en tassen graag in de *cloak room*.

(171) De volgende dag helaas nog steeds regen, dus gaat onze *bikes and wines* tocht door de wijngaarden niet door.

(172) *Bed and breakfastje* gevonden in Oxford-centrum.

De los-van-elkaar-spelling lijkt sterker te zijn maar is verre van absoluut. In een aantal voorbeelden worden ook twee Engelse substantieven volgens de Nederlandse spellingstendens geschreven, namelijk in 20% van de gevallen, zie (173)-(175). Eén keer worden de geswitchte substantieven met een streepje geschreven, zie (176).

(173) [...] maar blijkbaar kun je ook wel wat *streettricks* doen met een 20" [...].

(174) [...] waarmee we na het wandelen gezellig eten en kletsen in de *teahouses* waar we verblijven.

(175) Ken dr just de *dancemoves* van je pa mogen bewonderen.

(176) Ik heb alvast een *power-napje* gedaan! :D tot vanavond!

Ook voor deze categorie kan een inconsequente spellingstendens worden waargenomen. Zie ter illustratie (177) en (178) met dezelfde geswitchte Engelse substantieven. Er worden verschillende spellingen toegepast: één keer aan elkaar en één keer los.

(177) Je kunt [het] dan ergens opslaan op je PC en in je *workinfo* als *attachment* hangen.

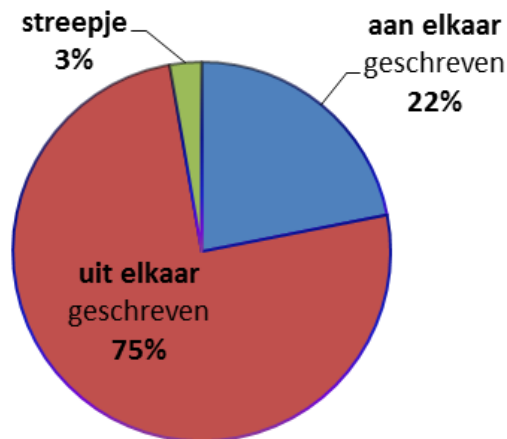
(178) Je kunt deze overweging evt in de *work info* zetten.

In tabel 9 wordt een kwantitatief overzicht gepresenteerd met betrekking tot de spellingstendens van samengestelde substantieven.

Taal van samengestelde substantieven	Spelling	Aantal v.b.	%
EN+NL		33	
	aan elkaar	8	24%
	los van elkaar	24	73%
	streepje	1	3%
EN+EN		40	
	aan elkaar	8	20%
	los van elkaar	31	78%
	streepje	1	2%
Gemixte samenstellingen in totaal			
	aan elkaar	16	22%
	los van elkaar	55	75%
	streepje	2	3%

Tabel 9: Combinatie van twee substantieven in eenzelfde gemixte NP: het overzicht van de spellingstendens.

Figuur 8 laat dan nog een procentuele afbeelding van de spellingstendens zien.

Figuur 8: Procentuele afbeelding van de spellingstendens van samengestelde substantieven in gemixte NP's.¹²⁸

Er komt nog een uitzonderlijk voorbeeld in het corpus voor waarbij een geswitcht adjectief en een geswitcht substantief aan elkaar worden geschreven, zie (179).

(179) Ik wil inderdaad graag ook een overleg inplannen met recente *newjoiners*.

De woordcombinatie vormt een samenstelling. In het Nederlands wordt dit type samenstellingen, dat wil zeggen de combinatie van een onverbogen adjectief en een substantief, doorgaans aan elkaar geschreven, bijvoorbeeld *nieuwkomeling*, *blijspel* of *sneltrain*. In het Engels wordt dit type samenstelling altijd los geschreven, vergelijk: *new joiner* of *fast train*. In ons corpus vormt de spelling in (179) een idiosyncratisch geval. In alle andere gevallen worden adjectieven en substantieven immers los van elkaar geschreven, zoals in het Engels. Het uitzonderlijke karakter van de wisseling *newjoiner* wordt ondersteund door twee andere voorbeelden uit het corpus, waarbij dezelfde geswitchte woordcombinatie volgens de Engelse spellingsregels wordt geschreven, zie (180) en (181).¹²⁹

(180) Waar zal haar kantoor zijn en hoe is zij te bereiken voor de *new joiners*?

(181) Alle zaken die een *new joiner* moet regelen, zoals [...]

¹²⁸ Het percentage geeft het aandeel binnen de hele categorie aan, ongeacht of het om twee Engelse substantieven gaat of een Nederlands + een Engels substantief.

¹²⁹ We verwijzen naar appendix III./6. voor de lijst van gemixte NP's met twee samengestelde substantieven. De voorbeelden worden op dezelfde manier verdeeld als in de uitleg hierboven.

De spellingtendens van een samengesteld adjectief + substantief blijkt in Nederlands-Engelse codewisseling de Engelse regels te volgen.

6.2.1.9. NP-switch: samenvatting

De gemixte NP's vormen de meest voorkomende categorie van wisselingen in ons corpus. Wat de syntactische functies betreft, worden de NP-wisselingen verdeeld in twee categorieën:

1. de syntactische functies worden vervuld door losse Engelse NP's;
2. de functies worden vervuld door een Nederlandse PP waarin een Engelse NP wordt ingevoegd.

De grootste groep - een ruime 20% van de gevallen - vormt de functie van bijwoordelijke bepaling, vervuld door Nederlandse PP's met ingebedde gemixte NP's. Vertegenwoordiging boven de 20% hebben ook losse NP's in de functie van lijdend voorwerp. Vertegenwoordiging boven de 10% zien we bij de functies van onderwerp, bijvoeglijke bepaling (door losse NP's vervuld) en verder de functie van voorzetselvoorwerp (door Nederlandse PP's vervuld met ingebedde gemixte NP's). Andere functies worden slechts door een klein aantal voorbeelden vertegenwoordigd.

Wat de morfologische kenmerken van substantivische wisselingen betreft, kunnen we een aantal lokale hypotheses formuleren naar aanleiding van het corpus. Ten eerste worden ze, als de meervoudsvorm wordt gebruikt, in de regel met het Engelse meervoudssuffix *-s* gecombineerd. Over de combinatie met andere suffixen, zoals verkleinwoordvormen of genitiefuitgangen, geeft het corpus geen uitsluitsel. De hypothese is echter dat ze in het algemeen Nederlandse suffixen aannemen. Ten tweede kunnen we concluderen dat geswitchte Engelse substantieven bij voorkeur met Nederlandse determinatoren en telwoorden voorkomen, en niet met Engelse. Ten derde constateren we dat de ingevoegde NP-switches in de regel als *de*-woorden worden beschouwd.

Wat de spellingstendensen in Nederlands-Engelse codewisseling betreft, is gebleken dat als een gemixte NP twee samengestelde substantieven bevat, ze zowel aan elkaar als los van elkaar kunnen worden geschreven. Voorlopig blijkt dat bij voorkeur de Engelse

spellingstendens wordt gebruikt: de woorden worden in de meeste gevallen los van elkaar geschreven. Maar de Nederlandse spellingstendens, waarbij de samengestelde substantieven of aan elkaar of met een streepje worden geschreven, in een groot aantal voorbeelden optreedt. We constateren dan ook dat er in dit opzicht nog geen stabiele lokale tendens wordt gevolgd.

Een aantal taalverschijnselen zou een onderzoeksvraag voor een toekomstige studie kunnen vormen, omdat deze verschijnselen niet op basis van ons corpus kunnen worden beantwoord. Het gaat hier om:

1. het aannemen van verkleinwoordachtervoegsels door Engelse substantieven;
2. genitiefvorming bij geswitchte substantieven.

6.2.2. Codewisseling van AP's

Er moet in eerste instantie een duidelijke afspraak worden gemaakt over wat er in de studie tot de categorie 'AP-switch' wordt gerekend. Ten eerste zijn dat alle losse AP's die predicatief worden gebruikt, zie (182). Ten tweede zijn dat attributief gebruikte adjectieven die of een Nederlands substantief modificeren, zie (183), of een Engels substantief, zie (184).¹³⁰

(182) Trouwens, de foto's zijn *nice*.

(183) Je mag geen *hooded* dingen aan hier.. ook niet op vrijdag.. dus je vest mag niet aan.

(184) Het *gesubmitte* [...] *request* kunnen we dan wel bij [...] accepteren en aanpassen.

Van deze categorie sluiten we echter de attributief gebruikte adjectieven uit die een deel van een samenstelling uitmaken, zie (185).

(185) Voorzetsels zijn echt moeilijk zelfs voor *native speakers*.

¹³⁰ Naar de vanuit het Engels gewisselde adjectieven verwijzen we hier ook met de termen 'AP-switch', 'gemixte AP' of 'adjectivische wisseling'.

Zoals afgesproken in paragraaf 6.1.1., behoren nominale samenstellingen tot de NP-categorie en het adjectief daarvan wordt niet apart gecategoriseerd, noch wordt het in de procentuele afbeelding of morfosyntactische beschrijving van de AP-switches opgenomen.

6.2.2.1. Syntactische functies van geswitchte adjectieven

Adjectieven vormen met 20% de op een na meest vertegenwoordigde woordsoort in de codewisseling Nederlands-Engels. Zoals vermeld, worden ze verdeeld over twee categorieën: predicatief (38%) en attributief (57%) gebruikte AP-switches. In de rest van de gevallen (5%) gaat het om Engelse adjectieven in elliptische constructies.

Tabel 10 geeft een kwantitatieve afbeelding weer van de syntactische functies die Engelse adjectieven in gemengde Nederlandse zinnen vervullen.¹³¹ De tabel vermeldt ook uit welke taal de substantieven komen die door een Engels adjectief worden gemodificeerd.

AP-switchtype	Synt. functie/kenmerk	Aantal v.b.	Percentage
Predicatief		33	38%
➤ waarvan:			
	naamwoordelijk deel	30	91%
	bepalingen van gesteldheid	3	9%
Attributief		49	57%
➤ waarvan:			
	voor een EN substantief	13	27%
	voor een NL substantief	36	73%
Ellipsis		4	5%
Totaal		86	100%

Tabel 10: Een kwantitatieve verdeling van alle geswitchte adjectieven in het corpus met betrekking tot de syntactische rol die ze vervullen en/of de taal van het substantief dat ze modificeren.¹³²

¹³¹ We verwijzen naar appendix IV./1. voor de data met geswitchte AP's, onderverdeeld per syntactische functie.

¹³² De percentages '91%' en '9%' geven het aandeel aan binnen de categorie 'predictieve AP-wisselingen' (dat betekent: het gaat om de verdeling van de voormelde 38%).

De percentages '27%' en '73%' geven het aandeel aan binnen de categorie 'attributieve AP-wisselingen' (dat betekent: het gaat om de verdeling van de voormelde 57%).

De meerderheid van de geswitchte adjectieven vervult de functie van bijvoeglijke bepaling (57%). Zie (185)-(187) waarbij de geswitchte bepalingen voorafgaan aan een geswitcht Engels substantief en (188)-(190) waarbij de gewisselde bepalingen een Nederlands substantief modificeren.

- (185) Zalig, zo rap mogelijk testen aub, vnv of morgen **big battle** zeker.
- (186) Na alle mooie natuurgebieden zijn we niet meer zo onder de indruk van alle **scenic lookouts** [...].
- (187) Ik zou willen voorstellen vanochtend even de **daily huddle** te doen en vanmiddag te starten met workshadowing.

- (188) De afgelopen weken hebben we doorgebracht in **incredible** India.
- (189) Met mij gaat het zoals altijd, ik heb een **boring** leven. [...]
- (190) Dus altijd zodra je je bureau verlaat, altijd je documenten in een **confidential** bak leggen of opbergen in je kastje.

De tweede meest voorkomende functie is het naamwoordelijk deel van het gezegde (37.5% van alle AP-switches), zie (191)-(193).

- (191) En het was best **funny**, want we hadden daar ook onze eerste date vorig jaar.
- (192) Ok, en vanaf dat moment had ik het gewoon niet meer: ik was **pissed!**
- (193) Het is misschien nogal **old fashioned**, maar je mag hem gerust laten betalen op jullie date.

Met slechts drie voorbeelden wordt ten slotte de functie van bepaling van gesteldheid vertegenwoordigd, het gaat hierbij om een bepaling tijdens de handeling (0.5% van alle AP-switches), zie (194) - (196).

- (194) Voel jij je **confident** om het *face to face* interview te leiden?
- (195) T. vraagt om steeds [...] in de *summary* te zetten als je iets **non actionable** verklaar[t].
- (196) nog eten en alles **ready** doen.

Van de geswitchte adjectieven komt 5% in elliptische structuren voor. In deze constructies is het niet helemaal duidelijk wat de syntactische functie van de wisselingen is, zie (197)-(199).

- (197) **Nice** hoor van die gast.
- (198) Meen je dat? Wat **lame**.
- (199) Ging net met de kids de beestjes eten geven en wat zien we - 2 pasgeboren konijntjes, zo **cute!!**

In al de drie voorbeelden kunnen de geswitchte AP's als het naamwoordelijke deel van het gezegde worden bepaald, vergelijk: *Het was nice van die gast.* / *Wat is dat lame.* / *Zo cute waren ze.* Maar de interpretatie kan ook anders zijn. De wisseling in (198) kan ook als bepaling van gesteldheid tijdens de handeling worden gezien, vergelijk: *Ik beschouw dat het nice is van die gast.* In (199) kunnen we het geswitchte AP ook als een bijwoordelijke bepaling van hoedanigheid beschouwen, als we de zin op de volgende manier interpreteren: *Wat lame heeft ze zich gedragen/ Wat lame gedraag je je.* Het derde voorbeeld (200) kan ook als bepaling van gesteldheid tijdens de handeling worden geïnterpreteerd, vergelijk: *Zo cute zagen ze eruit.* Omdat het ellipsen zonder gezegde zijn, kunnen de syntactische functies van de adjectivische wisselingen in (198)-(200) niet duidelijk worden bepaald.

6.2.2.2. Morfologische kenmerken

In de onderstaande paragrafen bestuderen we hoe AP wisselingen zich morfologisch in het Nederlandse frame gedragen. Passen ze zich aan de grammatica aan of blijven ze in de Engelse vorm?

6.2.2.2.1. Buigingsvorm *-e*

De verzamelde voorbeelden van gewisselde Engelse adjectieven vertonen een lokale grammaticale tendens: ze komen in de onverbogen vorm voor. In deze paragraaf worden predicatief gebruikte adjectieven niet in acht genomen want ze worden niet verbonden met de buigingsvorm *-e*. We focussen hier dus uitsluitend op attributief gebruikte adjectieven die in het Nederlands regelmatig de buigingsvorm met *-e* moeten aannemen.

In meer dan de helft van de bijvoeglijke adjectivische wisselingen in het corpus is in het Nederlandse frame geen buigingsvorm nodig, namelijk in 53%. Enerzijds gaat het om bijvoeglijke bepalingen die een onzijdig onbepaald substantief in het enkelvoud modificeren, zie (200)-(202), anderzijds kan er soms geen buigingsvorm plaatsvinden vanwege de spellingsregels, zie (203)-(205).

(200) Op *global* niveau is besloten dat [...] wordt gecancelled.

(201) Het contract van gisteren, dat was een vrij *basic* contract.
(202) Met mij gaat het zoals altijd, ik heb een *boring* leven. School, pessimisme, slapen, eten.

(203) Dit komt later terug in de *one-to-one* sessions.
(204) ik zou willen voorstellen vanochtend even de *daily huddle* te doen [...].
(205) Hoi allen, Hierbij een *gentle* reminder.

Voor de resterende 47% van de ingebedde Engelse adjectieven vereist de Nederlandse zinstructuur wel de buigingsvorm met *-e*. Niettemin blijft het geswitchte adjectief in bijna alle gevallen van dit type in de zogenaamde *bare form* of basisvorm, namelijk 82%. Zie ter illustratie (206)-(208).

(206) Dus altijd zodra je je bureau verlaat, altijd je documenten in een *confidential* bak leggen of opbergen in je kastje.
(207) Het *national* ID systeem is niet waterdicht.
(208) Na al die *brakeless* video's gezien te hebben, wil ik het zelf ook doen.

In slechts twee gevallen wordt de vereiste Nederlandse buigingsvorm *-e* wel gebruikt. In het eerste geval modificeert het verbogen Engelse adjectief een Nederlands substantief, zie (209), in het tweede geval een Engels substantief, zie (210). Deze twee voorbeelden zijn duidelijk uitzonderingen binnen het corpus.

(209) Houdt er mee op voor vandaag, te veel *marital*e bullshit.
(210) Dit is meest *smoothe*e style ooit.

Eén soort geswitchte adjectieven gedraagt zich echter anders in de Nederlandse zinstructuur met betrekking tot verbuiging, namelijk voltooid deelwoorden die van Engelse werkwoorden afkomstig zijn en Nederlandse deelwoordaffixen dragen, zie (211).

(211) Het *gesubmitte*e [...] *request* kunnen we dan wel bij [...] accepteren en aanpassen.

Deze categorie adjectieven wordt als een uitzonderlijke soort van AP-wisselingen beschouwd en daarom in paragraaf 6.2.2.4. apart bestudeerd.

Tabel 11 presenteert een kwantitatief overzicht van de waargenomen verbuigingstendensen.¹³³

¹³³ Voor een opsomming van voorbeelden waar het Nederlandse zinsframe wel of niet verbuiging van het ingevoegde adjectief vereist, zie appendix IV./2.

Kenmerk van de AP-wisseling	Aantal v.b.	Percentage (1)	Percentage (2)
Buigingsvorm niet vereist	26	53%	
Niet verbogen	19	39%	82%
Wel verbogen > gewone AP	2	4%	9%
Wel verbogen > volt.deelwoorden	2	4%	9%
Totaal	49	100%	100%

Tabel 11: Verbuiging van attributief gebruikte AP-switches.¹³⁴

6.2.2.2.2. Trappen van vergelijking

Wanneer trappen van vergelijking bij geswitchte adjectieven worden gevormd, blijken de taalgebruikers Nederlandse grammaticale elementen te gebruiken: namelijk de omschrijving met *meer* en *meest*, zie (212) en (213).

(212) [...] waarmee traditionele trial kan worden gereden maar ook de meer *casual street tricks*.

(213) Dit is meest *smoothe style* ooit.

Dit zijn echter de enige waargenomen voorbeelden in het corpus en het is daarom onmogelijk conclusies te trekken. De hypothese is dat Nederlandse systeemvormen bij voorkeur zouden worden gebruikt om trappen van vergelijking te vormen.

Wat de vorming van trappen van vergelijking door middel van suffixen betreft, is de vorm in beide talen dezelfde: de suffixen *-er* en *-(e)st* worden gebruikt. Deze synthetische vorm van een comparatief of superlatief geeft ons dus geen duidelijkheid of er Nederlandse of Engelse grammaticale morfemen worden gebruikt, zie (214).

(214) Maar net wat jij zegt, Nijmegen is *chiller*.

¹³⁴ Uitleg:

‘Percentage (1)’ geeft het aandeel binnen alle bijvoeglijke AP-switches.

‘Percentage (2)’ geeft het aandeel binnen AP-switches waar buigingsvorm wordt vereist.

6.2.2.3. Modificering van geswitchte adjectieven

Een aantal keer worden de geswitchte adjectieven in ons corpus door een ander zinsdeelstuk gemodificeerd: namelijk door een bijwoordelijke bepaling van graad.¹³⁵ De gemodificeerde Engelse adjectieven maken 18.5% van de AP-categorie uit.

De lokale tendens lijkt de volgende te zijn: Engelse adjectieven worden bij voorkeur door Nederlandse bepalingen van graad voorafgegaan, namelijk in 94% van de gevallen (15 voorbeelden in totaal). Zie ter illustratie (215) en (216). We registreren slechts één voorbeeld waarin een geswitcht Engels adjectief door een Engelse bepaling van graad wordt gemodificeerd, zie (217).¹³⁶

(215) Het contract van gisteren, dat was een vrij *basic* contract.

(216) *Damn*, [ik] ben zo *sick*, in gazette [h]ier.

(217) Ja, de nieuwe baan is very *challenging*: cijfers, cijfers...en nog meer cijfers.

Dit enige voorbeeld van de combinatie Engelse bepaling + Engelse adjectief is helaas te weinig om vast te stellen of dit een uitzondering op een lokale tendens is, of slechts een weinig voorkomend verschijnsel. Voorlopig formuleren we een hypothese dat de modificerende zinsdeelstukken (intensificatoren) bij voorkeur uit het Nederlands komen.¹³⁷

6.2.2.4. Als adjectief gebruikte deelwoorden in de Nederlandse vorm

Een aparte groep van AP-wisselingen vormen de zogenaamde adjectivische deverbativa, namelijk de voltooide deelwoorden. In deze paragraaf worden deze adjectivisch gebruikte voltooide deelwoorden in de Nederlandse vorm behandeld, dat wil zeggen adjectieven van Engelse verbale origine die Nederlandse affixen *ge-* + *-d/t* aannemen (zoals *gesubmit*).

¹³⁵ Dit soort zinsdeelstuk (de zogenaamde ‘intensificator’) valt onder de categorie *early*-systeemmorfeem. Zie 7.4. waar we het voorkomen van deze categorie in het corpus testen.

¹³⁶ We verwijzen naar appendix IV./4. voor een lijst van alle gemodificeerde AP-switches in ons corpus.

¹³⁷ In § 6.2.5. zullen we zien dat ons corpus een aantal voorbeelden bevat waar een Engelse bepaling van graad een **Nederlands** adjectief modificeert, zoals in de volgende zin: *Ook even mee gespeld op m'n bike , tis zo damned lastig!* Zulke wisselingen worden echter onder de categorie ‘AdvP-switches’ behandeld omdat de kern-adjectief van de gemodificeerde AP in het Nederlands is.

We merkten op dat Engelse adjectieven die in het Nederlandse frame worden ingebed, in de regel geen tendens vertonen om Nederlandse suffixen aan te nemen. De hier besproken attributief gebruikte voltooide deelwoorden vormen echter een systematische uitzondering op deze lokale tendens: ze nemen altijd de buigingsvorm *-e* aan als de zinstructuur het vereist.

Later in paragraaf 6.2.3. zullen we zien dat Engelse werkwoorden, in tegenstelling tot andere woordsoorten, een sterke tendens hebben om in het Nederlands morfologisch geassimileerd te worden. Dit is blijkbaar ook het geval bij deverbativa van Engelse origine die attributief worden gebruikt: ze worden in de Nederlandse morfologie ook geïntegreerd. Zie (218) en (219).

(218) Er staan twee *gebreachte* tickets in de *queue*.

(219) Het *gesubmite* [...] *request* kunnen we dan wel bij [...] accepteren en aanpassen.

De tendens bij dit type adjectieven om de verbuiging met *-e* aan te nemen, komt ongetwijfeld doordat ze al Nederlandse verbale affixen dragen en dientengevolge makkelijk andere Nederlandse affixen aannemen. Ze vormen bijgevolg een uitzonderlijke groep binnen de geswitchte AP's.

6.2.2.5. Geswitchte voltooide deelwoorden in de Engelse vorm

Een aantal geswitchte adjectieven van verbale origine worden in het corpus in hun Engelse vorm gebruikt. Dat betekent dat ze gevormd worden uit een Engels werkwoord door middel van het Engelse suffix *-ed*. Deze adjectivisch gebruikte voltooide deelwoorden worden zowel attributief, zie (220), als predicatief gebruikt, zie (221).

(220) Lijkt het je handig als ik een mailtje stuur met *approved* trainings?

(221) Okay dit is *fucked up*!

In tegenstelling tot de deelwoorden in de Nederlandse vorm gedragen ze zich als andere 'gewone' adjectivische wisselingen: ze nemen de buigingsvorm *-e* niet aan. Hoewel in de

voorbeelden (222)-(224) de verbuiging door het Nederlandse morfosyntactische frame wordt vereist, blijven de gewisselde Engelse deelwoorden in de basisvorm.¹³⁸

(222) Bij *recruitment* even neerleggen dat steeds het *enabled* profiel gekozen moet worden.

(223) Hierbij de *unassigned queue*.

(224) Hoewel ik er naar wil streven al het *case-related* verkeer via [X] te laten verlopen, zijn er af en toe gevallen die via outlook gaan.

Een interessante bevinding is dat als deelwoorden **adjectivisch** worden gebruikt, in de functie van bijvoeglijke bepaling of naamwoordelijk deel van het gezegde, ze in het corpus zowel in de Engelse vorm (*connected, aroused*) als in de vorm met Nederlandse suffixen (*gesubmitte, gebreachte*) voorkomen. **Verbaal** gebruikte voltooid deelwoorden komen daarentegen nooit in de Engelse vorm voor maar uitsluitend in de vorm met Nederlandse suffixen, zie (225).

(225) Je wordt *geplayed* door die kereltje.

We formuleren voorlopig de volgende hypothese: Engelse voltooid deelwoorden worden in de regel slechts adjectivisch en niet verbaal gebruikt. Het heeft blijkbaar met een lokale tendens te maken dat geswitchte AP's niet de neiging vertonen om in het Nederlands morfologisch te assimileren, terwijl geswitchte VP's een sterke assimilatietendens laten zien.¹³⁹

6.2.2.6. AP-switch: samenvatting

De meeste geswitchte AP's in het corpus vervullen de functie van bijvoeglijke bepaling (de attributief gebruikte adjectieven, 57%), of de functie van het naamwoordelijk deel van het gezegde (de predicatief gebruikte Engelse adjectieven, 35%). Een van de belangrijkste lokale hypothesen die we voor de attributief gebruikte adjectieven kunnen formuleren naar aanleiding van Nederlands-Engelse codewisseling is dat ze in de regel in de onverbogen vorm blijven staan. In 53% van de gevallen vereist de Nederlandse zinstructuur geen buigingsvorm

¹³⁸ Voor een overzicht van adjectivisch gebruikte voltooid deelwoorden verwijzen we naar appendix IV./5.

¹³⁹ We komen hierop terug in de onderstaande § 6.2.3. waar VP-switches worden behandeld.

(bijvoorbeeld: *een vrij basic contact*).¹⁴⁰ In de resterende 47% van de gevallen wordt door de Nederlandse zinstructuur de buigingsvorm met een *-e* vereist. We constateren dat de geswitchte Engelse adjectieven in bijna alle gevallen in de onverbogen vorm blijven (bijvoorbeeld: *die breakless video's*).¹⁴¹ In slechts twee gevallen uit het corpus is de buigingsvorm met een *-e* door het Engelse geswitchte adjectief aangenomen (bijvoorbeeld: *meest smoothe stijl*). Dat is dus een uitzondering op de geformuleerde lokale hypothese.

We hebben bestudeerd het vormen van trappen van vergelijking. Er is slechts een klein aantal voorbeelden van dit type gevonden. Daaruit blijkt dat de codewisselaars de Nederlandse grammaticale elementen gebruiken: namelijk de omschrijving door middel van *meer* en *meest*. Er is geen enkel geval gevonden waarbij de Engelse adjectieven gecombineerd worden met de Engelse partikels *more* of *most*. De analytische vorm van trappen van vergelijking door middel van de achtervoegsels *-er* en *-(e)st* geeft geen uitsluitsel wat lokale morfologische tendensen betreft: er kan niet worden bepaald of er Nederlandse of Engelse grammaticale morfemen worden gebruikt omdat de vorm in beide talen hetzelfde is.

Als adjectief gebruikte voltooidde deelwoorden in de Nederlandse vorm (zoals *gesumbit/gesubmitte*) gedragen zich in de gemixte zinnen anders dan gewone Engelse bijvoeglijke naamwoorden (zoals *smooth* of *breakless*) of deelwoorden in de Engelse vorm (zoals *approved*). Dit type van deverbativa neemt de buigingsvorm met een *-e* altijd aan als het door de zinstructuur wordt vereist. De wisselingen zijn oorspronkelijk uit Engelse werkwoorden gevormd en de voltooidde deelwoorden nemen de Nederlandse verbale affixen *ge-* + *-t/-d* aan.¹⁴² Om deze reden voegen ze dan ook de buigingsvorm met een *-e* toe.

De laatste lokale hypothese geformuleerd voor geswitchte adjectieven in Nederlands-Engelse codewisseling is dat ze bij voorkeur door Nederlandse bepalingen van graad worden gemodificeerd, en niet door Engelse bepalingen (het gaat om de zogenaamde ‘intesificatoren’ zoals *heel/very*, *te/too*, *zo/so*). In 94% van de gevallen in het corpus worden ingevoegde Engelse adjectieven door Nederlandse bepalingen van graad voorafgegaan (bijvoorbeeld: *ik ben zo sick*).

¹⁴⁰ Het gaat of om bijvoeglijke bepalingen die een onzijdig onbepaald substantief in het enkelvoud modifieren, of om bijvoeglijke bepalingen met een spelling die de toevoeging van de buigingsvorm niet toelaat.

¹⁴¹ In het volgende hoofdstuk 7 zullen we zien dat deze structurele tendens tegen het Insertiemodel in gaat.

¹⁴² In de volgende § 6.2.3. zullen we zien dat gewisselde VP's regelmatig Nederlandse affixen aannemen. De morfologische assimilatie die typerend voor verbale wisselingen is, beïnvloed ook de morfologische assimilatie van deverbativa.

6.2.3. VP-switch

De VP-categorie is de derde meest voorkomende geswitchte woordgroep in het onderzoekscorpus, vertegenwoordigd met 16 %. In eerste instantie moet ook hier een duidelijke afspraak worden geformuleerd over wat er tot de categorie ‘VP-switch’ wordt gerekend. Met dit begrip verwijzen we naar gewisselde werkwoordelijke elementen die in de gemengde zin de functie van het werkwoordelijke gezegde vervullen. We hebben het niet over woorden van verbale origine die andere syntactische functies bekleden waardoor ze hun werkwoordelijke functie verliezen. Het adjectivische deverbativum, zie (226), of genominaliseerde werkwoorden in (227) en (228), die respectievelijk de functies van onderwerp en voorwerp vervullen, zijn zulke voorbeelden van woorden van verbale origine die niet de functie van gezegde vervullen.

(226) De twee **gebreachte** tickets tellen niet mee voor de SLA’s, dus deze kunnen niet veel kwaad.

(227) [...] M. bekijkt de stad en de bergen van grote hoogte tijdens het **paragleden**.

(228) Toch het **wigglen** bl[ij]ft leuk [...].

Het is verder belangrijk om te beklemtonen dat we het met het begrip ‘VP’ hier niet over het predicaat met bijbehorende argumenten hebben. Het begrip ‘VP-switch’ wordt dus uitsluitend tot verbale wisselingen met de functie van werkwoordelijk gezegde beperkt.¹⁴³

6.2.3.1. Lexicale werkwoorden

Een belangrijke bevinding met betrekking tot werkwoordelijke wisselingen is dat hulpwerkwoorden en modale werkwoorden altijd in het Nederlands blijven en dat slechts zelfstandige werkwoorden naar het Engels switchen, zie (229)-(231).¹⁴⁴

(229) Kun je gelijk **pushen** voor de verandering van de organisatiestructuur?

(230) Hij heeft al een beetje **geshadowd** bij mij.

(231) [...] omdat deze wel erg vaak **gechased** moeten worden.

¹⁴³ Als synonieme begrippen worden ook de termen ‘werkwoordelijke wisseling’ of ‘gewisseld werkwoord’ gebruikt.

¹⁴⁴ We zullen later in hoofdstuk 7 zien dat dit verschijnsel komt overeen met het Uniform-Structuurprincipe omdat hulp- en modale werkwoorden onder de categorie ‘early-systeemvormen’ vallen, zie § 7.4.

Op basis van deze waarneming concluderen we dat de hypothetische voorbeelden (232) en (233) als ongrammaticaal zouden worden beschouwd. De lokale hypothese dat slechts de lexikale Engelse werkwoorden switchen, wordt hier geschonden.

* (232) Ik have het probleempje *resolved*.

* (233) Ik laat het even weten als jullie het aan mij can assignen.

Vanaf nu zullen we het verder in deze paragraaf slechts over lexicale werkwoorden hebben als we de werkwoordelijke wisselingen bespreken. De gewisselde werkwoorden komen in het corpus of in de finiete vorm (de PV) voor, waaronder ook de imperatief valt, of in de niet-finiete vorm (de infinitief of het voltooid deelwoord in de werkwoordelijke eindgroep). In elke werkwoordelijke vorm vertonen de wisselingen verschillende grammaticale aspecten. In de onderstaande paragrafen 6.2.3.3.1 - 6.2.3.3.3 zullen de VP-wisselingen daarom apart, per vorm worden bestudeerd.

6.2.3.2. Morfologische assimilatie van VP-wisselingen

De werkwoordelijke switches vormen niet alleen de rijkste categorie in ons corpus met betrekking tot het aantal vormen waarin ze voorkomen (PV, infinitief, deelwoord), maar ze zijn ook de rijkste categorie met betrekking tot de inflectionele morfologie. Het aannemen van werkwoordelijke affixen, samen met andere morfologische parameters, wordt later per werkwoordsvorm besproken.¹⁴⁵ Voorlopig formuleren we een lokale hypothese dat de uit het Engels geswitchte werkwoorden zich doorgaans als Nederlandse werkwoorden gedragen. Ze passen zich namelijk volledig aan de Nederlandse grammaticale regels aan. Het blijkt daarom de enige woordsoort te zijn die in de regel morfologisch geassimileerd wordt in het Nederlandse frame en die regelmatig Nederlandse affixen aanneemt als het in de zin nodig is.

¹⁴⁵ Zie § 6.2.3.3.1., § 6.2.3.3.2. en § 6.2.3.3.3.

6.2.3.3. Vormen van VP-wisselingen

Tabel 12 geeft een kwantitatief overzicht van vormen van VP wisselingen. In de onderstaande paragrafen richten we onze aandacht onder andere op de kenmerken die in deze tabel kwantitatief worden afgebeeld.

Geswitchte vorm	Kenmerk (1)	Kenmerk (2)	Aantal v.b.	%
PV			21	31%
➤ waarvan:				
	met congruentiesuffix	tegenwoordige tijd	13	
		verleden tijd	1	
		d/t fout	2	
	zonder suffix	geen suffix nodig	3	
		imperatief	2	
infinitief			29	43%
➤ waarvan:				
	met NL infinitiefsuffix		28	
	in EN basisvorm		1	
➤ waarvan:				
	met NL partikel <i>te</i>		6	
	met EN partikel <i>to</i>		0	
	zonder <i>te/to</i>		23	
voltooid deelwoord			18	26%
➤ waarvan:				
	NL affixen <i>ge + te/de</i>		18	
	EN-vorm		0	

Tabel 12: Vormen van werkwoordelijke wisselingen in gemixte VP's.

6.2.3.3.1. De PV

De finiete vorm van gewisselde werkwoorden vormt 31% van de VP-wisselingen en komt of in de aantonende, of in de gebiedende wijs voor.

De PV is een bijzondere vorm van wisseling, want het betreffende werkwoord wordt vaak met het congruentiesuffix verbonden. Dit suffix is een belangrijk morfeem in de

codewisselingsstructuur. In paragraaf 4.3.3. zagen we dat dit morfeem altijd uit de matrixtaal afkomstig moet zijn. In het corpus komen VP-switches dan ook nooit met het Engelse congruentiesuffix voor. Naar aanleiding van Nederlands-Engelse codewisseling formuleren we een lokale hypothese dat alle uit het Engels gewisselde persoonsvormen het Nederlandse congruentiesuffix moeten dragen als het in de zinstructuur nodig is.¹⁴⁶

Ziehier een procentueel overzicht met betrekking tot het aannemen van verbale suffixen door Engelse werkwoorden die als persoonsvorm functioneren:

- a. in 3 gevallen (16% binnen de categorie PV in de aantonende wijs) vereist de Nederlandse zin geen suffix en blijft het Engelse werkwoord in de PV in de basisvorm staan, zie (234) en (235).

(234) Blijf altijd professioneel, ook al *reply* je 5 keer binnen het uur naar dezelfde persoon.

(235) nee, ik *blame* je niet!

In de resterende 84 % van de gevallen neemt het finiete Engelse werkwoord in de aantonende wijs wel het Nederlandse congruentiesuffix aan:

- b. 13 VP-switches dragen het suffix van de tegenwoordige tijd: of het enkelvoudssuffix *-t*, zie (236) en (237), of het meervoudssuffix *-en*, zie (238) en (239).

(236) Die trailer *suckt* een pak.

(237) Het is het tapje in een ticket waaruit je kan aflezen wanneer het *breacht*.

(238) Die twee dingen *matchen* niet met elkaar.

(239) Dat *figuren* we wel weer uit.

- c. er werd slechts een enkel voorbeeld met het suffix van de verleden tijd gevonden, zie (240).

(240) Het einde *suckte* KEIHARD!¹⁴⁷

Er komen nog twee aparte gevallen in het corpus voor waarbij de werkwoordelijke wisselingen een uitzonderlijk gedrag met betrekking tot het aannemen van

¹⁴⁶ Deze lokale hypothese is van belang voor het testen van het Systeemmorfeemprincipe, zie § 7.3.

¹⁴⁷ Het 't kopschip'-regel en het aannemen van suffixen *-te* of *-de* komt in § 6.2.3.3.3. aan de orde als we de morfologische assimilatie van voltooide deelwoorden bespreken.

congruentiesuffixen vertonen. Het lijkt erop dat in de voorbeelden (241) en (242) het Engelse suffix van de verleden tijd wordt gebruikt, wat een tegenbewijs van de lokale regel zou zijn.

(241) Er staat een [taak] die nog opgepakt dient te worden terwijl hij vandaag ***breached***.

(242) [...] dat iedereen zijn eigen tickets vanaf september zelf ***chased***.

Het suffix *-ed* wordt in het Engels voor de verleden tijd gebruikt. De betekenis van de zin maakt echter duidelijk dat de taalgebruiker de tegenwoordige tijd in het enkelvoud wilde vormen, namelijk de vormen *breacht* en *chaset*. Bij Nederlandstalige sprekers doet de uitspraak van de Engelse werkwoordelijke vorm met *-ed* sterk aan het suffix *-t* denken. Omdat de Engelse werkwoordelijke vorm met *-ed* visueel bekend is, kozen de codewisselaars waarschijnlijk voor de *-d*-variant. Het is interessant te observeren dat deze typisch Nederlandse fout (*-d/-t*-fout) ook in Nederlands-Engelse codewisseling plaatsvindt.

Wat de laatste vorm van de PV betreft, hebben we twee voorbeelden van de Engelse verbale wisseling in de gebiedende wijs geregistreerd, zie (243) en (244).

(243) Mocht ik iemand vergeten zijn van je team, ***forward*** svp..

(244) [I]k weet dat je geen antwoord wil horen, maar ***think twice!***

In de imperatiefvorm gedragen werkwoorden zich in beide bestudeerde talen hetzelfde: ze staan in de zin zonder het onderwerp en bevatten geen suffix. Ook al is het aantal voorbeelden van gewisselde imperatieven in ons corpus beperkt, de hypothese is dat Engelse werkwoorden makkelijk in deze verbale vorm switchen.¹⁴⁸

6.2.3.3.2. Infinitief

Vaker dan in de persoonsvorm switchen Engelse werkwoorden in de niet-finiete vormen, waarvan een groot aandeel door geswitchte infinitieven wordt vertegenwoordigd (62% van de niet finiete vormen; 43% van alle VP-wisselingen). In de volgende paragrafen kijken we naar

¹⁴⁸ We verwijzen naar appendix V./2. waar de voorbeelden van werkwoordelijke wisselingen in de persoonsvorm opgesomd staan.

de morfologische assimilatie van Engelse infinitieven en naar de combinatie met systeemvormen, zoals modale werkwoorden of het infinitief-partikel *te/to*.

6.2.3.3.2.1. Morfologische assimilatie van infinitieven

We zagen in paragraaf 6.2.3.4.1. dat geswitchte finiete werkwoorden regelmatig de congruentie-uitgang van het meervoud *-en* aannemen, zie (238) en (239) hierboven. Op dezelfde manier wordt hetzelfde achtervoegsel regelmatig aangenomen door Engelse werkwoorden die als infinitieven in een Nederlandse zin worden gebruikt (*replyen, biken, rebuilden*).

Dit is een interessante bevinding, vooral als we deze met het invoegen van Engelse adjectieven vergelijken. Bij het switchen van adjectieven werd geconstateerd dat er een grammaticale incongruentie in het Nederlands en het Engels bestaat met betrekking tot attributief gebruikte adjectieven. Nederlandse adjectieven worden regelmatig verbogen, terwijl er in het Engels geen verbogen vorm van adjectieven bestaat. De principes van het Insertiemodel stellen vast dat Engelse adjectieven de Nederlandse buigingsvorm zouden moeten aannemen om grammaticaal correct in het Nederlandse morfosyntactische frame te kunnen worden gebruikt.¹⁴⁹ Het viel echter op dat Engelse adjectivische wisselingen de buigingsvorm in de regel niet aannemen en niet morfologisch geassimileerd worden met als gevolg dat ze in de basisvorm blijven staan, in dezelfde vorm als in het Engels (bijvoorbeeld: *in een **confidential** bak, voor **next** party, die **brakeless** video's*).

Net zoals bij adjectieven, bestaat er grammaticale incongruentie tussen Nederlandse en Engelse infinitievormen. In het Engels blijven infinitieven in de basisvorm en maken geen gebruik van affixen, zie (245), terwijl in het Nederlands alle regelmatige werkwoorden door middel van het suffix *-en* worden gevormd ondanks de grammaticale incongruentie, zie (246).

(245) She cannot help you.

(246) Zij kan je niet helpen.

¹⁴⁹ Zie Boumans hypothese in § 7.4.

Engelse werkwoorden in de infinitiefvorm gedragen zich in de codewisselingsstructuur echter anders dan geswitchte adjectieven. Ze blijven niet in de basisvorm staan en worden in de regel aan de Nederlandse morfologie aangepast. Dat betekent dat geswitchte Engelse infinitieven het Nederlandse infinitiefsuffix *-en* aannemen, zie (247)-(249).

- (247) Heb jij een (oud) *Business Continuity Plan* op je harde schijf die je kan ***forwarden***?
(248) Aanvragen van [...] enkel ***approven*** en niet in de checkbak leggen
(249) Ik heb eindelijk tijd gevonden om je te ***replyen***.

We registreren slechts een enkele uitzondering op deze lokale grammaticale tendens. In (250) wordt het geswitchte infinitief *move* in de Engelse basisvorm zonder het Nederlandse infinitiefsuffix gebruikt:

- (250) Ik sta nu op het punt met hem dat ik niet weet welke kant ik op moet: samenwonen, [...] of zo blijven en dan over jaar in mijn eentje ***move*** naar [Nederland] en hem hier achterlaten.

Omdat het slechts om één tegenvoorbeeld gaat, wordt het als een idiosyncratisch geval beschouwd.

We merkten reeds op dat er in het corpus ook infinitiefvormen voorkomen die niet de functie van gezegde in de zin vervullen. Het gaat om zogenaamde genominaliseerde vormen die in paragraaf 6.2.1.4. aan de orde zijn gesteld, zie (151), hier als (251) herhaald.

- (251) Toch het ***wigglen*** bl[ij]ft leuk.

Zulke infinitiefvormen worden in de NP-categorie geplaatst, toch moet hier met betrekking tot de inflectionele morfologie worden opgemerkt dat deze wisselingen, in tegenstelling tot andere geswitchte NP's, regelmatig morfologisch geassimileerd worden: ze nemen altijd het infinitiefsuffix *-en* aan zoals andere geswitchte werkwoorden. Dit heeft dus duidelijk met hun verbale origine te maken.¹⁵⁰

¹⁵⁰ In appendix V./3a. presenteren we de geswitchte infinitiefvormen met het suffix *-en* in lijst (A). De lijst (B) bevat het uitzonderlijke voorbeeld van een Engelse infinitief zonder Nederlandse inflectie.

6.2.3.3.2.2. Infinitief met en zonder ‘te’

In de meerderheid van de verzamelde voorbeelden wordt de gewisselde infinitiefvorm zonder het partikel *te* gebruikt als dat ook in het Nederlands het geval zou zijn (79% van de geswitchte infinitiefvormen). In bijna alle gevallen staan de VP-wisselingen dan in de werkwoordelijke eindgroep en vormen de verbale rest van het gezegde, zie (252)-(254).

(252) Vanaf volgende week zal ze 4 uur per week **workshadowen**.

(253) nu , ik ga ook geen drie uur rijden om ergens te gaan **biken**...

(254) ik wilde al vanaf 29/07 jou **replyen** vanuit mijn werk.

In twee gevallen gaat het echter om een elliptische constructie en is het niet helemaal duidelijk of de gewisselde infinitiefvormen inderdaad de functie van gezegde vervullen, zie (255) en (256).

(255) Aanvragen van [...] enkel **approven** en niet in de checkbak leggen.

(256) Lekker **chillen** met lijnie vanavond.

De interpretatie zou bijvoorbeeld kunnen zijn zoals volgt: [**Je moet**] *aanvragen van [...]* enkel **approven** en niet in de checkbak leggen./ [**Ik wil**] *lekker chillen met lijnie vanavond*. Deze interpretatie is echter niet helemaal duidelijk, het zouden ook nominale constructies kunnen zijn zoals in de volgende interpretatie: [**Het**] *lekker chillen met lijnie vanavond* [**vind ik een goed idee**]. Toch categoriseren we deze twee switches als codewisseling binnen de VP omdat het de meest natuurlijke interpretatie van de zinnen lijkt te zijn.

Wat de categorie ‘*te*-infinitief’ betreft, constateren we dat gewisselde Engelse werkwoorden altijd in een **gemixte** VP-constituent met het Nederlandse infinitiefpartikel *te* voorkomen.¹⁵¹ Er komen zes voorbeelden van geswitchte VP’s in de *te*-infinitiefvorm in het corpus voor (21% van geswitchte infinitiefvormen). In geen enkel voorbeeld wordt het Engelse werkwoord met het Engelse partikel *to* gebruikt. Vijf van deze VP-switches vervullen de functie van het niet-finiete gezegde in een beknopte bijzin, zie (257)-(261).

(257) S. geeft aan dat er een mogelijkheid is om een halve dag te **workshadowen** [...].

(258) Typisch als men vergeet te **resolven** is het jammer en gewoon een breach

(259) Ik heb eindelijk tijd gevonden om je te **replyen**.

¹⁵¹ We komen hier nog op terug tijdens het testen van het Systeemmorfeemprincipe in § 7.3.

(260) Hij heeft mij gevraagd te *co-recruiten* voor het interview

(261) Jij gebruikt zo 'n mooi programmaatje om je dagelijkse bezigheden in te plannen en te *tracken*, klopt dat?

Eén keer wordt de geswitchte infinitiefvorm als een deel van het finiete werkwoordelijke gezegde gebruikt, zie (262):¹⁵²

(262) Volgens het nieuwe [...] process voor offline formulieren dienen wij de *requester* 1 keer te *chasen* om de volledige informatie aan te leveren.

Er komen drie wisselingen in het corpus voor waar het Engelse partikel *to* wordt gebruikt. Het eerste geval is een nominale samenstelling, namelijk *de to-do list*, die dus onder de NP-categorie valt en niet onder VP. De andere twee gevallen behoren tot de categorie 'EL-eiland', zie (263).

(263) [...] is nog eens *prepared to change his life*.

(264) *The place to be* (is niet echt in centrum Praag) is [adres] [...]

Het gaat hier om langere Engelse constructies waarin het Engels als de matrixtaal wordt geactiveerd. Deze wisselingen behoren dus ook niet tot de categorie "gemixte VP".¹⁵³

6.2.3.3.3. Voltooide deelwoorden

Geswitchte voltooide deelwoorden vertegenwoordigen 26 % van de VP-categorie en 38% binnen de categorie niet-finiete werkwoordelijke wisselingen. Ze vervullen altijd de functie van verbale rest van het gezegde en staan in de werkwoordelijke eindgroep. De gewisselde voltooide deelwoorden maken deel uit van:

- a. gezegdes in een passieve zin, zie (264) en (265);
- b. gezegdes in het perfectum of plusquamperfectum, zie (266) en (267).

(264) Je wordt *geplayed* door die kereltje.

¹⁵² We verwijzen nog naar appendix V./3b. voor een complete lijst van alle gewisselde VP's in de infinitiefvorm, verdeeld in infinitieven zonder *te* in lijst (A), infinitieven met *te* in lijst (B), en uitzonderlijke gevallen van andere dan VP-wisselingen waar het Engelse partikel *to* wordt gebruikt in lijst (C).

¹⁵³ De invoeging van EL-eilanden wordt in § 6.2.8. besproken.

(265) Jouw fiets is een beetje *gefine-tuned* he.

(266) [...] dat hij mij niet *gereplyd*.

(267) had Ik heb die auto een beetje *gepimpt*.

Wat de vorm van de ingevoegde voltooid deelwoorden betreft, nemen Engelse werkwoorden in de regel Nederlandse affixen aan. Het blijkt dat het altijd om regelmatige Engelse werkwoorden gaat. Ze nemen affixen aan die bij Nederlandse regelmatige deelwoorden worden gebruikt: het voorvoegsel *ge-* en de achtervoegsels *-d* of *-t*. De geswitchte voltooid deelwoorden vertonen bijgevolg een duidelijke tendens om morfologisch geassimileerd te worden, zoals andere werkwoordelijke wisselingen.¹⁵⁴

We hebben slechts een enkel voorbeeld gevonden waarin het voltooid deelwoord met de functie van gezegde in de Engelse vorm is gebleven: het onregelmatige Engelse werkwoord *do* met het participium *done*, zie (268).

(268) [B: Ok, ik zal het ticket checken] A: Het is al *done*, *never mind*. [...]

De reden lijkt te zijn dat dit onregelmatige Engelse werkwoord moeilijk regelmatige Nederlandse suffixen kan aannemen (cf. **gedone/*gedoned*). De regelmatige vorm van het geswitchte werkwoord lijkt een belangrijke voorwaarde te zijn voor de morfologische assimilatie.

Uit de voorbeelden van geassimileerde deelwoorden en uit het enkele geval van het geswitchte imperfectum blijkt dat de spellingsregel ‘t kopschip’ ook voor wisselingen uit het Engels geldig is.¹⁵⁵ Deze regel houdt in dat als de stam van het werkwoord op één van de medeklinkers *t*, *k*, *f*, *s*, *ch* of *p* eindigt (zoals *suck/sucken*, *breach/breachen*), de uitgangen *-te/-ten* worden gebruikt voor het imperfectum, en *ge-* + *-t* voor deelwoordsvorm, zie *suckte* in (240) en *gepimpt* in (267). Andere VP-wisselingen nemen de suffixen *ge-* + *-(e)d* in de deelwoordsvorm aan, zie *geplayed*, *gefine-tuned* en *gereplyd* in (264)-(266).¹⁵⁶ De hypothese is dat de ‘t kopschip’-regel wordt toegepast op Engelse werkwoordelijke wisselingen.

¹⁵⁴ Voor meer voorbeelden van dit type van VP-wisselingen verwijzen we naar appendix V./4a.

¹⁵⁵ Voor de VP-wisseling in het imperfectum, zie normaal (240) in § 6.2.3.3.1.

¹⁵⁶ Er is geen geval gevonden van een wisseling in het imperfectum die het *-de* suffix aanneemt.

6.2.3.4. De Beleefdheidsformule ‘thanks’

De invoeging van de Engelse beleefdheidsformule *thanks* wordt als een aparte vorm in deze paragraaf behandeld omdat ze onder geen van de bovenstaande categorieën valt. Deze formule wordt daarom ook niet meegerekend in de kwantitatieve afbeelding van VP-wisselingen in voormelde tabel 12.

De invoeging van *thanks* komt vier keer voor in ons corpus. Tijdens het samenstellen van het corpus hebben we het gebruik van deze formule in Nederlandse teksten al vaker geregistreerd, maar in veel gevallen ging het niet om intrasententiële codewisseling, omdat de formule als een aparte zin of als een aan- of uitloop optrad, zie (269). Zulke gevallen werden daarom niet in ons corpus opgenomen.

(269) **Thanks!** Oja, nog iets wat ik me afvroeg.

Als *thanks* wel intrasententieel wordt gebruikt, neemt het altijd de plaats van de Nederlandse formule *bedankt* in, zie (270) en (271).

(270) **Thanks** alvast!

(271) **Thanks** voor jullie inzet hierin en het spammen van mijn mailbox!

In het Nederlands kan de vorm *bedankt* als het voltooid deelwoord van een elliptische constructie worden beschouwd. De niet elliptische variant *Je wordt bedankt* heeft echter negatieve connotaties (de interpretatie is ironisch). Het is niet eenvoudig een niet elliptisch pendant te reconstrueren met een neutrale (of positieve) interpretatie. Hetzelfde geldt voor de Engelse vorm: de interpretatie is niet eenvoudig. Quirk (1985) ziet *thanks* als een zogenaamde „courtesy formula“ (beleefdheidsformule) met een vaste vorm. Volgens hem gaat het niet om een elliptische constructie, omdat het niet door een duidelijk volledige formule kan worden vervangen.

In voorbeeld (271) zagen we dat de Engelse wisseling met het Nederlandse voorzetsel *voor* voorkomt. De hypothese is dat als de formule *thanks* uit het Engels swicht, blijft het voorzetsel in het Nederlands. Helaas biedt ons corpus niet genoeg voorbeelden om deze hypothese te ondersteunen. We hebben in ieder geval meer intrasententiële voorbeelden van deze formule nodig om duidelijke conclusies te kunnen trekken. We blijven bij de

interpretatie dat de switch *thanks* het equivalent van de Nederlandse vorm *bedankt* is en de hypothese dat het in een gemengde zin met het Nederlandse voorzetsel *voor* wordt gecombineerd.¹⁵⁷

6.2.3.5. De positie van geswitchte VP's

De kwestie van constituentenvolgorde in het algemeen wordt gedetailleerd bestudeerd in het volgende hoofdstuk, inclusief de positie van werkwoordelijke wisselingen. Voorlopig beschrijven we een aantal lokale waarnemingen met betrekking tot deze kwestie. We kunnen constateren dat de geswitchte VP's de Nederlandse volgoreregels blijken te volgen en de positie van Nederlandse werkwoorden innemen. In hoofdzinnen staat een geswitchte persoonsvorm altijd op de tweede plaats, zie (272).

(272) Op 24.03 *breachen* een hoop contracten.

Als er een switch in de verbale rest van het gezegde plaatsvindt, staan de wisselingen in de tweede pool in de werkwoordelijke eindgroep, zie (273) en (274).

(273) Ik heb die auto een beetje *gepimpt*.

(274) ik wilde al vanaf 29/07 jou *replyen* vanuit mijn werk.

In een bijzin staat de gewisselde VP altijd in de tweede pool, zie (275) en (276).

(275) Ook zijn er geen rode tickets, wat beteken[t] dat vandaag geen tickets *breachen*.

(276) [...] waarin wordt gevraagd of je die en die ook kent en of je met elkaar wil *connecten*.

In alle bovenstaande voorbeelden (272)-(276) zou het werkwoord in het Engels op een andere positie moeten staan.¹⁵⁸ We constateren dus dat de Nederlandse volgoreregels de voorkeur krijgen met betrekking tot codewisseling van VP's.

¹⁵⁷ Voorbeelden van invoeging van *thanks* in het Nederlandse frame presenteren we in appendix V./5.

¹⁵⁸ Zie § 7.2. voor de beschrijving en analyse van volgordeverschillen.

6.2.3.6. VP-switch: Samenvatting

De eerste lokale hypothese geformuleerd naar aanleiding van Nederlands-Engelse gemengde VP's is dat codewisseling uitsluitend tot lexicale werkwoorden is beperkt. Ondanks deze beperking is de categorie 'VP' de meest gevarieerde woordgroep met betrekking tot de vormen van de Engelse wisselingen. Bovendien vormen de gemixte VP's de rijkste categorie in het Nederlands-Engelse corpus met betrekking tot de morfologische inflectie. Engelse werkwoorden vormen namelijk de enige woordgroep die in de regel volledig geassimileerd wordt in de Nederlandse grammatica. We constateren bovendien dat de 't kopschip'-regel blijkt te worden toegepast.

Syntactisch vervullen de werkwoordelijke wisselingen altijd de functie van gezegde, maar ze worden verdeeld in drie categorieën: de PV (*Hij **replyte** [...]*), infinitievorm (*Kun je **gelijk pushen** [...]*) en voltooid deelwoorden (*Je wordt **geplayd** [...]*). In het corpus registreren we ook andere wisselingen van verbale origine, namelijk genominaliseerde werkwoorden (*het **resolven** van iets*) en adjectivale deverbativa (*het **gesubmitte** request*). Deze vallen niet onder de categorie werkwoordelijke wisselingen maar ze hebben een duidelijke structurele eigenschap met deze categorie gemeen: de morfologische assimilatie. De gemixte NP's en AP's, waaronder ze vallen, vertonen in het algemeen geen neiging om Nederlandse affixen aan te nemen. Het gedrag met betrekking tot morfologische inflectie van deze uitzonderlijke gevallen is dus duidelijk gerelateerd aan hun verbale origine.

Wat de combinatie met andere elementen in de gemengde Nederlandse zin betreft, constateren we dat geswitchte Engelse werkwoorden in de regel met Nederlandse functionele elementen (systeemvormen) voorkomen, zoals Nederlandse hulp- en modale werkwoorden of partikels.

Ten slotte stellen we vast dat de VP-wisselingen aan de Nederlandse volgoreregels blijken te gehoorzamen.

6.2.4. Codewisseling van de PP

De invoeging van de Engelse voorzetselconstituent (PP) vormt slechts 1% van het corpus. Als gemixte PP's beschouwen we uitsluitend switches waarbij ook het kernvoorzetsel uit het Engels afkomstig is. Vergelijk (277) en (278). We registreren in ons corpus slechts vijf voorbeelden van het type (278).¹⁵⁹

(277) Gelieve met de **voting buttons** je komst aan of af te melden.

(278) Goedemorgen! Gaan we weer! Nog 3 dagen **till payroll run**!!

Geswitchte PP's vervullen in het onderzoekscorpus de volgende syntactische functies:

- a. bijwoordelijke bepaling, zie (279) en (280);
- b. naamwoordelijk deel van het gezegde, zie (281) en (282);
- c. bijvoeglijke bepaling, zie (283).

(279) En nu languit op de bank **for a change**?

(280) Ik ben alleen de postbode hier **for the time being**.

(281) Al is dit ook weer volledig **off topic**.

(282) Ik ben effe **off topic** voor de komende maand of misschien twee.

(283) Goedemorgen! Gaan we weer! Nog 3 dagen **till payroll run**!!

6.2.4.1. Het switchen van voorzetsels

Als er wel een Nederlands voorzetsel switcht, gaat het nooit om de invoeging van het voorzetsel alleen: er wordt nooit slechts een Engels voorzetsel gebruikt met de rest van de PP in het Nederlands. Volgens deze lokale tendens geobserveerd in het onderzoekscorpus zouden (284) en (285) als ongrammaticaal worden beschouwd.

* (284) Nu ga ik languit op de bank liggen **for de wisseling**.

* (285) Het is blijkbaar **off het thema**.

¹⁵⁹ Voor een overzicht verwijzen we naar appendix VI.

Bij de PP-switch categorie gaat het dus altijd om de invoeging van de volledige constituent in het Engels, inclusief lidwoorden en andere systeemwoorden. Dit is in feite één van de kenmerken van EL-eilanden.¹⁶⁰ Een aantal ingevoegde Engelse PP's kunnen daarom als zodanig worden beschouwd en niet als gemixte (ML+EL) constituenten, zie nogmaals (279) en (280).

6.2.5. Codewisseling van de AdvP

De laatste woordgroep die met een aantal voorbeelden in ons corpus wordt vertegenwoordigd, is de categorie 'AdvP'. Bijwoordelijke wisselingen vormen 3% van ons corpus (15 voorbeelden). Zoals we in het volgende overzicht kunnen zien, worden ze bijna uitsluitend als bijwoordelijke bepaling gebruikt. Zie de verdeling op basis van hun functie in de zin. Elke functie wordt met een voorbeeld geïllustreerd (het percentage wordt gebaseerd op het aandeel binnen de categorie AdvP):

a. bijwoordelijke bepaling van hoedanigheid (3 gevallen, 20%). Zie (281).

(281) En loopt dat wel *smooth* [...]

b. bijwoordelijke bepaling van tijd (4 gevallen, 27%). Zie (282).

(282) Zie mijn post(s) [...] *anytime soon!*

c. bepaling van graad (6 gevallen, 40%), waarvan vijf wisselingen functioneren als een zinsdeelstuk/intensificator, zie (283)-(285), en één enkele adverbiale wisseling als zinsdeel, zie (286).

(283) De nieuwe baan is *very challenging*: [...].

(284) 'Tis zo *damned* lastig.

(285) Owkey ik ben *evil* bezig.

(286) [I]k weet dat je geen antwoord wil horen, maar *think twice!*

¹⁶⁰ De definitie van EL-eilanden geven we in het theoretische deel, namelijk in § 4.1.1.1. Deze categorie wordt in 6.2.8. apart beschreven.

Wat de geswitchte zinsdeelstukken in de functie van bepaling van graad betreft, modificeren deze in ons corpus meestal Nederlandse adjectieven (5 gevallen geïllustreerd door (284) en (285) hierboven), en slechts één keer een Engels adjectief zoals in (283).

- d. twee keer vervullen de gemixte AdvP's de functie van nabepaling. Een keer gaat het om een geswitchte AdvP binnen PP. De PP vervult de functie van bijvoeglijke nabepaling, zie (287). Eén keer gaat het om een bijwoordelijke nabepaling, zie (288).

(287) Ruim 4.000 km verder op onze road trip en drie weken later is het weer tijd voor een update vanuit *down under*.

(288) En dadelijk lekker chillen in het autootje naar nog verder *down south*.

Syntactische functie	Aantal v.b.	% binnen categorie AdvP
bepaling van graad	6	40%
bepaling van tijd	4	27%
bepaling van hoedanigheid	3	20%
nabepaling	2	13%

Tabel 13: Kwantitatief overzicht van de syntactische functies van gewisselde AdvP's.¹⁶¹

6.2.5.1. Het Engelse bijwoordelijke achtervoegsel ‘-ly’

In het Nederlands hebben bijvoeglijke naamwoorden en daarvan afgeleide bijwoorden dezelfde vorm, zie voorbeelden (289) en (290):

(289) Het is een goed oppervlak.

(290) Ik heb goed geland.

In het Engels is er daarentegen een verschil in vorm: bijwoorden worden in de regel van het adjectief afgeleid door middel van het achtervoegsel *-ly*, zie ter illustratie (291) en (292).

(291) It is a smooth surface.

(292) He has landed smoothly.

¹⁶¹ Appendix VII. geeft een opsomming van de AdvP-switches verdeeld op basis van hun functie in de zin.

Van de verzamelde voorbeelden in ons corpus blijkt dat de tendens in Nederlands-Engelse codewisseling de volgende is: Engelse bijwoorden worden in de Nederlandse zin in dezelfde adjectivische vorm ingevoegd, zoals het in het Nederlands zou gebeuren, dat wil zeggen zonder het bijwoordelijke achtervoegsel *-ly*. Zie (293) en (294).

(293) Drop van ongeveer 2.5 meter, [ik ben] redelijk *smooth* geland naar mijn verbazing.

(294) [Ik] kreeg vandaag te horen dat ik te *casual* gekleed ga.

Dit grammaticale verschijnsel is in ons corpus slechts met drie voorbeelden vertegenwoordigd. We trekken dus geen harde conclusies met betrekking tot de vorm van ingebedde Engelse bijwoorden van dit type. Het feit dat er geen enkel voorbeeld van een geswitcht bijwoord met het achtervoegsel *-ly* in het onderzoekscorpus voorkomt, ondersteunt de lokale hypothese dat Engelse bijwoorden bij voorkeur volgens de Nederlandse grammaticale regels in adjectivale vorm worden ingevoegd.

6.2.5.2. De positie van gewisselde AdvP's

In deze paragraaf gaan we kort in op de positie die geswitchte AdvP's in de zin innemen. Laten we er hier op wijzen dat geswitchte Engelse AdvP's de Nederlandse volgoreregels blijken te volgen. Ze staan namelijk op de posities waar Nederlandse AdvP's zouden staan.

In de meeste verzamelde gevallen overlappen de vereiste AdvP-posities elkaar in de twee bestudeerde talen en kan dus niet worden vastgesteld of de Nederlandse of Engelse grammatica wordt gevolgd, zie (295) en (296). We nemen echter aan dat het de Nederlandse grammatica is, conform de Insetiemodelprincipes.¹⁶²

(295) Ja, de nieuwe baan is *very challenging*: cijfers, cijfers...en nog meer cijfers.

(296) En we doen da[t] ook *tomorrow*.

In een aantal gevallen neemt de AdvP in een Engelse zin een andere positie in dan de positie van de adverbiale wisseling in het Nederlandse frame. Zie de voorbeelden (297) en (298) uit het corpus en de Engelse versies van dezelfde zinnen in (299) en (300).

¹⁶² Zie § 7.2. voor een gedetailleerde uitleg.

(297) Kun je dat *as soon as possible* doen?

(298) Could you do it *as soon as possible*?

(299) [Ik ben] redelijk *smooth* geland naar mijn verbazing.

(300) I have landed quite *smoothly*, to my own surprise.

Zoals reeds vermeld, wordt de kwestie van constituentenvolgorde in Nederlands-Engels codewisseling uitvoerig in hoofdstuk zeven bestudeerd, namelijk in paragraaf 7.2. waar het Morfeemvolgordeprincipe zal worden getest. Voorlopig wordt als lokale hypothese vastgesteld dat uit het Engels gewisselde AdvP's aan de Nederlandse volgorderegels gehoorzamen.

6.2.6. Codewisseling van ProP

Een switch van PP wordt slechts met één voorbeeld in ons corpus vertegenwoordigd, wat als een idiosyncratisch geval wordt beschouwd. Het gaat om een vragend voornaamwoord. Zie (301).

(301) *What* bedoelen jullie met naaf spacing? en is dat positief of negatief?

In het voorbeeld (302) waar ook een vragend voornaamwoord wordt gewisseld, gaat het om fraseologie die, zoals we reeds vermeldden, geen onderdeel van het onderzoek vormt. De wisseling *what the fuck* is een gelexikaliseerd idioom en behoort dus niet tot de levende taal die we onderzoeken.

(302) *What the fuck* is er gebeurd?

Conclusie: de categorie ProP switcht in de regel niet.

6.2.7. Codewisseling van NumP

De categorie 'NumP' is een andere woordgroep die in de Nederlands-Engelse codewisseling in de regel niet switcht. We hebben geen enkel geval in ons corpus gevonden waarin een Engelse

NumP in het Nederlandse frame wordt ingevoegd. Er staan weliswaar een aantal telwoorden in gemixte NP's. Maar het Engelse kernsubstantief wordt in alle gevallen door een Nederlands telwoord voorafgegaan, zoals in (303).¹⁶³

(303) Zie beide *attachments*.

6.2.8. Codewisseling door middel van EL-eilanden

Laten we voor alle duidelijkheid Myers-Scottons definitie van EL-eiland herhalen. Een EL-eiland wordt uitsluitend door EL-morfemen gevormd en de structuur van zo'n wisseling wordt door de embedded-taal bepaald. Bij het invoegen van EL-eilanden wordt dus de EL-grammatica geactiveerd.

Een aantal wisselingen in ons corpus correspondeert met de definitie van EL-eiland. Het gaat om langere wisselingen uit het Engels. Ze bevatten ook systeem morfemen die in gemixte constituenten tot het Nederlands worden beperkt, zoals lidwoorden, bezittelijke voornaamwoorden, genitiefvoorzetsel *of*, of partikels, zie (304)-(307).¹⁶⁴

(304) [...] is nog eens *prepared to change his life*.

(305) *The place to be* (is niet echt in centrum Praag) is [adres] [...]

(306) Ik ben alleen de postbode hier *for the time being*.

(307) Ze heeft waarschijnlijk nog een *shitload of work* te doen.

De onderstreepte woorden in bovenstaande voorbeelden zijn systeem morfemen die volgens de lokale hypothese geformuleerd naar aanleiding van Nederlands-Engelse codewisseling tot het Nederlands beperkt blijven in gemixte constituenten. Als ze gebruikt worden, activeren ze blijkbaar de Engelse grammatica en de hele constituent wordt dan in het Engels afgerond. Bijvoorbeeld: direct na de functionele elementen *the, his, to, of* kan men niet meer terug naar het Nederlands switchen, maar moet men in het Engels doorgaan; zie voorbeelden (308), (310) en (312) en de hypothetische ongrammaticale versies hiervan in (309), (311) en (313).

(308) en nu languit op de bank *for a change?*

* (309) en nu languit op de bank *for a wisseling?*

¹⁶³ In hoofdstuk 7 zullen we proberen uit te leggen waarom NumP's in de regel niet switchen.

¹⁶⁴ Het begrip 'genitiefvoorzetsel' wordt in het Engels 'possessive *of*' genoemd (Myers-Scotton 2009).

(310) *The place to be* (is niet echt in centrum Praag) is [adres] (ja, er zijn zoveel en zelfs meer delen).

* (311) *The plaats to zijn* (is niet echt in centrum Praag) is [adres] (ja, er zijn zoveel en zelfs meer delen).

(312) Ze heeft waarschijnlijk nog een *shitload of work* te doen.

* (313) Ze heeft waarschijnlijk nog een *shitload of werk* te doen.

Een verder bewijs om bepaalde langere wisselingen als EL-eilanden te beschouwen is de vorm van ingevoegde werkwoorden. We hebben gezien dat gewisselde werkwoorden in gemixte constituenten morfologisch geassimileerd worden. Het valt echter op dat de ingevoegde werkwoorden in (304)-(306) niet morfologisch geassimileerd zijn (*to change, being, to be*): ze nemen geen Nederlandse affixen aan. Het invoegen van Engelse vormen van werkwoorden ondersteunt derhalve de classificatie van deze wisselingen als EL-eilanden.¹⁶⁵

6.3. Samenvatting van corpusbeschrijving

In eerste instantie is gebleken dat er slechts tussen woordsoorten met inhoudelijke functie wordt gewisseld. Een switch uit het Engels vindt in de regel slechts in vijf woordgroepen plaats: NP's, AP's, VP's, PP's en AdvP's. Wat de werkwoorden betreft, worden slechts de zelfstandige werkwoorden naar het Engels gewisseld en blijven hulp- en modale werkwoorden in het Nederlands.

Wat andere woorden met grammaticale functie betreft (dat wil zeggen: systeemvormen), blijven deze doorgaans tot het Nederlands beperkt. Als ze wel uit het Engels worden gewisseld en in het Nederlandse frame ingevoegd, gaat het of om een uitzonderlijke switch of om een ingebed EL-eiland. Daaruit vloeit een lokale hypothese voort dat gewisselde Engelse substantieven in gemixte NP's met Nederlandse lidwoorden, voornaamwoorden, en telwoorden voorkomen. Daarnaast worden gemixte NP's bij voorkeur door Nederlandse voorzetsels voorafgegaan, en niet door Engelse. Op dezelfde manier worden gewisselde Engelse adjectieven en bijwoorden doorgaans door Nederlandse zinsdeelstukken voorafgegaan (zoals *meer/meest* bij trappen van vergelijking, of *te/erg/veel* en andere intensificatoren). Lexicale werkwoorden in infinitiefvorm volgen dezelfde structurele tendens

¹⁶⁵ We verwijzen naar appendix IX, waar de voorbeelden staan die we als EL-eilanden categoriseren.

en komen altijd met het Nederlandse infinitiefpartikel *te* en met Nederlandse vaste voorzetsels voor.

Een van de onderzoekspunten is de morfologische assimilatie van de geswitchte woordsoorten. We constateren dat de werkwoordelijke wisselingen in de regel goed in het Nederlands worden geassimileerd. De hypothese is dat de Engelse werkwoorden Nederlandse affixen aannemen. Daarentegen worden andere woordsoorten doorgaans niet geassimileerd: adjectieven blijken in de regel in de basisvorm te staan, substantieven in het meervoud worden samen met het Engelse meervoudssuffix ingevoegd.

In het volgende hoofdstuk wordt de positie die de ingevoegde Engelse woorden innemen gedetailleerd bestudeerd. Voorlopig is gebleken dat, als er een volgordeconflict is, de Engelse woorden volgens de Nederlandse regels worden ingevoegd.

Tabel 14 geeft een overzicht welke woordgroepen wel en welke niet switchten in het Nederlands-Engelse codewisseling.

Woordgroep	Regelmatig wisselt	Nooit wisselt	Idiosyncratisch geval
NP	x		
AP	x		
VP	x		
AdvP	x		
PP	x		
ProP			x
NumP		x	

Tabel 14: Overzicht van de bestudeerde woordgroepen in het onderzoekscorpus.

In hoofdstuk zeven koppelen we de lokale waarnemingen en hypothesen geformuleerd naar aanleiding van Nederlands-Engelse codewisseling terug aan de algemene theorie en de principes van het MLF-model.

Hoofdstuk 7

Corpusanalyse

In dit hoofdstuk worden eerst de waarnemingen van hoofdstuk zes teruggekoppeld naar de algemene theorieën van het Insertiemodel. Verder worden drie hypothesen getoetst die de basis van het Insertiemodel vormen:

1. het Morfeemvolgordeprincipe;
2. het Systeemmorfeemprincipe;
3. het Uniform-Structuurprincipe.

Er wordt nagegaan of de principes al dan niet van toepassing zijn op de verzamelde voorbeelden in het onderzoekscorpus. Als de kwantitatieve verwerking de toepasbaarheid van de principes bevestigt, brengt het talenpaar Nederlands-Engels een nieuw empirisch bewijs dat het Insertiemodel algemeen geldig is en de structuur van intrasententiële codewisseling kan verklaren.

7.1. Analyse van geswitchte woordgroepen

In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat een aantal woordgroepen regelmatig wisselen, zoals NP's, AP's, VP's, AdvP's en PP's, terwijl andere woordgroepen nooit uit het Engels komen en uitsluitend in het Nederlands blijven staan, zoals ProP's en NumP's. Zijn deze waarnemingen compatibel met Myers-Scottons theorieën en het Insetiemodel?

De gewisselde kernwoorden van de woordgroepen NP, AP, VP, en AdvP behoren tot de categorie van de zogenaamde inhoudswoorden. Deze zijn volgens Myers-Scottons theorie de meest prototypische voorbeelden van wisselingen in codewisselingscorpora.

De categorie 'PP' is echter ingewikkelder. We hebben reeds vermeld dat voorzetsels een ongelijksoortige groep vormen: er bestaan meerdere types en ze behoren dus tot verschillende categorieën. Sommige soorten voorzetsels worden als inhoudsmorfemen gecategoriseerd, andere als *bridge*-systeem morfemen, nog andere als *early*-systeem morfemen. We hebben al gezien dat genitiefvoorzetsels (het Nederlandse *van* en het Engelse *of*) onder de categorie *bridges* vallen, die in de regel niet switchen.¹⁶⁶ Deze algemene codewisselingsregel wordt door ons corpus bevestigd. Andere voorzetsels in ons corpus die de woordgroep PP vormen behoren tot de categorie 'inhoudsmorfemen'. Dat zijn PP's die volgens Myers-Scottons indeling thematische rollen aan andere zinselementen toewijzen (*assign*), met andere woorden: ze vormen zelfstandige zinsdelen en behoren tot de valentiepatroon van de VP in de gemengde zin.¹⁶⁷ Deze voorzetsels kunnen wel worden gewisseld, maar in ons corpus vindt zo'n wisseling doorgaans in EL-eilanden plaats waarbij de hele PP uit het Engels komt.¹⁶⁸ Dit is niet tegenstrijdig met de principes van het MLF-model. Bovendien zegt Myers-Scotton dat het switchen van voorzetsels alleen niet vaak plaatsvindt in gemixte constituenten. Haar waarneming weerspiegelt de lokale tendens geobserveerd naar aanleiding van ons corpus:

“In codeswitching, content morpheme prepositions can come from the EL. (...) There are not many examples of such EL prepositions in mixed constituents: more frequently, they occur in PPs that are EL islands (e.g. before tomorrow evening).” (Myers-Scotton, 2009: 348)

¹⁶⁶ Zie § 4.1.2.2.

¹⁶⁷ Zie § 4.1.2.1.

¹⁶⁸ Zie (279)-(283) in § 6.2.4.

Myers-Scotton geeft geen antwoord op de vraag waarom het switchen van dit inhoudsmorfeemtype doorgaans in EL-eilanden en niet gemixte elementen plaatsvindt. We hebben hier ook geen verklaring voor. Het is bovendien buiten het bereik van deze studie om de categorie ‘PP’ in het algemeen te onderzoeken. Dat is een taak voor een cross-linguïstisch onderzoek dat deze categorie bij een aantal verschillende talenparen zou onderzoeken. We blijven dus bij het feit dat ons corpus de algemene theorieën van het MLF-model weerspiegelt.

De categorie ProP wordt slechts door één idiosyncratisch geval van wisseling vertegenwoordigd, wat betekent dat deze woordgroep in Nederlands-Engelse codewisseling in de regel niet switcht. Volgens Myers-Scottons morfeemindeling behoren ProP’s, zoals PP’s, ook niet tot één morfeemcategorie. Er bestaan verschillende soorten voornaamwoorden en ze kunnen onder alle vier de morfeemtypes vallen (dat betekent: inhoudsmorfemen, *early*-systeem morfemen, *bridge*-systeem morfemen en *outsider*-systeem morfemen). De zogenaamde *clitics* behoren bijvoorbeeld tot de *outsider*-systeem morfemen (Myers-Scotton, 2009: 348). In het Nederlands gaat het onder andere om het voornaamwoord ‘t in zinnen zoals: ‘t gaat goed./ ‘t wordt al laat, of om de gereduceerde vorm *je/ie/d’r/ ‘r*, zoals in de volgende zinnen: *Ik wilde ‘r helpen. /Je eet* (Gerlach & Grijzenhout 2000:5). Deze elementen moeten altijd uit de ML komen wat in ons corpus inderdaad het geval is, zie (314).

(314) OMG, ben je niet *exited*?

Voornaamwoorden die in de argument-positie voorkomen en een thematische rol krijgen zijn inhoudsmorfemen. Deze kunnen in theorie uit de ML komen. In ons corpus komen ze echter altijd uit het Nederlands, zie de ProP’s *ik*, *hij* en *mij* in (315).

(315) Ik vind het ook zo raar dat hij mij niet *gereplyd* had.

Deze regel geconstateerd op basis van ons corpus blijkt een tendens te zijn in de codewisselingstructuur in het algemeen, zoals Myers-Scottons opmerkt:

“Even when pronouns are content morphemes, EL pronouns occur very infrequently, except in EL islands.” (Myers-Scotton, 2009: 349)

Ons corpus bevestigt deze waarneming van Myers-Scotton: Engelse voornaamwoorden, ook als ze inhoudsmorfemen zijn, komen **in gemixte constituenten** doorgaans niet voor. Dat is in overeenstemming met het MLF-model.

De categorie NumP switcht in ons corpus nooit en blijft uitsluitend in het Nederlands. Zie bijvoorbeeld de NumP's als modificerende elementen in gemixte NP's in (316) en (317).

(316) Er zijn vier data **breaches** geweest in uitgaand e-mail verkeer.

(317) M'n vakantiejob w[a]s dat, nie[t] te vele **brains** nodig.

De woordgroep NumP wordt door Myers-Scottons als determinator beschouwd. We gaan niet met deze indeling akkoord en beschouwen determinators en telwoorden als twee aparte categorieën die verschillende functies hebben en verschillende posities innemen (Haeseryn et al. 1997).¹⁶⁹ Voor onze analyse is het echter belangrijk dat Myers-Scottons telwoorden als *early*-systeemmorfeem categoriseert. Deze categorisatie impliceert dat NumP's in gemixte NP's bij voorkeur uit het Nederlands moeten komen. We constateren dat ze in het corpus nooit uit het Engels switchen. Het aantal Nederlandse telwoorden in gemixte NP's is dan vanzelfsprekend hoger dan het aantal Engelse telwoorden. Dat is conform de hypothese van het MLF-model.¹⁷⁰

Het model geeft geen antwoord op de vraag waarom morfeemtypes van dezelfde categorie in bepaalde gevallen wel switchen en andere morfemen van hetzelfde type nooit. Waarom switchen inhoudsmorfemen, zoals substantieven en adjectieven, heel frequent in ons corpus en de voornaamwoorden die ook onder de categorie 'inhoudsmorfemen' vallen nooit? Volgens Myers-Scotton vertoont iedere taal verschillende tendensen. In het Nederlands heeft het type voornaamwoorden dat thematische rollen krijgt en daarom onder de categorie 'inhoudsmorfemen' valt, een puur grammaticale functie. Zie nogmaals (329). We zagen al eerder tijdens de beschrijving van het corpus dat woorden met een grammaticale functie in de regel niet switchen (bijvoorbeeld hulp- en modale werkwoorden, partikels, enz.). Bij andere talenparen zou het voorkomen van voornaamwoorden in de codewisselingsstructuur anders kunnen zijn, maar dat is een potentieel onderwerp voor een cross-linguïstisch onderzoek. Wat

¹⁶⁹ Het categoriseren van telwoorden in het algemeen en de verklaring van het verschil tussen telwoorden en determinators valt buiten het bereik van deze studie. Essentieel voor deze studie is de indeling van telwoorden op basis van de vier morfeemtypes gedefinieerd in het MLF-model, dus als een *early*-systeemmorfeem.

¹⁷⁰ Voor de theorie betreffende deze hypothese zie § 4.1.4.

essentieel is, is dat het switchen van woordgroepen in ons corpus niet tegenstrijdig is met de algemene hypothesen van het MLF-model. Volgens de algemene regels gaat het dus om grammaticaal correcte voorbeelden van codewisseling.

De verdeling van syntactische functies zal niet worden teruggekoppeld naar de theorie. In het MLF-model staan geen hypothesen met betrekking tot deze functies. Ze weerspiegelen blijkbaar het gebruik hiervan in eentalige (in dit geval Nederlandse) structuur.

7.2. Test van het Morfeemvolgordeprincipe

Volgorde speelt een cruciale rol in de structuur van codewisseling. De hypothese voorspelt dat het de matrixtaal is die op het zinsniveau de constituentenvolgorde bepaalt en op het constituentenniveau de morfeemvolgorde.¹⁷¹ Myers-Scottons begrip ‘morfeemvolgorde’ is een overkoepelende term die zowel morfeem- als constituentenvolgorde inhoudt.

In 90% van de voorbeelden kan niet worden bepaald welke van de deelnemende talen de volgorde bepaalt. De reden is dat de Nederlandse en Engelse volgordes elkaar overlappen. Het volgordeprincipe kan hier bijgevolg niet worden getoetst. De overlapping van volgordes wordt vooral waargenomen **binnen** constituenten, zoals gemixte NP's, PP's, of AP's. Ter illustratie de volgorde van NP's die een ingebedde AP-wisseling bevatten. In zowel het Engels als het Nederlands staan bijvoeglijke bepalingen in de regel in premodificatie, zie (318), (320) en (322), en de Engelse versies van de constituenten in (319), (321) en (323). De voorbeelden illustreren de overlappende volgordes.

(318) Dit is [[meest *smoothe*]AP *style*]NP ooit

(319) [[the most smooth]AP *style*]NP

(320) Komend weekend sluiten we [[onze [grote]AP [*overland*]AP]AP *trip*]NP van Moskou naar Delhi af [...].

(321) [[our [great]AP [overland]AP]AP *trip*]NP

(322) Je mag [[geen *hooded*]AP *dingen*]NP aan hier.. ook niet op vrijdag.. dus je vest mag niet aan.

(323) [[no hooded]AP *things*]NP

¹⁷¹ Voor de theorie betreffende dit principe zie § 4.1.1.3.

Bij andere talenparen, waar de positie van attributief gebruikte bijvoeglijke bepalingen verschilt, kan het volgordeprincipe worden getest en de matrixtaal op basis van de positie van de gewisselde adjectieven worden bepaald.¹⁷²

Hoewel het volgordeprincipe merendeels dus niet van toepassing is op ons corpus, betekent dat uiteraard niet dat het als ongeldig kan worden verworpen. In 43 voorbeelden - 10% van de verzamelde zinnen - blijkt de volgorde van zinselementen bovendien toch te divergeren tussen het Nederlands en het Engels. Het gaat daarbij om de posities ingenomen door werkwoordelijke en bijwoordelijke wisselingen.

Laten we de betreffende voorbeelden nauwkeurig bekijken. In eerste instantie wordt er gefocust op de positie van gewisselde werkwoorden, die de meest vruchtbare grond voor het toetsen van het volgordeprincipe is vanwege het bestaan van de Nederlandse tangconstructie die in het Engels niet bestaat. Het Engels wordt doorgaans gekenmerkt door de SV-volgorde (SV/SVO/SVAdv/SVOiOd), terwijl het Nederlands als de V2-taal meer volgordemogelijkheden heeft (SV/SVO, XVS/XVSO, SVAdv/AdvVS, enz.) (Dušková 2003: 249-250, Crystal 1997, Haeseryn et al. 1997). Dit verschil zal de basis voor de toetsing van het volgordeprincipe vormen.

De zogenaamde tangconstructie en het feit dat het Nederlands ‘de V2-taal’ wordt genoemd hebben met het principe van polen te maken waarvan we hier uitgaan voor de beschrijving van de woordvolgorde in het Nederlands. Het principe stelt dat “de werkwoordelijke elementen benevens een aantal andere, zoals onderschikkende voegwoorden, vaste plaatsen in de zin innemen” (Haeseryn et al. 1997). De eerste vaste plaats of de zogenaamde ‘eerste pool’ staat vooraan en de tweede vaste plaats of de ‘tweede pool’ achteraan in de zin. Ze vormen dus een ‘tang’ en dienen “als oriënteringspunten voor de plaatsing van andere elementen” (ibid.). Laten we ter illustratie kijken naar de voorbeelden beschreven in de volgende alinea’s.

Het Nederlandse werkwoord in hoofdzinnen in de aantoonende wijs moet altijd in de eerste pool staan, wat in principe de tweede zinsplaats is. Komt er iets anders dan het onderwerp op de eerste positie, dan gaat het naar een plaats achter de persoonsvorm: XVSO. Zie (324) en (325).

¹⁷² Zie § 2.2.1.1. en § 4.1.1.3 waarin het verschil tussen postmodificatie in het Frans en het Spaans tegenover premodificatie in de meeste Germaanse talen wordt besproken.

- (324) Nou trail ik de laatste tijd in Breda in bij MSC in het bos (tis meer *natural*).
 (325) Verder breachen er voor morgenochtend 7:00 uur nog 2 tickets die niet zijn opgepakt.

In equivalente zinnen volgt het Engels de SVO-volgorde, ook als er iets voor het onderwerp en de PV staat. Vergelijk (326) en (327) uit het corpus met de Engelse versies ervan in (340) en (341).

- (326) Well I have trailed in Breda recently [...] in the forest.
 (327) Also 2 more tickets breach before 7am [...].¹⁷³

We registeren vijf voorbeelden van dit type in het corpus en telkens is de Nederlandse V2-volgorde van toepassing.¹⁷⁴

Verder wijzen we erop dat de tangconstructie een volgordeverschil genereert als er in een hoofdzin een niet-finitief werkwoord (infinitief of voltooid deelwoord) in gezegde-functie wordt gewisseld. In het Nederlands wordt in dit geval de tangconstructie gebruikt met het functionele werkwoord (Aux) in de persoonsvorm in de eerste pool en de niet-finitieve lexicale werkwoordsvorm in de tweede pool. Deze twee werkwoordelijke delen van het gezegde, die sterk samenhangen, staan in de tangconstructie ver van elkaar en de argumenten en bepalingen staan er doorgaans tussenin: in het zogenaamde middenstuk, zie (328)-(330). De volgorde in het Engels is daarentegen SAuxVO met het functionele werkwoord (Aux) en het lexicale werkwoord (V) zo dicht mogelijk bij elkaar, en met de argumenten en bepalingen rechts van deze twee werkwoordelijke delen. Ter illustratie de Engelse versies van (328)-(330) in (331)-(333).

- (328) [Ik] heb d[aa]r zelfs les voor geskiped vanmorgen.
 (329) [...] hebben we met onze camper ruim 6.000 km getourd [...]
 (330) Dan zou ik een apart ticket loggen en die direct resolven.

- (331) I skipped a class because of that myself this morning.
 (332) [...] we have toured more than 6000 km with our camper.
 (333) I would log another ticket and resolve it directly.¹⁷⁵

¹⁷³ In (324)-(327) worden de posities van de PV en de onderwerp onderstreept ter vergelijking van de verschillen tussen het Nederlands en het Engels.

¹⁷⁴ We verwijzen naar appendix X./1. voor een opsomming van voorbeelden van dit type.

¹⁷⁵ In (328)-(330) worden de twee polen onderstreept en in (331)-(333) hun equivalenten in het Engels om de positie van de andere zinsdelen te kunnen vergelijken in de twee talen. Vergelijk bijvoorbeeld de posities van de

We registreren 16 gevallen van het type waarbij de Engelse werkwoordelijke wisselingen in een Engelse zin op een andere positie zouden staan dan in het Nederlandse frame. We constateren dat in alle gevallen de Nederlandse volgorde met de tangconstructie wordt aangehouden.¹⁷⁶

Verder hebben we op de positie van geswitchte werkwoorden in (niet beknopte) bijzinnen gefocust. In het Nederlands staat het gezegde in bijzinnen in de tweede pool met de argumenten en meeste bepalingen ervoor: de SOV-volgorde. In Engelse bijzinnen geldt daarentegen de SVO-volgorde: de argumenten, met uitzondering van het onderwerp, staan daarom achter de PV. We registreren een aantal voorbeelden waar de PV in een bijzin wordt gewisseld. In alle voorbeelden van dit type staat de werkwoordelijke wisseling in de tweede pool, zie (334)-(336). Zie ter vergelijking de hypothetische Engelse versies van dezelfde zinnen met SVO-volgorde in (337)-(339).

(334) [...] dat iedereen zijn eigen tickets vanaf september zelf *chased*.

(335) Verder is [X] niet blij wanneer wij een [...] form onterecht *rejecten*.

(336) Ik vind het ook zo raar dat hij mij niet *gereplyd had*.

(337) [...] that everyone will chase their own tickets from September onwards.

(338) Furthermore [X] is not happy when we reject a form without any particular reason.

(339) I also find it weird that he did not reply to me.¹⁷⁷

Ook in bijzinnen waar de niet-finiete werkwoordsvorm wordt gewisseld, volgen de VP-wisselingen altijd de Nederlandse volgorde met het lexicale werkwoord in de werkwoordelijke eindgroep in de twee pool. Zie (340) en (341) en de Engelse versies ervan in (342) en (343).¹⁷⁸

lijdende voorwerpen *les* en *a class*, of de posities van de bepalingen *met onze camper*, *ruim 6.000 km*, en *direct* met hun equivalenten *more than 6000 km*, *with our camper*, en *directly*.

¹⁷⁶ In appendix X./2. worden alle voorbeelden van dit type opgesomd.

¹⁷⁷ In (334)-(336) worden de twee polen onderstreept en in (337)-(339) hun equivalenten in het Engels om de positie van de andere zinsdelen te kunnen vergelijken in de twee talen. Vergelijk bijvoorbeeld de posities van de lijdende voorwerpen *zijn eigen tickets*, *een form* en het meewerkend voorwerp *mij* met dezelfde voorwerpen in de Engelse zinnen: *their own tickets*, *a form* en *to me*.

¹⁷⁸ Zie appendix X./3. waar VP-wisselingen in de bijzin worden opgesomd (zowel geswitchte PV's als geswitchte niet-finiete vormen). Deze appendix bevestigt overigens dat de Engelse werkwoorden in alle gevallen de Nederlandse positie innemen.

(340) [...] waarin wordt gevraagd of je die en die ook kent en of je met elkaar wil connecten.

(341) kun jij ervoor zorgen dat haar formidabele presentatie in de *incentive pay tracker* ge-highlight wordt?

(342) [...] if you know this or that person en if you want to connect with them.

(343) [...] that her formidable presentation will be highlighted in the incentive pay tracker.¹⁷⁹

De tangconstructie wordt in het Nederlands ook in beknopte bijzinnen gebruikt. De argumenten van het werkwoord staan in het middenstuk en het gezegde in de infinitiefvorm staat erachter in de tweede pool, zie (344) en (345). In het Engels, zonder tangconstructie, staan de argumenten van het gezegde opnieuw ná het lexicale werkwoord in de infinitiefvorm. Zie de Engelse versies van dezelfde zinnen in (346) en (347).

(344) ik heb eindelijk tijd gevonden om je te replyen.

(345) S. geeft aan dat er een mogelijkheid is om een halve dag te workshadown bij P.

(346) I have finally found the time to reply you.

(347) S. has mentioned that there is an option to workshadow by P. for a half a day.¹⁸⁰

We concluderen dat de werkwoordelijke wisselingen in beknopte bijzinnen in alle onderzochte gevallen de Nederlandse tangconstructie volgen.¹⁸¹

Naast de positie van werkwoordelijke wisselingen kunnen soms ook de AdvP-switches voor het testen van het volgordeprincipe worden gebruikt. De positie van AdvP's in het Nederlands en het Engels komt niet altijd overeen. In het Nederlands is de volgorde van AdvP's doorgaans relatief vrij, maar wordt wel altijd beperkt door de vaste positie van het gezegde in de polen. In het Engels kan de AdvP ook op meer plaatsen staan, maar de SVO-volgorde moet worden gerespecteerd. De voorbeelden (348)-(353) illustreren het volgordeverschil. In (348) en (350) moet de AdvP ná de PV komen te staan. In het Engels kan in zulke gevallen daarentegen de AdvP voor de PV staan, tezamen met het onderwerp. De volgorde is dan S-

¹⁷⁹ In (340)-(341) worden de twee polen onderstreept en in (342)-(343) hun equivalenten in het Engels om de positie van de andere zinsdelen te kunnen vergelijken in de twee talen. Vergelijk de posities van de voorzetselvoorwerpen *met elkaar* en *with them*, en ook de bijwoordelijke bepalingen *in de incentive pay tracker* en *in the incentive pay tracker*.

¹⁸⁰ In (344) en (345) worden de twee polen van de beknopte zin onderstreept en in (346) en (347) de twee infinitieven om de positie van de andere zinsdelen te kunnen vergelijken in de twee talen. Vergelijk de positie van de meewerkende voorwerpen *je* en *you*, en ook de bijwoordelijke bepalingen *een halve dag* en *for a half a day*.

¹⁸¹ Voorbeelden van dit type worden in appendix X./4. opgesomd.

AdvP-V, zoals in (351) en (353). Als de AdvP in het Nederlands op de eerste positie in de zin staat, wordt het onderwerp verplicht verplaatst naar een positie achter de PV, zoals in (349). Als de AdvP daarentegen in het Engels op de eerste positie in de zin staat, komt het onderwerp gewoon voor de PV staan zoals in andere zinnen in de aantonende wijs. Zie (352).

(348) Ik probeer altijd om genoeg oefening te doen en gezond te eten.

(349) Recentelijk hoor ik slechts goede dingen over hem.

(350) Ik vond je trouwens nooit lief.

(351) I always try to do a lot of exercise and to eat in a healthy way.

(352) Recently I have heard only positive things about him.

(353) I never really liked you.

Ons corpus bevat vijftien voorbeelden van een AdvP-switch. In de meeste gevallen overlapt de volgorde in de twee bestudeerde talen. We registreren slechts drie voorbeelden waar de posities van de AdvP in het Nederlands en in het Engels verschillen. In deze gevallen houdt de AdvP-wisseling de positie aan volgens de Nederlandse grammaticale regels, namelijk tussen de eerste pool (de PV of het voegwoord) en de verbale rest in de tweede pool, dat betekent in het middenstuk, zie (354) en (355).¹⁸²

(354) Drop van ongeveer 2.5 meter, [ik ben] redelijk *smooth* geland naar mijn verbazing.

(355) Ik kreeg vandaag te horen dat ik te *casual* gekleed ga.

In het Engels zou het bijwoord daarentegen ná het lexicale werkwoord staan, zoals in de Engelse versies van de zinnen in (356) en (357) kan worden gezien.

(356) [...] I have landed quite smoothly, to my own surprise.

(357) [...] that I dress too casually.

In (358)-(361) illustreren we aan de hand van hypothetische gevallen van Nederlands-Engelse codewisseling hoe de schending van het volgordeprincipe eruit zou zien. In de voorbeelden hieronder wordt de tangconstructie niet gerespecteerd: de VP-wisselingen en de AdvP-wisselingen staan op hun Engelse posities.

* (358) De reden moet duidelijk zijn waarom we *rejecten* een formulier.

* (359) De fout ontstaat als we *forwarden* emails and contracten.

* (360) Ik heb *gehighlight* al de problemen duidelijk.

¹⁸² Voorbeelden van dit type worden in appendix X./5. opgesomd.

* (361) Ik kreeg vandaag te horen dat ik gekleed ga te *casual*.

Volgens de principes van het Insertiemodel zijn zulke voorbeelden van intrasententiële codewisseling met het Nederlands als de matrixtaal ongrammaticaal. In ons corpus nemen we geen enkel geval van dit soort ongrammaticaliteit waar.

7.2.1. Samenvatting test Morfeemvolgordeprincipe

In het Engels speelt het principe van polen en de tangconstructie geen rol. Dat is dan ook de reden voor de meeste volgordeverschillen tussen de twee bestudeerde talen. We concluderen dat in al de voornoemde 43 gevallen de constituentenvolgorde typerend voor het Nederlands is. We vinden geen enkel geval waarbij de codewisselaars de Nederlandse regels negeren en de Engelse regels activeren. Deze bevinding ondersteunt het Morfeemvolgordeprincipe met een nieuw empirisch bewijs: het blijkt inderdaad altijd de matrixtaal te zijn die de volgorde in gemixte zinnen en gemixte constituenten bepaalt. Voor een kwantitatief overzicht van de resultaten, zie tabel 15.

Volgordeconflict	NL positie	aantal v.b./ %	EN positie	aantal v.b./ %
PV in hoofdzin-SUB niet op 1ste zinsplaats	V2 positie	5 / 100%	SVO	0 / 0%
niet-finiete VP-switch in hoofdzinnen	tangconstructie	16 / 100%	SAuxVO	0 / 0%
VP-switch in bijzinnen	in de 2de pool	16 / 100%	SVO	0 / 0%
beknopte zinnen met een VP-switch	in de 2de pool	3 / 100%	(S)VO	0 / 0%
AdvP-wisseling	voor de verbale rest in het middenstuk	3 / 100%	na V(lex)	0 / 0%
Totaal		43 / 100%		0 / 0%

Tabel 15: Test van het Morfeemvolgordeprincipe.¹⁸³

¹⁸³ De aantallen en percentages zijn gebaseerd op het aandeel binnen de categorie voorbeelden waarbij de Nederlandse en de Engelse volgorde niet overeenkomen (in totaal 10% van het corpus).

7.3. Test van het Systemmorfeemprincipe

Om het Systemmorfeemprincipe op basis van ons corpus te testen, wordt onderzocht of alle *outsider*-systemmorfeemen uitsluitend uit de ML afkomstig zijn, zoals de hypothese voorspelt.¹⁸⁴ We focussen op twee types van *outsiders*, namelijk het onderwerp-gezegdecongruentiesuffix en het infinitiefpartikel.¹⁸⁵ Deze zijn reeds tijdens de beschrijving van het corpus in hoofdstuk zes onder de loep genomen. Hier wordt hun voorkomen teruggekoppeld naar het universele principe. Zoals in hoofdstuk vier werd vermeld, komen andere *outsiders*, zoals casusaffixen, in ons corpus niet voor en kunnen daarom niet worden gebruikt om het Systemmorfeemprincipe te testen.

7.3.1. Onderwerp-gezegdecongruentiesuffix

Het congruentiesuffix dat persoon, tijd en getal aanduidt, is het enige *outsider*-systemmorfeem dat regelmatig in bijna alle gemengde zinnen voorkomt. Om de hypothese te testen, wordt er gefocust op alle gemengde zinnen waar een wisseling binnen de VP plaatsvindt en waar ook een persoonsvorm voorkomt.¹⁸⁶

We registreren 60 gevallen die geschikt voor de toetsing zijn (14% van het corpus). Van dit aantal wordt de meerderheid door niet-finiete VP-wisselingen gevormd, namelijk 66% van de getoetste gevallen. De persoonsvorm wordt in zulke gevallen vertegenwoordigd door hulp- of modale werkwoorden. In hoofdstuk zes werd reeds geconstaterd dat hulp- en modale werkwoorden uitsluitend uit het Nederlands komen.¹⁸⁷ Ze worden dus altijd met het Nederlandse congruentiesuffix verbonden. Dit betekent dat in alle gevallen van dit type het *outsider*-systemmorfeem tot het Nederlands behoort, zie (362)-(367).

(362) Hij heeft al beetje *geshadowd* bij mij.

(363) Kun jij ervoor zorgen dat haar formidabele presentatie in de *incentive pay tracker ge-highlight* wordt?

¹⁸⁴ Het systemmorfeemprincipe waaronder deze hypothese wordt geformuleerd is in hoofdstuk vier, § 4.1.2., uitvoerig besproken.

¹⁸⁵ We hebben hier het infinitiefpartikel gecategoriseerd als een *outsider*-systemmorfeem op basis van persoonlijke communicatie met Myers-Scotton (email 2012), zie ook § 5.2.2.1.

¹⁸⁶ Dat betekent: Er wordt geen aandacht geschonken aan elliptische constructies en beknopte bijzinnen met VP-switches omdat we in deze gevallen het congruentiesuffix niet kunnen bestuderen.

¹⁸⁷ Zie § 6.2.3.1.

- (364) S. komt nog met wat leuke voorbeelden over hoe het mis kan gaan met e-mails die *geforward* worden.
 (365) [...] omdat deze wel erg vaak *gechased* moeten worden [...]
 (366) Vanaf volgende week zal ze 4 uur per week *workshadowen*.
 (367) Je wordt *geplayed* door dat kereltje...

Voorbeeld (368) bevat een hypothetische versie van (367). Deze wordt als ongrammaticaal beschouwd omdat het Engelse hulpwerkwoord wordt gebruikt dat tegelijkertijd de drager van het *outsider*-systeemmorfeem is.

- * (368) Je are *geplayed* door dat kereltje. / Je are *played* door dat kereltje.

We constateren dat er geen ongrammaticale gevallen van dit type in ons corpus voorkomen.

Verder worden in het corpus 21 gevallen van VP-switches in de persoonsvorm waargenomen. Volgens de hypothese moeten ook zulke werkwoordelijke wisselingen met het Nederlandse verbale suffix voorkomen. Er wordt in vijf gevallen geen suffix gebruikt, zie (369)-(373). Het ontbreken van het verbale suffix is hier echter conform de Nederlandse grammaticale regels: er wordt geen verbale suffix door de zinstructuur vereist.

- (369) [I]k weet dat je geen antwoord wil horen, maar *think twice*!
 (370) Nee, ik *blame* je niet!
 (371) Blijf altijd professioneel, ook al *reply* je 5 keer binnen het uur naar dezelfde persoon.
 (372) Mocht ik iemand vergeten zijn van je team, *forward* svp...
 (373) Nou *trail* ik de laatste tijd in Breda in bij MSC in het bos (tis meer *natural*) [...].

In de resterende 16 gevallen wordt het Engelse werkwoord in de PV met het Nederlandse verbale suffix gecombineerd. In één geval gaat het om het suffix van de verleden tijd, zie (374), in de rest van de voorbeelden om het suffix van de tegenwoordige tijd, zie (375).

- (374) het einde *suckte* KEIHARD!
 (375) [Het is] het tapje in een ticket waaruit je kan aflezen wanneer het *breacht*.

Zie ter illustratie de hypothetische voorbeelden (376) en (377). Deze worden volgens het Insertiemodel als ongrammaticaal beschouwd omdat de werkwoordelijke wisselingen Engelse congruentiesuffixen aannemen. In het corpus komen er geen voorbeelden van dit type voor.

- * (362) Hij *replied* haar onmiddelijk.
(correct: *replyte*)
- * (363) Zij *pushes* voor de veranderingen in de organisatiestructuur.
(correct: *pusht*)

In paragraaf 6.2.3.3.1. hebben we reeds gezien dat er twee gevallen van zogenaamde *-d/-t-* fouten voorkomen. Zie (378) en (379).¹⁸⁸

(378) Er staat een [taak] die nog opgepakt dient te worden terwijl hij vandaag *breached*.

(379) [...] dat iedereen zijn eigen tickets vanaf september zelf *chased*.

De onderhavige taalgebruikers gebruiken namelijk het Engelse achtervoegsel *-ed*, waarvan de uitspraak in het Nederlands op [t] lijkt, in plaats van het achtervoegsel *-t*. Het moet echter worden benadrukt dat het gebruik van het achtervoegsel *-ed* niet als een tegenbewijs van het Systeemmorfeemprincipe wordt beschouwd omdat het om een taalfout gaat.¹⁸⁹

Wat het voorkomen van verbale congruentiesuffixen in gemixte VP's betreft, kan worden geconcludeerd dat ze inderdaad uitsluitend tot het Nederlands behoren, zoals door het Insertiemodel wordt voorspeld. Voor een kwantitatief overzicht, zie tabel 16.¹⁹⁰

	Totaal aantal v.b.	NL congruentie- suffix		EN congruentie- suffix	
		aantal v.b.	%	aantal v.b.	%
geswitchte persoonsvorm	21				
➤ waarvan:		21	100%	0	0%
geswitchte niet-finiete vorm met hulp-of modale werkwoordals PV	39				
➤ waarvan		39	100%	0	0%
Totaal	60	60	100%	0	0%

Tabel 16: Een kwantitatief overzicht van het voorkomen van het congruentiesuffix bij VP-wisselingen.¹⁹¹

¹⁸⁸ Voorbeelden (378) en (379) zijn een herhaling van (241) en (242) uit § 6.2.3.3.1.

¹⁸⁹ Zie § 6.2.3.3.1. voor de redenering.

¹⁹⁰ Voor de opsomming van alle voorbeelden van dit type, zie appendix X. Lijst (1) van het appendix presenteert VP-wisselingen gecombineerd met hulp- en modale werkwoorden die de dragers van het verbale suffix zijn, lijst (2) geswitchte persoonsvormen die het Nederlandse verbale suffix aannemen.

¹⁹¹ Het aantal voorbeelden is gebaseerd op de zinnen die een VP-wisseling en een persoonsvorm bevatten (in totaal 14% van het corpus).

7.3.2. Infinitiefpartikels

Het volgende te toetsen *outsider*-systeemmorfeem is het infinitiefpartikel. In het bijzonder worden geswitchte Engelse werkwoorden in infinitiefvorm onder de loep genomen. De universele hypothese voorspelt dat in gemixte VP's die een geswitchte infinitiefvorm bevatten, het infinitiefpartikel uit het Nederlands moet komen. Het voorkomen van het Engelse infinitiefpartikel *to* is slechts mogelijk in EL-eilanden waar de rol van de matrixtaal door het Engels wordt overgenomen.

In het corpus wordt een geswitchte infinitief acht keer met het infinitiefpartikel verbonden. In zes gevallen gaat het om een gemengde verbale constituent met gezegde-functie. In alle gevallen wordt het Nederlandse infinitiefpartikel *te* gebruikt, zie (380) en (381).

(380) Volgens het nieuwe [...] process voor offline formulieren dienen wij de requester 1 keer te chasen om de volledige informatie aan te leveren...

(381) ik heb eindelijk tijd gevonden om je te replyen.

Het gebruik van een Engelse infinitiefvorm met het Engelse partikel *to* wordt slechts twee keer geconstateerd. In beide gevallen gaat het om een EL-eiland waar de Engelse grammatica actief is, zie (382) en (383). Beide infinitieven vervullen niet de functie van een geswitcht gezegde, maar functioneren als een nabepaling binnen het EL-eiland.

(382) *The place to be* (is niet echt in centrum Praag) is [adres] (ja, er zijn zoveel en zelfs meer delen).

(383) [...] is nogeens *prepared to change his life*.

Het valt bovendien op dat gewisselde infinitieven die met het Engelse partikel *to* voorkomen, het Nederlandse infinitiefsuffix niet aannemen, wat anders wel kenmerkend voor Engelse infinitieven in gemixte VP's is. De invoeging van een volledig Engelse vorm zonder morfologische assimilatie en met een EL-*outsider*-systeemmorfeem onderstreept de status van dergelijke wisselingen als EL-eilanden. Dit type wisseling is daarom niet strijdig met het Systeemmorfeemprincipe. Het Systeemmorfeemprincipe verbiedt het voorkomen van *outsiders* uitsluitend in gemengde zinsconstructies waar de ML de grammaticale structuur bepaalt.¹⁹²

¹⁹² We verwijzen naar appendix V./3b. voor de voorbeelden waarbij infinitiefpartikels worden gebruikt.

7.3.3. Samenvatting test Systeemmorfeemprincipe

Het is gebleken dat alle getoetste data aan het Systeemmorfeemprincipe voldoen. De geanalyseerde *outsider*-systeem morfemen in gemixte constituenten, namelijk congruentiesuffixen en infinitiefpartikels, komen uitsluitend uit het Nederlands. De gesignaleerde Engelse infinitiefpartikels in Nederlands-Engelse codewisseling betreft uitsluitend EL-eilanden, hetgeen toegelaten wordt door de hypothese. Het talenpaar Nederlands-Engels levert daarmee een nieuw bewijs dat het principe algemeen geldig is voor intrasententiële codewisselingsstructuren.

7.3.4. Andere systeem morfemen dan ‘outsiders’

Andere systeem morfemen dan de *outsiders* kunnen wel uit het Engels worden geswitcht en in het Nederlandse morfosyntactische frame ingevoegd. Hun voorkomen blijkt desondanks tot op zekere hoogte beperkt te worden. In deze paragraaf stellen we een structurele eigenschap voor die op basis van ons corpus wordt waargenomen en die het voorkomen van EL-systeem morfemen lijkt in te snoeren.

In het corpus komen Nederlandse systeem morfemen regelmatig voor bij verschillende geswitchte woordgroepen. Een aantal van deze, zoals verschillende types suffixen, helpen de wisselingen morfologisch in het frame te assimileren. Andere worden gebruikt om de wisselingen op een andere manier te modificeren, zoals bepalingen van graad of determinatoren.¹⁹³ Zie ter illustratie (384) waar de Engelse wisseling van verbale origine Nederlandse systeem morfemen aanneemt (deelwoordsuffixen en buigingsvorm *-e*), en (385) waar het Engelse substantief met een aantal andere Nederlandse systeem morfemen voorkomt (determinator en genitiefvoorzetsel).

(384) Het gesubmitte [...] *request* kunnen we dan wel bij [...] accepteren en aanpassen.

(385) Er staan nog drie Chedi te midden van de ruines.

Het blijkt echter dat het tegenovergestelde niet voorkomt, dat wil zeggen Engelse systeem morfemen worden blijkbaar niet met Nederlandse inhoudsmorfemen verbonden. Als

¹⁹³ Zie § 6.2.1.4. of § 6.2.2.3.

er een **Engels** systeemmorfeem in het corpus wordt ingevoegd, dan gaat dat altijd samen met het daarbij passende **Engelse** inhoudsmorfeem.¹⁹⁴ Zie (386) waar het Engelse meervoudssuffix met het Engelse substantief wordt verbonden en (387) waar het Engelse lidwoord samen met het Engelse geswitchte substantief wordt ingevoegd.

(386) Er wordt in kaart gebracht hoeveel uur er gewerkt kan worden aan *side activities*.

(387) *The place to be* (is niet echt in centrum Praag) is [adres] (ja, er zijn zoveel en zelfs meer delen).

Een hypothetisch tegenvoorbeeld van de waargenomen tendens zou een verbinding van een Nederlands substantief met het Engelse meervoudssuffix *-s* zijn, zoals: **activiteits* of **voorbeeld*s. Ook de hypothetische varianten van (387), voorgesteld in (388) en (389) hieronder, zouden de waargenomen tendens niet ondersteunen.

* (388) *the* plaats *to be*

* (389) *the* plaats te zijn

Uit de kwantitatieve verwerking die we hebben uitgevoerd met betrekking tot het voorkomen van EL-systeem morfemen is gebleken dat er in het corpus 92 gevallen van ingevoegde **Engelse systeem morfemen** voorkomen waarvan 96% **samen met de Engelse inhoudsmorfemen** wordt ingevoegd. Merendeels gaat het om Engelse meervoudssuffixen (69 voorbeelden), zie (390) en (391). De rest (18 voorbeelden) wordt gevormd door lidwoorden, bezittelijke voornaamwoorden, of conjuncties, zie (392)-(394).

(390) Wel zien we hoe *locals* hun vlees verkopen.

(391) Omdat het zo uitgestrekt is en de *ruines* die we wilden bekijken ver los van elkaar lagen [...]

(392) [...] is nog eens *prepared to change his life*.

(393) Het is een *once in a lifetime experience* want deze komen alleen voor in het Baikalmeer.

(394) De volgende dag helaas nog steeds regen, dus gaat onze *bikes and wines* tocht door de wijngaarden niet door.

De enige uitzondering op de waargenomen tendens is de invoeging van bijwoorden in de functie van bepaling van graad, in het bijzonder zinsdeelstukken die een bijvoeglijk

¹⁹⁴ We registreren één uitzondering op deze tendens. Deze stellen we later in de paragraaf aan de orde.

naamwoord modifieren. Dit type bepalingen wordt in deze studie ‘intensificatoren’ genoemd. Volgens Myers-Scotton zijn intensificatoren *early*-systeemvormen.¹⁹⁵ Binnen de categorie ‘systeemvormen’ blijken ze in ons corpus uitzonderingsgevallen te zijn omdat ze als enige Engelse systeemvormen met Nederlandse inhoudswoorden voorkomen, namelijk met Nederlandse adjectieven. De vier geregistreerde voorbeelden die we hieronder presenteren vormen de resterende 4% van EL-systeemvormen die de geformuleerde structurele tendens niet ondersteunen, zie (395)-(398).

(395) Hardseater wil in deze niet alleen zeggen dat je een zere kont krijgt, maar ook dat het *very* hard is om te zitten.

(396) Ook even mee gespeld op m'n bike , tis zo *darned* lastig !

(397) Echt *fucking* vies dit, bah bah!

(398) owkey ik ben *evil* bezig

Dezelfde grammaticale eigenschap van EL-systeemvormen blijkt ook geconstateerd te zijn door Myers-Scotton. Ze beschouwt bijvoorbeeld de invoeging van EL-lidwoorden in combinatie met ML-substantieven binnen een ML-gemengde zin als een mogelijk “word play” (Myers-Scotton 2005a: 23). Dat betekent dat het om *expressief taalgebruik* gaat waarbij er niet wordt voldaan aan de gebruikelijke structurele regels.¹⁹⁶ Ze illustreert dit met een voorbeeld uit Engels-Spaanse codewisseling, gebruikt door Engelstaligen in de VS, zie (399).

(399) I lost *el* textbook that I need form my Spanish class.

De verwijzing naar het invoegen van een EL-systeemvorm zonder het daarbij horende EL-inhoudswoord als naar een ‘woordspel’, ondersteunt onze visie dat zulke invoegingen niet normaal zijn in de structuur van intrasententiële codewisseling. Deze beperking van combinatiemogelijkheden van EL-systeemvormen is echter nog niet cross-linguïstisch bestudeerd en er zijn nog geen duidelijke beperking geformuleerd. Het is niet de bedoeling om de waargenomen structurele eigenschap van Engelse systeemvormen hier als een algemeen geldige beperking van EL-systeemvormen voor te stellen. Een en ander zou echter een onderwerp voor een toekomstig cross-linguïstisch onderzoek kunnen vormen.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Myers-Scotton, persoonlijke communicatie (email 2012).

¹⁹⁶ Als ‘expressief taalgebruik’ beschouwen we uitspraken die emotioneel gekleurd worden of het standpunt van de taalgebruiker weergeven. De definitie is gebaseerd op het *Encyclopedische Tsjechische Woordenboek* (Encyklopedický slovník češtiny 2002).

¹⁹⁷ Voorbeelden waarin Engelse systeemvormen voorkomen, worden in appendix XII. opgesomd, met uitzondering van ingevoegde Engelse meervoudssuffixen waarvoor we naar appendix III./3a. verwijzen.

7.4. Test van het Uniform-Structuurprincipe

Het invoegen van systeemvormen wordt tot op zekere hoogte verder beperkt door een andere universele hypothese, namelijk het Uniform-Structuurprincipe. Deze hypothese voorspelt dat systeemvormen **bij voorkeur** van de ML afkomstig moeten zijn. Op deze manier blijft de structuur van codewisseling uniform.

Eerst moet worden vermeld dat bepaalde soorten systeemvormen helemaal niet in het corpus voorkomen, of met een heel beperkt aantal voorbeelden, zoals genitiefaffixen, partikels van trappen van vergelijking, verkleinwoordsuffixen of partikels bij de zogenaamde *phrasal verbs*. Het is onmogelijk te bepalen of het niet of sporadisch voorkomen van deze functionele elementen een lokale tendens beperkt tot het bestudeerde talenpaar is en of het in een groter corpus anders zou zijn. Hoe dan ook, we focussen op een beperkt aantal systeemvormen dat regelmatig in het corpus voorkomt, namelijk determinatoren, telwoorden, genitiefvoorzetsels en meervoudsuitgangen bij geswitchte substantieven, hulp- en modale werkwoorden, infinitiefsuffixen en deelwoordaffixen bij geswitchte werkwoorden, en intensificatoren bij geswitchte AP's. We gaan na of deze in het corpus inderdaad bij voorkeur uit het Nederlands komen.

Er worden in totaal 368 gevallen van bovengenoemde systeemvormen in gemixte constituenten en EL-eilanden geregistreerd.¹⁹⁸ Het is niet doenbaar om procentueel te bepalen op hoeveel voorbeelden van het corpus het principe wordt getoetst, omdat eenzelfde ingebedde element meer systeemvormen kan bevatten en vervolgens in meer categorieën een rol speelt. De gemengde NP *onze objectives* wordt bijvoorbeeld zowel in de bestudering van meervoudsuffixen opgenomen, als van determinatoren. Het percentage wordt wel aangeduid bij de individuele categorieën die geanalyseerd worden. Zie tabel 17 aan het eind van de paragraaf. Laten we nu de individuele systeemvormen aan de orde stellen.

Ten eerste worden ingevoegde substantieven die determinatoren bevatten getoetst. Determinatoren, zoals bepaalde en onbepaalde lidwoorden, bezittelijke en aanwijzende voornaamwoorden zijn *early*-systeemvormen, aldus de morfeemindeling in het 4M-model

¹⁹⁸ De hypothese geformuleerd in het Uniform-structuur-principe zou moeten gelden voor het gehele corpus, inclusief de EL-eilanden. De andere twee getoetste principes zijn daarentegen alleen toepasbaar op de gemengde constituenten, ze beperken de EL-eilanden niet.

(Myers-Scotton, 2002: 73). In totaal bevatten 167 NP-wisselingen en EL-eilanden in het corpus een determinator en zijn dus aan toetsing onderhevig. In paragraaf 6.2.1.4. hebben we reeds gezien dat deze in gemixte substantivische constituenten inderdaad bij voorkeur uit het Nederlands komen. Namelijk worden in 96% van de 167 geteste wisselingen Nederlandse determinatoren gebruikt, zie (400)-(404).

- (400) Ik heb alvast een *power-napje* gedaan! :D tot vanavond!
(401) (...), waar de fanatiekere biker zijn *soulmates* kon treffen in een zoektocht naar de ultieme singletrack.
(402) Mijn *hostmum* heeft me heel lief naar de trein gebracht.
(403) De busrit van 20 uur door de *outback* gaat met 3 films, ...
(404) Na alle mooie natuurgebieden zijn we niet meer zo onder de indruk van alle *scenic lookouts* [...].

We registreren slechts 6 geswitchte substantieven die door Engelse determinatoren worden voorafgegaan (4% van de geanalyseerde gevallen). Daarbij gaat het bovendien in vijf gevallen om EL-eilanden, namelijk (405)-(409). In één geval kan uit de structuur niet worden afgeleid of de gewisselde NP een gemixte constituent of een EL eiland betreft. Zie (407). De wisseling *the One* kan ook als een gelexicaliseerde frase worden beschouwd.

- (405) The *place to be* (is niet echt in centrum Praag) is [adres] (ja, er zijn zoveel en zelfs meer delen).
(406) Het is een *once in a lifetime experience* want deze komen alleen voor in het Baikalmeer.
(407) [...] is nog eens *prepared to change his life*.
(408) Ik ben alleen de postbode hier *for the time being*.
(409) En nu languit op de bank *for a change*?
(410) [...] maar toch is hij niet the *One* als je op zoek gaat naar iets anders.

We kunnen constateren dat wat het gebruik van determinatoren betreft, zijn de algemene insertieprincipes wel van toepassing. Het aantal Nederlandse determinators overtreft in een hoge mate het aantal Engelse determinators. De Uniformiteitshypothese wordt derhalve door ons corpus bevestigd.¹⁹⁹

Ten tweede wordt de distributie van hulp- en modale werkwoorden geanalyseerd. Volgens Myers-Scotton en haar 4M-model-indeling behoren deze soorten werkwoorden ook tot de

¹⁹⁹ We verwijzen naar appendix III./2. waar in lijst (a) alle door een Nederlandse determinator voorafgegaane NP-wisselingen staan, en in lijst (b) NP-wisselingen die met een Engelse determinator voorkomen.

categorie ‘early-systeem morfemen’.²⁰⁰ We hebben gefocust op voorbeelden van gemixte VP’s waar het geswitchte zelfstandig werkwoord in de niet-finiete vorm staat en waar hulp- of modale werkwoorden als persoonsvorm functioneren. We vermeldden reeds in hoofdstuk zes dat dit type werkwoorden uitsluitend uit het Nederlands blijkt te komen.²⁰¹ We hebben 39 voorbeelden van dit type geanalyseerd en er is er geen enkel gevonden met een ingevoegd Engels hulp- of modaal werkwoord. Zie ter illustratie (411)-(414).

(411) Ik wilde al vanaf 29/07 jou *replyen* vanuit mijn werk

(412) [...] hebben we met onze camper ruim 6.000 km *getourd* [...]

(413) [...] omdat deze wel erg vaak *gechased* moeten worden [...]

(414) Er worden random survey’s uitgestuurd over alle tickets die *gesurveyd* dienen te worden.

Dit verschijnsel kan ook te maken hebben met het feit dat hulp- en modale werkwoorden in de regel als PV in de zin functioneren en daarom het congruentiemorfeem dragen. Zoals we in de theorie in hoofdstuk vier vermeldden en tijdens het testen in paragraaf 7.3. bevestigden, behoort dit morfeem tot de *outsider*-systeem morfemen en moet het uitsluitend tot de ML beperkt blijven. Deze combinatie van kenmerken - namelijk de status van *early*-systeem morfeem plus het dragen van een *outsider*-morfeem - heeft blijkbaar tot gevolg dat de niet-zelfstandige werkwoorden in Nederlands-Engelse codewisseling tot het Nederlands beperkt blijven. Het gebruik van hulp- en modale werkwoorden in ons corpus bevestigt de getoetste Uniformiteitshypothese.²⁰²

Ten derde worden deelwoord- en infinitiefsuffixen ook als *early*-systeem morfemen gecategoriseerd.²⁰³ Hier moet duidelijk worden gemaakt dat we om het Uniform-Structuurprincipe te checken, ons beperken tot de analyse van **werkwoordelijke** wisselingen die in de deelwoord- of infinitievorm staan. Werkwoorden in deze vormen nemen inflectiesuffixen aan die de status van *early*-systeem morfemen hebben (*wilde helpen/wanted to help-ø; heb geantwoord/ have answered*). Dezelfde vormen zijn ook kenmerkend voor deverbativa, in het bijzonder voor adjectivaal gebruikte deelwoorden, zie (415) en (416), en

²⁰⁰ Myers-Scotton, persoonlijke communicatie (email 2012).

Er bestaat geen definitieve lijst met een indeling van alle functionele elementen op basis van het morfeemtype. Hulp- en modale werkwoorden worden vooral nog in geen enkele publicatie expliciet gecategoriseerd. Volgens de auteur van het MLF-model behoren ze op basis van hun kenmerken tot de *early*-systeem morfemen.

²⁰¹ Zie § 6.2.3.1.

²⁰² We verwijzen naar de appendices V./1. en XI./1. voor de opsomming van gemixte VP’s met Nederlandse hulp- of modale werkwoorden.

²⁰³ Persoonlijke communicatie Myers-Scotton (email 2012).

gesubstantiveerde infinitieven, zie (417). Met zulke wisselingen houden we echter geen rekening voor de kwantitatieve verwerking van verbale suffixen, omdat het hier om derivatiesuffixen gaat.

(415) Natuurlijk gaat hij geen geld aan je vragen! hij is ***obsessed*** door jou ofzo!

(416) Hierbij de ***unassigned queue***.

(417) Na twee dagen ***sightseen*** in Melbourne rijden we verder naar het zuidelijkste puntje van het Australische vasteland.

Infinitieven zijn in het Nederlands meestal met het suffix *-en* verbonden (cf. *aanbellen*, *openen*), terwijl er in het Engels geen suffix bij infinitieven voorkomt (cf. *cancel*, *open*). Van 31 geswitchte infinitievormen wordt het merendeel met Nederlandse suffixen verbonden, namelijk 91% (28 gevallen), zie (418) en (419). Slechts in één geval wordt de Engelse infinitievorm in een **gemixte** VP zonder suffix gebruikt, zie (420). Twee keer wordt de Engelse infinitievorm ingevoegd in EL-eilanden, zie (421).

(418) Vanaf volgende week zal ze 4 uur per week ***workshadowen***.

(419) Kun je gelijk ***pushen*** voor de verandering van de organisatiestructuur?

(420) Ik sta nu op het punt met hem dat ik niet weet welke kant ik op moet: samenwonen, [...] of zo blijven en dan over jaar in mijn eentje ***move-ø*** naar [Nederland] en hem hier achterlaten.

(421) [...] is nog eens ***prepared to change-ø his life***.

Regelmatige voltooidde deelwoorden zijn in het Nederlands met de affixen *ge-* + *-d/-t* verbonden (cf. *gecancelled*, *geopend*). In het Engels wordt door regelmatige deelwoorden het suffix *-ed* aangenomen (*cancelled*, *opened*). We registreren 18 gevallen van VP-wisselingen in deelwoordvorm. In bijna alle gevallen (17 wisselingen, 94.5% van de geanalyseerde voorbeelden) worden Nederlandse deelwoordaffixen gebruikt, zie (422)-(423). Slechts in een enkel geval gebruikt het gewisselde Engelse werkwoord de Nederlandse systeemvormen niet. Het werkwoord is dan echter niet met het gebruikelijke Engelse deelwoordsuffix verbonden. Zie (424) met de onregelmatige vorm *done* die in het Nederlandse frame in het Engels blijft.²⁰⁴

(422) Let op dat tickets goed aan oude tickets ***gerelate*** worden.

(423) Je wordt ***geplayed*** door die kereltje...

²⁰⁴ Deze vorm van wisseling is al in de corpusbeschrijving in hoofdstuk zes aan de orde gesteld (zie § 6.2.3.3.3.).

(424) [B: Ok, ik zal het ticket checken] A: [Het] is al *done*, never mind. succes met je vragenlijst.

De kwantitatieve verwerking met betrekking tot het aannemen van infinitief- en deelwoordsuffixen door geswitchte werkwoorden blijkt het Uniform-Structuurprincipe te ondersteunen. Het gebruik van Nederlandse suffixen overtreft het gebruik van Engelse werkwoordvormen aanmerkelijk.²⁰⁵

Verder wordt het aantal Nederlandse tegenover Engelse intensificatoren onderzocht omdat ze volgens de 4M-modelindeling ook onder de categorie ‘*early*-systeemvormen’ vallen. Van de 21 intensificatoren die in het corpus voorkomen, behoort ruim 76% tot het Nederlands (16 gevallen), zie (425)-(427), en 24% tot het Engels, zie (428) en (429).

(425) [...] en aangezien de krediet crisis zo *huge* is, zou het heel lang zo aanhouden.

(426) Dat beteuterde gezicht in de tram toen we toch besloten om naar huis te gaan was echt *priceless*.

(427) kreeg vandaag te horen dat ik te *casual* gekleed ga.

(428) owkey ik ben evil bezig.

(429) ja, de nieuwe baan is very *challenging*: cijfers, cijfers...en nog meer cijfers.

Het aantal Nederlandse intensificatoren dat als zinsdeelstukken in gemixte constituenten functioneert, overtreft de ingevoegde Engelse intensificatoren aanzienlijk. De distributie van dit morfeemtype ondersteunt daarom het getoetste principe.²⁰⁶

De distributie van genitiefvoorzetsels wordt hier ook geanalyseerd want dit voorzetseltype categoriseert Myers-Scotton als een *bridge*-systeemmorfeem.²⁰⁷ Het gaat om de voorzetsels *van* en *of*, zoals geïllustreerd in (430) en (431) met equivalente zinnen respectievelijk in het Nederlands en het Engels.

(430) Het niveau van taalkennis speelt geen rol.

²⁰⁵ We verwijzen naar appendix V./3. van de corpusbeschrijving voor een lijst van VP-wisselingen in infinitiefvorm, en naar appendix V./4. voor een lijst van VP-wisselingen in deelwoordvorm (lijsten (a) bevatten Nederlandse vormen, lijsten (b) Engelse vormen in beide appendices).

²⁰⁶ In appendix XIII./2. kunnen meer soortgelijke voorbeelden worden gevonden.

²⁰⁷ Myers-Scotton spreekt in haar publicaties voorlopig slechts over *outsider*-systeemvormen als over morfemen die in gemixte constituenten uitsluitend tot de ML blijven beperkt. Niettemin blijkt uit haar tegenwoordige inzichten dat *bridge*-systeemvormen in gemixte constituenten ook niet uit de EL kunnen komen (persoonlijke communicatie Myers-Scotton, email 2012).

(431) The level of language does not play a role.

Voorbeelden (432) en (433) uit het corpus vormen een adequate illustratie van het Uniforme-Structuurprincipe dat hier wordt eerbiedigd. Slechts de inhoudsmorfemen (in dit geval substantieven) worden uit het Engels geswitcht, terwijl de systeem morfemen in de gemixte NP's in het Nederlands blijven, inclusief het genitiefvoorzetsel *van*.

(432) [...] we hebben allemaal onze eigen **level** van **skills**, technisch inzicht en geduld

(433) Misten de **power** van de **drums** wel maar was leuk.

Het gebruik van het Engelse voorzetsel *of* in deze gevallen zou volgens Myers-Scotton ongrammaticaal zijn (2005a, 2005b: 21). Zie ter illustratie de hypothetische ongrammaticale codewisselingsstructuur in (434).

* (434) Misten de **power** of de **drums** wel maar was leuk.

De invoeging van *of* zou slechts mogelijk zijn als de rest van de constituent na het voorzetsel *of* volledig in het Engels afgerond was - als een EL-eiland.²⁰⁸ De hypothetische voorbeelden (435) en (436) zouden volgens Myers-Scottons hypothese derhalve grammaticaal correct moeten zijn.

(435) Misten [de **power** [of **the drums**]PP]NP wel maar was leuk.

(436) We hebben allemaal [onze eigen **level** [of **skills**]PP]NP.

Het aantal ingevoegde Engelse genitiefvoorzetsels zou toch aanzienlijk lager moeten zijn dan het aantal voorzetsels *van* in het hele corpus zo dat het Uniform-structuurprincipe van toepassing blijft. Er worden 24 gevallen geregistreerd waarin de substantivische wisselingen een genitiefvoorzetsel bevatten. Gemixte NP-constituenten vormen 96% van de geanalyseerde gevallen waarbinnen altijd het Nederlandse genitiefvoorzetsel *van* wordt gebruikt, zie (437)-(440). Dat is conform Myers-Scottons hypothese over het voorkomen van *bridge*-systeem morfemen in de structuur van codewisseling.²⁰⁹

(437) Vergeet niet dat **involvement** van onze medewerkers, hun input, essentieel is voor wat wij doen.

²⁰⁸ Deze uitspraak wordt gebaseerd op Myers-Scottons meeste recente inzichten, namelijk dat *bridges* ook tot EL-eilanden blijven beperkt (persoonlijke communicatie Myers-Scotton, email 2012).

²⁰⁹ Persoonlijke communicatie Myers-Scotton (email 2012).

(438) Want de **approval** van ET moet ten allen tijde aangevinkt zijn in het [X] form.

(439) Na ons bezoek aan de Grampians wacht een van de **highlights** van Australië op ons: de Great Ocean Road.

(440) S. heeft een update gegeven over de reden en de inhoud van de **client visit** van [X].

Slechts één keer komt het Engelse genitiefvoorzetsel *of* in het corpus voor (4% van de geanalyseerde gevallen), zie (441). Volgens de verwachting vindt de wisseling binnen een EL-eiland plaats. De rest van de constituent wordt dan conform de Insertieprincipes in het Engels afgerond.

(441) Ze heeft waarschijnlijk nog een **shitload** of **work** te doen.

Terug switchen naar het Nederlands na het ingebedde Engelse voorzetsel zou zoals vermeld een tegenvoorbeeld voor de geformuleerde hypothese vormen, zie (442). In het onderzoekscorpus worden echter geen voorbeelden van dit type gevonden.²¹⁰

* (442) een **shitload** of **werk**

Het voorkomen van genitiefvoorzetsels in onze dataset blijkt het getoetste principe te ondersteunen: het aantal Nederlandse voorzetsels *van* (met 96%) overtreft duidelijk het aantal Engelse voorzetsels *of* (4%).²¹¹

Het laatste systeemmorfeemtype dat getoetst wordt, zijn de reeds besproken meervoudssuffixen.²¹² Volgens de MLF-hypothese kunnen meervoudsuitgangen wel uit de EL komen, maar de voorkeur is de ML. Deze categorie is echter de enige van de getoetste systeem morfemen die niet bij voorkeur uit het Nederlands komt. In paragraaf 6.2.1.5. hebben we geconstateerd dat het meervoudssuffix systematisch wordt geswitcht in ons corpus, tezamen met het betreffende zelfstandig naamwoord. Van de 70 voorbeelden van gewisselde substantieven in het meervoud wordt in 99% van de gevallen het Engelse suffix gebruikt, zie (443) en (444), en slechts in een enkel geval de Nederlandse vorm (445).

(443) Als er sprake is van **overpayments**, doen wij de analyse wat er mis is gegaan.

(444) Daar tel ik ook **commuters** en randonneurs bij.

²¹⁰ Zie § 6.2.8.

²¹¹ We verwijzen naar appendix XIII./1. voor een lijst van substantivische wisselingen die het bestudeerde *bridge*-systeem morfeem bevatten.

²¹² Zie § 6.2.1.5.

(445) Er worden random *survey*'s uitgestuurd over alle tickets die gesurveyd dienen te worden.

In zijn studie maakt Boumans de volgende opmerking:

“Sometimes, ML function morphemes are missing in mixed constituents. (...) This does (in accordance with the [insertion, IR] model) not constitute a problem if EL function morpheme is used which takes the place to express ML grammatical features.” (1998: 91)

Het Engelse meervoudssuffix vervult dezelfde functie als het Nederlandse suffix en zijn invoeging is daarom grammaticaal correct, als het om enkele gevallen van zo'n type gaat.²¹³ Toch is een **systematisch gebruik** van dit systeemtype in strijd met de hypothese geformuleerd onder het Uniform-Structuurprincipe.

Een verklaring voor deze systematische uitzondering in ons corpus kunnen we misschien vinden in de vorming van de meervoudsuitgangen. In het Engels dragen alle regelmatige substantieven in het meervoud de uitgang *-(e)s*. In het Nederlands kiest men bij regelmatige meervoudsvormen tussen de uitgangen *-en* of *-s*. De keuze hangt af van een aantal morfologische factoren, onder andere welke type achtervoegsel het substantief draagt, wat de woordvormingprocédé van het substantief is, of welke meervoudssuffix een leenwoord in de taal van de herkomst droeg (Haeseryn et al. 1997). Het is in ieder geval makkelijker en natuurlijker om de Engelse wisseling direct met de enige mogelijke meervoudsvorm *-(e)s* in te voegen. De EL-vorm is duidelijker en er hoeft geen keuze worden gemaakt. In alle andere gevallen in het corpus waarbij een Engelse wisseling een Nederlandse uitgang draagt, is de keuze van de Nederlandse uitgang meestal duidelijk. Bijvoorbeeld bij werkwoordelijke wisselingen is altijd slechts één uitgang voor elke persoonsvorm mogelijk, zoals *breacht* voor de derde persoon in het enkelvoud, of *rejecten* voor personen in het meervoud. Een codewisselaar hoeft niet te twijfelen welke uitgang de beste is.

Deze systematische uitzondering met betrekking tot het invoegen van grammaticale elementen is blijkbaar een algemene tendens bij een aantal andere talenparen (zie Boumans 1998: 36, Myers-Scotton 2005a, Degreve 2008: 117). We kunnen concluderen dat hun invoeging in het ML-frame natuurlijker en makkelijker voor codewisselaars lijkt te zijn.

²¹³ Zie de congruentieregel in § 4.1.3.

Meervoudsuitgangen hebben doorgaans een aantal allomorfen en de duidelijke EL-meervoudsvorm van een ingevoegde substantief is bijgevolg de meest voor de hand liggende vorm.

In tabel 17 verderop zien we dat het uitzonderlijk hoge percentage van geswitchte Engelse meervoudssuffixen de validiteit van het Uniform-Structuurprincipe niet ondermijnt.²¹⁴

Ten slotte maken we een analyse van de buigingsvormen bij AP-switches. Bij de corpusbeschrijving in paragraaf 6.2.2.2.1. hebben we gezien dat gewisseldse Engelse AP's in de regel in de onverbogen vorm voorkomen, de zogenaamde basisvorm. Dat betekent dat ze de buigingsvorm *-e*, dat onder de categorie 'systeemmorfeem' valt, niet aannemen.

Volgens Boumans creëert het gebruik van basisvormen op plaatsen waar een verbuiging wordt verwacht een tegenvoorbeeld voor de principes van het Insertiemodel (1998: 43, 91). Blijkbaar is het gebruik van de basisvorm van embedded-taal adjectieven echter een frequente tendens geobserveerd ook in andere corpora met intrasententiële codewisseling (vgl. Myers-Scotton 1997, 2002, 2005a, Boumans 1998, en Degreve 2008). Het is in strijd met Boumans hypothese, hier al eerder geciteerd, dat als in een gemixte constituent een verplicht ML-systeemmorfeem niet gebruikt wordt, dit altijd door een equivalent EL-systeemmorfeem moet worden vervangen.²¹⁵ Dit verschijnsel is voor Engelse substantieven in het meervoud geconstateerd. Volgens Boumans wordt deze hypothese vaak door EL-adjectieven geschonden: ze dragen regelmatig noch het verwachte ML-functionele morfeem noch een equivalent EL-functioneel morfeem.

Ons corpus vertoont precies dezelfde structurele tendens die ingaat tegen het Insertiemodel: Engelse ingebedde adjectieven nemen de Nederlandse buigingsvorm *-e* niet aan. Tegelijkertijd ontbreekt er echter een equivalent functioneel morfeem in het Engels dat de buigingsvorm zou kunnen vervangen. Volgens Myers-Scotton is het juist dit gebrek aan grammaticale congruentie dat het inserteren van basisvormen veroorzaakt:

“Insufficient congruence leads, for example, to (...) the production of so called ‘bare EL forms’ that lack both the obligatory ML morphosyntactic marking and EL marking.” (Jake & Myers-Scotton 1997)

²¹⁴ We verwijzen naar appendix III./3. waarin wisselingen met meervoudssuffix staan.

²¹⁵ Zie het citaat eerder in deze paragraaf.

In het geval van de adjectivale buigingsvorm *-e* gaat het dus niet om de **invoeging** van een systeemmorfeem in het ML-frame, maar juist om het **ontbreken** ervan. Het Uniform-Structuurprincipe kan in dit geval dientengevolg niet worden getoetst.

7.4.2. Samenvatting test Uniform-Structuurprincipe

Teneinde het Uniform-Structuurprincipe te testen, hebben we 368 gevallen van systeem morfemen getoetst die in het corpus voorkomen. Er werd kwantitatief onderzocht tot welke van de deelnemende talen ze bij voorkeur behoren. Het is gebleken dat de meerderheid van de systeem morfemen uit het Nederlands komt, namelijk in 77% van de gevallen, wat het aantal ingevoegde Engelse systeem morfemen aanzienlijk overtreft. De uitslag is conform het getoetste principe. Bepaalde systeem morfemen blijven uitsluitend tot het Nederlands beperkt, zoals hulp- en modale werkwoorden, andere blijven bij voorkeur tot het Nederlands beperkt en worden slechts uitzonderlijk uit het Engels gewisseld, zoals de intensificatoren of genitiefvoorzetsels. De enige systematische uitzondering is het gebruik van Engelse meervoudssuffixen die in de regel uit het Engels komen.

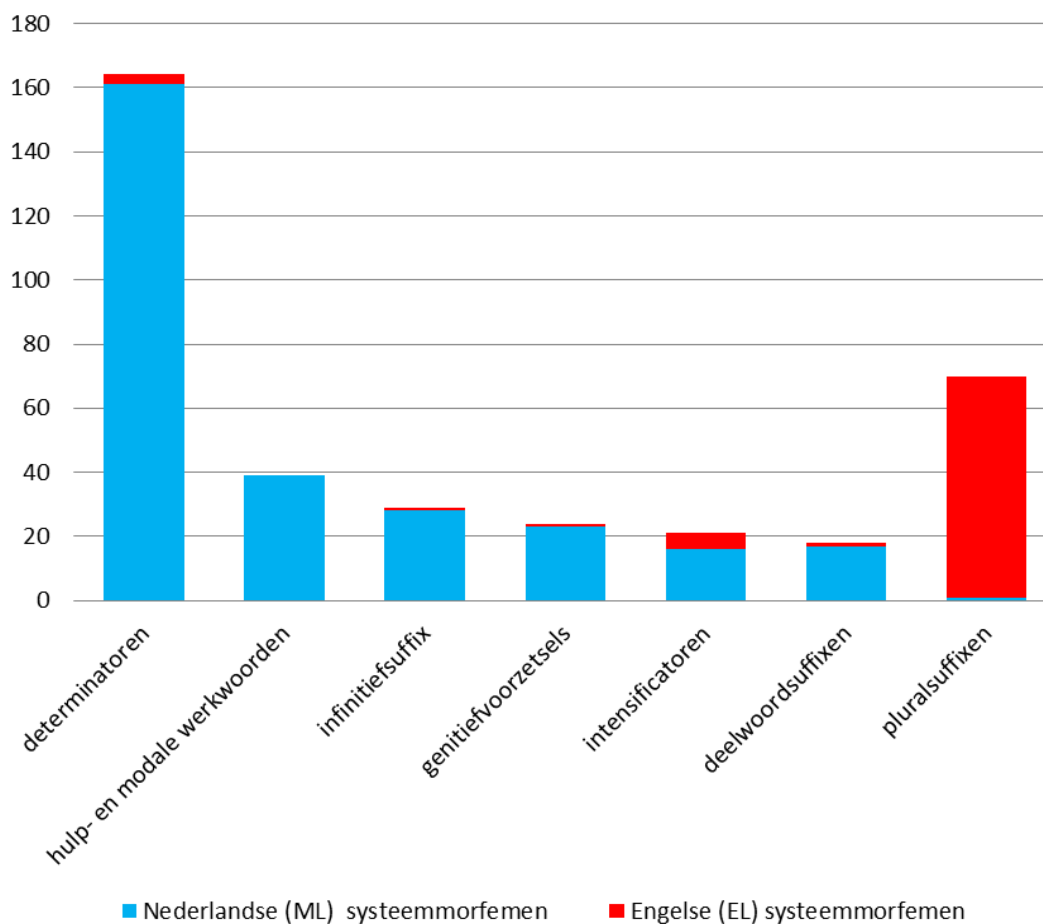
De kwantitatieve afbeelding ondersteunt de hypothese over de uniforme structuur van codewisseling, waarin de meeste functionele elementen tot één taal, namelijk de matrixtaal, behoren. Zie tabel 17 en figuur 9. Tabel 17 presenteert een procentueel overzicht van de geanalyseerde gevallen, alsmede de testresultaten. Figuur 9 beeldt de distributie van Nederlandse tegenover Engelse systeem morfemen grafisch af en laat duidelijk zien dat systeem morfemen doorgaans tot het Nederlands behoren.

Test van het Uniform-Structuurprincipe			
Systeemmorfeemtype	aandeel binnen het hele corpus (aantal v.b./%)	NL systeemmorfeem	EL systeemmorfeem
		aandeel binnen de geanalyseerde categorie (aantal v.b./%)	aandeel binnen de geanalyseerde categorie (aantal v.b./%)
determinatoren	167 / 38%	161 / 98%	6 / 4%
intensificatoren	21 / 5%	16 / 76%	5 / 24%
genitiefvoorzetsels	22 / 6%	21 / 96%	1 / 4%
hulp- en modale V's	39 / 9%	39 / 100%	0 / 0%
infinitiefsuffixen	31 / 7%	28 / 91%	3 / 9%
deelwoordsuffixen	18 / 4%	17 / 94.5%	1 / 3.5%
meervoudsuffixen	70 / 16%	1 / 1%	69 / 99%
Totaal	368	284 / 77%	85 / 23 %

Tabel 17: Test van het Uniform-Structuurprincipe.²¹⁶

²¹⁶ Van het totaal aantal corpusvoorbeelden (430) werden die geswitchte elementen geanalyseerd die een systeemmorfeem bevatten. Constituenten zonder een systeemmorfeem maken geen deel uit van deze kwantitatieve verwerking. In de tweede kolom ('aandeel binnen het corpus') kunnen we zien op hoeveel voorbeelden het verschijnsel wordt bekeken, en hoeveel procent van het hele corpus de geanalyseerde categorie uitmaakt. In de derde en vierde kolom ('aandeel van NL tegenover EN systeemvormen') speelt het totaal aantal voorbeelden van het corpus (430) geen rol meer - het procentuele aandeel wordt gebaseerd op het aantal geanalyseerde voorbeelden binnen de betreffende categorie. Het resultaat (laatste regel, vet gemarkeerd) wordt afgeleid van 368 geanalyseerde systeemvormen.

Het aantal '368' is een opsomming van alle systeemvormen die in gemixte constituenten voorkomen en die getoetst worden. Het verwijst niet naar het aantal geanalyseerde gemixte constituenten: bepaalde gemixte constituenten worden immers met meer systeemvormen verbonden. Het aantal geanalyseerde zinnen/constituenten is derhalve lager dan het aantal geanalyseerde systeemvormen.

Figuur 9: Afbeelding van de distributie van Nederlandse tegenover Engelse systeemvormen in het corpus.²¹⁷

7.5. Samenvatting van corpusanalyse

Uit de paragraaf 7.1. is gebleken dat het switchten van verschillende woordgroepen en elementen in Nederlands-Engelse codewisseling de algemene principes van het MLF-model ondersteunen. Woorden met grammaticale functie worden in het corpus in de regel tot het Nederlands beperkt, woorden met inhoudelijke functie switchen uit het Engels daarentegen regelmatig.

In de paragrafen 7.2.-7.4. hebben we drie cruciale hypothesen getoetst, die volgens het Insetiemodel de structuur van intrasententiële codewisseling bepalen. De analyse van het

²¹⁷ De afbeelding is gebaseerd op het aantal geanalyseerde voorbeelden waarin systeemvormen voorkomen, namelijk op 167 NP-constituenten en EL-eilanden met determinatoren, 39 gemixte VP's met hulp-of modale werkwoorden, 29 VP-wisselingen in infinitievorm, 18 VP-wisselingen in deelwoordvorm, 22 gemixte NP's met genitiefvoorzetsel, en 21 intensificatoren, en 70 NP-wisselingen in de meervoudsvorm. De spreiding demonstreert dat systeemvormen doorgaans tot het Nederlands, de matrixtaal, behoren.

corpus heeft laten zien dat de drie principes toepasbaar zijn op het talenpaar Nederlands-Engels. Ten eerste behoort de constituentenvolgorde in alle geanalyseerde gevallen tot het Nederlands. Ten tweede komen alle geanalyseerde *outsider*-systeemmorfeem uit het Nederlands. Ten derde overtreft het aantal Nederlandse systeem morfemen in het Nederlandse zinsframe het aantal Engelse systeem morfemen. Onze dataset ondersteunt derhalve de validiteit van de getoetste MLF-hypotheses.

Zie ten slotte tabel 18 voor de testresultaten van de drie principes.

Test Insetiemodelprincipes				
	aantal geanalyseerde v.b.	% binnen het corpus	conform het principe	toepasbaar in X %
Morfeemvolgordeprincipe	46	10%	ja	100%
Systeemmorfeemprincipe	60	14%	ja	100%
Uniform-Structuurprincipe	368	x	ja	77%

Tabel 18: Overzicht van de resultaten met betrekking tot het testen van drie universele principes geformuleerd onder het MLF-model.

‘X’ betekent dat het aandeel binnen het hele corpus in dit geval niet kan worden bepaald, het principe werd getoetst op meer verschijnselen. Zie tabel 17 voor de percentages van de individuele geanalyseerde verschijnselen.

Het percentage ‘77%’ in de laatste kolom is de vereiste meerderheid (het hoeft niet 100% te zijn, zie paragrafen 4.1.4. en 7.4.).

Kortom: de verzamelde voorbeelden voldoen aan de hypothesen geformuleerd in het Insetiemodel (het MLF-model) dat werd voorgesteld door Myers-Scotton (2005a). Dit resultaat biedt een nieuw bewijs, gebaseerd op een nieuw corpus en talenpaar, dat het MLF-model de structuur van intrasententiële codewisseling verklaart en dat het model dus algemeen geldig is.

Hoofdstuk 8

Conclusies

In deze dissertatie is het fenomeen intrasententiële codewisseling vanuit structureel perspectief benaderd, namelijk vanuit de morfosyntactische invalshoek. We hebben een schriftelijk corpus gebruikt samengesteld uit 430 voorbeelden met Nederlands-Engelse codewisseling uit vier verschillende taalregisters. Het corpus is gedetailleerd beschreven en geanalyseerd.

Na het bestuderen van verschillende theorieën met betrekking tot codewisseling hebben we besloten om de insertietheorie als basistheorie voor ons onderzoek te volgen. We zijn hier van Myers-Scottons *Matrix Language Frame Model* uitgegaan (2005a). Het is een structureel model dat is ontwikkeld op basis van een neuro-linguïstisch en psycho-linguïstisch onderzoek om de structuur van intrasententiële codewisseling te beschrijven. In het model formuleert de auteur een aantal hypothesen en principes over codewisselingsstructuur, die zij als universeel-geldig stelt.

Het onderzoek was tweeledig:

(1) Enerzijds hebben we grammaticale tendensen beschreven door het corpus te observeren. Op basis daarvan hebben we de zogenaamde ‘lokale’ hypothesen en conclusies geformuleerd.²¹⁸

(2) Anderzijds hebben we de lokale hypothesen teruggekoppeld naar het insertiemodel. We zijn nagegaan of de lokale hypothesen overeenkomen met de universele hypothesen en principes geformuleerd in het MLF-model. We hebben bovendien de validiteit van drie cruciale principes van het MLF-model getoetst met betrekking tot het corpus, namelijk het Morfeemvolgordeprincipe, het Systeemmorfeemprincipe en Uniform-Structuurprincipe. De bedoeling van de toetsing was om een nieuw empirisch bewijs te leveren dat het MLF-model inderdaad universeel geldig is.

8.1. Switchen van woordgroepen, inhoudsmorfemen en systeemorfemen

Uit het onderzoek is gebleken dat slechts een aantal woordgroepen in het corpus regelmatig switchen. De Engelse woordgroepen ‘NP’ (58%), ‘AP’ (20%), en ‘VP’ (16%) maken de grootste kans om in het Nederlandse matrixframe ingevoegd te worden en een gemixte constituent te vormen. Dit wordt door het insertiemodel ook verwacht omdat ze als prototypische voorbeelden van inhoudsmorfemen worden beschouwd.

De categorieën ‘AdvP’ en ‘PP’ switchen wel, maar zelden. Het blijkt bovendien dat Engelse voorzetsels geen neiging hebben om gemixte PP-constituenten te vormen. De ingevoegde PP’s staan altijd volledig in het Engels, inclusief lidwoorden en andere systeemorfemen. Dit is typerend voor de categorie ‘EL-eiland’.

Bij andere woordgroepen zijn er geen of slechts idiosyncratische gevallen waargenomen – dat is het geval bij de categorieën ‘ProP’ en ‘NumP’. De reden blijkt te zijn dat een groot aantal voornaamwoorden, en ook telwoorden tot de categorie ‘systeemorfemen’ behoren. Deze moeten bij voorkeur in het Nederlands blijven staan. In ons corpus komen ProP’s en NumP’s **uitsluitend** uit het Nederlands, en niet slechts **bij voorkeur**. Toch is dit verschijnsel niet in strijd met Myers-Scottons algemene theorieën en hypothesen.

²¹⁸ De begrippen ‘universeel’ en ‘lokaal’ met betrekking tot hypothesen over de codewisselingstructuur vormen geen dichotomie. Voor uitleg zie § 1.3.

Er is nog een aantal woordsoorten dat geen woordgroepen vormen, namelijk interjecties en conjuncties. Het switchen van interjecties vindt niet in het corpus plaats. Het switchen van conjuncties heeft geen onderdeel van het onderzoek uitgemaakt omdat het tot de intersententiële codewisseling behoort.

Het is verder gebleken dat Engelse systeemvormen altijd samen met het bijbehorende Engelse inhoudswoord worden ingevoegd. Engelse systeemvormen worden blijkbaar nooit met Nederlandse inhoudsvormen verbonden (zoals * *activiteits*, of * *the voorstel*). In het corpus vinden we 85 gevallen van ingevoegde Engelse systeemvormen. 96% daarvan wordt samen met de Engelse inhoudsvormen ingevoegd (bijvoorbeeld: *ruines*, *his life*, *bikes and wines*). De enige uitzondering is de invoeging van bijwoorden in de functie van bepaling van graad (de zogenaamde ‘intensificatoren’). Ze blijken de enige Engelse systeemvormen te zijn die met Nederlandse inhoudswoorden voorkomen, namelijk met Nederlandse adjectieven (bijvoorbeeld: *damned lastig*, *fucking vies*). Dat is niet in strijd met de universele MLF-principes maar vormt een uitzondering binnen het corpus ten opzichte van de lokale tendensen.

De conclusies die we hebben getrokken met betrekking tot het switchen van woordgroepen en andere zinsdelen en die we naar voren hebben gehaald naar aanleiding van het talenpaar Nederlands-Engels lopen hand in hand met de universele hypothesen geformuleerd in het MLF-model.

8.1.1. Gewisselde NP's

De ingevoegde Engelse NP's worden verdeeld in twee categorieën: De syntactische functies worden vervuld door een losse NP, of de gewisselde Engelse NP wordt ingebed in een hiërarchisch hogere Nederlandse voorzetselconstituent, en de syntactische functie wordt dan vervuld door de Nederlandse PP. In beide gevallen gaat het om voorbeelden van gemixte nominale constituenten. Deze onderverdeling is van belang voor de verdeling van syntactische functies. Wat de beschrijving van morfologische of andere grammaticale eigenschappen van NP-wisselingen betreft, wordt er geen verschil gemaakt. Alle gewisselde Engelse NP's vertonen dezelfde structurele tendensen.

Van de syntactische functies vormt de functie van bijwoordelijke bepaling de meest dominante groep voorbeelden (20%).²¹⁹ Ook losse NP's in de functie van lijdend voorwerp worden met meer dan 20% vertegenwoordigd. Functies van onderwerp, bijvoeglijke bepaling en voorzetselvoorwerp vormen een groep voorbeelden met een vertegenwoordiging van meer dan 10%.²²⁰ Andere functies worden door een klein aantal voorbeelden vervuld. De waarnemingen met betrekking tot syntactische functies worden niet teruggekoppeld naar het insertiemodel. Het gaat uitsluitend om heel specifieke lokale opmerkingen.

De substantivische wisselingen vertonen een aantal morfologische eigenschappen en tendensen.

1. Ze worden regelmatig met het Engelse meervoudssuffix *-s* gecombineerd, als de meervoudsvorm wordt gebruikt (bijvoorbeeld: *side activities*, *onze calendars*). Het gebruik van de Nederlandse meervoudsvorm ('*s*) vormt slechts een idiosyncratisch geval in het onderzoekscorpus (*survey's*). Andere meervoudsvormen zijn niet gevonden. De hypothese is dat Engelse substantivische wisselingen in de Engelse meervoudsvorm worden ingevoegd in Nederlandse zinnen, en dat ze het Nederlandse meervoudssuffix niet aannemen. Deze lokale hypothese is in strijd met het Uniform-structuurprincipe omdat systeemvormen, waaronder het meervoudssuffix valt, bij voorkeur uit de matrixtaal moeten komen. Het verschijnsel ondermijnt het model echter niet, het gaat slechts om een systematische uitzondering.

2. We hebben waargenomen dat geswitchte Engelse substantieven bij voorkeur met Nederlandse determinatoren voorkomen, en niet met Engelse. Dat betekent dat bepaalde en onbepaalde lidwoorden, bezittelijke voornaamwoorden, en aanwijzende voornaamwoorden in de regel Nederlands blijven, en slechts het substantief uit het Engels wisselt (bijvoorbeeld: *beide attachments*, in *onze calendars*). Het invoegen van Engelse lidwoorden samen met Engelse substantieven vindt in het corpus uitsluitend in EL-eilanden plaats, niet in gemixte constituenten (bijvoorbeeld: *Hij is nog eens prepared to change his life*). Deze bevinding komt overeen met het MLF-model.

²¹⁹ De functie is vervuld door Nederlandse PP's met ingebedde gemixte NP's.

²²⁰ De functie van voorzetselvoorwerp is vervuld door Nederlandse PP's met ingebedde NP's.

3. Het blijkt dat de Engelse substantivische wisselingen door de codewisselaars in de regel als *de*-woorden worden beschouwd (bijvoorbeeld: *een zuivere penalty*, *onze huddle*, *deze side-letter*). Dit kan worden geconstateerd voor 91% van de gevallen, waarbij het genus duidelijk is. De enige systematische uitzondering op deze lokale grammaticale tendens vormen genominaliseerde werkwoorden, zoals *het wiggelen*, *het breachen*, of *het paragliden* (5% van de NP-switches). De verklaring is dat genominaliseerde werkwoorden van Engelse origine volledig in de Nederlandse morfologie worden geassimileerd (door middel van het infinitiefsuffix *-en*) en dat ze zich dus als andere Nederlandse genominaliseerde werkwoorden gedragen (zoals *het schrijven*, *het lezen*). We hebben bijgevolg de hypothese geformuleerd dat Engelse nominale wisselingen *de*-woorden zijn, met uitzondering van de genominaliseerde werkwoorden.

4. Wat de spellingtendensen betreft, blijkt dat twee samengestelde substantieven binnen een gemixte NP zowel aan elkaar als los van elkaar kunnen worden geschreven. Blijkbaar wordt bij voorkeur de Engelse spellingtendens gebruikt: de samengestelde substantieven worden in 75% van de gevallen los van elkaar geschreven (bijvoorbeeld: *een client visit*, *de cloak room*). De Nederlandse spellingtendens om de woorden aan elkaar of met een streepje te schrijven, wordt in het corpus met 25% vertegenwoordigd (bijvoorbeeld: *de healthcheck*, *de tearoom*). We kunnen constateren dat er geen stabiele lokale tendens wordt gevolgd wat de spellingtendens van samengestelde substantieven in gemixte NP's betreft.

8.1.2. Gewisselde AP's

Geswitchte AP's worden in het corpus predicatief of attributief gebruikt. Kwantitatief gezien vormen beide categorieën een grote groep met een vertegenwoordiging van respectievelijk 38% en 57%.²²¹ De predicatief gebruikte geswitchte adjectieven vervullen in de meeste gevallen de syntactische functie van het naamwoordelijk deel van het gezegde. De attributief gebruikte Engelse adjectieven, die de functie van bijvoeglijk bepaling vervullen, modificeren zowel Nederlandse substantieven als Engelse substantieven. Hun grammaticale eigenschappen zijn in beide gevallen hetzelfde.

²²¹ De resterende 5% van de gevallen vormen Engelse adjectieven in elliptische constructies.

Er is een aantal lokale morfologische tendensen ten opzichte van codewisseling van AP's waargenomen.

1. We hebben in eerste instantie de buigingsvorm *-e* bij de adjectivische wisselingen bekeken.²²² In 53% van de Nederlandse gemixte zinnen is er bij de bijvoeglijke adjectivische wisselingen geen buigingsvorm nodig.²²³ Voor de beschrijving van het morfologisch gedrag hebben we ons gefocust op de 47% van de gevallen waarin de Nederlandse zinstructuur de buigingsvorm *-e* wel vereist. We kunnen constateren dat de geswitchte Engelse adjectieven in de regel niet verbuigen. In bijna alle gevallen, namelijk in 82%, blijven ze in de onverbogen vorm (bijvoorbeeld: *die breakless-ø video 's*). In slechts twee gevallen is de buigingsvorm *-e* door de Engelse adjectieven aangenomen, wat dus als een uitzondering op de lokale tendens kan worden beschouwd. Deze lokale tendens gaat echter tegen het insertiemodel in. Het Congruentieprincipe is in dit geval geschonden. Zoals in paragraaf 6.2.2.2.1 werd vermeld, blijkt het echter een veelvoorkomende grammaticale tendens te zijn die de ingevoegde adjectieven ook vertonen bij codewisseling tussen andere talenparen.

2. Een andere morfologische vorm die de geswitchte bijvoeglijke naamwoorden in het corpus vormen, zijn trappen van vergelijking. Er is slechts een klein aantal voorbeelden van dit type gevonden, en daaruit blijkt dat de codewisselaars de Nederlandse grammaticale elementen gebruiken: namelijk de omschrijving met *meer* en *meest*.²²⁴ Het vormen van trappen van vergelijking zonder omschrijving (door middel van de achtervoegsels *-(e)r* en *-(e)st*) kan niet worden onderzocht. De reden hiervan is dat de vorm in beide talen hetzelfde is, en het daarom niet duidelijk is of er Nederlandse of Engelse systeemvormen worden gebruikt. Het feit dat Engelse geswitchte AP's niet met de Engelse systeemvormen *more* en *the most* voorkomen is in overeenkomst met de MLF-modelhypotheses.

3. Als adjectief gebruikte geswitchte voltooid deelwoorden met Nederlandse affixen (zoals *gesumbit/gesubmitte*, *gebreaht/gebreachte*) vormen een uitzonderlijke groep van AP-wisselingen. Ze gedragen zich in de gemixte zinnen anders dan gewone Engelse bijvoeglijke naamwoorden (zoals *smooth* of *happy*) of Engelse deelwoorden (zoals *connected* of

²²² Voor de bestudering van de verbuigingstendens van AP-wisselingen worden predicatief gebruikte adjectieven niet in acht genomen. We hebben in dit opzicht uitsluitend op attributief gebruikte adjectieven gefocust.

²²³ Het gaat om bijvoeglijke bepalingen die een onzijdig onbepaald substantief in het enkelvoud modificeren (bijvoorbeeld: *een basic contract*), of om bijvoeglijke bepalingen met een spelling die de toevoeging van de buigingsvorm niet toelaat (*de daily huddle*).

²²⁴ Het gaat dus om het gebruik van Nederlandse systeemvormen.

approved). Dit type van deverbativa van Engelse origine nemen de buigingsvorm *-e* altijd aan, als de zinstructuur dit vereist. De reden is dat de wisselingen oorspronkelijk uit Engelse werkwoorden zijn gevormd, die in de regel in het Nederlands morfologisch geassimileerd worden. De voltooide deelwoorden nemen de Nederlandse verbale affixen *ge-* + *-t/-d* aan, en het toevoegen van de buigingsvorm *-e* blijkt dan natuurlijk te zijn. De hypothese is dat deverbativa van het type *gesubmit/gebreacht* zich als Nederlandse adjectieven gedragen en dat ze morfologisch worden geassimileerd.

4. We constateren verder dat de geswitchte adjectieven in ons corpus bij voorkeur worden voorafgegaan door Nederlandse bepalingen van graad (bijvoorbeeld: *zo sick*, *heel smooth*). Dat gebeurt namelijk in 94% van de gevallen. In slechts één enkel geval wordt een geswitcht Engels adjectief door een Engelse bepaling van graad gemodificeerd, wat we dus als een uitzondering beschouwen (*very challenging*). Bepalingen van graad (intensificatoren) behoren tot de categorie ‘systeemmorfeem’. De lokale hypothese komt dus overeen met het MLF-model.

8.1.3. Gewisselde VP’s

VP-wisselingen komen in het corpus in drie verschillende vormen voor: de geswitchte finiete werkwoorden in de persoonsvorm vormen 31%, gewisselde infinitieven 43% en de voltooide deelwoorden 26%. Alle werkwoordelijke wisselingen in het corpus vervullen de syntactische functie van het werkwoordelijke gezegde, of maken deel uit van het werkwoordelijke gezegde. Wat de morfologische eigenschappen betreft, vormen ze de meest gevarieerde woordgroep in het corpus. Hieronder volgt de samenvatting van een aantal lokale waarnemingen en hypothesen.

1. Het invoegen van Engelse werkwoordelijke wisselingen in het Nederlandse frame is uitsluitend beperkt tot de lexicale werkwoorden. De hypothese geformuleerd naar aanleiding van het corpus is dat hulpwerkwoorden en modale werkwoorden altijd in het Nederlands blijven en niet switchen. Deze bevinding komt overeen met het MLF-model, namelijk het Uniform-structuurprincipe en het Systeemmorfeemprincipe. De eerste reden is dat hulp- en modale werkwoorden tot de categorie *early*-systeemmorfeemen behoren die bij voorkeur uit het Nederlands moeten komen. De tweede reden is dat ze in de zin doorgaans als PV worden

gebruikt. Ze worden daarom met het congruentiesuffix verbonden dat altijd in matrixtaal moet blijven staan. De combinatie van deze twee factoren veroorzaakt het niet-switchen van dit soort werkwoorden.

2. Er kan worden geconcludeerd dat geswitchte Engelse werkwoorden regelmatig Nederlandse affixen aannemen. Ze blijken derhalve de enige woordgroep in het corpus te zijn die volledig geassimileerd wordt in de Nederlandse grammatica.

Ten eerste worden ingevoegde Engelse werkwoorden in de PV altijd met het Nederlandse congruentiesuffix gecombineerd. Enerzijds gaat het om de suffixen van tegenwoordige tijd, namelijk het enkelvoudsuffix *-t* (bijvoorbeeld: *suckt*) en het meervoudsuffix *-en* (bijvoorbeeld: *matchen*). Anderzijds gaat het om het imperfectumsuffix, namelijk *-te* in de enige gevonden VP-wisseling van dit type: *suckte*. Het imperfectumsuffix is slechts in dit enkele geval gevonden en er kunnen bijgevolg geen harde conclusies worden getrokken. Maar de hypothese is dat de spellingregel 't kofschip' voor VP-wisselingen van Engelse origine geldig is en dat de VP-wisselingen zowel het suffix *-te* als *-de* aannemen.

Ten tweede nemen Engelse werkwoorden in de infinitiefvorm regelmatig het infinitiefsuffix *-en* aan (*replyen*, *rebuilden*). Er is slechts één idiosyncratisch voorbeeld in het corpus gevonden waarbij de ingevoegde Engelse infinitief het achtervoegsel niet aanneemt en in de basisvorm staat (in de Engelse vorm). Dit wordt als een uitzondering op de lokale hypothese beschouwd.

Ten derde worden ook de wisselingen in de vorm van voltooid deelwoorden, die in de verbale rest staan, in de regel morfologisch geassimileerd. Het gaat dan om regelmatige deelwoordaffixen *ge-* + *-d* of *-t* (bijvoorbeeld: *geresolved*, *gereplyd*, *gebreacht*). Ook hier wordt slechts een enkel voorbeeld gevonden waarin het voltooid deelwoord niet is geassimileerd en in de Engelse vorm is blijven staan. Het gaat namelijk om een onregelmatig Engels werkwoord (*do/done*) dat blijkbaar moeilijk met regelmatige affixen kan worden gecombineerd. De 't Kofschip'-regel blijkt ook voor dit soort VP-wisselingen geldig te zijn.

3. Wat de combinatie met andere elementen dan affixen betreft, is geconcludeerd dat Engelse VP-wisselingen regelmatig met Nederlandse functionele elementen (systeem morfemen)

voorkomen. Naast de reeds vermelde hulp- en modale werkwoorden, gaat het hierbij ook om partikels (zoals de infinitiefpartikel: *te resollen*) of vaste voorzetsels (*thanks voor*).

4. We hebben ook de positie van de gewisselde VP's bestudeerd. De lokale hypothese is dat de VP-wisselingen in gemixte zinnen de Nederlandse volgoreregels volgen: de geswitchte persoonsvormen nemen de tweede zinsplaats in hoofdzinnen in de aantonende wijs in, en de geswitchte niet-finiete werkwoordelijke vormen staan in de tweede pool. Verder staan de gewisselde VP's in gemixte bijzinnen altijd in de tweede pool. In de bovengenoemde gevallen zou het werkwoord in het Engels op een andere positie staan. De Engelse volgoreregels blijken dus genegeerd te worden. Deze bevinding komt overeen met het Morfeemvolgordeprincipe geformuleerd in het MLF-model.

8.1.4. Gewisselde PP's

Zoals reeds vermeld, switchen Engelse PP's slechts in uitzonderlijke gevallen. In een gemixte zin blijft binnen een PP het voorzetsel meestal in het Nederlands staan en slechts de hierin ingebedde NP switcht uit het Engels (bijvoorbeeld: *op de accuracy*, *met mijn soulmates*). Zulke wisselingen worden echter niet als gemixte PP's beschouwd, zoals eerder afgesproken.²²⁵ De invoeging van een Engelse voorzetselconstituent, dat wil zeggen het type wisseling waarbij ook het voorzetsel uit het Engels komt, vormt slechts 1% van het corpus. Het blijkt verder dat de PP-wisselingen doorgaans EL-eilanden vormen, en niet gemixte constituenten (bijvoorbeeld: *for the time being*). Volgens de MLF-model-morfeemindeling is de PP een ingewikkelde woordgroep die onder meerdere categorieën valt (inhoudsmorfemen, *early*- en *bridge*-systeem morfemen). In het Nederlands hebben ze een grammaticale functie. Zoals reeds vermeld, blijven woorden met grammaticale functie regelmatig in het Nederlands staan (vergelijk: hulp- en modale werkwoorden, partikels, determinatoren). Als Engelse woorden met grammaticale functie in het corpus zijn ingevoegd, activeren ze blijkbaar de Engelse grammatica en de hele constituent moet dan in het Engels worden afgemaakt. Dit is blijkbaar de reden waarom PP-wisselingen doorgaans EL-eilanden vormen.

²²⁵ Ze worden onder gemixte NP's gecategoriseerd, zie § 6.2.1.1.

8.1.5. Gewisselde AdvP's

AdvP-wisselingen vormen 3% van ons corpus en ze worden bijna uitsluitend als bijwoordelijke bepalingen gebruikt (in 87% van de gevallen). De hypothese geformuleerd op basis van de corpusbeschrijving is dat Engelse bijwoorden in de Nederlandse zin zonder het bijwoordelijke achtervoegsel *-ly* worden ingevoegd. Dat betekent dat ze in de adjectiefvorm worden ingevoegd maar functioneren als bijwoorden in de gemengde zin. De reden is dat bijvoeglijke naamwoorden en daarvan afgeleide bijwoorden dezelfde vorm in het Nederlands hebben (vergelijk: *glad-glad* tegenover *smooth-smoothly*). De lokale hypothese wordt door slechts een klein aantal voorbeelden in het corpus ondersteund maar de verwachting is dat geswitchte Engelse bijwoorden de Nederlandse grammaticale regels volgen en in de vorm van het adjectief blijven staan.

8.2. Morfologische assimilatie van Engelse wisselingen

In deze paragraaf vatten we de waarnemingen met betrekking tot inflectionele morfologie samen. We zijn reeds per woordgroep nagegaan of de geswitchte Engelse woordgroepen wel of niet morfologisch assimileren in het Nederlandse frame. Het MLF-model voorspelt dat de matrixtaal de grammatica van de gemengde zin, en dus de morfologie, bepaalt. De morfologische assimilatie van de wisselingen wordt derhalve door het MLF-model verwacht. Deze hypothese wordt ondersteund door voorbeelden zoals *de smoothe style*, *worden geassigned*, of *dienen te chasen*.

We hebben echter opgemerkt dat de embedded-taal-systeemvormen, waaronder verschillende affixen vallen, soms de grammaticale functie van hun matrixtaal-equivalenten kunnen overnemen en samen met het bepaalde inhoudsmorfeem worden ingevoegd, zoals de Engelse meervoudsvorm *de side activities*, of het Engelse genitiefsuffix *in T. 's face*.²²⁶ In deze gevallen zijn de wisselingen niet morfologisch geassimileerd. Dit soort invoegingen is echter niet in strijd met het MLF-model zolang de ingevoegde EL-systeemvormen in het corpus die van de ML niet in aantal overtreffen, zoals het Uniform-structuurprincipe voorspelt.

²²⁶ Zie Boumans citaat in § 7.4.

Het laatste soort invoegingen vormen geswitchte woordgroepen die de ML-affixen niet aannemen maar ook geen EL-affixen dragen, zoals de Engelse adjectivale basisvorm in de wisseling *die breakless-∅ video*'s. Wisselingen in de basisvorm blijken te worden ingevoegd als er een grammaticale incongruentie tussen de betrokken talen bestaat. Dit gebrek aan morfologische assimilatie is in strijd met het MLF-model.²²⁷

De inflectionele morfologie is op drie woordgroepen bestudeerd, de VP's, NP's en AP's. Het valt op dat gewisselde VP's de rijkste categorie is met betrekking tot de inflectionele morfologie. Alle vormen van VP-wisselingen - geswitchte PV's, infinitieven en deelwoorden - nemen regelmatig Nederlandse affixen aan.

Engelse NP-wisselingen gebruiken systematisch het Engelse meervoudssuffix en blijven dus in de regel in de niet-geassimileerde Engelse vorm staan. Het Engelse meervoudssuffix vervult echter dezelfde functie als het Nederlandse suffix en dit verschijnsel wordt dus niet als ongrammaticaal beschouwd. Het feit dat Engelse substantieven in de regel Engelse meervoudssuffixen aannemen, betekent niet dat ze altijd immuun voor het aannemen van Nederlandse affixen zijn. In een klein aantal voorbeelden komen Engelse substantieven met het Nederlandse verkleinwoordsuffix of het genitiefsuffix voor (een *power-napje*, voor *girls weekend*).

We hebben verder vermeld dat geswitchte AP's geen assimilatietendens vertonen in het Nederlands. Ze blijven in de regel in de onverbogen vorm staan zonder het Nederlandse buigingssuffix *-e* (bijvoorbeeld: *het national-∅ ID*). Dit grammaticale gedrag is in strijd met het MLF-model maar vindt blijkbaar ook regelmatig bij andere talenparen plaats.²²⁸

8.3. Het testen van de MLF-principes

Naast de gedetailleerde beschrijving van het corpus en de terugkoppeling van de bevindingen naar het MLF-model hebben we het corpus gebruikt om de validiteit van drie hoofdprincipes van het MLF-model te testen. Hieronder volgt een samenvatting van de toetsingsresultaten.

²²⁷ Zie hetzelfde citaat.

²²⁸ Zie § 6.2.2.2.1.

8.3.1. Het Morfeemvolgordeprincipe

Volgorde speelt een essentiële rol in de codewisselingstructuur. De bedoeling van de toetsing van het Volgordeprincipe was om te checken of het inderdaad de matrixtaal is die op het zinsniveau de constituentenvolgorde bepaalt, en op het constituentenniveau de morfeemvolgorde. We hebben eerst duidelijk gemaakt dat het Morfeemvolgordeprincipe in 90% van de voorbeelden niet kan worden toegepast vanwege de volgordecompatibiliteit van de bestudeerde talen. Dat betekent dat in de meerderheid van de voorbeelden de Nederlandse en Engelse volgordes elkaar overlappen en er derhalve niet kan worden bestudeerd welke van de talen de volgorde bepaalt.

We hebben 43 gevallen bestudeerd waar de volgordes van de geswitchte woordgroepen in het Nederlandse en in het Engelse frame divergeren. De volgordeverschillen worden veroorzaakt door het feit dat in het Nederlands de tangconstructie een belangrijk rol speelt, terwijl zij geen rol in het Engels speelt. De vraag is of de Engelse wisseling dan op de plaats van zijn Nederlandse equivalent staat of op zijn Engelse positie, en dus niet conform de Nederlandse structurele regels. In de vernoemde gevallen gaat het grotendeels om de posities die ingenomen zijn door werkwoordelijke wisselingen en in kleinere mate om bijwoordelijke wisselingen.

We kunnen concluderen dat in al de 43 conflicterende gevallen de volgorde van gewisselde constituenten typerend voor het Nederlands is. We vinden geen voorbeelden waarbij de Nederlandse volgorderegels worden genegeerd en de Engelse regels toegepast. Ons corpus kan het Morfeemvolgordeprincipe derhalve met een nieuw bewijs ondersteunen.

8.3.2. Het Systeemmorfeemprincipe

De hypothese geformuleerd in het Systeemmorfeemprincipe voorspelt dat alle *outsider*-systeem morfemen uitsluitend uit het Nederlands afkomstig moeten zijn. Om de hypothese te testen, hebben we ons op twee types van *outsiders* gefocust die regelmatig in de gemixte constituenten voorkomen: het onderwerp-gezegdecongruentiesuffix en het infinitiefpartikel. In het geval van het verbale congruentiesuffix werd er gefocust op alle gemengde zinnen waar een wisseling binnen de VP plaatsvindt en waar ook een persoonsvorm voorkomt. We hebben

60 voorbeelden van dit type gevonden die geschikt voor toetsing waren. Verder worden geswitchte Engelse werkwoorden in infinitievorm met het infinitiefpartikel onder de loep genomen waarvan we 8 voorbeelden hebben gevonden.

We kunnen concluderen dat alle getoetste data aan het Systemmorfeemprincipe voldoen: de geanalyseerde *outsider*-systemmorfemen in gemixte constituenten komen uitsluitend uit het Nederlands. In een aantal gevallen zijn er in het corpus ingevoegde Engelse infinitiefpartikels gevonden, maar deze worden slechts in EL-eilanden gebruikt. Het gebruik hiervan ondermijnt de hypothese dus niet. Ons corpus ondersteunt derhalve de validiteit van het Systemmorfeemprincipe.

8.3.3. Het Uniform-Structuurprincipe

De hypothese geformuleerd in het Uniform-Structuurprincipe voorspelt dat Nederlandse systemmorfemen de Engelse systemmorfemen in aantal moeten overtreffen zodat de codewisselingsstructuur uniform blijft. We hebben 368 gevallen van systemmorfemen die in het corpus voorkomen aan toetsing onderworpen. Het is gebleken dat ze in 77% van de gevallen uit het Nederlands komen. Hulp- en modale werkwoorden komen uitsluitend uit het Nederlands. Andere systemmorfemen zoals determinatoren, intensificatoren, genitiefsuffixen, deelwoordsuffixen en infinitiefsuffixen blijven bij voorkeur tot het Nederlands beperkt en worden slechts uitzonderlijk uit het Engels gewisseld. De enige systematische uitzondering is de regelmatige invoeging van het Engelse meervoudsuffix.

De uitslag (77% tegenover 23%) ondersteunt de hypothese dat de codewisselingsstructuur uniform moet blijven. De meerderheid van de functionele elementen in het corpus behoren inderdaad tot de matrixtaal. Ook in dit geval concluderen we dat het Uniform-structuurprincipe van toepassing is op ons corpus.

Welbeschouwd hebben we de drie getoetste principes van toepassing gevonden op het talenpaar Nederlands-Engels. Daardoor ondersteunt het corpus de validiteit van het MLF-model. Het levert een nieuw bewijs dat het model en de daarin geformuleerde hypothesen algemeen geldig zijn en de intrasententiële codewisselingsstructuren kunnen verklaren.

8.4. Toekomstig onderzoek

Het corpus biedt niet altijd genoeg voorbeelden om bepaalde taalverschijnselen te bestuderen. Dit soort lacunes kunnen aanleiding zijn voor een toekomstig onderzoek dat zou kunnen worden verricht op een nieuw Nederlands-Engelse codewisselingcorpus. Bepaalde hypothesen geformuleerd naar aanleiding van het corpus zouden verder cross-linguïstisch kunnen worden bestudeerd. Hieronder volgt een aantal voorstellen voor een potentieel aansluitend onderzoek.

1. Het corpus biedt weinig voorbeelden van geswitchte Engelse substantieven in de diminutievorm of genitievorm. We kunnen dus geen duidelijke conclusies trekken of de NP-wisselingen de suffixen van deze twee vormen zouden aannemen, en of ze in de Engelse vorm worden ingevoegd, zoals het bij de meervoudsvorm gebeurt. De hypothese is dat de NP-wisselingen in deze vormen morfologisch zouden assimileren (conform het MLF-model): ze zouden regelmatig vormen zoals *bed and breakfastje* of *girls weekend* vormen. De verzameling van meer voorbeelden van dit type zou uitsluitend kunnen geven.

2. Verder bieden de comparatief- en superlatiefvormen van AP-wisselingen een potentieel uitgangspunt voor een onderzoek. Er is slechts een klein aantal voorbeelden van dit type gevonden, waaruit blijkt dat om trappen van vergelijking te vormen, bij voorkeur Nederlandse grammaticale elementen gebruikt worden. Het gaat namelijk om de omschrijving met *meer* en *meest*. Een corpus met meer voorbeelden van dit type zou deze verwachting al dan niet kunnen bevestigen.

3. Meer voorbeelden van geswitchte Engelse AdvP's zou de lokale hypothese dat geswitchte Engelse bijwoorden zonder het Engelse suffix *-ly* worden ingevoegd al dan niet kunnen bevestigen. De verwachting is dat ze de Nederlandse grammaticale regels volgen en in de vorm van het adjectief blijven staan. Dit wordt echter door een te klein aantal voorbeelden ondersteund.

4. We zouden in een aansluitend onderzoek ook kunnen nagaan of de procentuele resultaten met betrekking tot het switchen van woordgroepen de frequenties van het ABN vertegenwoordigen, en of ze uitsluitend iets met codewisselingstructuur te maken hebben.

5. Ons corpus heeft bewezen dat Engelse systeemmorfeem alleen niet worden ingevoegd in het Nederlandse frame. Ze worden echter altijd gebruikt in combinatie met het bijbehorende inhoudswoord. Dat betekent bijvoorbeeld dat lidwoorden of hulpwerkwoorden niet op zichzelf worden ingevoegd (zoals **the ding*, **het can gebeuren*). Myers-Scotton merkt op dat dit soort wisselingen slechts een soort ‘woordspel’ zijn, en komen in de regel niet in codewisselingstructuur voor. Deze beperking van combinatiemogelijkheden van EL-systeem morfemen is echter nog niet cross-linguïstisch bestudeerd.

6. Een ander punt is de invoeging van PP's. In paragraaf 7.1. hebben we Myers-Scotton geciteerd die zegt dat het switchen van enkel het voorzetsel niet vaak plaatsvindt in gemixte constituenten. Als een voorzetsel wel in de codewisseling gebruikt wordt, is dit blijkbaar bij voorkeur als een EL-eiland. Ze geeft echter geen verklaring voor dit taalverschijnsel. Deze verwachting wordt in ieder geval door ons corpus bevestigd. Is het switchen van PP's door middel van EL-eilanden een tendens die geobserveerd wordt in veel corpora? Een cross-linguïstisch onderzoek zou een antwoord kunnen geven.

9. BIBLIOGRAFIE

- Appel, R. & Muysken, P. (2005) *Language Contact and Bilingualism*. Amsterdam University Press. Amsterdam Academic Archive.
- Auer, P. (1998) *Code-switching in Conversation. Language, Interaction and Identity*. London and New York: Routledge.
- Boumans, L. (1998) *Syntax of Code-Switching: Analysing Moroccan Arabic-Dutch Conversations*. Proefschrift, Katholieke Universiteit van Nijmegen. Tilburg University Press.
- Backus, A. (1996) *Two in One. Bilingual Speech of Turkish Immigrants in the Netherlands*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Backus, A. (1998) "Turks-Nederlandse codewisseling. Universele en taalspecifieke aspecten van taalcontact." In: *Nederlandse taalkunde* 3, 2-17.
- Backus, A. (2001) *The role of semantic specificity in insertional codeswitching: Evidence from Dutch Turkish*. In: R. Jacobson (ed.). *Codeswitching Worldwide II*. Berlin: Mouton de Gruyter. 125-154.
- Booij, G. & Santen, van A. (1998) *Morfologie. De woordstructuur van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Boztepe, E. (2005) *Issues in Code-Switching: Competing theories and methods*. Teachers College, Columbia University.
- Butler, Y.G. & Hakuta, K. (2006) "Bilingualism and Second Language Acquisition." In: Bathia, T.K. & Richie, W.C. (eds.) *Handbook of Bilingualism*. Blackwell Publishing Ltd. 114-143.
- Callahan, L. (2004) "Spanish/English Codeswitching in Written Corpus." In: *Studies in Bilingualism* 27. Amsterdam.
- Clyne, M. (1987) "Constraints on Code Switching: How Universal Are They?" In: *Linguistics*, 25 (4), 739-764.
- Crystal, D. (1997) *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Degreve, W. (2008) *Code-Switching, Sociale Motivaties voor en structurele eigenschappen van code-switching*. Proefschrift, Universiteit Gent.
- Deuchar, M. (2006) "Welsh-English Code-Switching and the Matrix Language Frame Model." In: *Lingua*. 116: 11, 1986-2011
- Dulm, van O. (2007) *The Grammar of English-Afrikaans codeswitching. A Feature Checking Account*. Utrecht: LOT.

- Galasso, J. (2001) *The Development of Child Code-Switching: Minimalist Constraints and The Role of Checking Theory*.
URL: <http://www.csun.edu/~galasso/code.htm>
- Gerlach B. & Grijzenhout J. (2000) *Clitics in Phonology, Morphology and Syntax*.
Amsterdam: John Benjamins B.V.
- Gross, S., Jake, J. & Myers-Scotton, C. (2002) "Making a Minimalist Approach to Codeswitching Work: Adding the Matrix Language." *Bilingualism, Language and Cognition* 5. 69-91.
- Haeseryn, W., K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij & M. C. van den Toorn. (1997) *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: M. Nijhoff & Deurne: Wolters Plantyn.
- Haugen, E. (1956) *Bilingualism in the Americas: A bibliography and research guide*.
Montgomery: University of Alabama Press.
- Jacobson, R. (1998) "Introduction." In: Jacobson, R. (ed.) *Codeswitching Worldwide II*.
Berlin: Mouton de Gruyter.
- Jacobson, R. (1990) *Codeswitching as a Worldwide Phenomenon*. New York: Peter Lang Publishing.
- Jake et al. (2005) A response to MacSwan (2005): Keeping the Matrix Language. In:
Bilingualism: Language and Cognition 8 (3), 1-6.
- Jake, J. & Myers-Scotton, C. (1997) "Codeswitching and compromise strategies: Implications for Lexical Structure." In: *International Journal of Bilingualism* 1, 25-39.
- Jake, J. & Myers-Scotton, C. (2001) "Explaining Aspects of Codeswitching and their Implications. In: Nicol, J. (ed.) *One Mind, Two Languages: Bilingual Language Processing*. John Wiley & Sons. 84-116.
- Jake, J. & Myers-Scotton, C. (2009) "Which Language? Participation Potentials across Lexical Categories in Codeswitching". In: Isurin, L., W. Donald & K. De Bot (eds.) *Multidisciplinary Approaches to Code Switching*. 205-240.
- Joshi, A. K. (1982) "Processing of Sentences with Intra-Sentential Codeswitching." In:
COLING '82. Prague: ACADEMIA. 145-150.
- Karlík, P. et al. (2002) *Encyklopedický slovník češtiny. (Encyclopaedia of the Czech language)*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha.
- Lipski, J.M. (2005) *Code-switching or Borrowing? No sé so no puedo decir, you know*. The Pennsylvania State University.
- MacSwan, J. (2005) "Codeswitching and Generative Grammar: A Critique of the MLF Model and some Remarks on 'Modified Minimalism'". In: *Bilingualism: Language and Cognition* 8 (1), 1-22.

- Mahootian, S. (2006) "Code Switching and Mixing". In: Keith B. (ed.) *Encyclopedia of Language & Linguistics, Second Edition*, volume 2, Oxford: Elsevier. 511-527.
- Myers-Scotton, C. (1992) "Constructing the Frame in Intrasentential Codeswitching." In: *Multilingua* 11-1, 101-127.
- Myers-Scotton, C. (1995) *Social Motivations for Codeswitching. Evidence from Africa*. New York: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, C. (2001) "The Matrix Language Frame Model: Developments and Responses." In: Jacobson, R. (ed.) *Codeswitching Worldwide II*. Berlin: Mouton de Gruyter. 23-58.
- Myers-Scotton, C. (2002) *Contact Linguistics: Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*. Oxford University Press.
- Myers-Scotton, C. (2005a) *Duelling Languages: Grammatical Structure in Codeswitching*. Oxford: Oxford University Press (Clarendon Press).
- Myers-Scotton, C. (2005b) "Uniform Structure: Looking beyond the Surface in Explaining Codeswitching." In: *Rivista di Linguistica* 17-1, 15-34.
- Myers-Scotton, C. (2006) *Multiple Voices: An Introduction to Bilingualism*. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Myers-Scotton, C. (2008) "Language Contact: Why Outsider System Morphemes Resist Transfer." *Journal of Language Contact*. THEMA II, 23, 21-41.
- Myers-Scotton, C. & Jake, J. (2009b) "Universal Structure in Code-Switching and Bilingual Language Processing and Production." In: Bullock, B. & A. J. Toribio (eds.). *Handbook of code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press. 336-357.
- Myers-Scotton, C. & Jake, J. (2009c) "Which Language? Participation Potentials across Lexical Categories in Code Switching." In: L. Isurin, K. de Bot, & D. Winford. *Multidisciplinary Approaches to Code Switching*. Philadelphia: John Benjamins. 207-242.
- Myers-Scotton, C. (2006) "Natural Codeswitching Knocks on the Laboratory Door. In: *Bilingualism, Language & Cognition* 9 (2). 203-212.
- Namba, K. (2009) *An Overview of Myers-Scotton's Matrix Language Frame Model*. URL: <http://yayoi.senri.ed.jp/research/re09/namba.pdf>
- Nortier, J. (1990) *Dutch-Moroccan Arabic Code-switching among Moroccans in the Netherlands*. Dordrecht Foris Publications, 1990.
- Nortier, J. (1994) "Dutch-Maroccan Code-Switching in the Netherlands." In: *Indian Journal in Linguistics* 20, 193-214.

- Nortier, J. (2009) *Nederland meertalenland*. Amsterdam: Aksant.
- Poplack, S. (1980) "Sometimes I'll Start a Sentence in Spanish y Termino en Español: Toward a Typology of Code-Switching." In: *Linguistics* 18, 581-618.
- Poplack, S., Sankoff, D. & Miller, C. (1988) "The Social Correlates and Linguistic Processes of Lexical Borrowing and Assimilation." In: *Linguistics* 26 (1), 47-104.
- Quirk, R. et al. (1985) *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
- Thomason S.G. (2001) *Language Contact: An Introduction*. Edinburgh University Press.
- Treffers-Daller, J (1994) *Mixing Two Languages: French-Dutch Contact in a Comparative Perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Treffers-Daller, J. (2009) "Codeswitching and Transfer: an Exploration of Similarities and Differences." In: Bullock, B. & A. J. Toribio (eds.). *Handbook of Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press. 58-74.
- Winford, D. (2003) *An Introduction to Contact Linguistics*. Oxford: Blackwell Publishing.

SEMINAARS

- Klégr, A. (2002) Lexicologische seminaar 'Taalkunde – inleiding' ('Language -Introduction') bij de vakgroep Engelse Taal en Didaktiek, FF UK, Praag. (handout)
- Nortier, J. (2009) Taalkundig seminaar 'Nederland Meertalenland'. Masarykova Universita, Brno. (PPT)

INTERNETBRONNEN

A. VOOR HET ONDERZOEK

Oxford English Dictionary (online Third Edition)
URL: <http://www.oed.com>

Woordenlijst Nederlandse taal (2005)
URL: <http://woordenlijst.org/>

<http://taalschrift.org/reportage/001581.html>

<http://taalunie.org/wat-doet-taalunie/debat-2007>

B. VOOR DE SAMENSTELLING VAN HET CORPUS, REGISTERS 3 EN 4

<http://www.biketrial.nl/forum>

<http://www.maroc.nl/forums>

<http://www.dirty-pages.nl/home>

www.facebook.com

<http://www.reismee.nl>